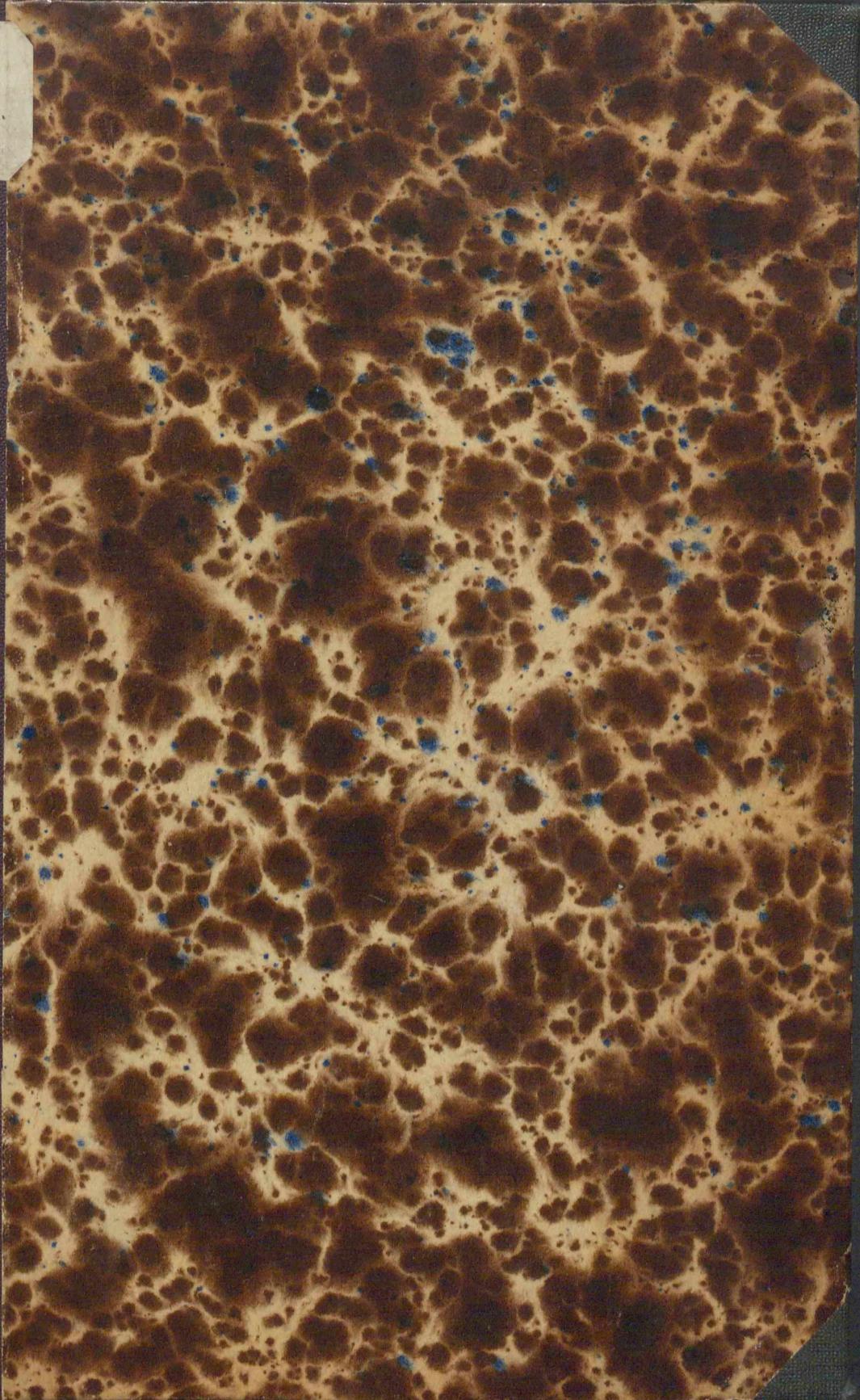
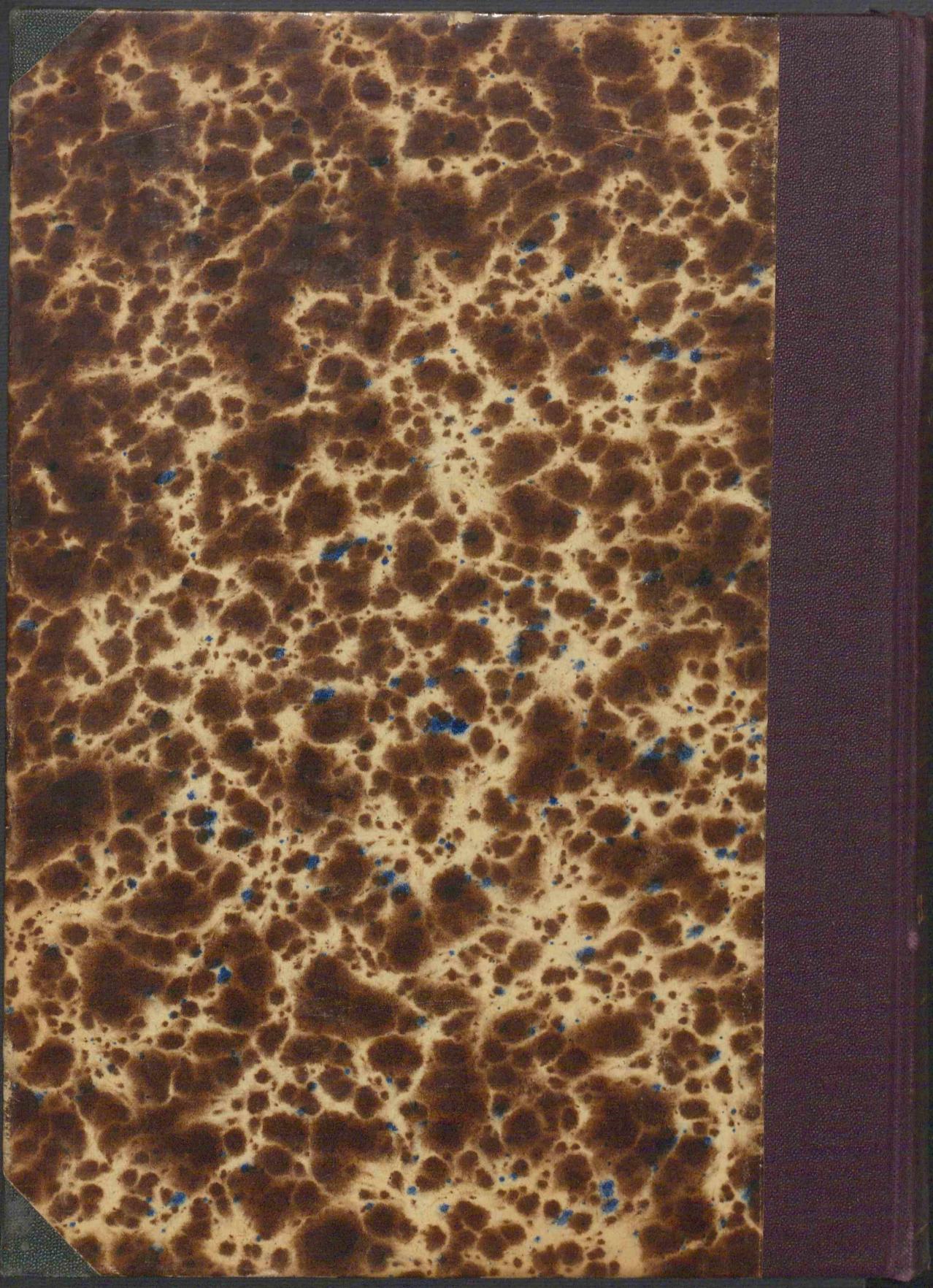

B

438.

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA

B. 438.

מדרש משלי

MIDRASCH MISCHLÉ

Samlung agadischer Auslegung der Sprüche Salomonis.

Herausgegeben nach einer Handschrift aus der Nationalbibliothek zu Paris cod. 152, mit Vergleichungen der Lesearten anderer zwei Handschriften aus den Bibliotheken zu Rom cod. 44 und Parma cod. 616 wie auch Constantinopoler Edition 1512.

Kritisch bearbeitet, commentirt, und mit einer ausführlichen Einleitung
versehen

von

SALOMON BUBER

in Lemberg.

WILNA

Druck v. Wittwe & Gebr. ROMM.

1893.

МИДРАШЪ МИШЛЭ

Толкованіе на „притчи“.

Издано въ первый разъ по рукописямъ изъ библіотекъ
Рима, Пармы и Парижа.

Критически обработано и комментировано съ обстоятельнымъ
къ нему введеніемъ

Соломономъ Буберомъ

изъ Лемберга.

В И Л Ъ Н А

Типографія Вдовы и Братьевъ Р о м м ъ .
Жмудскій пер. собств. домъ № 328.

1893.

Дозволено Цензурою. — 20 Октября 1892 г. Киевъ.

מדרש משלוי

יצא עתה לאור עולם

על פי כתבי יד מאוצר הספרים בפאריז קובץ 152. ועי' השואה עם שני כתבי יד אחדים: א) הגנו ברומי בוואטיקאן קובץ 44. ב) שבאוצר הטפרים בפארמה קובץ 616. וע"פ הוצאה הראשונה מקאנשטייניא משנת ר'ב.

ערוך וטודор עם ציוני הפרשיות והפסוקים, להפריד בין טאמר למאמר, וציונים מהנידך בדף חטא
גם עם העורות ותקוניים ומראה מקומות, ובאור להבנת המדרש,

ועם

מ ב ו א

המפיץ אור על המדרש בכלל ובפרט.

ספוני

שלמה באב עדר

מלבוב.

ו ו י ל נ א

בדפוס והוצאות האלמנה והאחים ר'ם

בשנת חמישת אלפים ושש מאות וחמשים ושלש לב"ע

וְכֹל מִשְׁעָן מִים, אֶלָּו בַּעַל אַגְדָה שְׁמַשְׁכֵין לְבוֹ
שֶׁל אָדָם כְּמַיִם בְּאַנְדָה.
חֲנִינָה יָד ע"א:

פתח דבר

זה לא כביר הוצאה לאר בישע אלה המדרש תהלים עם הערות ותקנים ומבוא גדול, גם מדרש שטיאל מונה אצלי בכתביהם, עורך עם הערות ותקנים, כדי ה' הטובה עלי, יצא בקרוב לאר, ועתה אביה במחנה העברים, גם את המדרש משלי מונה וטוקן עם הערות ותקנים וمراה מקומות ואקה כי גם מלאכתו זו תיקר בעניינו הקוראים היישרים.

ההוצאה אשר אני מציא בעת לאר היא עפ"י כתוב יד מאוצר הספרים בפאריז קובץ 152 אשר השנתי בהשתלות המינימטריים של הווד אודונינו הקיסר יר"ה, שלוחה אל אוצר הספרים של האוניווערטיטט דפה להשתמש בו בחפשו, עשויה לי העתקה מהכ"י הות ע"ז מעתיק אחד ובואה אני נתון אלף תודות אל שרי המלהקה بعد החדר הוה.

ומלבך כתוב יד א) הות השנתי עוז כתוב יד ב) מאוצר הספרים של די ראמאי בפאריז, ג'כ' ברוך הנ"ל והוא קובץ 626. עוד כתוב יד ג) הוא הגנו ברומי בוואטיקאן, קובץ 44. ובמبدأ הספר אדרבר מתוכנת שלשה כתבי יד האלה. מלבד שלשה כתבי יד השנתי המדרש הזה מדפוס קאנטנטינה המכונה דפוס תוגרטה והוא הוצאה ראשונה מהמדרשה נדפס בשנת רע"ב או רע"ז (1512—1517) ועל השער לא נרשם שנת הדפסה, והוצאה היה קיר מאיד במציאות וחשוב כמו כתוב יד, אשר שלח אליו הרוב החכם והחוקר הר"א עפשתין נ"ז, ואני נתון לו בזה תורה עמוקקי לבי, ותנה הלם ראייה אחריו רואי כי חסר במאצע ב', דפים אשר נאדרו מהספר, ושלותי העתקה מהם מהן הובא ב' של פאריז אשר שמי לפנים הספר אל הרה"ג מהר"ר נפתלי הלוי בלגדאן להשות הנוחאות עם המדרש מדפוס הנ"ל הנמצא בבריטיש מוזיאום, c. 12. 1954 והוא בחסרו הוצאה לי השינויים, גם ברוך יהיה !

וכמו כן ה' לפני דפוס ווינציא משנת ש"ז ודברתי אודות במבוא פרק ח'. גם במדרשה זהה לא עובי דרכי מאו ומקרים יונטי ועמלתי וגההתי והשיבותים והצתי הנוסחא הישירה, והופטי את החכר בפניהם הספר בתקון שני חזאי מרובע נס חלקתו עפ"י הפרשיות וושטתי הפסוקים באורותיו הינו כל פסק ופסק אשר עלוי יסוב הדרש, גם נתתי רשות וופסקות ע"ז קיום נקודות המפרידים למן יהי' כל מאמר ומאמר נבל מתביו ולא הכל בערבובא. גם הצנתי מראת מקומות מהבזבזים המובאים במדרשה זהה, כל המתאים החרטים בכ"י ההוא הינו כתוב יד פאריז אשר נתתי לפנים הספר הופטי עפ"י כתבי יד האחרים והוצאה ראשונה דפוס תוגרטה והצטחים בשני חזאי מרובע, וגם ערבית הערות ותקוניים ובאור וمراה מקומות אינה נמצאים המאמרים בתלמוד ומרושים, ושאר ספרי חז"ל וגם בילקוט, והשווית המתאים זו מול זו, והברעת על הנירטא הישירה, וכן מבוא שמי בראש הספר מכיל עשרה פרקים, וזה משפטו : א) שם הספר. ב) באיה מקום ובאיוזה ומן נסדר ותוכנו. ג) מקורות אשר מהם שאב המסדר. ד) שמות התנאים ואמוראים המובאים במדרשה זהה מסודרים בסדר א'ב עם הערות. ה) רשימה מושמות תנאים ואמוראים אשר נשמטו לדפוס ווינציא ואדר' בכל הדפוסים. ו) הקרמנונים אשר הביאו את המדרש משל'. ז) הכנות שלשה כתבי יד אשר היו לפני. ח) כל הוצאות מהמדרשה זהה. ט) רשימה מכל המקומות אשר בעל הילקוט מביא אמרים מהמדרשה זהה ואני הם נמצאים לפניו עם הערות. י) אמרים הנמצאים בכתביו

בכתביו יד פאריזו רומי ופארמא ובדרפוס תונגרמה וחסרים בדרפוס ווינציגיא ואה"ב בכל הדופטים. ואקוה כי הקוראים יהירים יקבלו המנהה הזאת אשר הבatoi לפניהם באהבה וברצון, כי באמת נם במלאה זו יגעתו הרבה בעין ובשקייה עצומה לזרוע ולתבר ולהעמיד כל דבר ודבר על בוריו מגה ומתקן כליל בהדרו.

והשלמתי המלאכה תודות לאל עליון בשנת תרנ"ב הוא שנת ששים וחמשה מיום הולדתי (גולדרתי המשא בשבעת תקפ"ז), נם היה שנת ארבעים וארבע אשי אשר אני חי חיים נעימים וממושרים עם אשתי המשכלה וחושבה מרת אידל תי' אשר ילדה לי שני בנים חכמים ומושלמים במעלות ובמדות ה' עליהם חייו. וראיתי בפירוש מצודות דוד (משל' לא ו) שכחtab ח"ל: „בתהיתם למכפר מוסרי אמו חור לשכח את חיל לבבך אמו למען היות לה לוכרין“, נם אנכי בהשלימי הספר הזה הוא מדרש משל' עם הערות ותקונים כיר ה' הטובה עלי', ראוי להזכיר את שם אשתי חברתי ורעיתו לברכה, למען היהות נם לה לוכרון נצח ועד עולם לא ישכח שמה המוצב.

לבוב תרנ"ב.

שלמה באבער.

מ ב ו א

בזה אני נותן לפני הקוראים הנכבדים עשרה פרקים על כל הנוגע במדרש הזה,
ואקוח כי הנבונים היישרים יתענו על מלאתני ויברכני בעדרה, וזה החלי בעור הגזע.

א) שם הספר.

המדרש הזה נקרא „מדרש משל“ והעורך בערך נקד יכנהו „אגרת משל“, ויש
אשר יכנהו בטעות בשם „שורר טוב“. יعن כי נדפס בוינציאן יחד מדרש תהילים ושמואל
ואח"כ גם מדרש משל: המדרש תהילים מכונה שוחר טוב (על שם התחלתו) קראו גם
למדרש שמואל ומדרש משל „שורר טוב“ כמו שהביא גם בעל אוצר הספרים (אות ס' מ'
ס' 649) וכן מדרש שוחר טוב הוא שם הכלול למדרשי תהילים שמואל ומשל לפי
شمתייחיל בפסק שוחר טוב יבקש רצון, וכן כאשר הדפיסו יחד מדרשי תהילים ומשל לפי
ומשל בפרק שוחר טוב ע"ג העיזו על השער מדרש שוחר טוב מדרש תהילים ומשל רבתא
עם מדרש שמואל רבתא, ואח"כ בדפוס זאלקווע בשנת תק"ס שהוציא לאור ה"ר יעקב
בר נפתלי הירש מבראך כתוב על השער מדרש שוחר טוב והוא מדרש משל רבתא,
ובאמת רק המדרש תהילים מכונה שוחר טוב, ומדרש משל לא נתהבר בזמנ אחדר עם
מדרשי תהילים ולא בזמנ אחדר עם מדרש שמואל, ולא מן מסדר אחדר והם מדרשים
נפרדים ויש הבדל רב ביניהם:

ב) זמן ומקום סדרו ותוכנותו.

לדעת הרוב החוקר הגודל מהריט"ל צונץ בספריו ג"פ צ"ד 268 נסדר המדרש
משל במאה הי"א למפעדים (היינו בין ד"א תש"ס לד"א תח"ס), אבל לדעתו נסדר הרבה
קדום לומן הוה, ועיין להלן פרק י' שם הרואית כי מאמרם מהמדרש הזה מובאים כבר
רב יהודאי נאן שמילך מן ד"א תקי"ז עד ד"א תקב"ט וכן מן רב עמרם נאן אשר כבר
הה' לנאן בסורה בשנת ד"א תרי"ה, וכן ח' כבר מסדר לפני ה"ה ומביאו בספר
המקצועות שחי בערך ד"א תש"ג-ת"ה, וכן רביינו נתן בעל העורך אשר השלם ספרו
שנת התם"א כבר מביאו בערך נקד, א"כ אין ספק אכן שנסדר אחר חתימת
התלמוד בבבלי.

יאורדות המקומות אשר נסדר לדעת הרוב החכם הגודל הנ"ל היה הארץ איטליה ונסדר
בזמנ ובמקום אחד עם המדרשי תהילים, אולם אין להשערה זויסוד כלל כמו שהוכחתו
בمبואו של למדרשי תהילים דף י' וראיתו היא ממה שבובא במדרשי תהילים מומור ט'
פלולם בנה פוליא סקלום בנה פיציליא כי פוליא לדעתו היא פוליא וסיציליא היא
פיציליא עיי", אולם במאית גנ"י משובשת צ"ל פיליפום בנה פיליפיא ר"ל שפיפום
מלך מקדוניא בנה עיר פיליפפי וכן צ"ל סקלום בנה סליקיא וכוננת המדרש על עיר
מלכיה בסיריא וזה חשוב שם קוסטנטינוס בנה קומטנטיא פיליפום בנה פוליא אנטויוכם
בנה אנטוכיא סליקום בנה סליקיא וא"כ בשל עוזר ונפל עוזר כי גם שניות המדרש
תהלים והמדרשי משה לא נסדרו באיטליה, מלבד זה אין להביא ראי' כל מדרש
תהלים על מדרש משה, כי מדרשים נפרדים הם ולא אב אחד הולדים, ואין ספק אכן
כי הוא נסדר בבבבל ולכך העתיק הרבה מאמרם מבבלי אבל תלמוד ירושלמי נראה כי לא
הו' למראה עניינו ולא הביא מאמרם מבנו מדרשי תהילים שמואל.

ובענין

ובענין הכוונה ומגנו לשוינו נראה כי לא הולך בדרך ואופן מדרשי ח"ל האחרים, שהם מלאים דרישות ואגדות, לא כן המסדר הזה רוכב לפреш המקראות עפ"י הפשט הנהוג או בדרך קצרה לא באירועים כדרך מדרשי אגדות, נס מבוגנו לשונו הוא נבדל מיתר המדרשים גם ממדרשי תהילים ושמואל, ולא הימצא בו הלשון הנהוג במדרשים י"ש"ה" או "ר פלוני פתח", וכן העיר הרב החכם הוחיק מהרא"ז בספריו דרכו ח"ג דף רע"ו ז"ל: מדרש ממשי הוא יותר קרוב לסוגנון הפירוש מלגנון המדרשים הקדרמוניים, דרך פירושו הוא לרוב לפреш הכתוב על פי הקרנות אגדיות בקורה מבלי נטחות מהענן אשר לפניו, לעיתים מפרש דברו או מלה בדרך חרוד ומציאם מtbodyם הפשוטי אך בהרבה מקומות מפרש המקרא בפשותו עב"ל.

המודרש היה כאשר הוא נמצא לפניו איננו שלם יعن כי חסרים דרישות על איה פרשיות שלמות כמו פ"ב נשלם בפסקוק י"ב להזילך מדרך רע ומפני פסקוק י"ג העובי ארחות אשר עד סוף פרשה ב' וכל פרשה ג' ותחילה פרשה ד' עד פסקוק כ"ג מכל משמר נצור לבך חסרים הדרשות, גם כל פרשה ז' ופרקsha י"ח לא נמצא דרישות כלל, וזה ברור כי נלכה בחסר בעתקה הראשונה ונайдו איזה נילונות ונשאר כן עד היום זהה, וכן מן פרשה כ"ג עד פרשה ל' לא נמצא דרישות על הפרשיות בשלמות, רק פל"א נמצא על כל פסקוק ופסקוק דרישות, וגם הרוב החכם הגדול מהרא"ה והוא העיר שם בספריו כי המדרש בהוצאות הדפוס חסר וקטוע, בס"י נרמו ונדרס בפיירוש "כאן חסר בעתקה" ובפרט יש בו חסרון שנחצר המדרש על פרשיות שלמות, והנה בעל היקלות העתיק רוב המדרש הזה והזמן על העתקה "מדרש" ובכל מקום שנמצא בילוקט משלי הציין "מדרש" מכון על מדרש משלי שלנו, ואמנם מצינו בילוקט מדרשים עם הצעון מדרש שדרושים פסוקים אשר בספרינו חסר המדרש, מוה נשפות שמדרשי משלי שהעתיק הילוקט ממנו היה שלם יותר ממדרשו, והביא שם בהערה ז' בנדפס חסרים הדרשות על פ"ג פ"ז ופי"ח, ובילוקט משלי סי' ג' מביא איזה מדרשים בשם מדרש סתם על קצת פסוקים והם בעלי ספק מן החסרונות, אבל בס"י ז' וס"י י"ח גם בילוקט לא נמצא מואה, גם החדרון שבס"י שנרמו לעליון בנדפס עכ"ל (בונתו בדפוס וויניציא אחריו המלות א"ר חנניה בן דוסא אין לך צדקה כתוב שם "כאן חסר בעתקה"). ויש לי להעיר על דבריו אם כי נמצא אמרים בילוקט אשר הם באירועים קצת מאשר הם לפניו בדפוס הוא יعن כי הכתב יד שהי' לפניו הילוקט הזה שלם ביחס כמו שהוא נס בכ"י פאריו רומי ופארמא ודפוס תגורמתה, ורק בדפוס וויניציא האמارات קטעים באיזה מקומות כאשר העירויות בכל פעם ופעם בהערות אבל מה שהשחט כי כל האמارات בילוקט שנמצא אצל הציון "מדרש" ואני לפניו הן בודאי מן האמارات החסרים לפניו, במ"כ אין הדבר כי, כי הציונים ההם אינם נכנים והם משובשים צ"ל ציון אחר כאשר הראה להלן פרקי' אשר בברותי מהילוקט ראה שם בהערה באירועים, והראיתי לדעת כל המקומות ההם אשר ציון מדרש בטיעות ע"ש לכן מה שהשחט כי בילוקט על פרשה ג' מביא איזה מאמרם בשם "מדרש" סתום והם בעלי ספק מן החסרונות, ראה בהערה שם וראה מה שצין במשלי ג' רומו התקל"ד על המאמר הזרה אמרה לפני הקב"ה "מדרש" צ"ל מדרש ש"ט והוא במדרשי תהלים מומר ה' אות ב' וכן ברומו התקל"ה על כבוד הכתמים ייחלו מצוין "מדרש" הוא ג"כ בטיעות צ"ל "תנחותמא" והוא בפ' צו אות י"ב, ומה שהביא כי הטרון בפ"י שכותוב "כאן חסר בעתקה" יכול להמן קצת עפ"י הילוקט, גם בזה לא בון יפה במ"כ, כי דברי הילוקט שם אינם ישיכים כלל לה המאמר, אבל האמת שבת החסוך הוא כי בכתב יד שהי' לפני המדרשים בויניציא לא העתק המתיק המאמר בשליות כי כבר כתוב שם בפ"י במאמר שלפניו (עיי' שם בהערה ז'כ) ולא רצה להכפיל הדברים, ובעל זאת אמר הוסיף מה שנחצר, והפרש מהר"י כ"ז בדפוס פראג הוסיף עפ"י א"א אל גוף הספר ונדרס כן עפ"י התקון שלו בכל הדרושים, ובעל א"א הוסיף כמו שהוא במאמר שלפניו בפ"י, אבל בכ"י רומי פאריו בדפוס תגורמתה כתוב מה אמר בשלימות, וראיתי כי גם החוקר המהולל מהרא"ט צוינץ הביא בפ"י הילוקט נבאים דף קל"ח ע"ד בונתו בזה למדרש משלי דפוס אמסטערדם (כי עפ"י הוצאה היה

היה ציון הרפים) והוא בפסוק ברוב עם הדרת מלך במאמר א"ר סימן אמר הקב"ה אימתי אני מתעללה בעולם כי, וזה יש להשלים עפ"י הילקוט דף קל"ח ע"ד (הינו דפוס פראנקفورט) והוא ברמו תחקנ"א בפ' ברוב עם הדרת מלך שהביא שם המאמר הזה בארכות קצר יותר. אולם הילקוט הביא המאמר כמו שהוא בכ"י פאריו וכו' רומי ודפוס תוגרtha, ובנדפס דפוס וויניציא ואח"כ בכל הדפוסים המאמר מקטע, וגם רב ערמות נאן הרוקח הביאו המאמר כמו שהוא לפניו בכ"י (עין בפרק ו' ו' שמה הבאי את אשר הביא ר' גאנז וההקה ע"ש), עוד הביא שם כי במדרש ממשי דף נ"ז ע"ב העולם וכו' חסר מאורים שלימים ע"ב כוונתו לסוף פ"יד אמר ר' אבוחו בא וראה כמה קשה שעת פטורתו של משה שבשעה שאמר לו הקב"ה הגע זמך לפרט מן העולם וכו' עד ותאראשי עם. גם זה נתזכיר בדפוס וויניציא ואח"כ בכל הדפוסים כי קוצר בלשונו וסימן וכו' עד הסיום ותאראשי עם, ונמצא המאמר בשלימות בכ"י פאריו (אשר נתתי לפנים הספר) וכ"י רומי ודפוס תוגרtha עין שם בפ"יד הערתא כ' .

גם העיר שם הרוב הוחרק צונצ'ן כי לפעריטים טויחסים מארים לאיזה תכמים ובאמת לא מפיהם יצאו הדברים רק בעל המדרש שם הדברים בפיים וחמשה פעמיים מובא כי ר' אליעזר שאל את ר' יוחשע תלמידו על כוונת איזה מארים ע"ב והמקומות שכוןן אליהם הם: פ"ב ז', פ"ה ד', פ"ז ח', פ"י א', פ"א כ"א, פ"ז א', ובכ"ב ה', והם שבעה במספר לא חמשה .

גם הרהג' מורה ר' אה"ז העיר בספרו שם כי מכמה מפיוישו של המדרש הוועדים במאמרי מוסר השכל הפותחים באשרי ומיחסם לרבי מאיר או לרבי ישמעאל והמתבונן באלה המאמרים יבין בקל כי רק מיחסם הם להם אבל לא יצואו ממקורם באמת ע"ב .

גם כפ' הנראה שבב המסדר גם מפרק היכלות כמו שתראה בפ"י מי שיש בידו תלמוד הקב"ה אומר לו בני הואר ונתבקש בתלמוד צפתי במרכבה כו' כסא כבודו היאך הוא עומד וכו' חשמל היאך הוא עוטר כי הברך היאך הוא עומדת כמה גשרים יש בו מכמה הפסק יש בין גשר כו'. וכך אשר כתוב אליו הרוב המופלן בתורה מהחר"ר שלמה וערתהיימער מירושלים בפרק היכלות ווותא כתוב יד אשר בידו בס' ל"ח מובא אמר לי ר' ישמעאל וכמה בין גשר אמרתי לו בין גשר לנשא י"ב רבוא פרסה בעלייתן וו"ב רבוא פרסה בירידתן כו'. גם תמצא כי המסדר הזה הביא ר' חידות של מלכת שבא אשר שאלה לשולמה, וזה לא נמצא במדרשים אחרים, ומשנות הם מל' שאלות הנמצאות בתרגום שני על אסתר, ובבעל הילקוט בר"ה רמו אלף פ"ה הביא את החידות בשם מדרש ממשי וסימן "ובתרגום של פסקן בשבת המלך מוסיף עוד יותר" כוונתו כי בתרגום שני נמצא עוד ג' חידות אחרות מאשר הם במדרש ממשי (ובבעל הילקוט הביא עוד הפעם את הת"ש בילקוט אסתר רמו אלף ט' בפ' בימייהם שהם בסא שלמה עין מובא לסתוריוandan הדנgridה הערתא ט' מה שהעירותיהם) והחכם מהלול פראנקفورט ויוניש בהקדמותו לרגום של למדרש ממשי כתוב כי החידות מן מדרש ממשי אין מתאימות עם אותן החידות הנמצאות בערבי המיווחסת ג' ב' למילת שבא ורק חירות האחרונה היא שוה אבל הפתורין הוא באופן אחר והנה הרוב הוחרק מר"ה שעתכטער הביא במכ"ע היל' בלאנדראן שנת 1890 צד 353 י"ט חידות מלכת שבא אשר מצא במדרשי החפץ כ' (החווא מתיימן וגמצא באוצר הספרים של בריטיש מוזיאום בלאנדראן וו' חידות הראשונות מהראיות עם ד' חידות שלפנינו במדרשי ממשי ובמדרשי החפץ שם מתחילה אמר ר' ישמעאל וכן בכ"י פארמא ורומי מתחילה א"ר ישמעאל זו חכמתו של שלמה שהיתה מסוף העלים ועד סוף ועין במכ"ע שם שהעיר הרוב החכם הנ"ל אודות החידות מלכת שבא דברים נוכחות וישראלים למבין .

כל זה ראוי לעיר בקצתה ולא נוכל לומר בבודה בבודה הומן והתקום אשר נשדר המדרש הזה רק עפ"י השערת הישרת נראים הדברים כמו שתכתבתי לבעלה .

ג) מקורות אשר מהם שאב המסדר .

א) המשנה . הרבה פעמים הבא דברים ממנה, וביחוד השתמש במשנת אבות, רמו

במו (פ"א א') תמן תנין ר' אליעזר בן עורי אומר, הוא באבות פ"ג מ"א: (פ"א ז') תנין ר' יוסי אומר כל המכבר את התורה, הוא באבות פ"ד מ"ח: (פ"ב ד') תמן תנין ר' נהורי אמר אומר הוי נולח למקומם תורה, הוא באבות פ"ד מ"ח: (פ"ש י') תמן תנין ר' אליעזר אומר שעשה רצונו ברצונך כו', הוא באבות פ"ב מ"ד, (במשנה איננה מובא בשמו): (פ"ט י'ב') תמן תנין אם عملת בתורה, הוא באבות פ"ד מ"א: (פ"ט י'ז') תמן תנין אייתו נבר הקובש את יצרו, הוא באבות פ"ד מ"א: (פ"כ ב' ט') תמן תנין ר' נהוני בן הקנה אומר כל המקבל עליו על תורה, הוא באבות פ"ג מ"ז: (פ"ח י'ז') תמן תנין אם عملת בתורה יש לך שבר הרבה, הוא באבות פ"ד מ"ב, וכן הביא בלשון מכאן אמרו חכמים רע מה למעלה מפליך והוא באבות פ"ב מ"א. וכן הביא משניות אחרות כמו: (פ"ג כ'ה) בהדרא דתנין אין אוביין את הגמל כו' הוא במשנה שבת קג'ה ע"ב: (פ"ז ל'ג) תמן תנין ר' פנחס בן יאיר אומר זריזות מביאה לזריזות, הוא במס' שקלים סוף פ"ג וביש נוסחאות כתוב זה במשנה סוף סוטה: (פ"ז א') תמן תנין משפט הרשעים בגנחים י'ב חדש, הוא במשנה עדריות פ"ב מ"ז: (פ"כ א' ג') תמן תנין מי שיש לחמש והובים, הוא במשנה סוף פ"ח מ"ט: (פ"כ י'ח) תמן תנין אין דבריהם שאין להם שייעור, הוא בפאה פ"א מ"א. וכן תמצא תמן תנין וכובן למס' אברדרן כמו (פ"א ז') תמן תנין מתק שאינו יכול בחן כו' הוא באדרר'ן פ"כ ד' ע"ש. וכן (פ"ח ס') תמן תנין שבעה דברים נבראו קודם פיסקא ל"ג מבילתא בשליח סוף פ"ט, ב"ר פ"א אות ד', פסחים נ"ד ע"ב נדרים ל"ט ע"ב, תנומה ונsha אות י'ט תרבב"ר פל"א פרדר"א פ"ג: (פ"ז א'ז') תמן תנין ארבע חולקי כפרה שאל ר' מותיא בן חרש את י' אליעזר בן עורי והוא באדרר'ן פ"כ ט' נושא א' גם נשנה בוגרא יומא פ"ז ע"א: (פ"ח כ'ד) תמן תנין עשר נקודות בתורה כו' והוא באדרר'ן פ"ל"ד נושא א' ופרק ל'ז נושא ב'. ולפעמים הביא תמן תנין או מכאן אמרו ונעלם ממוני המקור כמו: (פ"ז כ'ב) תמן תנין עשה לך שתלך לאורו ואיתו זה אורוה של תורה: (פ"ז ח') מכאן אמרו כל מי שיושב בדי שני דברים נזקין לו, ואלו הן הסיפוי וגיהנם, הסיפוי למעלה הימנו וגיהנם התהוו כו' ובגמרא מגדרין ז' ע"א הוא בסגנון אחר לעולם יראה דין עצמו כאלו חרב מונחת לו בין יוכחותיו ונוחותם פתח לו מתחתתו: (פ"ח י'ח) מכאן אמרו אשרי אדם שאשתו מעידור כו': (פ"ז י'ז') מכאן אמרו חכמים אשרי איש שהוא מעדיר תלמידים שטבקשים עליו רוחמים: (פ"ז ט') מכאן אמרו כל מה שקרה אדם יאה הפתוש בידו ומה שנשנה כמו כן שלא תשיגו בושה ליום הדין: (פ"ב ט') מכאן אמרו חכמים אשרי אדם שטפעיל את עצמו ואינו מביאה את עצמו כדי שיבכה לפני הקב"ה. כל אלה לא מצאתו עוד המקורות.

(ב) תוספתא. (פ"ה י'ז') הל הוקן אומר בשעת המכנסים פור כו' הוא מטופסתא סוף ברכות: (פ"ז י'ז) בא לפניו מי שיש בידו תופפות הקב"ה אומר לו בני תורה כהנים למה לא שנית כמי נ' דפוס תוגרמה עין שם הערכה ט'ז.

(ג) מבילתא. (פ"ש י') ארבעה נקראו ארידים הוא מבילתא בשליח מס' דישורתא סוף פ"ז. (פ"יד א') אין יציבה אלא רוח הקורש, מבילתא בשליח פ"י פטוק ותקח מרם. (פ"כ א' כ'ב) תנא דבי ר' ישמעאל וישמע יתרו מה שמועה שם, מבילהה ריש יתרו, וב עברו זה הביא המסדר "תנא דבי ר' ישמעאל" וכוותנו להמכילהה דר' ישמעאל. (פ"ג ה') אמר ר' ישמעאל שלשה הן שהוו למקומן כו' הוא מבילתא בשליח מס' דעמלק פ"א בפסקוק يولחים עם ישראל ברפидים, גם זה הביא בשם ר' ישמעאל וכוכן להמכילהה אף כי הלשון שהביא הוא כלשון אברדר'ן נושא א' ב' פ"ז אבל גם המסדר מאברדר'ן שאב מן המגילתא.

(ד) ספרי. (פ"ז י'ז) תמן תנין עשר נקודות בתורה כו' נמצא ג' בספרי במדבר פיסקא ס'ט.

(ה) בראשית רבה. (פ"א י'ז) בשעה שישב יוסוף נוטל חבליך והוא מקיש בו כו' הוא בבר' פצ'ב אות ה' ח' .

(ו) פסיקתא דרב כהנא. (פ"א א') מאיתן האורתי וזה אברהם כו' הוא בפסיקתא דר' ב' פסקא פרה (זה ל'ז ע"א). (פ' ב' י'ב) ר' יהודה ור' נחמי ר' יהודה אומר פיפות כחרב שהוא אוכלת שני צדקה כו' הוא בפסיקתא דר' ב' פסקא בחדש השליishi (וז ק' ב' ע"ב).

הביא קצת בשינויים ממה שהוא בפסקותא. של נח כו' שם שם עד אמר הקב"ה לישראל בני הטעקים ע"ש בהערה של כי המדור שמצוות כו', הוא בפסקתא פסקא בחידש השלישי (ויהי ע"ב). (פל"א כ"ב) אדם הראשון נצטווה על חודש כו' פסקתא זר"כ עשר תעשר (ויהי ע"ב). (פל"א כ"ב) א"ר שקר היה חנוי של נח כו' שם שם עד אמר הקב"ה לישראל בני הטעקים ע"ש בהערה של כי המדור שמצוות כו', הוא בפסקתא בחדיש השלישי (ויהי ע"ב). (שם שם) שקר היה חנוי בחידש כו', הוא בפסקתא פסקא בחדיש השלישי (ויהי ע"ב). (פל"א כ"ב) חזקיה אמר משפט רשותם בנהיגות י"ב. י"ד י"ג ב"ה) ד"א צדיק יכול לשובע נפשו וזה אליעזר עבר אברהם כו' כל המתאר עד סוף פינ"ג לקוח מן פסדר"ב פסקא את קרבני (ויהי ע"ב) (וכן נשנה בתנוחה הנדרפס מכבר פנחים אותן י"ג ובמד"ר פ' פנחים). (פ"ד ל"ד) צדקה תרומות גנו א"ר יהונתן אלו ישראל והסיד לאמירים חמאת אלו א"ה, והוא פרדר"ב פסקא שקלים (ויהי ע"ב). (פ"א כ"ב) בשל למילך שהשוויה בטו, והוא מפרדר"ב בחידש השלישי (ויהי ע"ב). (פ"ב כ') א"ר י"י כל מעשה הוורה משולש, הוא בפסקתא בחידש השלישי (ויהי ע"ב). (פ"ה א') א"ר יהונתן בקש לנונה ספר קהלה כו', פסקא העומר. (פ"ז י"ג) מודה ועוזב ורוחם א"ר יהונתן מודה על מנת וועזב יודחות בפסקתא פסקא שובה (ויהי ע"ב). (פ"ה א"ו) חזקיה אמר משפט רשותם בנהיגות י"ב

(פרק ה' א') א"ר יוחנן בקשו לנוינו ספר קהילת שמציאנו בו והוא בוי"ר ריש פ"ב ח' .

ח) מדרש שה"ש. (פ"ז ל"א) תמן תנינן ר' פנהם בן אייר אומר ורויות מביאה לידי נקיותכו. ביש נסחאות כתוב מאמר זה במשנה סוף סוטה והתו"ט כתוב דיליה באמשנה אלא הוא בריתא בע"ז דרכ' ע"ב ע"ש וכן נשנה בירושלמי שבת פ"א ה"ה (ר' ג', ע"ג) שקלים סופ פ"ג (ר' מ"ז ע"ג) אולם המסדר תפש כלשון מדרש שה"ש ריש פ"א אותן ט' עיין בהערה של' במדרשי משלי שם.

ט) מדרש קהילת רבה . (כ"ו, י"א) חכם בעניינו איש עשיר זה בעל מקרא [צ"ל בעל תלמוד] וול מבין יתרונו זה בעל תלמוד [צ"ל בעל מקרא] . מדרש קה"ר בפ' איש אשר יין לו האלאות .

ויסוף מהווים לא טעם יין כו' הוא מנדריא שבת קל'ת ע"א. (פ"א ט"ז) אריב' ל' אפילו שופות ודינם מכירין בצריך עין כו' הוא מנדריא סוטה לה"ח ע"ב. (פ"א י"ט) א"ר יהונתן כל הגנוול מתחבירו שהוא פרוטה כי הרא ב"ק ק"ט ע"א. (פ"ב י') בהתרחקך הנחה אורהך בעיה? בשכךך תשמור עליך בשעת מיתה והקיצות היא תשיחך לע"ל, הוא בסוטה כ"א ע"א. (פ"ב ט') מעשה בר"ע שהי' חבועש בבית האסורים אחד מות רשב"ג ור' ישמעאל גורה מלכות הרשותה שמד על יישראל כו' עד ואוי לו לפוטש שנתפש על דבריהם בטלים. זה נוקף ברופם וווניג'יא ואה"ב כבל הדפוסים, והוא תיאර דפוס הגרמה ובכ"י אדריאו פרארמא והוא נטמ' ברכות ס"א ע"ב. והתמלות אמר מות רשב"ג ור' י' חבועש המוטיף הזה מעצמו ואה"כ הומיך שם שמס אמר שני והי' יהושע הגרמי משמשו בכל יום והי' מכנים לו מים במדה כו' לך מגנרא עירובין כ"א ע"ב ושם בוגנרא מתרחי מעשה בר"ע שהי' חבועש בבית האסורים והי' ר' יהושע הגרמי משמשו בכל ים. והמוסיף הזה התהילן מן והי' יהושע הנרטס משמשו, וטמים מטבח שאמות מיתת עצמי ועל אמות שתי מיתות, ואולם בוגנרא שם אתה מוטב אמות מיתת עצמי ולא עבورو על דעת הבירוי ואה"ז הביא מאמר שליש' כשתגניע וום הכלפורים ד' יהושע הגרמי נפטר מטמו והרך לבתו ה' ר' מיתדין קומי טורונטוסופס וכו'. התחלת המתאר

בשנה גיע

בשנה ג' י"ב נפטר ממנו לך בן הامر אשר לפניו ב' גם הוא בדפוס תוגרמה (ובמקרים י"ב בכ"י רומי הגי ע"ט ובדפוס תוגרמה ובילקוט הגי ע"כ) וכן ה' ר"ע מתרדין קומי טורנגורופס לך בן ירושלמי ברבות פ"ט ח' (ר' ע"ד ע"ב) וירושלמי סוטה פ"ה ח' (ר' כ' ע"ג) וחדר נבן כי לך זה מהותם סוטה לא ע"א ד"ה גדור אשר הביאו שם את הירושלמי, והMASTER הרבעי ר"ע שיצאה נשמק באחד הוא ג' ב' מגمرا ברכות שם, ואח"כ הביא אמר המשיש לאחר שהי' מת לא הניחו לו קברנו ב', המלה לאחר שהי' מת עד ושכב [שר] בית הסוהר לשטו חוטף מרדפשי' ומן בא אלו עמד על פתח והושא הנרטוי כ' כל המאמר כאשר הוא לפניו ב' ובדפוס תוגרמה והשיות המלוטה "מעשה בר"ע שהי' הבוש בבית האסורים ור' יהושע הגński תלמידו היה משמשו עי"כ נפטר ממו והלך לבירתו והתחל מון בא אליהם ועמד על פתח ביתו, וזה המוסף בדפוס וונציא ואח"כ נדף כן בכל הדפוסים ערבית יתד חמשה אמרים נפרדים והחברים חד. (פ"י א') נמצא בדפוס וונציא ואח"כ בכל הדפוסים וליהא ב' ולא בדפוס תוגרמה לא יועל הן ביום עברה וצדקה תצליל מותה שתי צדוקות למה, אחת שמצילה מרים של גיהנם ואחת שמצילה מימות עדר ואין יודע מתי נוטלה, לך בן גمرا ב' ע"א. (שם שם) כתוב אחד אומר נקה וכותוב אחד אומר לא נקה ב' הוא מגمرا יומא פ"ז ע"א. (שם שם) שאל ר' מתייא בן חריש את ר' אליעזר בן עורי הוא ג' ב' בגمرا יומא שם. (פ"א כ"ח) למה נקרא שמו קרחה שנחרין ק"ט ע"ב, (פ"ט י"ז) א"ר יוחנן כל מי שהוא ת"ח, הוא בגمرا ב"ט פ"ה ע"א. (פ"כ א') א"ר יוחנן כל מני משקין פין להלום חוץ מן הין, הוא בברכות נ"ז ע"א. (פ"ג ב"ט) כמה קשה יין שלשל עשרה ווין נאמרו בו מתחלה, הוא בסנהדרין ע"א. (פ"כ"ט ר') דריש רב נחמן בר יצחק אם דומה דיין למלך כ' כתובות ק"ה ע"ב וסנהדרין ז' ע"ב. (פ"ל ל"ג) ד"א אם נבלת בהחנסא אמר ר' רבא ואיתימר ר' שמואל בר נחמני אם נבל אדם עצמו, הוא בגمرا ברכות ס"ג ע"ב. (פ"ל א' ט") כל זמן שת"ח יושב וועס ב תורה בלילה כי חינה י"ב ע"ב. (שם) ואומר ותבא אליו הינו ואמרת אשרי אדם כ' עירובין י"ח ע"ב :

(א) אבר"ג. (פ"א ז') תמן תנין מתך שאינו עמל בהן סוף להיות מבקש ראש הפרק ואני מוצא ראש מסכתא ואני מוצא ראש הפרשא ואני יודע אף פסק אהדר, ועליו אמר שלמה על שרדה איש עצל עברתי וג' שמתוך שכחה סוף לטער את הטמא כ' כוון בזה לאדר"ג פ"ר נוסחא א' המתחליל הוא ה' אמר יכול אדם למלוד תורה בעשר שנה ולשכחה בשני שנים כ'. (פ"ח ט') עשרה שמות נקרו לארכן. הוא באדר"ג פמ"ג נוסחא ב' (ד' ס' ע"ב) ע"ש. (פ"י א') תמן תנין ארבע תלוקין כפרה שאל ר' מתייא בן בראש את ר' אליעזר בן עורי כ' אולי כוון בזה לאדר"ג פ"ט נוסחא א'. (פ"ז ל') מעשה ד' באפסיניום קיסר כ' כל המאמר נובע מאדר"ג פ"ז (ד' י' ע"ב) עפ"י נוסחא ב', ובנוסחא א' פ"ד (ד' 22 ע"א) הסיפור משתנה. (פ"כ ב') שבעה שמות נקרו לארכיה כ'. הוא קרוב קצת לנוסחא ב' של אדר"ג פט"ג (צד 122) ע"ש. (פ"כ ב' כ"ב) א"ר חייא שבעה שמות נקרו לעני. אבר"ג נוסחא ב' פט"ג (צד 122). (פ"ג ה') א"ר ישמעאל שלשה הן שווין למוקמן כ' והוא באדר"ג פרק מ"ז בנוסחא ב' (צד 130) ובנוסחא א' הוא מקוטע המתחליל בסוף מצרים חור למקומה. (פ"ה א') מה ת"ל גם אלה מישל' שלמה אלא מלמד שהו מתרון בדין כ' הוא באדר"ג פ"א נוסחא ב' (צד 2). (שם שם) והלא דברים ק"ז הוא באדר"ג שם כפי נוסחא ב' (ד' ב' ע"ב). (שם שם) בין עוזיא עמדת על דבריך בטלת הוא באדר"ג שם שם. (פ"כ"ו כ"ד) תמן תנין עשר נקורות בתורה כ' אבר"ג פל"ר נוסחא א' ופל"ז נוסחא ב', וכוון בהמלחות "תמן תנין" לאבר"ג. (פ"ח כ"ז) הוא היה אומר אם בא עני אצל שחרית כ' הוא באדר"ג פ"ר נוסחא ב' .

ד) **שמות תנאים ואמראים מסודרים עפ"י סדר אלף ביתה עם העורות.**

בפרק הזה אני נוטן רשימה ממשות תנאים ואמראים מסודרים עפ"י סדר א"ב ובכלם ציינתי באיזה פרשה ובאיזה פסקוק, כמו לדוגמא ציינתי ה' הכוונה מישלי פרשה ה' פסקוק י' והנה נמצאים הרבה שמות האמורים אשר נשמרו בזדון בדפוס וונציא ואח"כ בכל הדפוסים ונמצאים לנבן ב' לפניו ב' מפאריו גם ב' רומי וכ' פארמא יבדפוס

ובדפוס תוגרחה רשותי עליהם סימן כוה . גם יש הרבה מאמרים הנמצאים במקומות הנ"ל
הינו כי פאריז רומי פארמא ודפוס תוגרחה רק בדפוס ווינצ'יא חסר כל המאמר ובהם
נמצאים שמות האותרים רשותי עליהם סימן כוה .

אָמֵן אָ

ר' אבוחו צ' כ' : ו' לה' : ט' ב' : י' א' י' ט' : י' א' כ' ד' : י' י' ד' א' : י' י' ז' א' : כ' ד' י' : ב' כ' ה' י' :

ר' אבון כ' ב' :

ר' אבון בר בנימין בשם ר' יוסי בן זמרה ט' י' ז' :

(א) ר' אחא בר חנינה ט' כ' ט' :

(ב) ר' אליעזר א' א' : ט' י' י' ב' : י' ג' כ' ד' : ט' ז' ל' : ב' ב' ו' : ב' ג' כ' ט' :

ושאל את ר' יהושע ב' ז' : ה' ד' : ר' ח' : י' א' : י' א' כ' א' : י' ז' א' : כ' ב' ה' :

ר' אליעזר המודעי כ' א' כ' ב' :

ר' אליעזר בן יעקב י' א' :

ר' אלעזר ה' ט' ז' : ט' ב' : י' א' כ' א' : י' י' ד' א' : ב' ג' כ' ט' :

ר' אלעזר בן עוריה א' א' : ט' ב' : ו' מתיא בן חרש שאל אורתו י' א' :

ר' אלעזר בר' שמעון ב' א' ג' : ט' עדר שם :

ר' אלכסנדראי צ' כ' : ח' ל' א' : י' י' ז' : י' א' כ' ב' : ט' ז' ה' : כ' ז' ח' : ט' ל' כ' ג' :

אליעש בן אביה ר' מאיר שאל אותו ו' כ' ב' :

אות ב'

ר' בנהה יי' י"ג:

אות ג'

דבן גמiliał ט' ב': (ג)

אות ד'

ד' דומתאי מבן ישוב י"ג כ"ה : (ד)

אלה נ

רָב הַמְנוּנָא כִּי בְּגַזְבָּן :

אות ד'

ז' זבדא או ר' זבירדא ר' ל"ב : י"א כ' : י"ז א' : כ"ב ט' :
זבדי בן לוי (עין ר' לוי בן זבדי) :
בן זומא כ"ה ט' :
ה' זירא א' ד' :
ו' זעירא ח' ל"א : י"ב כ"ג : ט"ז י"א : כ"ז ב' :

אות ה'

בר חוניא ס"ב כ': (ה*)

מִבּוֹא

ס"י יט י"ז: ס"ש שם: שם שם: °כ' א': °כ"א א': °כ"ב כ': °כ"ג ה': °כ"ג כ"ד: °כ"ג:
ב"ט: °ל"א ד': דבר ר' ישמעאל °כ"א ב"ב:

אות ל'

ר' לוי א' ו' (יד) : ח' ל"ר: י' א' כ"ח: שם שם: שם שם: י"ג כ"ה: ט"ז י"ז:
ס"י י"ז א': °כ' ב': °כ"א ג': °כ"ב כ': °כ"ד י': °כ"ד כ"ז: °כ"ה א': °כ"ה י"ד: °כ"ז:
י"ח: °ל"א ה': °ל"א ל':

ר' לוי בן זבדי א' י"ב: (טו)
ריש לקיש א' ד': (טו)

אות מ'

ר' מאיר א' ד': ה' י"ז: ו' כ"ב: ז' כ"ז: י"ג כ"ה: ל"א י': שאל את אלישע בן
אבויה ר' כ"ב:

ר' מתיא בן חרש שאל את ר' אלעזר בן עוריה י' א':

אות נ'

ר' נחנניה בן הכהן °כ"ב ט"ז:

ר' נחמי' ח' ט' (יז): י"ד ל"ד (יח) ט"ז י"ח: י"ז א': ביחס עם
ר' יהודה א' י"ב: °כ"ב י"ב:

ר' נחמן בר יצחק °כ"ט ד': (יט)

אות ס'

ר' סימון י' ג': י"א כ"א: י"ד כ"ח: °י"ד ל"ד: ט"ז ה': °כ"ב כ"ב: °כ"ג כ"ט:
ס"ב י' ב"ד: °ל"א ה':

אות ע'

בן עזאי °כ"ה א': כ"ה ט"ז:

ר' עקיבא א' ד': ו' ה' (ב): ט' ב': י"א ד': °כ"ב כ"ב: °עוד שם: °כ"ג כ"ה:
כ"ח כ"ז:

אות ק'

ר' קריצפי ד' ב"ז (כט):

אות ר'

רבי י' °כ"ב (כט):

רבא י"ב ב' (כט): °ל"ג (כט):

אות ש'

ר' שללאי משומ ר' יצחק מגלאה א' י"ד (כח):

ישך בן תבנש, יונ' בן טולס, חנבל ל' ינמי' כל מלך היה סוכיל: (יד) כ"ה גס צדוק מוגבמתה ודרופת
וינויה ובדכל צדוקים היה כל צ"ו פה למורה וכדלקום היה ק"ר מחה: (טו) ק"ל ק"ל גזרי בן לוי ומוהב
בכל פה מים ופיהם וגדתתם זגדי בן לוי מין מגוון כתה מוגבמת דג כ"ל וגבעתם ג"י, ודרופת וינויה
וזהמ"ל נכל צדוקים ה"ל זגדתי ה"ל גדרתי ג"ל גדרתי כל לוי וגה"ל גדרתי כל גם וגדתתם מטה ותקבנ כל מלך
כל פהו כ"ת צדוק היה קהיל לוי פטור כמו צדוק ל' ילו': (טט) גלוקם ק"י גתבצ"י והו קפק
טה מיטס בג' נפנוי ה"ל מטמן בן נקמת וט מקון גדרבו הילרכ"ל נמקוס הארמ"ג: (זז) צדוק וינויה
וזהמ"ל נכל צדוקים בג' ה"ל ינמי' נמקוס ה"ל נמיה: (יח) צדוק וינויה וטה"ל נכל צדוקים בג'
ו"כ נמיה: (יט) כ"ס בכ"י פה לוי וומו ודרופת מגבמתה ונמיה צדוק וינויה וזהמ"ל נכל צדוקים
ונגבלה מוגבמת ק"ט ע"ג וטנטlein' ר' מ"כ לרמת דב' נמיה ב"כ כהן, וט מקון גס נפנוי כ"ז:
(ב) נפנוי חלקו הנמיהו ה"מ ל' מתקבנ ק"ל בכ"י וומו ודרופת גס צדוק מוגבמתה בג' ה"מ ל' ויטט:
(כט) צדוק מגבמתה וינויה וטה"ל נכל צדוק סוס המלכ נבי וכמלה קלייל' נבמם וממה נבמ' בכ"י פה לוי וומו
ונגבלה. ומכל ק"ל נמיה קיספסה ק"ט ק"ל נמיה או ק"ל נמיה. חנבל היה נבמ' ממלכת ממל' פ"ט:
(ככ) כ"ה גס צדוק מגבמתה חנבל צדוק וינויה נבמ' סמלות "כ"י חומכי": (כג) מני' טמלה כ"ז:
(ככ) גב"י וומו ודרופת מגבמתה בג' המל' ב"כ צדוק וינויה וטה"ל נכל צדוקים נבמ' ממל' מ"ט
(כח) נגבלה מ"ט ק"ל ע"ג בג' כ"י ימיה מ"ט לי' ממל' מגבמתה ע"ל לי' ממל' וט נבמ' גומ' ט' ה"ז וע'

ר' שמואל בר נחמני ה' י"ה : י"א כ"ב בש"ר יוחנן (כו) : ס"י י"ד ל"ד בשם ר' יוחנן : ס"כ א' כ"ב : ב"ז י"ח : ב"ז ל"ג :
 ר' שמעון בן חלפרתא ח' ד' : ל"א י' :
 ר' שמעון בן זהאי א' א' : א' י' : י"ג כ"ג : ס"ו י"ט כ"א : כ"ב כ"ח : ס"ו ט' :
 ר' שמעון בן לקש ב' ד' (כו) :
 ר' שמעון בן מנסיא ס"כ כ"ד : ל"א ל' :

אות ת'

ר' תנחותא ח' ל"ד : ס"א ב' : י"א ב"ז :
 ר' תנחים בר חנילאי א' א' :

ח) שמות תנאים ואמוראים אשר נשמרו בדרפוס וויניציא ואח"כ בכל הדפוסים.

לראבן נשול כל קורא, מצאתי את אשר לא פלתי, כי בדרפוס וויניציא משנת ש"ז נשמרו שמות האמורים מהרביה מאמרין, אם מודון המודפים שעשה זאת כדי להקטין כמות הספר, או כתב יוד מקוטע הי' לפניו אשר הספר עשה זאת להקל עמלו, והשׁב כי קיבל שבר משלם על הכתבה גם אם הסר יבאו ובעבור זה החסרים ג' הרבה מאמרין שלמים אשר לא העתקים, (עיין בפרק י' שמה רשותי המאמרים הנמצאים בב"ז פלאיו רומי וארכמא ובדרפוס תוגרחה ואינן נמצאים בדרפוס וויניציא ואח"כ בכל הדפוסים).
 והנה עד פרשה כ' עוד נמצאים מעט מהרביה שמות תנאים ואמוראים, אבל מן פרשה כ' עד סוף הספר השםיטם כלם ולא העלה שמותם על ספר, ורק שניים נשארו מותר הפליטה אשר שכח למחוקם והוא (פ"ב) א"ר בגין גנאי הוא לאדם שאמר בפי דבריהם של שבת על שמו כ'. וכן (פ"א ב"א) חוקיה אמר משפט רשעים בנהיתם י"ב חודש, זולת שני מקומות אלה אין זכרן לראשונים התנאים והאמוראים, ואם תמצא בדרפוסים אחרים (פ"א ל') א"ר יוסי בר ירמי מפני מה המשיל את הנבאים בנשים, תדע כי גם זה נשמט בדרפוס וויניציא רק בעל אחת אמרת תיקן ורשם שם האומר ועפ' תיקון בעל א"א הווסף המפרש מהר"י ב"ץ בוגוף המדרש דפוס פראג ונדרפס כן בכל הדפוסים, אבל בדרפוס וויניציא חסר גם במקומות הות, ודע כי החסרונות הן על ב' אופנים, האחד השמתת שם האמורים, אבל המאמרים הם בצבוונם וזה תמצוא בראשמה א' . והשני כי נמצאו בדרפוס וויניציא הרבה מאמרין החסרים ואח"כ בכל הדרפוסים ולכן חסר גם שמות האמורים במאמרין והם החסרים ותמצאת בראשמה א' . והנה חול' אמרו כל האומר דבר שלא מפי מאמרו מביא קלה לעולם (מדרש משה פ"ו י"ד), וכן אמרו אל תגול דל כי דל הוא ארשב"י א"ר יצחק בר טבלא א"ר חמא כל שאינו אומר דבר בשם אמרו כל הוא בר לבאו, שנאמר אל תגול דל כי דל הוא (לקוט משה רמו חחק"ט), ונעלם מימי המקור ובטעות נרשם שם "נורדים פ"ב" כי אין זכר מוה בגטרא נדרים, וכן עד תמצוא שאמרו אל תגול דל כי דל הוא א"ר חוקיה רוי ירמי בר אבא בש"ר יוחנן כל שאינו אמר דבר בשם אמרו עליו הכתוב אמר אל תגול דל כי דל הוא, וצריך אדם כשהוא שומע דבר לומר אותו בשם אמרו אפילו משלישי של הלכה (תנחותא במדבר כתובות כתובות של), והנה אם אין זכר מדבר בשם אמרו רק פעם אחת ולפנוי אדם אחד עובר בלאו, עאכ"ב בהשחתת שם האומר במאמרין שהם לאלוים קוראים, ועוד עולם לא ענן שם על מאמריהם שהוא חטא כפול ומובכל בבד מנשוא. — נס מלעדי זה בין כל קורא משכיל כי הוכרת שם האומר היא סבה לפיעלים להבנתה כאמור, כי עי' נרע תוכנת האומר והכוונה ומצו זמנו, וזה יפי' אור על עטוק כוונת המאמר, ולזה אמרו כל האומר שמוועה מפי אופירה יהא רואה בעל השמוועה כאלו הוא עומד בננדו (ירוש"מ שבת פ"א ד' ע"ג), נס נמצוא לפעמים שני מאמרין נבדלים זה מוה ומאמר אחד יצא מפי אומר זה, ומאמר אחר יוצא מפי אומר אחר, וכאשר השםיט

פה ל' מלח' מקום ל' פמלח' כי צעל קד"ל כתום נס קמ' מלח' : (כו) כת' נכ"י פלח' ודרפוס וויניציא
 ולח' ב' צעל דפקטש קב' ב' ומי ופקלמא ודרפוס מ גלמא וצעלקם נטממו מלוטה "היל יונקן" : (כו) צעלקם
 מוגameda ווינצ'ה ובגד כס' ה' חאליס סג' היל לי' ליקט וסכל מה' :

שמות האומרים הוא אוספם לאנודה אחת, ובאמת הם מאמריהם נפרדים. וראיתי להחכם מהollow דר' ויונשע שבtab בהקרטנו להעתיקתו למורש משלי שנפלא בעינו שחרס לרוב שמות האומרים במדרש הזה, אולם באמת נמצאים כלם בדפוס תרגומה ורב' פאריזו, רומי, פארמא רק בדפוס ווינציא ואח' ב' בכל הדפוסים הקרים שמות האומרים שעשה זאת המדרשים לסבה בלבתי נודע לנו, אקוח כי הקוראים ישבחו על זה כי השיבותי המאמרים לבעליהם עפ' ב' ודפוס ראשון, ושפטם ידוכבו בקרב.

א'

(פ"א י') ארשב"י ממי למד שלמה: (פ"א י') א"ר יהושע בן לוי אפילו עופות: (פ"ב ב') אמר ר' קרייצפי (המליה קרייצפי נשמת נישאר רק אמר רב): (פ"ה ט'ז) א"ר אליעזר אם ראית דור: (פ"ז י'ב) ר' יהושע אומר אינו רומה: (פ"ז כ'ב') רבוי אומר עשה לך נר שתליך לאורו: (פ"ט ב') א"ר אליעזר אף יום הכהנים אינו בטל לעולם: (פ"ז ב') א"ר נהמי כל העישר: (פ"א כ') א"ר נהמה בא וראה גדרתו והכתרתו של שלמה: (פ"א כ') א"ר זвидיא אמר הקב"ה כל מי שהוא הולך בתמיות: (פ"א כ'א) א"ר יהנן משל לאדם אחד: (פ"ז א') א"ר אבוחו כל מי שקנה לו חכמה: (פ"ז כ'ח') ר' ישמעאל אומר בשעה שישראל נאפסין בתבי מדרשות: (פ"ז לד') א"ר יהנן בא וראה כמה הוא גדול בחיה של זדרה: (פ"ז לד') א"ר סימון פסוק זה לא נאמר אלא על מיתה של משה: (פ"ב א') א"ר זעירא אלו דברי תורה: (פ"ב ב') א"ר יהorthה בר טוון מה הרועמים הללו: (פ"ב ב') א"ר חמאת בר דנניה מה הכהיר הזה: (פ"ב ב') א"ר ישמעאל בא וראה כמה וגבורתו של הקב"ה: (פ"ב א') ר' ישמעאל אמר פלו מם טה הימים הללו: (פ"ב ג') א"ר אליעזר בר' שמעון כל העישה צדקה ומישפט: (פ"ב ב'ג') א"ר ישמעאל תלמיד שמיתתו של אדם כר': (פ"ב ד') א"ר תנין אם זכה לknות עונה: (פ"ב ג') ר' אליעזר אומר אם לנכת בך: (שם שם) ור' יהושע אומר כהדא תורה: (פ"ב ט') א"ר זвидיא שבטא של תורה מסורה ממנה: (פ"ב ב') בר חניא אמר בס עזות ודיות: (שם שם) א"ר ישמעאל כל מעשה תורה מושלש: (שם שם) א"ר לוי הא למדת שכל מעשה הום מושלש הזה: (פ"ב כ'ב') א"ר עקיבא דיו לדתו של עני: (שם שם) א"ר סימון בשעת דין אל החום עליו: (שם שם) א"ר עקיבא אין מרוחקין בדין: (שם שם) א"ר הויא שבעה שמות נקראו לעני: (פ"ב כ'ב') א"ר רב המנוח כי ה' יויב ריבם בעה": (פ"ב כ'ח') א"ר שמעון בן יהוא מגהן שעשו אבותיך: (שם שם) א"ר יהנן לא עשו אבותיך להם לבדם: (פ"ב ג') א"ר ישמעאל אישורי דור מלך ישראל: (פ"ב ג'ח') א"ר עקיבא אפילו הקב"ה והחכמה שמותם בו: (פ"ג ב'ט') א"ר סימון בא וראה כמה קשה יי': (פ"ג ב'ט') דרש ר' ישמעאל הכלילי ענים מין: (שם שם) ר' אליעזר אומר להה שהוא שותה: (שם שם) ר' יהושע אומר לוזון: (שם שם) א"ר אליעזר אוילוה שמניה ד'ת: (פ"ג ל') א"ר יהנן בכיס כתיב: (פ"ג ד') א"ר אהבו כל המרפא עצמו מד'ת: (שם שם) א"ר יצחק כל המרפא עצמו מד'ת: (שם שם) א"ר לוי התרפית מכ'ת: (פ"ג כ'ב') א"ר לוי אלו דברי תוכחות: (פ"ג ל'א) א"ר יהנן שפרץ גדרו של עולם: (פ"ג א') א"ר לוי מפני מה וכו אנשי חוקיה: (שם שם) א"ר חמוא בר הניינא מה ת'ל נם אלה: (שם שם) א"ר יהנן בקשו לנו ספר קהלה: (שם שם) א"ר לוי בעון שנודryn בעבור: (פ"ג י'ח') א"ר אהבו בא וראה כמה קשה לשון הרע: (פ"ג כ'א) א"ר חמוא בר הניינא עפ' שהשכבים להורג: (פ"ג א') א"ר הונא אל תען בסיל באולתו במקום שמכירין אותך: (פ"ג ה') א"ר יהושע בן לוי במקומות שאין מכירין אותך: (פ"ג ח') א"ר אלכנדראי כל מי שהוא חולק לבסיל: (פ"ג כ'ר) א"ר זעירא מדבריו של אדם אתה יורע אם אתה בך: (פ"ג א') א"ר עירא בשעה שנכנם משה לפני פרעה: (פ"ג י'ח') א"ר לוי וכזה אדם בתורה בעולם הזה: (פ"ג י'ט) א"ר הונא וכי מים פנים יש להם: (פ"ג ט') א"ר הונא כל מי שאין הבין עליו דברי תורה: (פ"ג י'ב) א"ר יהנן מורה על מנת ועובד יורחים: (פ"ג ח'ב') א"ר עקיבא כל מי שנזון צדקה לעני: (פ"ג כ'א) רב נחמן בר יצחק אמר אם דومة דומו ר' עירא בשתה ארשב"י עתרה נהג למצוות לפני הקב"ה: (פ"ל י'ח') א"ר יהנן והתרגנול: (פ"ל כ'ח') א"ר ירמי' דא הוא אדרום: (פ"ל ל'א) אמר רבא ואיתמר ר' שמואל בר נהמני אם נבל אדם עצמן על

על דברי תורה : (שם שם) ר' יונאי דריש את הפסוק הזה כי מין חלב : (פ"א א') א"ר יוחנן מלמד שכפפו אמו על העמודו : (פ"א ח') א"ר סימון אלו דברי תורה : (שם שם) א"ר ישמעאל באורה הלילה שהשלים שלמה בית המקדש : (שם שם) א"ר לוי באוטו היום נתקרכ התרמיד בד' שעות : (פ"א י') א"ר הניניא בדבר זהה נחתמו : (שם שם) א"ר חמא בר הניניא מפני מה נתחייבו בניו של ר' מאור ומתו בבת אחד : (שם שם) א"ר יוחנן אפילו בדברי הבטלה : (שם שם) א"ר שמעון בן חלפתא אם אין אדם מגלה עצמו על ד"ת : (פ"א ל') א"ר לוי בדורו בלבד : (שם שם) א"ר שמעון בן מנסיא תפוח עקיבו של אדם הראשון מכחה גלגול כהה : (שם שם) א"ר יוסי בר ירמי מפני מה המשל את הנבאים בנסים :

ב'

(פ"א א') אמר רשב"י הכמה ובינה לשון אחד הם : (פ"א י"ד) א"ר שמלאי משום ר' יצחק מנדלאה מיום שפירש יוּפְךָ מאהו : (שם שם) א"ר יוסי בר הניניא אף הם לא טעמו טעם יין : (פ"א י"ט) א"ר יוחנן כל הגולן מחייביו שוה פרוטה : (פ"ב י"ב) ר' יהודה ור' נחמייה ר' יהודה אומר פיפות כחוב שחייא אוכלת משני צדקה, ור' נחמי אומר פיפות שחם כרבובים מוה ומוה : (פ"ז כ"ז) א"ר אבחו מהו השור : (שם שם) א"ר אלכסנדרי מהו יקרה : (פ"ז י"ז) א"ר בנאה שהקב"ה מריחקו לפניו : (פ"ד ל"ד) א"ר שמעון בר נחמני א"ר יוחנן באורה שעיה בקשׁו כל ישראל להרגן את יהושעabeiנים : (פ"ז ל') ונטלה את ריב"ז ר' אליעזר בראשו ור' יהושע ברגלו : (שם שם) בוימי ר' יוחנן בן זכאי כו' אמר להם ריב"ז : (פ"ז ל"ג) א"ר יצחק בר' אליעזר מה שעשתה חכמה עטורה לראשה בר' : (פ"ז א') א"ר לוי כל הדר בא"י אפילו שעיה אחת : (שם שם) א"ר אבחו התامر אף רשיים שבאי מתכפר להם : (פ"ט י"ז) א"ר ישמעהל נדולה היא התורה : (פ"ט כ"א) וירבו ויצמו במאד מאר א"ר חייא מהו במאד מאד כפלים כיוצא בהם : (שם שם) א"ר שמעון בן יוחאי מפני מה נמשלוישראל לברכם : (פ"כ ב') א"ר לוי שבעה שמות נקרא לאירועה : (שם שם) א"ר יוחנן באורה שאפילו הנבאים עשו סייג לדבריהם : (פ"כ ט') א"ר יוסי הגליל כל כך למלה וכבה שלמה, מפני של& הגביה דעתו וליבו לפניו הקב"ה : (פ"כ א' ג') א"ר רומי' כל יום שיש צדקה ומשפט בעולם : (שם שם) א"ר יוחנן כל מי שנתרן צדקה בסתר : (שם שם) א"ר לוי גROL שבר הנזון צדקה : (שם שם) א"ר אליעזר בר' שמעון כל מי שරוף אחריו צדקה הוו לו נבים בעלי צדקה בעלי תורה : (פ"א כ"ב) א"ר שמואל בר נחמני עד שלא תנתח תורה : (שם שם) התנא דבי ר' ישמעהל וישמע יתרו מה שמצויה שמעו : (שם שם) ר' אליעזר המורי אמר נתינת תורה שמע ובה : (פ"כ ב' ט"ז) ר' נהניא בן הנקה אומר כל המקביל לעלי' על תורה : (פ"ג ה') א"ר ישמעהל שלישין זו שחוותו למ侃מן : (פ"ג ה') א"ר יוחנן אעפ"י שנשתברו הלחות הוו ונתרדישו : (פ"ג ג' ט') א"ר יוסי אל תקרי לבן שניים : (פ"ג א') בן זואי אומר עמדת על דבריך בטלתם : (פ"ג כ"ז) א"ר שמעון בן מנסיא וכי מה ח' חשוב עשו בהורה שעיה : (פ"ג כ"ז) א"ר סימון בשעה שהי' עשו מתרנן לפניו אביו : (פ"ג כ"ה) א"ר יוחנן מלמד שהшибתו שכינה ליצחק : (פ"ל ט') א"ר יוזן לא נאמר אלא להחמיר על ד"ת : (פ"ל כ"ג) א"ר אלכסנדרי מהיכן למדנו מהגר :

ו) הקרים אשר הביאו את המדרש משלו .

המדרש היה מסורו לפני הנగונים והקרים, והביאו בספריהם והתני לעורך

המקומות אשר הוכרו המדרש הזה ana המאמר נמצא לפניו .

א) בבה"ג אם הוא לר' יהודאי גאן (שמלך מן ד"א תקי' עד תקכ"ט) ואם הוא לר' שמעון קיירא (שהי' בשנת ד"א תקי') הא ביאו בס' הלוות נדולות בסופו בהלכות הספד מאמר נдол מדרש ממשי המתחיל פלס ומאונני משפט לה' מעשוו כל אבני כיס. פלס זה מקרא, ומאונני משפט אלו הדיניין, לה' אלו הלוות, מעשוו כל אבני כיס וה תלמוד, שככל המקרא והמשנה והמדרשו והחותפות והאנדרו כלהלוין וכל עשוין שמדאין ליטול שכון לעיל, לתニア ר' יוסי הגליל אמר מושלון משל למה הרבר דומה למלך ב'יו' שהי' לו פרדים כ' והוא במדרש משל פט'ז', רק הטעום בבה"ג שם הוא בארכיות יותר מאשר הוא לפניו :

(ב) רב הודי נאן. מובא בשו"ת הנאנום דפוס ליק סי' מ"ה (דף י"ח ע"ב) וזה תוב שallowן גם קמיה פירושה דההן פסוקא. מי עליה שמות יורד, משה: מי אסף רוח בחפני, אהרן דבריו קחו לכם מלא חפניכם: מי צורם בשמלה, אלהו שהכח את המים באדרתו: מי הקים כל אפסי ארץ, משה כי הוא בלשון מדרש משלוי פ"ל ד' רק הסיום והמשיח ליתא לפניו:

(ג) רב עמרם נאן (הי') לאון בסורא בשנת ד"א תרי"ח) ביסודו שלו (דף י"ב ע"ב) מהטהר קריש לירוד הביא מאמר אחד מאין דבריו ברב עם הרות מלך אמר ר' חמרא בר חנינא בא וראה שבחו של הקב"ה שהוא מחבב את ישראל יותר מאשר אלפים ורובי רבבות [כתות] של מלאכי השרת ששורתין אותו ומשבחין לפניו אין אלא רוזה שבתנן עד שישמע בעשבהן של ישראל שנאמר ברב עם הרות מלך ואנן עם אלא ישראלי, שנאמר עם זו יצרת לי תחלה יספור כי א"ר סימון אמרתי הקב"ה מתעלת בעולמו וכו', ר' ישמעאל אומר בשעה שחן נאפעין לבתי כנסיות ולבתי מדירות ושותען הגדה טפי תלמיד נעים [צ"ל חכם] ואח"כ עונין אמר יהא שםיה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמי ותברך וכו', הא במדרש משלוי פ"ד כ"ח (וכן מובא זה ברוך ה' ברכות ס' שם"ב בשם מדרש משלוי) רק הסיום בין ה' אמר בריכי נפשי ונוי וכתיב ה' והדר ונוי ליתא במדרש שם. והם יוס בדרכיו רע"ג ואמר רב חנן אם אדם זוכה לknotted עונה ויראת' ה' וכבה לknotted כבוד וחווים הוא ג'ב' במדרש משלוי פ"כ' ב' ד':

(ד) רבינו חננאל בר' חישיאל (חי בחצי השנהו טמאו השמינות לאלו החמייש עריך ד"א תש"ג — ת"ה) בספר המקצועות (נשאר בכתב יד) הביא המדרש הזה כאשר הובא בשמו במרדי כי ב"מ ספ"ג סי' רצ"ג ו"ל: המפקיד ס"ת אצל חבירו כי פ"י רב יזרה נאן כי ושם האטען טושם דאיתא במדרש משלוי על הרין קרא לא יבזו לנגב כי גנוב למלא נשפו כי רעב, שאין לבות מישונוב דברי תורה ומעתיקן מספר המקצועות עכ"ל, וכן הביא זה מ"ז בח"ט ה' פקון סוף סי' רצ"ב. אולם אין זכר מזה במדרש משלוי, ועיין ילקוט משלוי רמו תקלחת בפ' לא יבזו לנגב הביא בשם התוספות דפרק מרובה (הוא ב"ק פ"ז) המתרגנן על חבירו והולך ישונה פרקו ע"פ שנקרנא גנוב זוכה לעצמו, שנאמר לא יבזו לנגב. אבל אין והוא לשונן שהביא בעל המקצועות, וכלשון התוספות הג' למצאי נס במקילתא משפטים סוף פ' י"ג אבל המתרגנן אחר חבירו והולך לשנות בדברי תורה אף ע"י שנקרנא גנוב ה' וזה וכבה לעצמו ועליו הוא אומר לא יבזו לנגב כי גנוב ע"ב: (ה) רבינו נתן בעל העורך (חי במא התשיעית לאלו החמייש והשלים ספור ד"א תחס' א) מביא המדרש הזה ורק פעם אחת בערך נך ו"ל "נקודות בטורא מפוזרים באבות דר' נתן בפ' י' נסם נעשו לאבותינו במצדים [רו' בפ"ל]" ובଘרת משלוי בפסק בשפתינו נזכר שונא (משלוי כ"ז כ"ה). באבות [דר' נתן] למה נקור על לנו ולבנינו ועל ע' שבע"ר, אלא כך אמר עורייא אם יבא אליו ויאמר לי מפני מה כתבת אלו, ואומר לו כבר נקדתי עליהם, ואם יאמר לך כתבת אותם, אסקל נקדותיהם מעליין, ובאגחת משלוי [שם] מלמד שאמרו ישראל לפני הקב"ה רבש"ע על מה שבגלו אנו מזווין ולא על מה שבתר, אמר לנו הקב"ה אף על מה שבגלו אין אתם יכולם לעמוד ע"כ. הוא במדרש משלוי פ"כ' ב' בכתבי יד ובדפוסות תוגרמת אבל בדפוס ווינציא ואח"כ בכל הדרושים חסר זה, ובבעל העורך הביא מה שנדרש באדר' ג' על מה שנקד על לנו ולבנינו בפסק הנסתורות לה' אלהינו גם מה שנדרש על זה במדרש משלוי:

(ו) בעלי התוט' (יבמות ס' א"ע ד"ה מגנע) כתבו ו"ל: כמו שמצוינו כשהיה אלהו קובר את ר' ע' ואמר ליה לאו כהן ניוו מר, אמר ליה צדיקים אינם מטמאים, וככתבו הרוטם על זה ועiker התעם לפי שהוא מזוה מהרוני מלכות והוא יראם לקבورو ע'כ. וכן בתומ' (ב' מ' קי"ד ע"ב ד"ה מה) הביאו ג' ו"ל: וכן מצינו כשהיה קובר אלהו את ר' ע' היה דוחה שאמר ליה וכי איןך כהן, אמר ליה צדיקים אין מטמאין, ורחה אויתו כן משום כבונו דר"ע, ועiker טעמו היה לפי שהוא מזוה לפני שהוא ר' ע'כו' הוא במדרש משלוי פ"ט ב':

(ז) רבינו שמחה בר שמואל מויטרי (תלמיד רשי' ונח נפשיה בשנת ד"א תחס' ה') במחזור

במה זו וויתרי בס"י תקכ"ג (ב) הביא המדרש זהה וול': בשוחר טוב סמרק לסופו תמן תניין עשר נקורות: יישפטות' ה' ביןנו ובינך נקוד על יוד' האחרון לפי שלא אמרה לו אלא להניר כי והשיב שם כל העשר נקורות. וכיוון בויה אל מדרש ממשי ובतועות הביא "בשוחר טוב" כי מדרש ממשי איןנו השו"ט ורק בסוף אלף החמשי הביא בספרו הרוקה (ח) רבינו אליעזר בר יהודה מגארטיא (хи בסוף אלף החמשי) הביא בספרו הרוקה (שורש זכיות ערום ביראה) וול' בראיש מדרש ממשי ומושב יקרו בשיטים ממעל, ושכינה עשו בגביהו מזרומים, הוא אלהנו ואין עוד אחר, אם אסק שמינו שם אתה, ואציעעה שאל הנך אשכנה באחריות ים [גמ] שם יוד' (תקחני) ע"ב אין ספק שפה חסר גוף המכתר, כי זה שהביא אין שטץ מנהו במדרשי ממשי. (שם ה' שבת סי' ג'ה) ובמדרשי ממשי בפסקוק אשת חיל מי ימצע אמר ר' חני בר חנינא מפני מה נתחיבינו שני בניו של ר' מאיר שמו שניהם בשבת במנחה בחד מפני שהיה גויים להנית בה' ממנה ואוכלים, הוא במדרשי ממשי פל"א י': (שם ה' ברכות סי' שם"ב) במדרשי ממשי ברב עם הדרת מלך, ר' יeshmael אומר בשעה שחן נאפסן לבתי מדרשות ושותמען האגדה מפי תכם ואח"כ עונן יהא שמייה הנגדל מבורך הוא שמת בעולמו, ואומר למלאכי השרת באו וראו עם שיצרתי לי כמה הן משבחין אותו, באotta שעיה הן מלבישים אותו הור והדר לך נאמר ברב עם הדרת מלך, הוא במדרשי ממשי פ"ד כ"ח. גם בס"י נ"ז הביא במדרשי על פסקוק ברב עם הדרת מלך, זאת הוא המאמר שהביא בס"י שם"ב בשם מדרש ממשי :

(ט) רבינו משה בר נחמן (הרמב"ז) (хи בסוף אלף החמשי ובהתחלת אלף הששי ובשנת ה"א כ"ז עליה לירושלים) בסוף פירשו על התורה במאמר "דרבי הרמב"ז" מהחול מצאי במדרשי ממשי בשעה שבקשו סנהדרין למנות שלמה עם ג' מלכים וד' הדורות עשרה שכינה לפני הקב"ה ואמרה רבש"ע חוות איש מהיר במלאתו כו', הוא במדרשי ממשי סוף פ"כ' :

(י) רבינו יצחק בר משה מוינו (хи בסוף אלף החמשי ובהתחלת אלף הששי) בספרו אור זרוע (ה' ק"ש סי' ו') הביא המדרש זהה וול': ובשו"ט אורה אפילו למד כל התורה וחסר תורה כהנים נידון עליהם ביום הדין, ואפילו למד תורה כהנים וחסר מעשה מרכבה כמו כן נידון ע"ב יש להתקן במדרשי ממשי והוא בפי י"ז:

(יא) רבינו שלמה בן אברהם בן אדרת (הרשב"א) (хи במאה הראשונה לאף הששי) בשוו"ת הרשב"א סי' צ'ג הביבא וול' ובכמו שאמרו במדרשי ממשי בני אם תה אמוני מצווות הצפוןatak, אמר הקב"ה לישראל אם וכירום להצפן תורתך אני משבעתם מטבח הצפן לע"ל שנאמר מה רב טובך אשר צפנת ליראיך ע"כ. הוא במדרשי ממשי פ"ב א'. (עד שם) ואמרו במדרשי ממשי מיפוי דעת ותבונה שהוא נתן פרחון מה לאדם, שנאמר מי שם פה לאדם, הוא במדרשי ממשי פ"ב ו'. (עד שם) שאלת מה שאמרו במדרשי ספר ממשי בפסקוק טבחה טבחה של המוציאים בטלים, ומי הפורים לא יהו בטלים, שנאמר יומי הפורים האלה לא יעבורו מתוך היהודים וכברם לא יסוף מזורם כי הוא במדרשי ממשי פ"ט ב':

(יב) רבינו בחיה בר אשר מסרקומטה אשר בספרד בפירושו על התורה (חבירו בשנת ה"א נ"א) הביא המדרש זהה (פ' לך דף ב' ע"ג דפוס אמסטערدام) כתוב וכי דעת המדרש קונה שמים וארץ יהו לארחים שכן אמרו במדרשי ממשי בפסקוק מוב פת הרבה ושלוחה בה, וככה אברחים לקנות שמים וארץ, שנאמר ברוך אברם לאל עליון קונה שמים וארץ, שומו בניו לפלורות ולרבבות בעפר הארץ, הוא במדרשי ממשי פ"ט א': (פ' בא דף פ"ח ע"א) וכן דרשו חז"ל במדרשי ממשי מא דכתיב ברול בברול יחר ואיש יחר פנוי רעהו, ברול בברול יחר, זה משה הצדיק, ופרעה הרשע שהו מתנקשים וזה בדברים, בשעה שנכנס משה לפני פרעה, אמר לו מי שלחך, אל אלה העברים שהלכני אלך, אל' ומה אמר לך, אמר לנו שלח את עמי ויעדוני, אל' וכי יש אלה בעולים

שאני

(ב) כן רהיטי לאככ סחוק סטולל מוסל"מ קפכטט במאזוז הילל"ג פ"ג נסכללה סמי כי גממזו ווילאי כי"ג נריעיט מזומלוס דג' כמ"י פ"ג נביה לך זא ומילגמי לך קלט"ג מוסל"כ טמונן קל"ו סוכוון כי' מל' זא וכטב' הלי גמכתבו כי גזע זא גהמת גמזהו ווילאי היל גל' גט פט מוד' וסוכן נסכתלן סי' מקל"ג :

שאינו מכירו, חיק שכל אלות שבעלם שלחו לי אגרותכו', רתחלת המאמר נמצא במדרש משלו, גם בנדפס משלו פ' ז' אבל סיום המאמר הוא במדרש משלו כ' נס בדפוס תוגרחה. (פ' וילך דף רג"ט ע"ב) וכן אמרו במדרש משלו מבבחה מסכה יינה אף ערבה שלחנה זו אסתור שומנה להמן ועתה לו משתה, אף ערבה שלחנה, ערבה לה שלחן בעולם הוה שכל המועדים בטלים וימי הפורים לא יבטלו. הוא במדרש משלו פ"ט ב':

יג) גם בספרו כד הקטה הביא המדרש הוה (עריך בית הכנסת) הbia ו' ל' ובמדרש משלו א' ר' הניגנא בא וראה שבחו וקדושתו של הקב"ה שעוף יש לפניו אלף אלף רבי רבבות כתות של מלכי הארץ ישירות לישרתו אינו חף אלא בשבחן של ישראל כי א' ר' סימון אמרתי הקב"ה מתעללה כ' הוא במדרש משלו פ' ז' כ' ה': (עריך בדור א' ואם) ואמרו ר' ריל במדרש משלו עשרה הפותרת שיבכה בדרך דרך דרך תמצא, בא ואואה ולמר טיסוף הצדיק שמתוך שנתהוק בכבוד אבוי במצרים זכה לעתרת שבча שנאמר וירא יוסף לאפרים בני שלשים, היכן מצינו שעשה צדקה כ' והוא פט' ז' לא. (עריך פסח) ובמדרש משלו דבורי אגור בן יקאי המשא כ', הוא פ' ז' א' (עד שם בסופו) והוא שאמרו במדרש [משלי] בפסק טבה טבה מסכה יינה, זו אסתור שע"ז משה שעשתה גנאל, ואף ערבה לה שלחן בעזה' ב' בעה' ב', וכל המועדים בטלים לע"ל ימי הפורים לא יבטלו כ' הוא פ' ט' ב': (עריך דרך) ובמדרש משלו צדקה הרומים גוי, אלו ישראל וחסר לאוים החטא הנאה הוא לאו' שהם מתייררים בהם כ' הוא בפי' ד' ל' ד':

יד) ה' ר' יצחק אבוחב הספרי (חי בסוף המאה הראוניה לא' הששי) בספרו מנורת המאור מביא את המדרש משלו. (בס' י' א') הbia ו' ל': ונרטין במדרש משלו ברכת ה' היא תעשיר ולא יוסף עצב עמה, ר' ל' בשישמה האדם במתה שנחנו האל יתברך אם מעט ואם הרבה כ'. און זה לשון המדרש רק דברי המתברך מדפש' ואין ספק שצ' ל' עלייו נאמר במשלו ברכת ה' היא תעשיר, והמעתיק הוסיף "ונרטין במדרש משלו": (ס' ג' ג') גם מצינו במדרש משלו רוח צפן תחולל נשים וגוי' (משל' כ'ח') כמו שהרות הצפוני משבירת העיבים ומפורותן ולא ימיטו, כך כשהאדם מספר לשון הרע להברנו כ'. גם זה לחתא במדרש והם דברי המתברך וצ' ל' גם גם מצינו במשלו: (ס' ס' ק' לי') גודרטין במדרש משלו י' Ich איש רעים להתרועע, ר' ל' מי שורוצה שייהו לו רועים יסבול ויüber על מתחתו ואל יתקוטט עליהם ויקבל אותם תמיד בסבר פנים יפות. גם פה יש לתקון שצ' ל' "וכהיב במשלו איש רעים להתרועע" ועל זה כתוב המתברך כוונת הכתוב: (ס' ק' לי') גודרטין במדרש משלו בפסק טבה טבה כל המועדים בטלים וימי הפורים איןם בטלים שנ' ז' וכרכם לא יסוף מרווחם, וגם כתוב שם אף יום הכהורות איןם במל לעולם שנאמר והויה זאת לכט לחוקת עולם, ועל זה כתוב ונראה פ' שהוא מדבר בזמנ הנגולות שא' שלא נורום החטא באחד מן המועדים שיבטל כמ' ש' (אייה ב') שבכת ה' בזין טעם ושבת, אבל בימי הפורים הבטיח דרכיב לא עירבו, גם הבטיח על ו' ב' שיבכר ואפי' אינם שבבים בראו עכ' ל' הוא במדרש משלו פ' ט' ב': (ס' רמ' ז') ונרטין במדרש משלו נזר בני מצות אביך גוי' מה כתיב אחריו קשרם על לך תмир, לטה בהתהלך תנחה אותך, ר' מאיר אמר עשה לך רב שתלך לאורו ואיה זה אורה של תורה שנ' כי נר מצוח ותורה או, א' ר' מאיר אשורי אדם שנקה לו תורה, לטה שהוא שומרת אותו דרך רעה, דרכיב בהתהלך תנחה אותך, הוא בפי' כ':

טו) רבינו מרדכי ב' ר' הלל (חי במאה הראוניה לא' הששי ונחרג בשנת ע' בעיר נירנברג) הביא בספרו המרדכי את הדרש רק כאשר מובה בס' המקבילות (עיין לעיל בפרק זה ס' ד').

טו) ה' ר' מאיר מרדכי תלמיד מהר"ם בר ברוך וגיסו של המרדכי (חי במאה הראוניה לא' הששי) בהגחות מײַמְנוֹת ה' שבת פ' ל' ס' י' הbia ו' ל' וכן במדרש משלו בשני בנוו של ר' מאיר שמו שבשת בעשות מנהה מפני שהוא רגילים להניח בית הדרש במנהה ואוכלים בפסק אשת חל מי ימצא ע' כ' הוא פ' א':

יז) ה' ר' משה תקו (חי במאה הראוניה לא' הששי עין אודוטיו אוצר נהמד ה' ג' ד' נ' ד') בספרו כתוב תמים הביא את המדרש הוה (ו' ס' ג') ובמדרש משלו, חוות איש מהרי

מהיר במלאתו של הקב"ה שביות המקדש בנה לשבע שנים וביתו בנה לשלש עשרה. ד"א בעעה שבקש סנהדרין למונת שלמה עם נ' מלכים ור' הרימות כר'. הוא סוף פ"ב, שם ר' ע"ג ראה מה כתיב במדרש משל' רבא אדם לדין, שואלים לו אם עסוק בתורה, ואמורים למדת תורה בהנים, שיש בו קליטים וחומרים, צופת במעשה מרכבה כי עד כדי

שיה לא מיה הוחשב לפניהם וקבע פון הווקן, חז"א פ"ז, ז"ה, כי ה"ר שמעון בעל הילקוט השתמש במדרשי משה ולא הביאו במדרשים אחרים בתורה ובנבאים וככחותים רך פעם אהת בדבריו הויים רמו אלף פ"ה ומוציאן בעצמו "מדרשי משה". ובילקוט משלי הביא הרבה מאמרם מהמדרשי הזה ומוציאן "מדרשי" כי פלאיו טבן שכווון למדרשי משה, אולם לפעמים הצעין "מדרשי" במשלו הוא בטעות כי אין זכר מוה במדרשי משלי רך במקומות אחר (^ט) חוץ לו נמצאים בילקוט משלי הרבה מאמרם אשר הבא בילקוטו והם לקויים מדרשי משלי והסר הצעין, והנה אני נותן לפני הקוראים (בפרק ט') רשותה מכל המקומות אשר הילקוט הביא המדרש הזה ואנו נמצאים לפניו גם כל המקומות אשר חסר הצעין "מדרשי" ובஹרות שלו לנוכח המדרש העירוני על כל מאמר ומאמר אנה מובאים בילקוט גם על השינויים, ואודות הנוסחות של בעל הילקוט במדרשי הזה הם כמו הנוסחות בכב"י פאריז רומי ודפוס תוגרמה כי היה לפניו כתוב יד אחד נשווה עם נוסחות הנ"ל מלבד איזה שניים קטנים אשר הם מבעל הילקוט שתיקן הלשון כدرכו תמיד והנה העירוני בפרק ה' כי בדפוס וויניציא (ונדרפס כן אח"כ בכל הדפוסים) נשמרו מן הרבה מאמרם שמות האומרים ומובא המאמר סתמי בלי שם האמור או לאם בילקוט מובאים כלם בשם אומרים כמו שהוא בכב"י הנ"ל ובדפוס תוגרמת:

יט) ה"ר ישראל בר יוסף אלנקה (נשוף על קידוש השם בטולטיא בשנת ה"א ken'a בשת התשמד ונמצא שיר ממנה משנת ה"א kab"g, וחויר ספר מנורת המאור ונמצא בכב"י רד"א והוא ספר גדול בשערים ופרקיהם ותלך קטן ממנה נדפס בקרואקה בשנת ש"ג בשם מנורת זהב בוליה, והוא מה שהעתיק הרב בעל ראשית חכמה ונפחה לספרו ראשית חכמה באיזו

כAliו הוא בעצם חיברו. וראיתי בפרק נידול בנים הביא ו"ל ואני המעתיק הצעיר אליו מיצאי בתנא דבי אליהו כ"י. והוא המחבר בעל ראשית הכמה הר' אליהו די יורדאש אשר העתיק מס' של הר' ישראל הנ"ל ועיין עוד אודתו נחל קדומים ח"ב דף ס"א. וכל אשר הביא בשם מדרש ממשיל' אין וכבר מהם במדרשי ואינם לשון המדروس ואין ספק שהיה לפניו איזה דרישות על ממשיל' וחושב שהוא מדרש ממשיל' וטעה: (פרק נידול בנים בראשית הכמה שם דף ר' צ"ע"א) הביא ו"ל גרשין במדרשי יסר בנק וניניך אם תרצה להיות במנוחה והשקט ובשלוחה יסר את בנק כ' ואין וכבר מה במדרשי ממשיל': (פרק משא ומתן דף ר' צ"ה ע"ב) גרשין במדרשי ממשיל' איש אמון רב ברכות ואץ להעשר לא ינקה, והונשא ונותן באמונה נכסיו מהרבין והקב"ה מומן לו פרנסתו מפני שבני אדם בוטחן באמונתו ויהי מומנם מצוי אצל תמיד כ' , גם זה ליתא במדרשי: (שם דף ר' צ"ז ע"ב) גרשין במדרשי ממשיל' אל תגול דל כי דל הוא, פ' אל תגול דל מפני שבדלתו איינו יכול להציג נכסים, ולא דל דוקא אלא אפילו עשיר, ולמה אמר דל, מפני שהוא עון גדול כד"א ונור לא תונה וגוי , גם זה ליתא במדרשי ואין זה לשון המדרשי: (שם פרק הדיניין דף ש"ב ע"א) גרשין במדרשי כל המעמיד דין שאינו הנן כAliו נתע אשרה אצל המובח, שנאמר לא תטע לך אשורה, ולא עור אלא שנורם שמתמן לעולם כ' , א"ר תנוחמא בש"ר פנחים ב"ד אבון כ' , גם זה ליתא במדרשי: (שם דף ש"ה ע"ב) גרשין במדרשי ממשיל' בני אם ערבת לרעך, בת"ח הכתוב מדבר בשעה שהזקן מתמנה אומר לו הקב"ה עד שלא נחתנית לא הייתה ערבית על הצבור עכשו שנחתנית נעשה עבר, שנאמר אם ערבת לרעך, רעך זה הקב"ה שנאמר וזה דורי וזה רעוי ע"ב ואין וכבר מה במדרשי ממשיל' רק הוא במדרשי תהלים מומר ח' אות ג' :

(ב) רבני שמעון ב"ר זmach דוראן (רש"ב כ"ב נפטר בשתה ה"א ק"ב נפטר ב"ר ר") בספרו מנגן אבות על מס' אבותה (דפוס לייפציג לרט"ז) (דף נ' ע"א ד"ה הו מתוון בדור) הביא ו"ל: במדרשות משלו מופיע מה צו אנשי חקיה לאירית ימים כו', הוא במדרשו שליש' פ"ה א': (שם שם) וכן אמרו במדרש ואלה שמות ובמדרשו משלו, כחוב לפני עשרה הרבות ושבתו את העם וכותב לאחר עשרה הדרשות ואלה המשפטים בו הוא בשם"ד פ"ל אות ג' ובמדרשו משלו פ"ב י"ב: (דף ז' ע"א יהי בירך) ומשלו משל לנכנס לביתו של בושם אעפ"י שלא לך כלום מכל מקום ריח טוב קלט והוציא עמו כמו שנזכר במדרשו משלו. הוא בפי"ג כ': (שם שם והוי מתאבך) אם נבלת בתרנשא אם אדם מבבל עצמו על דברי תורה סופו שיתנשא בהם, וכן היא שנוייה במדרשו משלו, הוא בפי"ל ל"ג: (דף ח' ע"ב הרחק משיכן) במדרשו משלו משל לנכנס בבית הבורסוי אעפ"י שלא לך כלום מכל מקום ריח רע קלט והוציא עמו. הוא בפי"ג כ': (דף כ"ג ע"א עשה רצונו ברצונך) וכן מציאותו במדרשו משלו ומסימין בה אם עשית כן יאריך לך ימים וויסוף לך שנים. הוא פ"ט י': (דף כד ע"ב ואל תרדן את חברך) בשעה שבנה שלמה בית המקדש והשלימו הנה פפתחותיו תחת טראשותו כדי להשכים למחרתו ולתקדים ולהקריב תמיד של شهر ובן חכם מכאן ואילך התחורה לאכסניה שלה בו הוא פ"ל א': (שם שם ואל תאמר לכשאפנה אשנה) ועל זה דרשנו במדרשו משלו אל התאמר לרעך לך ושוב ומרח אתך ויש אתך, רעך זה הקב"ה, שנאמר וזה דודי זה רע. הוא במדרשו תהילים מזמור ח' אות ג': (דף לג ע"ב התקון עצמן) כמו שאמרו במדרשו משלו מי שהוא חכם ובנו חכם ובנו חכם מכאן ואילך התחורה לאכסניה שלה בו הוא בפי"ט י"ח: (דף לו' ע"א ודע מה שתשים) ובמדרשו משלו אמרו אלה תען בעירך, ענה שלא בעירך. עיין מדרש משלוי ריש פ"כ: (דף מ"ב ע"ב) ובמדרשו משלוי דריש וזה מה שכתוב אולת קשורה בלב נער ונוי, הוא פ"כ ב"ט: (דף נ"ב ע"ב הכל נתון בערבון) ובמדרשו משלוי כשתנתם להם הקב"ה תורה לישראל>Lorem להם חנו לי נועבים בו, הוא בפי"ו א': (דף נ"ז ע"ב יוזה גברו) ובמדרשו משלוי ג' בכ הוכיוו משה ז' וסמכוה לפסק איש חמה יונה מרין כי הוא בפת"ז י"ח: (דף ס"ד ע"א כל המכבר את התורה) ובמדרשו משלוי למשה שהמhalb את התורה גנוו מחולל על הבהירות מהכתוב חכמה ומוטר אוילים בו הוא בפי"א י': (דף ס"ז ע"א ואם עמלת ב תורה) ובמדרשו משלוי הא שנייה על מקרה אם חכמה חכמת לך הוא פ"ט י"ב: (דף ס"ט ע"א היה גולה למקומות תורה) במדרשו משלוי הביאו ואת המשנה יול

על פסוק אם תבקשנה כו' הוא פ"ב ד': (ך' ע"א ע"ד) ובמדרשי ממשי אמרו שני רשעים חבירים בעולם הוה אחד מהם הקדים ועשה תשובה בחיו כו' :

(א) ה"ר אברהם סבע הספרדי (נולד בליקטונה בתקלת המאה השלישית), ובשנתה ה"א רנ"ח בא בಗלות פורטינאל לאנדינופול בטורקי עיין מה שכתבי אודוטיו במבוא לחתנתומא צד 114 הערכה כ"ה) בספריו צורו המור (פ' הולחות) הביא ויל' וכמו שאמרו במדרשי ממשי כי כשהחכם יושב ודורש וצופה החיך בסא הכבד עוטר ויודע לעלע' במעלותו כאומרו ושעלות לבבא לפי ישוא דבר מכוסה, הקב"ה משבחה בו ואומר זה יופי וזה הדרי. הוא פ"י י"ז: (יש פ' יקרא) והוא שאמרו במדרשי ממשי יש החב' ורוב פנינים כיון שראה משה שותנדבו במשכן והב' ורוב פנינים, דכתיב אבני שותם, והוא לא התנדב הקל' וישב לו ואמר כבר גמורה מלאכת המשכן למלה אני צרי, אל הקב"ה החביב אתה לפני טבל כקס' ורב שבולים דכתיב יש' והב' ורוב פנינים כו' לא נמצאו במדרשי ממשי ריק בויר פ"א ומובה בליקט וקרא רמו תכ"ח ואני ספק שהמחבר הביא והוא שאמרו במדרשי ואח' ב' נומך מיר הטעתיק או המדייטים בטעית הטלה "משלי" עיין כי הפסוק הזה הוא במשל: (פ' שלח) ועל זה אמרו במדרשי ממשי ראמות לאייל' חכמת ר' פלוני אומר למה הדבר דומה לתלולית של עפר התפש אמר מי יכול להסירו מכאן, והפקח אמר לא אדם אחר נתנו כאן אני אסיר משפה את היום ואחרת למחר כו'. יש לתקן בדבריו במדרשי שטואל והוא שם פ"ה אות ג' :

(בב) ה"ר אברהם וכות בעל ס' היוחסין (כתב ספרו בשנת ה"א רס'ב) הביא ביחסון (דפוס קראקא דף מ"ד ע"ב וביחסון השלם דף מ"ח ע"א) וזה בן עזאי נשקה נפשו בתורה שהי' אrosis עם בת ר' עקיבא ולא נשאה כדאיתא בסוטה ובמדרשי ממשי פסוק ותקם بعد לילה. אולם אין זכר מוה במדרשי ממשי, ומה שהביא כדאיתא בסוטה הוא בדף ד' ע"ב דאיתא שם והאייכא בן עזאי דלא נסיב אבעית אימא נסב ופירוש היה. ומה שהביא, זה בן עזאי נשקה נפשו בתורה כוונתו למאמרים יבמות ס'ג ע"ב אמרathan בן עזאי ומה עשה שנפשי נשקה בתורה כי, וע"ש בתום ד"ה שיתקיים שהביאו ע"פ דריש בעקבות דף ס'ג ע"א שנשא בטו של ר"ע כו' הוא אמר בפ"ק דוטה דנסא וגירוש, וע"ז בתום שם ד"ה ברתיה. וראיתי בסדר הדרות ערך שמעון בן עזאי (ך' קפ'ב דפוס וארשי) שהביא דברי ח"ל מיבשות ורבוי החותם שם ונשא בת ר"ע וגירוש וסימן, ובמדרשי ממשי פ' ותקם بعد לילה". וזה לך מהיחסון :

(בג) ה"ר שלמה והלו' בן אלקבץ בספריו מנوت הלי (חברו בשנת ה"א רפ'ט) הביא (ה' ר"ש ע"א) כי הרמב"ם סוף ה' מגילה שכתבימי הפורים לא יבטלו למד מן מדרש ממשי דאיתא חתם בפ' טבחה טבחה וז אסתור המלכה שבשעה שהגיעה צער לישראל כי' של המועדות עדידים ליבטל ימי הפורים לא בטלים כו' ע"ש דברים הראים למי שאמרם :

(בד) ה"ר אוריה מן האדרומים (נולד שנת ה"א רע"א או רע"ב ונפטר שנת של"ח) בספריו מאור עניהם פ"ט הביא ויל' וש לצרף אמר באדר"ג פ"ג ז' ובמד' סוף פ'ג' וגאנדרת ממשי פסוק בשפתיו ינבר לפי מה שוכר' בעל העורך בערך נקדת נקדות שבתורה כי' .

(הה) ה"ר אליהו בר' משה די יודהש בספריו ראשית חכמה (השלימו בצדפת בשנת של"ה) עיין מה שכתבי אודוטיו במבוא להפסיקתא ר"כ ס' י' אות ב') הביא המדרש הזה, בהקברתו דף ג' ע"ב (דפוס אמסטערדם) וול' במדרשי ממשי בפסק אורח להים שומר מסור (משל י' יז) אמר שם ר' ישתמעאל כי ביום הדין שואלים לאדם אם עסק במרקא, ואם ידע שהוא סדרי משנה, ואם ידע תורה כהנים, ואם ידע הגמרא וכו'. הוא במדרשי ממשי פ' י"ז: (שער האהבה פ'ז דף פ"ט ע"ב) אמרו במדרשי ברב עם הרות מלך א"ר חמאת בר חנינה להגיד שבתו' וגדרו' של הקב"ה שאעפ' שיש לו אלף אלף' ורבי רבבות בתות של מלכי השרת וכו' הוא במדרשי ממשי פ'יד כ"ח: (שער התשובה פ"א דף קכ'ב ע"א) אמרו רוז'ל במדרשי ממשי על פסוק לך אל נמלה עצל א"ר יהודה עתידים הרשעים למלר לפני הקב"ה הנחינו ונעשה תשובה הוא בפ'ז וכו': (שם פ"ר דף קל'ו ע"ב) וכן מצינו שלמה התענה ארבעים תענית על ה指挥ה כדאיתא בראש מדרש ממשי על תל טעם שתחילה ספר ממשי במת"ס ע"ב. וזה הוא בליקט ריש' ממשי אבל אין זכר במדרשי ממשי והמחבר שאב

שאב דבריו מהילקוט כדרכו תמוד : (שער הקדושה פט"ז דף ר' י"ט ע"ב) ור' פירשו במדרש משלי בפסק צדיק אוכל לשבוע נפשו כמה פירושים. צדיק יוכל לשובע נפשו זה אליעזר עבר אברם כו', הוא במדרש משלי פ"ג כ"ה : (שם ס"ס דף ר' י"א ע"א) אמרו במדרש משלי על פסק למי אמי אבוי א"ר כימן בא וראה כמה קשה יין ג' ווין ז' אמרו בין כו' הוא במדרש משלי פ"ג כ"ט . ומה שהובא שם בח"בenkra מגורת זהב בולה איננו מהחابر מנורת המאור רך מה"ר ישראלי בר' יוסף אלנקות ותובור רק לרשות חכמה אשר המחבר ראשית הכתבה העתיק הפרקים לספריו עיין לעיל בפרק זה ס"י ט' : כו) ה"ד יהושע בשי בבית ברוך מאיטליה בספרו שלמי הגבורים על המרדכי (שנה ריש פ"א) הביא שם בס"ג וויל אני מצאתי במדרש משלי אמר רב ליהיב תענית לתעניתו באחד בשבת ע"כ. אין וכיר מוה במדרש משלי . עניין מבויא למדרש תהילים דף ל"ה ט' י"א הבאת כי בעלי החותם ברכות ל"א ע"ב ד"ה כל הווש בתענית שבת הביאו וויל פ"ר ר' ר' בתענית הלוים וכן איתא במדרש תהילים . וכן בחודשי הרשב"א ברוכות פ"ה הביאו וויל ליהיב תענית על תעניתו רב האיגנון ורוב המפרשים פירשו בתענית הלוים , וכן הוא במדרש תהילים , ואין דבר מוה במדרש תהילים . ואלי מוה נבע הדברים לבעל שלמי הגבורים שהביא אמר רב ליהיב תענית לתעניתו , ובנמרא ברכות שם אמר רב נחמן בר יצחק ליהיב תענית לתעניתו . אבל "באחד בשבת" זה לא נמצא כלל , ובהרמב"ם ה' תענית פ"א הי"ב וויל הרואה הלוים רע צריך להתענות למחור ומתענה אפילו בשבת המתענה בשבת מתענה יום אחר מפני שBITUL ענג שבת , והביא שם המגיד משנה דבריו הנמרא מברכות ניתיב תענית על תעניתה , והביא פ"ר ר' ר' בתענית הלוים וסימן וכ"ה במדרש הלוים וכותב ג' וכי' ניתיב תענית למתעניתה למחר ביום א' , אבל מדרש משלי אין זכר כלל :

(ב) ח"ר מאריך בן שמואל בן באן בספרו אוות אמת הנדרש שאלאנייקא שנת השנ' (ה' א' שנ'ה). ואף כי האותיות נ' כ' הם כמעט שווים בrifos החז'א لكن לדעת הרוב האחכמים והחוקרים הגדול מהר"א יעלילגנץ הוא שנות שב'ה (יעין חוספה לקובנתרום המגיד) המחבר הזה עשה הנדרש משלוי ונכל בנהרות שלו נם נהרות של הר' הוויה גולדין ומצויים בהתקן הנהרות שלו. והוא רשם הרפאים עפ' דפוס וויניציא ורוב הנהרות שלו הם עפ' הילקוט מה שמצוין איזה נסחאות מסווגות מרופאים וויניציא, ובגהרות שלו על משלויים כמעט וקל' הערך ושמנה פעמים הביא את דפוס תונרומה והטפריש מהר"י כ'ז החל אחריו ותיקון וויסוף בrifos פראג כמו שראה בא' א' ונדרש כן עפ' תקונו בכל הדופרים, וגם המפרש הזה הביא איזה פעמים דפוס תונרומה רק כאשר ראה בא' לא זולם;

(כח) ח' יודיעיה שלמה רפאל נורצוי בעל מנוחת שי (חבר ספרו בשנה ה"א ש' פ' ה' ה' ה' א' ומדרשי אגדה מלמד שנתענה ארבעים יום שתנתן לו חכמת התורה כי והכי איתא באגדת משה). הוא בריש מדרש משלי : (ש' ז' ו' י"א) ובמדרשי משלי ובא כמה של ראשיך זה מלך המשיח כי הוא רב' י"א : (שם ב' ג' ל' י"א) כי יתן בכם ענו, בכיסם בכם קרי ומדרשי אגדה יש בי"ד פ"ב, ובמ"ר פ"י, ואסתיר רבבה ריש פ"ה, ומדרשי משלי דף ע' ב' וילמדנו פ' שמינינו עכ' ל', כוונתו במה שציין דף ע' ב' על דפוס ווונציא והוא שם דף ע' ב' ע' ובמדרשי משלי פ"ב ג' ל' י"א :

(ט) ה"ר רואון בר' האשקי ב"ץ (נפטר בפראג תל"ג ומצחטו נעהקה בגלעד עין מה שהעירותי במבוא למדרשו לקח טוב העורה מ") בספרו ילקיט רואוני הבא (סוף בראשית) שקר החן והבל הוויפש שקר החן חנו של נח כי סימן שוחר טב משלי. הוא פלא"ל : (פ' נח) י"ג וו"ז נאמרו בין מדרשו משלי דף ע"ב. כונתו לדפוס ווינציאו והוא שם פמ"ג כ"ט : (פ' יושב) אם יאמרו לך אהנו נארוכה לדם נצפנה לנו כי חנן אלו אהו של יוקף וכו' וסימן מדרש משלי דף פ"ה. צ"ל דף ס"ה והוא במדרשו שם בפסקון הנ"ל : (שם שם) כלazon יקר נמ"ז, זו בכירית יוקף כי הוא שם שם : (שםות פ' ותרד בת פרעה לוחזין), ותקים בעוד ליליה זו בחיה בת פערעה כי מדרש משלי דף ע"ה ע"ד, הוא בפל"א ט"ז : (שםות פ' ושםעו לקילך) בדור בברזיל יתיר ואיש (את) [חרד] פני רעהו, והוא משה ופרעה שהיו מתנקשין זה עם זה בשפטים כי מדרש משלי דף ע"ב ע"ד, הוא פב"ז : (וארא פ'

פ' וידבר ה' אל משה ואל אהרן) ובני שמעון ימואל וגוי ישואול בן הבנענית, שאול בן הבנunit, בן דינה שנבעלה לכונינו כ' מדרש משלי דף קל"ה ע"ד, יש לתוך ליקוט משלי דף קל"ה ע"ד רפוס פראנקופרט: (יתרו פ' ומשה עלה אל האלהים) עיר גבורים עליה חכם אלו שמיים שהם עירן של מלכים, חכם זה משה כי מדרש משלי דף ע"א הוא בפ"א כ"ב: (תשא פ' הראני נא את כבודך) שוחר טוב יבקש רצון אם ראית אדים שמדריך טוב על חבריו, אף מלאכי השרת מוכירין עליו זכות טוב מדרש משלי דף מ"ט ע"ג. צ"ל דף ס"ט ע"ג והוא בפי"א כ"ז: (האזינו פ' וכperf אדמתו) ר' אליעזר שאל את ר' יהושע מקרא זה אם יcopy[נו] לכלם עדר המתוון במה הוא מדבר במתיה ח"ל או במתיה א"י כ' סיים ליקוט משלי דף ס"ח ע"ד. והוא בעמויות וצ"ל מדרש משלי דף ס"ח ע"ד והוא במדרש משלי פ"י פסוק לא يولיל הון :

ן) תוכנות שלשה כתבי יד אשר היו לפני .

כתב יד א) הכתב יד הרាជון הוא קובץ 152 באוצר הספרים אשר בפארויז אשר נשלה אליו בהשתדלות המיניסטריווים, הקובץ זהה מכיל 333 דפים וכולל בקורס חמישה ספרים שונים ובמבוא למדרש תהילים צד 86 דברתי אודות ה' הו והן החמשה ספרם החם, ספר השלishi בקובץ זה הוא מדרש משלי, מתחילה בדף 204 ומסיים בדף 231, וגם בספר זה סיים הספר אני משה נגביין [נגליימי] כתבתי וזה הספר לעצמי וסימתי ביום שני כ"א שבט משות ב'צ'ר'ה' לציירה. הכתב הזה נתני לננים הספר ווועסטהי בו מאמרין שלמים (ר) חוץ מאמרין קטנים ומЛОת רבות עפ"י האරאים ועפ"י דפוס הנורמה, ואת אשר הרסתהי הצנתי בין שני חזאי מרובה ותקנת וצערת נספח המודרש בארכון בפה באשר יראה בקורס יושפט מושרים.

ובכ' היה משה פ"ז ט' נמצאה הוספה מיר הסופר אחר המשים עד מתי עצל תשכבר נוסף, ואני הזכיר מצאתי זה בתחילת הספר של והמודרש לך אל נמלה עצל, אמרו כי הנמלה יש לך שלשה בתים כו' עד מעשה היה בנמלה אחת שהפילה חטה אחת כו', וזה לך הזכיר הנה מן הילוקט במשל' שם במאמר שלפנינו שהביא זה בשם אלה הדברים הרבה, והוא בפ' שופטים פ"ה אות ב':

כתב יד ב) הכתב יד השני הוא קובץ 616 מאוצר הספרים של ד"ר ראמס בפראט נכתב על נייר בתבנית רביעית מחוקק 14 דפים מן דף 1 עד דף 4 מאמריהם קוטעים מן מדרש שה"ש והם מדושים אחרים מאשר הוא לפניו במדרש שה"ש וחסר החתלה ומתחיל נזירה דודיק (הוא שה"ש א' ד') והוא היה משה מה הדר ומשוך לבך היה משה משוך חכמה כי' וסובב הולך עד דף 4 ע"ב ומשם ואילך מתחילה מדרש קהילת מדרש שלשה נביאים נתנבאו דבריו קントורי ותלו נבואהן בעצמן דבריו עמוס, דברי יירמי, דברי קהילת, והוא לפניו בראש קה"ר אות ב' ובסוף סימן כפלה הרמן ורקט אפיילו ריבנינו שבר מלאים מצות ברומו: הם מדרש קהילת:

ומן דף 10 עד סוף הוא מדרש משלו אבל נלכה בחסר. בדף 11 סיים בסוף הדרך מוטב לך להזכיר דידיה של תורה שביבאה (הוא בפסקוק ולמה תשגהبني בורה פ"ה כ'), ובדף השני של אהרון מתחילה גודלווי והוא הדרי יפי' שבני אדם מכירין את כבודו (הוא בפסקוק לא רועיב ה' נפש צדיק פ"ג') ונשבתו איזה דפים. וכן בדף 13 סיים בסוף אם

ד) (פ"ג ח') מתיו הוסיף לכך עבדיך כו' עד שקוֹלָה תחכממו כל קבָּתָה: (פ"ג ז') ממן מניין מעד ונקלה היה: (פ"ג כ"ד) ל"ה יwen קלתמי כו' עד מה מנהמתם: (פ"ג ג' כ') י' יטמְעַתָּה וְעוֹמֶק מזוזה מהת כו' עד נבנתה מזוינה פעמי: (פ"ג ד') מפה נל"ע ט' מנות בנים קהנוטים כל הנמשכת עד נסחמה כב' מילכה במלחה: (פ"ג כ"ה) מון כד' ח' וה' והנו'ת כדו' כד' ח' י' בוב מנטן לד' ח': (פ"ג כ' ג') ג' נו'ג מל' נס' כ' מעד האל בקון למלמדיו: (ס' ס) מעד קה' מהתבת כדו' נס' א': (פ"ג כ') מעד קה' סנק' גותמו כל' ס' ומעד מעד בולסוקן עד וונטה סבליטו יוטו: (פ"ג ד') הקדים כן נס' עד נס' ט' ג' נס' א': (ס' ס) ומעד מעד לה'ו'ן מעד לאנוגות קה' יוטט בענינים: (פ"מ ז') מטה' ט' ט' ג' נס' פטפיטו'ם כל' קהנה'ן עד ריזונה כל' גומנה'ן: (פ"מ י') יסל נזק י' ט' מקוֹן ח' י' יטמְעַתָּה וְעוֹמֶק מזוזה כל' קהנה'ן עד ריזונה וכונס נבז' הולטי' טרלטן מעד יונלא' נטמות: (פ"מ ג') ל"ג ואטס נס' ח' קה' קהנוליטס מעד כל' מה' וו'ת מה' נטמות: (פ"מ ז') ח' יטמְעַתָּה קה' כדו' יטמְעַתָּה ז': (פ"י י' ג') מעד קה' קהנוליטס מעד:

רצונך שהנגולל עלי הום אמר שמא אתה (הוא בפ' טוב אורות ריק ואהבה שם משור אבום ושנאה בו פט"ז י"ז) ואח"כ ברוך השני מתחיל תורה קשת אמרית : אל תגוזל דל כי דל הוא (הוא סוף מן הכתוב הלא בתבוי לך לך כ"ב כ' והתחילה הכתוב אל תגול דל פכ"ב כ"ב), וכל המאמרים בנתויים נשפטו כי חסר איזה דפים . סוף הקובץ הזה נשלם במלות : אין צורך לומר המעתיק הרים ולא ידע : הוא בפסקון גם אלה משלוי שלמה אשר העתיקו אנשי חוקיה פכ"ה א'. ומשם ואילך לא העתיק הספר והשלים העתקתו באמצע העמוד . ולא היה שהוא בזוק העמל להציג הקובץ הזה מאוצר הספרים בפארמאן לבאן כי עיקר חסר מן הספר וי"ח פרשיות הscrims בכ"י ההוא :

כתב ייד ג) הכתב ייד השליishi הוא קובץ 44 הגנוו ברומי בואטיקאן ואבנדו תמיד כ"י רומי. הקובץ הזה הוא שני חלקים בחתימות פאליע קפן על נייר בכתב רישי ומוחזקים ב' החלקים יחד שפ"ד דפים ודברתי אורות היב"ה הזה במבוא לתנומה צד 158 מן דף שפ"ד מתחיל מדרש מישלי עד דף שנ"ה ע"ב בכ"י הזה נמצא הרבה מאמרים הנמצאים גם בכ"י פאריו ובדפוס הוגרטה וחסרים בדפוס ווינציאאה"כ בכל הדפוסים . גם היב"ה הזה נלקח בחסר כמו בהתחלת מתחיל משלי מלמד שהיתה המכמתו של שלמה מתנה וכל בנתים חסר וכו' בפסקון ג' לקחת מוסר השכל זדק ומשפט ומשירים , סיים מה מישרים הללו אדם רץ בהם ואינו נכשל ואחר זה כתוב הן מצהילין ומארין פניו כו' הסיים ואינו נכשל הוא מן פסקון ג' וכל בנתים חסר היינו פסקון ד' ה' ו' ו' והסיום שסימן הן מצהילין ומארין פניו הוא מן סוף פסקון ז' ובן בפ"ג כ"ה ד"א צדיקائق לשובע נפשו וזה אליוiorו בו עדר סוף פיג' ג' כל המאמר ליתא בכ"י זה וכל המאמר לקוח מן פסיקתא דר"כ פסקא את קרבי (וות' ע"א) ולהיפך נמצא מצא הוספה וליתא בכ"י האחרים ובנדפס והוא בפ"ז סוף פסקון ה' אחריו המלות ולא עוד אלא שבא דור ופיריש צדקה כהרاري אל , ונופך מאמר גROL : אלכסנדרום מקרון אוול לחדר קריטינגהה כו' והוא לקוח מן פסיקתא דר"כ פסקא שור או כשב (עד ע"א) , ו/or פכ"ז , התנומה אמרו , וכן בתנומה הנדרס מבבר אמרו , אבל אין לי עניין כל לבאן לנו לבן לא הווטחו לפנינו במרוש משלי . סוף המדרש נשלים בפסקונים תן לךם ויחכם עוד כי ביירבו ימך כמו שהוא לפנינו סוף פלא"ל . אבל כל המאמר ד"א אשת חול ושה' עוד יונבן בשיבה ליתא שם ונראה כי הוא הוספה מאוחרת אשר נופך אל המדרש משלי וליתא בכ"י רומי :

מלבד שלשה כתבי ייד היב"ל אשר היו לפני נמצאים עוד איזה כתבי ייד מהמדרשים הוה הנדרים לי ואלה הם : א) ב' באוצר הספרים של די ראסמי בפארמאן קובץ 1240 ומכיל י"ג ספרים, הספר השליishi הוא מדרש משלי ודברתי מהקובץ הזה במבוא למדרש התנומה דף ע"ז ע"א ונכתב בשנת ה"א ל' כמו שסימן בסוף התנומה ובסוף המדרש משלי סיים הספר : "חסלת מדרש משלי חזק ונתחוק הספר לא יזק ועינוי יארו כמראה הבוק מנחם בר יעקב הספר". גם נמצא עוד כתבי ייד ב') ברומי בואטיקאן קובץ 92 וכ"ג ג"כ שמה קובץ 76 :

ח) כל הוצאות מהמדרש משלי .

א) נדפס בפעם ראשונה בקנטנטינה (המכונה דפוס הוגרמה) המדרפים לא רישם שנתה ההרפפה על פני השער כתובים ורק השתי מלוות "מדרש משלי" וטו לא מדוי ובעמור השני מתחיל המדרש המדרש תחלים נדפס שמה בשנת רע"ב (1512 לטיפרטם) המכילה באשנת רע"ה מדרש שמואל בשנת ע"ז/ה' היא שנת ה"א רע"ז (1517) ובוראי נדפס מדרש משלי רע"ב — רע"ז . ההזאה הזאת היא יקרה במצוות וחושבה כמו כתבי ייד . והוא בתבנית פאליא באתיות רשי"ז בכל דף ד' עמודים. הדפים אינם מעוניינים כמו שאמר דרים הנדרפים שמה ובסוף כתבי המדרפים אלה הדברים :

ברוך ה' לעולם אמן ואמן, תם ונשלם ספר
מדרש משלי, שכח לאל יתרברך ווועלה :

לפני המדרפים היה כתבי ייד הדומה קצת לכ"י רומי וההוספות הנמצאות שמה הם נמצאות גם בדפוס הוהא . וגם נמצאת בהזאה ההיא הרבה מאמריהם החסרים בדפוס ווינציאן' ואח"כ

ואח"כ בכל הרופאים (כי מה שנדרט אח"כ בפרקן הוא עפ"י דפוס וויניציא ולא עפ"י דפוס תוגרימה) כאשר העירות בכל פעם ופעם בהערות במקומות למשובחות:

לפני המדרפים זהה בקאנשטייניא היה חסר בכ"י שלו דף שלם כי ראייתי בפכ"ד באמצע הרף בפסקת התרפית בזים צרה סיימ: מה כתיב אחריו ישק מшиб דבריהם נחרחים, א"ר לוי ציריך להזכיר בדברי הוכחות, הח"ד כולם נוחים למבין יישרים למצאי דעת. ואח"כ מתחילה אל תען כסיל כאלותו ומה כתיב אחריו ענה כסיל כאלותו א"ר הונא אל תען כסיל במקום שמכירין אותו בו והוא התחלת פכ"ו וחסר סוף פכ"ד עד סוף וכל פכ"ה. וכן (משל פכ"ז ב') בפסקת ברול ייחד סיימ: אמר לו וכי יש אלה בעלים שאני מכיריו זה שאמר לא ידעת את זה. ואח"כ מתחילה הפסקת ידווע תען (משל פכ"ז י'ב) וחסר כל המאמר מן ואמר לו חירך שכאל אהות שאני מכיר אזהר שלח לי אגרת כו' עד ידווע תדי ענץ וחסר עמוד אחד שנשפטת בדפוס. וכן נמצאו לפעמים הופפות מן המעתיק או' מהמדרפים כמו במאמר בשפטינו ינבר שונא (משל פכ"ז כ"ד) נמצוא מאמר אחד המתייחס תמן תנין עשר נקורות בתורה (הוא המאמר אשהר הביא העורך בערך נקד בשם המדרש משלו וחסר בדפוס וויניציא ואח"כ בכל הרופאים), "babot dr' ntn" זה נוקף בಗלון שהדר ציין כי המאמר עשר נקורות בתורה נמצוא באבות/dr' ntn ואח"כ הובא פנימה ודווא באבדר"ג פל"ד נסחא א' ופל"ז נסחא ב'. עוד שם בסיסות המאמר אבל אם פשעו ישראל בדרכו תורה ופרקת עילו מעיל צוארך מיד והודיע ידי עשו נמציא: "וְאַנִּי הָכֹתֵב רַאֲתֵי בְּאֵיכֶה רַبְּתֵי שְׁמַבְּיאָ אָוֹתוֹ לְשֵׁם יוֹתֵר מִבְּאוֹר עַנִּין הַבְּרָכָה שְׁבִירָק לְעֵשָׂו הַרְשָׁע וְלֹאִישׁ תֶּם יוֹשֵׁב אֲהָלִים" ולא אדע לאיזה מאמר במדרשי איכה כוון, אם לא בפתחו ר' המתייחס סי' ב' המתייחס ר' אבא בר כהנא פתח מי האיש החכם שכן הכתיהם אביהם ואמר להם הקול קול יעקב וחירם ידי עשו כל ומון שקהלו של יעקב בבתני נסיות ובותי מדרשות אין הידיים ידי עשו, וכל ומון שאין קולו מצפוץ בתני נסיות ובותי מדרשות הידיים ידי עשו. וכן נמצאה הוספה (משל פ"ט ל"א ב') זורי מתרנים וול': ד"א וזריר מתרנים או תיש, שם היה שיש לה כה במנגינה, ושא מורות שזו לא בלב [הצד] ציד, שמו לברי"ר בליע' נקרא כן לפי שהוא דק במתניו כאלו הוא חמוש או מגנו במתניו, ותרגום ויעשו להם חגורות, ועבדו להן ורווין, וכן תרגום ויחבש להם מבוגעות ווורויל לחן כבעין, ו"א שהוא נמר גם הוא דק מתרנים חזק במתניו, ו"א שהוא מון עוף טמא, וכן אמרו רוז'ל לא חנן הכל הזריר אצל העורב, אלא מפני שהוא טינה, ו"א שהוא אשטורונייל ע"כ. וראיתי כי המוספק לך כל זה כתבו וכלשונו מהרד"ק בשרשים רש' וזריר, והמליה לברי"ר בליע' היאحملתlevriere והמליה אשטורונייל היא המלה stornello וכן רשי' ב' קצ'ב ע' ב' הביא אישטורונייל בליע' :

ב) נדפס פעמי שנייה בויניציא. ונשלט בחדר שדי שני שנת ה"א ש"ז (1547). ומדרשי תהילים ושיטוט אל נדפס שמה בשנת ה"א ש"ז, ואח"כ נדפס מדרש משלו. ההדרפה היא מהדורות מאדר בתבניות פאליא באחוויות מרובעות ומהזקיק י' דפוס ובכל דף ד' עמודים, המדרש תהילים ושיטוט אל נדפס עפ"י דפוס ראשון דפוס קאנשטייניא, ובמדרשי תהילים חוסף איזה הוופפות, לא כן מדרש משלי לא נדפס עפ"י דפוס הנ"ל רק כי לפניו כתוב יד אחד והדרפיים עפ"י הכה"ז הזה, لكن לא נמצוא הרבה מארמים הנמצאים בדפוס ראשון כמו שתראה להלן בפרק י' גם יש שינויים אין מספר בנוסחות, הקאפטילין והפסוקים אינם מצוינים, וגם מראה מקומות מהפסוקים לא נמצא בהוצאה ההייא.

לפעמים הי' חסר בכתב יד שהרי לפניו איזה מאמר המדרפים לא השילמו כמו (משל פ"א ד') בפסקת לא וויל הון אחרי המלה א"ר חנינה בן דוסא אין לך זדקה כתוב "כאן חסר בהעתקה" ואחר זה סיימ במלות מצילין אותם וככל בנתים חסר ובעל אותן אמת הוסיף מה שהדר וומפרש מהר"י כ"ז בדפוס פראג הווטף עפ"י א"א את החסר בוגף המדרש ונדפס כן עפ"י תקונו בכל הרופאים ובעל א"א הוסיף ותיקן וזה כי כבר כתוב בפ"י ובאמת שם הוא מיותר ואולי המעתיק בכתב יד שהרי לפניו המדרפים מוויניציא לא העתקיק כל' יין כי כבר היה כתוב לעמלה בפ"י. לפעמים נשפט איזה מאמר מקומו כמו פ"ר ל"ד גודלה צדקה שבה הקב"ה עדית להשתבח ליום הדרן שנאמר יונגהה ה' צבאות ממשפט, אחר זה נמצוא בדפוס וויניציא ואח"כ נדפס כן בכל הרופאים מי יקום לי עם מרעים

מרעים מי יקום להם לישראל בשעת כעמי ומיו יעדם להם במלחמות בניו וממי יבקש עליהם רחמיםומי יתיצב לי עם פועלו און בשעה שחוות אין לפני, וזה אין לו שיוכות כלל לאן רק נשפט מטוקמו מהמאמר שלஅרוּדיי מפרטת משה. ובן תשובת הראה בפי"ג כ"ב טוב ינחיל מכאן אתה למד שמנחיל טובות לבניו ולבני בניו שלא במקומו, ואחר זה מובא שם דרישות על הכותבים אח נפשע מקרים עז הא לטע כי, ואחר זה לתאה יבקש נפרד וזה לוט שפרש מאברהם ובכל תושיה יתגלה שנטגלה קלונו בתה נסיות ובבתי מדיניות דתנן עמוני ומואבי איסרן איסרן עולם. ואחר זה נמציא דרישה על הכותוב רב אוכל שהוא בפי"ג פסקו כ"ג. וזה הדרש על אח נפשע הוא שירק בפי"ח י"ט והדרשה על לתאה יבקש נפרד הוא בפי"ח א' ונוספו פה בפי"ג בין פסקו כ"ב טוב ייחיל ובין פסקו כ"ג רב אוכל ומעתיק אחד העיר בגלוון "שלא במקומו" ר"ל אלה הדרשות הם שלא במקומן הראויה ואח"כ הובאו ב' המlot האללה אל הספר פנימה בסוף המאמר שמנחיל טובותיו לבניינו, וזה מוטב למטה :

וגם זאת ראוי כי המדרפים הוה השםיט בדורו שמות האמורים (יעין לעיל פרק ה')

ונדרפס כן אח"כ בכל הדפוסים :

ג) נדרפס פעם שלישית בפראג שנת ש"ג (1613) ונדרפס ביהר עם מדרש תהילים ושיטואל עפ"י דפוס ווינציא עם פי' קוצר מאת הרב הגאון ר' יצחק בר' שמשון כ"ז ו'ל' (דברתי אודותיו במבוא למדרשי תהילים דף ג' הערכה ד') ודבריו נדרפסו שם באמצע המדרש בתוך המאמרים בין שני הצעאי ענוליה והתוקנים שתקנו בעל אותן אשר רובם הם עפ"י נוסחת הליקות הציג המפרש הזה בגיןו המדרש גם החוספות של בעל א' וא' ומחק הנוטחות היישנות מהספר. ומה שכתב על שער הספר והסומים מהמדרפים בסופו, הבאתינו במובא למדרשי תהילים צד 114 ע"ש.

ד) נדרפס פעם רביעית באמסטראדאם שנת ת"צ (1730) ונדרפס עפ"י דפוס פראג וג"כ ביהר עם מדרש תהילים ושיטואל, ונוספו שם מראה מקומות מהഫוסקים ע"י ה"ר יעקב קאפל ב"ר נפתלי הורש פאנס גם הצעאי פ' ה"ר כ"ז הנ"ל למטה בשלוי כל דף ודרפס שט בביה ובדפוס של הרין מוהיר משה פראנקפורט (יעין מבוא למדרשי תהילים צד 114 ע' :)

ה) נדרפס פעם חמישית בזאלקוקו ° 8 שנת יש"ר'ים' (תק"ס 1800) ביהר עם מדרש שיטואל ועם פי' קוצר מאת ה"ר יעקב ב"ר נפתלי הירץ מבראך ונדרפס בדפוסים ה"ר מרדכי רוביינשטיין ונמצא שם המשנה הסכימות מאת הרה"ג מוחה"ר מאיר אבר"ק בראדי ומה"ר יצחק הלי מלובב אבר"ק קראקו ומה"ר יוק הילנגלערטר אבר"ק ואמשטש ומה"ר שמעון אשכנזי אבר"ק דאברטימל וה"ר ישראלי ב"ר שבתי מגיד דק"ק קאוזין, וכל הסכימות היו אך לפחות כי גוף המדרש ממשי איןנו ציריך להסביר, והפ' הקוצר איננו כראוי להסבירים עליו :

ו) הוצאה הששית היא דפוס ווילנא והוראנא משנת תקצ"ג ° 8 עם ביאור זרע אברהם מאת ה"ר אברהם ב"ר אריה יהודה ליב שיק ויסוד באורו להסביר את האגדות והמדרשות למצוין בהן מוסר השכל ולקרבן אל השכל, עפ"י דרכי הגנון והקורות עניות, ולא שת לכו על הנוטחות או לצין מ"ט ובודך זה הילך נס בפי' אישד הנחלים על מדרש רביה על התורה (וילנא תר"ג — תר"ה) וכן בספריו עין אברהם ביאור על אנדרת הש"ס (קעניגסבורג תר"ח) וכן בספריו מאורי אש פירוש על התנא דבר אליו רבע ואותא (סורייקוב תקצ"ה) :

ז) הוצאה השביעית דפוס לבוב תר"י ° 8 :

ח) הוצאה השמינית לבוב תרכ"א עם פי' קוצר לה"ר יצחק כ"ז הנ"ל וחמו"ל ר' מיכל ואולף הדפים שלש הסכימות מן המשנה שנדרפסו בדפוס זאלקוקו תק"ס אשר הסכימו שם על פי' קוצר של ה"ר יעקב ב"ר הירץ מבראדי והוא הצעים על ההוצאה שלו עם פי' מוחה"ר כ"ז .

ט) הוצאה התשיעית דפוס שטוטין שנת תרכ"א עם פי' קוצר הנ"ל :

י) הוצאה העשירית דפוס ואראשיאו שנת תרל"ד :

ט) רשימה מכל המקומות אשר בעל הילקוט מביא מאמרם בשם המדרש הזה
וأنה הם נמצאים לפניינו עם העותר:

נמצא בפרק	המתخيل	רמז	נמצא בפרק	המתخيل	רמז
	וואה (לא)	תתקנד תענכת ה' מידי המכוב שכל מי (לב)	ט	ד"א חכיות בניתה ביתה זו תורה (כו)	תתקמד
טו	קסם על שפת מלך	"	"	אם חכמת הכמתך	"
"	עמותת תוארת שיבת אם ראיית אדם	תתקנו	"	בן כסיל חותמת אמו אם מודבק	"
ז'	טוב פת הרבה א"ר יוחנן	"	"	אדם (כג)	"
"	בעם לאביו בן כסיל זה עשו (לג)	"	"	וזורקה תצל ממות ר"א אומר כתוב	תתקמה
"	תתקנו ד"א גם בליל דעת נפש לא טוב (לו)	"	"	אחד אומר	"
יט	רבות מהשבות לב איש א"ר יוסי	תתקנת	"	לא יריעיב ה' מלמד	"
	הגילוי		"	אורח חיים	תתקמו
כ	לק היין א"ר זעירא	"	"	לא וועל הוון	תתקמו
"	מי יאמר זכותי לבי, נר אלהים (לה)	"	"	תענכת ה' עקשי לב	"
כא	פלני מס' לב מלך ביד ה'	"	"	יד ליר לא ינקה (כח)	"
"	שמחה לצזיק שעות משפט (לו)	"	"	יש מפור, ר"א אם ראיית אדם	"
כב	נברחר שם מעשר רב	"	"	מנוען בר א"ר התנומא	"
"	צנים פחים א"ר יותנן	תתקם	"	ד"א ודורש רעה זה המן (כט)	תתקמץ
"	אלות קשורה לב נער אלו	"	"	טרמה לב וחושך רע (לו)	"
	ישראל (לו)		"	לא יאנחה לזריק כל און	תתקן
"	ד"א במועצות ודעת מלמד (לה)	"	"	חולק את חכמים יחכם משל למי	"
"	אל תגול דל כי דל הוא וכוי מה	"	"	שגבננס	"
"	יהיה צדריך שלמה (לו)	"	"	רב אוכל ניר ויאשים	"
"	אל חסן גובל עולם ארישב'	"	"	חוש שבטו שונה בנו	"
"	התעיף עיניך בו זה אחד מ'	"	"	ברב עם הדורת מלך	תתקנא
	דברים (ט)		"	דא טוב אורות יוק, מי אמרו טו	תתקן
			"	רחוק ה' מרשעים א"ר חמא בוא	"

כברשה	המתחיל	רמז	כברשה	המתחיל	רמז
כח	נוטן ליש אין מהספור	תתקסב	—	ל"א אל תהי בסובאי יין אל תשתה	שבעים (מ"א)
ל	ד"א דבריו אגור בון יקה אלו דבריו	"	—	שטע לאביך זה ילך (מכ)	"
	של שלמה		—	למי אווי למי אבוי א"ר סיטו	"
"	ד"א מי אסף זה אהרן	"	בר	אל חי עדר פסם אללו ישראלי (מכ)	תתקסא
"	ארבעה הם קפנוי ארץ	תתקסב	—	ר"א על שדה איש עזל עברתי (מד)	"
"	כי מץ חלב	"	כה	גם אלה ממש שלמה	"
לא	ואמר ר' לוי מה עשתה בת פרעה	"	כה	רבש מצאת אכול דיך זה בן	"
"	ד"א אשת חיל זו תורה (ב)	"		עוזי (פה)	"
"	ד"א אשת זיל מעשה היה בר'	"		ר"א מפץ וחרב א"ר אבחו (מו)	"
	מAIR (גא)			ד"א אל תען כסל במקום שמכירין	"
—	מעשה בתלמיד אחד של רבבי" (נכ)	"	כו	אותו	"
"	כפת פרשה לעני זו אשא אלמנה	"		ד"א ברול בברול ייחד זה משה	"
	צורתית (גג)		כו	כמים הפסים לפנים (מו)	"
	דברי הימים			טוב רוש הולך בתומו זה יעקב (מח)	"
א	אלף פה ומלהכת שבא שמע את שמע	כה		תכם בעינינו איש עשיר זה המן (פט)	"
	שלמה (נד)	"			

יב) המאמרים הנמצאים בכו"ז פאריז נם ככו"ז רומי ופארמא
ודפומ תונרמה וחסרים בדפוס ווינצ'יא ואח"כ בכל הדפוסים:

בכתב יד פאריז אשר שמשי לפנים הספר השוחה כמעט עם כ"י רומי ואפרטמא דרכם תורגמה ונס המאמרים שהביא הילקוט ממדרשי משה שווים המתם רק באיזה شيئاו, נמצאים בהם הרבה מאקרים אשר חסרים ברופם ווינציאו, ועפ"י דפוס ווינציא נדפס כאן בכל הדפוסים, ועל כל המאמרים העירותי בהערות שלו, ואמרתי לחת רישימה מכל במאמרם סוף (א) :

(פ"א י") ולא עוד אלא שקדמה ה_ticksה ל_ticksה כו' עד ולפי שישב בתענית: (שם) אמרה לו חכם גדול אתה אלא אם אני שואלת מך דבר אחד אתה רוץ לה כל מה ב' יין חכמה מפי דעת ותבונה: (שם ט') ואם אין אתה רוץ לה למדן מלודן כו' עד והספת חכמה ומובן אל השטעה אשר שמעתי: (שם ט') אשורי אנשיך כי נאמר בשלמה משפט כו' עד וחכמתו של דוד שkolah חוכמתו של שלמה: (שם ט') ומפני מה ניתנה בלב כו' עד אל מקום שהוא חוץ מטה אוטו: (פ"א י") אך נאמר [נצחנה לנקי חנים ומכלם לא רצה להציגו אלא רואבו שנאמר] וישמע רואבו ויצילו מדים והשכנותית חסרי: ומכלם לא רצה להציגו אלא רואבו שנאמר] וישמע רואבו ויצילו מדים והשכנותית חסרי: (פ"א י") אך יצחק ממש כו': (פ"ב ג') יצחק מנדרלה כי עד ד"א גורלך חupil בתוכנו: (פ"א י") אך יוחנן כל הגול מתרבו שווה פרותה כו': (פ"ב ג') תמן תנין ר' נהורי אומר עד לפיכך: (פ"ב ו') הלא אנכי משה לא נאמר אלא הא אנכי ה': (פ"ב ט') ר"א ומישראלים מתוך שדברי תורה נעשים לפניו כמיישרים אינו נכשל בהם כה' גם בכ"י רומי ופארמא ולתאה נם בדרכם תורה: (פ"ז י") ר' יהודה ור' נחמי מכאן עד מאיש מדבר ההפכות וזה פרעה: (פ"ז ד') אל תתן שינה לעיניך מלעות תשובה שהשתובח ומעשים טובים כתורים לפני הפרעוניות עד ד"א אל תנתן שינה מלישב בתענית: (פ"ז כ') בעיה' שבכך השמור עליך בשעת מיתה והקיזות היא תשיקך לעולם הבא: (פ"ז כ') ר' מאיר שלאל את אלישע באביה רבו, א"ל מתו ואשת איש ישפץ יקרה הצעיר א"ל בן אדם שהוא הרויט כו' מן א"ל בן אדם שהוא הרויט כל המאמר עד סוף: (פ"ז ל') ר' נמצע ישם שבעתים זה הדין כו' עד כל חון ביתו יtan: (פ"ז ל') ולא עוד אלא שמשנין זוי פניו, עד ולא עוד המשני: (פ"ז ל") אבל הקב"ה אינו כן, עד אבל הקב"ה אינו כן השני: (פ"ח ח') בצדך כל אמריו פי אין בהם נפהל ווקש למליך שכל ומון שמתעטך בצדך אינו נכשל לעולם: (פ"ש ב') ואיזה, וזה שם טוב שקנתה לה בעולם הזה ובעולם הבא: (פ"ש ט') אם ראתה תלמיד חכם שהביבים עלוי דברי תורה הן לו חכמה ויחכם עוד: (פ"ז י") אבל אם עזוב תלמידו עד שהקב"ה מרחיקו מלפניו: (פ"ז ל') אך לא ראה כמה הדיא קשה שעית פטירתו של משה שבשבועה שאמר לו הקב"ה הגע ומנך ליפטר מן העולם. אחר זה קצ'ר המדרשים בדברום ווינצ'יא והביא וכו' עד וויא ראי עס נדפסן בכל הדרכיס. אלום בכ"י פאריז רומי ופארמא לדרכם תונרתה נמצאה פה כל המאמר שהשתמש. והסום בזה המאמר הוא ושנאמר וויא ראי עס צדקה ה' עשה ומשפיטו עס ישראל וזה כוונת המדרשים שכתב "עד וויא ראי עס": (פ"ז ל') מעשה היה באספסינים קיסר שבא להחריב את ירושלים. בדברום ווינצ'יא ואה' כל הדרכיס נמצוא רק התחלת המאמר מעשה היה באספסינים קיסר. והסר כל המעשה גם לא החצ' מלת "וכי" והסום מוה המאמר נשאר: שאל אני מטמך שתבורב לי התורה לשון וויא שאלמו תורה ואעשה ציצית ואקדים כל התורה אמר לנו

לו הרי אני נותנה לך במתנה; וכל קורא ישוחטם איך המדרשים גרווע ווועטפו ועשו הכל כאשר עלה על רוחם. מה הוא הכוונה שביבקש ממענו שיתרגם התורה בלשון יוני, וילמוד תורה כי' ומה אמר לו הרי אני נותנה לך במתנה. רק בכ"י רומי כהוב שואל אני מפרק את יבני והכוונה כי ריב"ז שאל מן אספסינוס את יבני היינו יבנה העיר למן לימוד בה תורה, והוא אמר לו הרי אני נותנה לך במתנה ר"ל העיר יבנה והמדרשים לא הבין מלת יבני וחשב שהכוונה לשון יוני וווטסיפ ותיקון "שכתבו לי התורה לשון יוני" וטעה. וראיתי בעת כי גם בדפוס תוגרמה חסר כל המאמר ונמצא רוק בקצרה, מעשה באספסינוס ששאל שכתבו לו התורה בלשון יוני כדי שילמוד אותה ויישש יציות וקיים כל התורה אמר לו הרי היא נותנה לך במתנה" ועיין בהערה ט' שהארכתי בו: (פ"ט ל"ג) תמן תנין זרויות מביאה לידי נקיות, בדפוס ווונציא מובה רק התחלת המאמר ולא בשם ר' פנחס בן יאיר וחסר הטעים והראיות מן הכתובים. ע"ש בהערה של': (פ"ז א') א"ר אבהו האמר אף רשותים שבארץ ישראל מתקפר להם כי עד תמן תנין: (פ"ט י"ז) א"ר ישמעאל כד היא דרכה של תורה: (עד שם) גדרלה היא התורה וכו': (פ"ט ב"א) ד"א וזה אדוניה עד ד"א זהה תמן: (שם שם) ולא היה יודע שמחשובו של הקב"ה וכו' עד כתיב אחוז לנו שועלים: (שם שם) ארשב"ז מפני מה נמשלו ישראל לכרכ, עד ומניין שנקראו ישראל ברם: (פ"כ ב') נהם נהם ככפר אמר ר' לוי שבעה שמות נקראו לאדריה וכו' עד ד"א נהם ככפר א"ר ישמעאל: (שם שם) א"ר יוחנן בא וראה שאפיilo הנගאים וכו': (פ"כ ט') והלא תפשת וועזה נתנות זו אצל זו, כל המאמרים עד כדי שיזכה לפני הקב"ה: (פ"כ ג') א"ר ירמי' כל יומ שיש צדקה. ומשפט כל המאמר עד וכתיב כבוד חכמים ינחלו: (פ"כ א' כ"ב) ד"א ומשה עליה אל האלהים ארשב"ג, עד שלא תנתן תורה כל המאמר עד הלכו כל אחד ואחד למוקם: (פ"כ ב' ט") אס זכה אדם הרי שבטא של תורה ואס לאו הרי שבט מלכות: (שם שם) תמן תנין וכו': (פ"כ ב' כ') א"ר לוי הא למדת שכל מעשה הוי מושולש היה: (פ"כ ג' ח') א"ר ישמעאל שלשה הן שחוירו למוקם ערד התחלת פסוק כ"ד ובדפוס ווונציא ואח' ב' בכל הדפסים נשאר רק מאמיר קצ'ר אעפ' שנשבתו הלוות חווו ונחרשו שיע' פסל לך שני לוחות אבןם בראשונים כל מה שבתוכה בראשונים כתוב באחרונים שנ' ויכתוב על הלוחות במכח הרាសון: (פ"כ ג' כ"ט) א"ר ירמי' אל תקרי לבן שניים אלא לבן שניים: (פ"כ ה' א') בן עזאי אומר עמדת על דבריך בטלתם: (פ"כ י' ב') תמן תנין עשר נקודות בתורה וכו' כל המאמר חסר ומובה בערך ערך נקד בשם מדרש מישלי ונמצא לנכון ב' פארוי, רומי, ובדפוס תוגרמה: (שם שם) א"ר שמעון בן מנסיא וכי מה חי' הוושב עשו באותה שעה וכו' עד יהלוך זר: (פ"כ י' ב') ד"א זה מקול של אהרן עד פסוק י"ח נוצר ana יאכל פריה: (פ"כ י' י"ח) תמן תנין אלו דברים שאין להם שיעור עד לך נאמר נוצר ana יאכל פריה: (פ"כ י' א') חכם בעינו איש עשיר זה בעל מקרא רDEL מבין יחרנו זה בעל תלמוד: (פ"כ י' ט') תמן תנין אם עמלת בתורה וכו': (ל' ד') ד"א מי הוא שתפלו עולה לשמים וכו' עד עשר בשבייל שעתשר בדפוס ווונציא נתקצר המאמר: (שם שם) ד"א מי אסף זה אהרן, עד שנאמר בני בכורי ישראל: (פ"ל ז') א"ר יוחנן לא נאמר אלא להחמיר על דברי תורה וכו' עד לעילקה: (פ"ל י"ח) דרך הנשר בשמות שאין אדם מכיר את מקום דורך נחש עלי' צור שאין אדם מכיר את דרכו: (פ"ל כ"א) תחת שלוש גבינה הארץ וג' א"ר אלכסנדראי מהיקן למדנו מהגר שפתה שרה: (פ"ל א') א"ר יוחנן ואפיilo בדברי הבטהה שבשבועה שניתנה תורה לישראל וכו':

מַדְרָשׁ מִשְׁלֵי

מדרש משליו

פרק ז

[א] **מישלי** שלמה בן דוד מלך ישראל. (א) ר' תנומם בר חנילאי פתח ואמר והחכמה טaan תמציא ואי זה מקום בינה (פיו ס' י), והחכמה מאין תמציא (ב) וזה שלמה שיבש בתענית ארבעים ימים, כדי שיתן לו המקום רוח החכמה ובינה, והיה מושטט ומקש אחריה, "אל הקב"ה שאל מה אתה לך" (פי' ג' א), אמר לפניו רבבש"ע איני שואל מך לא כספ ולא זהב אלא חכמה בלבד, שנאמר ונחת לעבדך לב שומע לשופט את עמק ונוי (פס ס' ז), השיבו הקב"ה וא"ל הוואיל ולא שאלת לא כספ ולא חכ, (ג) החכמה והמידע נתונה לך במתנה, (ד) ולא עוד אלא שקדמה החכמה לתורה, שנאמר ראשית הכמה יראת ה' וגוי (פסנויות קו'). (ה) תמן תניינן ר' אלעדור בן עורייה אומר אם אין תורה אין דרך ארץ, ולפי שקדמה תבמותו אמר עליו הכתוב ויאהב שלמה את ה' (פי' ג'), מלמד שהיתה התבמות של שלמה מתנה: ואוי זה מקום בינה. (ו) אמר ר' שמואן בן יהאי הכמה ובינה לשון אחד הם, במקום שיש הכמה יש בינה, ובמקום שיש בינה יש הכמה, ולפי שיבש בתענית [ארבעים ימים] והוא מבקש הכמה לא קפח הקב"ה שכורו, (ז) שנאמר וזה נתן הכמה לשלהמת כותיב ויחכם מכל האדם (פס ס' י), (ח) זה אדם הראשון, דעתיב ביה בשלהמת כי עבר אנכי איש ולא בנית אדם לי (מיט' ג') : מאותן האורדי (פי' ג')

הערות ותקוניים

(ג) וה שלמה שיזא שם מבסוף העולם ועד סוף :

ד"א והחכמתה מאי תמצא. (יד) וזה מלכת שבא, ([טו] שמשמעותו את חכמתו אמרה אליך ואראה אם חכם הוא אם לאו, ומפני שמשמעות חכמתו, שנאמר מלכת שבא שמשמעותה את שבעת שלמה לשם ה' [ותבא לנוストו בחוזות] (מ"ז, ה') (טז) מה בחרוזות, אמר ר' יומאי בר שלום אמרה לו (ז) אתה הרא שלמה, שמשמעות עלייך ועל מלכותך ועל חכמתך, אמר לה הן, (יח) אמרה לו חכם גדול אתה אלא אם אני שואלת מך דבר אחד, אתה משיב לי, אמר לה כי ה' יתן הכמה [מפני דעתך ותבונתך] (מ"ז, י), ([ט) אמרה לו מה הן שבעה יומי נדה [ויזאי], ותשעה שנים מזוגים, ואחד שותה, אמר לה בודאי שבעה יומי נדה [ויזאי], ותשעה יומי לדה נכסין, שני דברים מזוגים, וחולד שותה, אמרה לו חכם גדול אתה, אלא [אם אני] שואלת מך דבר אחר אתה משיבני, אמר לה כי ה' יתן חכמה, אמרה לך מה הוא אשה אמרה לבנה, אביך אבי, [זקן בעליך], ואת בריך, ואני אחחותך, אמר לה בודאי שתינו בנותינו של לוט הן :

הערות ותקוניים

[וועוד] דוגמא אחרת עשתה, (ב) הביאה לפניו תינוקות בקומת אחת, ובכוסות אחד, אמורה לו הפרש לי מאלו זכרים מנוקב, ר' ליטריסטו והביאו לו אנווים וקליות, תחיל מפוזר לפניהם, (ג) וכרים שלא היו מתבישין היו נוטלים בגדיהם, ונקבות שהיו מתבישות היו נוטלות בסודריהן, אמר אלן זכרים ואלו נקבות. אמרה לנו בני סטם גנול אמרה:

ועוד ודגמא אחרת [עתה], היבאה ערלים ומוחלים, אמרה לו הפרש לי המוחלים
מן הערלים, מיד רמו לבון גדור ופתח ארון הברית, מהולין (כב) בקומתנו
[שבהן כרעו בחזי קומתן], ולא עוד אלא שנטול פניו מוו השכינה, וערלים
שבהן נופלים על פניהם, מיד אמר [לה] אלו ערלים ואלו מוחלים, אמרה לו מוחין
לך, אמר לה מובלען, דכתיב אשר מוה שדי יחו נופל וגלו עינים (מדיני ז), אילו
לא היה נופל לא היה רואה כלום, (כג) ואם אין אתה ורזה ללימוד מובלען, בא
ולמד מאירוב, בשעה שבאו שלשת רعي איזוב לנחמו, אמר להם [נס לי לבב כמוכם]
לא נופל אנסי מכם (לויין ז), לא נופל אנסי ממותכם, [כאותה שעה] אמרה לו לא
האמנתי לדברים (עד שבאי ותחינה) עד אשר באתי ותראנה עיני והנה לא
הונד לו החזי [חומרת חכמה וטוב אל השמעה אשר שמעתי] אשר עבדיך ואשר
אנשיך השומעים את שמעך) (כד) אשר אנשיך אשרי עבדיך אלה העומדים לפניך
תמיד השומעים את חכמתך, יהי ה' אלהיך ברוך אשר חפץ לך לחתך על כסא ישראל
ונגו' וישימך למלך לעשות משפט וצדקה (ה' ז, ט), נאמר בשליח המשפט צדקה,
ונאמר בבוד משפט וצדקה, מנין דכתיב יהי זוד עשה משפט וצדקה לכל עמו (ט' ז)
ס' ז), ונאמר בשליח משפט וצדקה, מגיד הכתוב שחכמתו של שלמה שcola
בסוגתו של זוד. והבמנתו של זוד שcola בסוגתו של שלמה;

(כח) ד"א והחכמה מאיו' תמצא. מלמד שהויה שלמה מהפרש היכן החכמה מצויה,
 (כו) ר' (יהושע) [אליעזר] אומר בראש, ר' (אליעזר) [יהושע] אומר בלב,
 (כו) זהה' ד' נתחה שמהה בלביו (פס' ח), וכותב חכם בני ושםו לבי (פס' ט י),
 (כח) ומפני מה נויתה [הכמה] בלב, מפני שכל האבירים תלויים בלב, אמר שלמה
 אני עושה כדעת אביכי, שהוא פתח בחכמתו בראש אותיות וסימנים באמצעות אותיות,

הערות ותקוניים

בראש, דכתיב אישרי האיש אשר לא הילך (**פס' 6** ח), (**כט**) וטיים באמצע, שנאמר כל הנשמה תחול לו (**פס' 4** י), (**ל**) בתחלה אני פותח באמצע, ומטיים בסוף, אני פותח מקום שוחכמה נתונה, היכן היא בלב, ולב היכן הוא נתן במאצע, נמצאת אמר שוד תשפּ כדברי ר' אליעזר, ושלמה דבריו ר' יהושע, ולא עוד אלא שהלב נתון בידו של הקב"ה, כדכתיב פלוי מים לב מלך ביר' ח' **[על כל אשר יחפוץ יתנו]** (**מ"ט הל' 6**), (**לא**) וכיוון שהלב נתון ביד הקב"ה, אל מקום שהוא חוץ והוא מטה אותו, כיוון שראה שлемה שוחכמה נתונה בלב, אומר מקום שניתנה החכמה אני מתחיל, שכן הוא אומר משלי שלמה: **[בן דוד]**. מי בן דוד (**לב**) **[וכי אין הכל יודעת שהוא בן דוד]**, אלא כל מה שעשה (**לו**) לכבודו של דוד עשה: מלך ישראל. **[וכי אין הכל יודעת שהוא מלך ישראל]**, אלא מה שעשה לכבודו של ישראל עשה: **[ב] לדעת** חכמה ומוטר. (**לו**) אם חכמה למה מוטר, ואם מוטר למה חכמה, אלא אם יש באדם חכמה הרי הוא למד מוטר, ואם אין באדם חכמה אין יכול ללמוד מוטר:

ד"א לודעת חכמה ומוטר. אם יש באדם חכמה דברי תורה נטפרין בידו, ואם אין בידו חכמה אין דברי תורה מוסרין בידו: להכין אמרי בינה. שצעריך אדם שיחיה בידו בינה (לה) דבר מותק דבר:

[ג] ליקחת מופר השכל צדק ומשפט ומשרים. (לו) **כיוון** שנתמנה אדם שופט, צריך להשביל הייאר יוכה את הוכאי, וחוייב את החייב:

ד' א' כיוון שנתמנה אדם שופט, צריך להשביל הייאר הוא מודרך את הדיין בשבייל שלא יתחטא ויתחטיא את העולם (לו) שכן שהוא מקלקל את הדיין הרי הוא חוטא ומתחטיא את העולם, אבל אם הוציא את הדיין לאמתו, נמצא עשויה משפט וצדקה ומישרים, מה מישרים הללו אדם מהלך בהן ואינו נכשל, אך אם הוציא את הדיין לאמתו איינו נכשל ליום הדין, ומלאכי השורט מלמדין עליו זכות:

[ד] **לחת לפתחים ערמה וגנו**. אמר שלמה אני והית פתי ונתן לי הקב"ה ערמה, וגנו ר' הירית וננתן לי הקב"ה מומחה: ד"א **לחת לפתחים ערמה**. מומחה שנים ואילך ציריך לו לאדם להיות לו ערמה, מכון עשרים שנה ומעלה : לנער דעתו ומומה. עד כמה שנים נקרא אדם נער, ר' מאור אומר עד כ"ה שנה, ר' עקיבה אומר עד ל' שנה, א"ר יeshmuel לא לדבריו זה ולא בדבריו זה, אלא עד עשרים שנה, שממעשרים שנה ומעלה מחשבין לו עונתו, (לח) כד"א מכון עשרים שנה ומעלה יבא לעבודת עבודה, מהו עבודה עבודה, (לט) ריש לkish אמר אין עבורה אלא תפלה, שנאמר

הערות ותקוניים

עבדו את ה' ביראה (פרק 5:6), משעה שהוא מתחשב לעובודה, [מתחשב לעבריה]:
[ח] ישמטו חכם ווקף לך. (ט) אמר ר' ירמי אם ראיית חכם שמתהלך בתורה,
 מוסיפין לו תורה על תורתו, חכמה על חכמו: וبنון תחכחות יקינה.
 אם הבינו אדם בעצמו ילד וילמד תורה. יגנה לו חי העזה"ז והי העולם הבא:

[ג] להבין משל מליצה. להבין משל אלו משלים של תורה, ומליצה זו התורה עצמה שנគראת שמה מליצה, (מא) שהיא מצלה עומקיה מדינה של ניוגם לשאיד לבא:

(מג) א"ר [לוי] אפלו שיחת חולין שלחם שcolaה כנגד לילצנות, כמד"א אם לילצנים הוא יליין (עמ' ב נד): דברי הכהנים וחידותם. שאם ישמע אדם דברי הכהנה אזכיר לקשרם על לבו, שנאמר קשרם על לבך תמיד (עמ' 1 נד): וחידותם. (meg) א"ר [לוי] אפלו שיחת חולין שלחם שcolaה כנגד כל התורה:

[ג] יראת ה' ראשית דעת. (מד) א"ר זורא מכאן אתה למד של לא המכינים (שהחביבים שלמה על דעתו של דוד אביו, שדוד אמר ראשית חכמה רואת ה') (פס"י ק"ה י) ושלמה אמר יראת ה' ראשית דעת, לומר שהחכמה ודעת שקולים כאחד: החכמה ומומר אוילים בו. (כח) [חמן תנין] (מו) ר' יוסי אומר כל המכבר את התורה, גונפו מכבר על הבורות, וכל מהל את התורה, גונפו מחולל על הבורות: ד"א חכמה ומומר. אם מומר לראה חכמה, ואם חכמה למה מומר, אלא אם למד אדם דברי תורה וזישוב ומתעטף בהן כדי צרכן, הרי ביחס חכמה ומומר ולא הם מתחווים ונקרואו אווילו! : (מו) חמן תנין מודה שאינו עמל בזון סופו להיות מכחש ראש הפק ואינו מוציא, ראש המסתכאת ואינו מוציא, ראש הפרישה ואינו יודע אפילו פסקו אחד, ועליו אמר שלמה על שדה איש עצל עברתי ונוי והנה עלה כלו קמשונים גו' (פס"י כ נ) , שמתוך שכחה סופו לטהר את הפטמא, ולטמא את הטהור, ועליו אמר שלמה כמו פניו הולמים (פס' ט), ואם מתעטף בהם כדי צרכם, הם מצחילים מומוזרים לו פניו, שנאמר והמשיכים יוחיו כוותר הרקיע ומצדיקי הרכבים כוכבים לעולם ועד (וילן יג), לפיכך צפה שלמה בחכמתו [אמר] שמע בני מומר אביך ועל תפוס תורה אמר:

[ח] שם ע בני מוסר אביך . (מה) מה שנמסר לך ביטני על כבוד אב : ואל תטוש תורה אמרך . מה שהזהירך לך ביטני על כבוד האם , ואם עשית כן נמצאת עושה כבוד אב ואם :

הערות ותקוניים

ד"א שמע בני מוסר אביך. (מ"ט) זו תורה שבכתב: ואל תטווש תורה אמרך. כל מה שנתפרש לך בסיני מפני הגבורות בתורה על תהර מהרה, ועל טומאה טומאה, ועל אישור אישור ועל הותר היתר, ואם עשית כן נמצאו דברי תורה נזר לראש (נ) וכתליות לגונרווחך דכתיב

[ט] כי לויות חן הם לרואה וענקיים לגוננותיך. (א) כל זונן שאתה משמע קולך בהן;
 (בג) חן גועשים לך דבש וחלב תחת לשונך:

[י] בני אם יפתח חטאיהם אל תבא . (ג) א"ר שמעון בן יוחאי ממי למד שלמה מהכמתו של דוד אביו (ד) שאמר חטאיהם תרדף רעה (מ"ז י' כל), לפיכך צפה שלמה בחכמתו ואמר בני אם יפתח חטאיהם אל תבא, אם יאמרו פלוני עשיר הוא, נלק ונחרגו ונוטלו ממונו, אל תשמע להם, מפני שככל מהשבותם לשעה, (נה) ואם עשית כן נמצאת מקיים כל מצות שבתורה, וכל המקים מצוה אחת כאלו מקיים כל התורה כולה, וכל המקים נשפח אחת מישראל כאלו מקיים עולם מלא, וכל המכבד נשפח אחת מישראל כאלו אבד עולם מלא, ולא עוד אלא שהחטא צפונים לו לעתיד לבא :

[יא] אם יאמרו לך אתנו נארכה לך נצפנה לנו כי חם. (נו) אלו אחיו של יווסף שהו מציגין ואומרים אימתי יגיע הקין ונחרגנו, וכוון שהוא אצל תחילה אומרים זה לזה והוא השעה, הרי היא הענה, והוא היה השיבנה משתקת ואומרות (נו) אווי להם מדמו של צדק וזה, (נח) לכך נאמר נצפנה לנו כי חם, ומכוונים לא רצחה להציתו אלא ראנן, שנאמר וישמע ראוכן ויזלחו מידם (גלהחים זו למל), אמר להם בואו ואתן לכם עצה, (נת) אמרו לו מה עיטה אתה נותן לנו, אמר להם נשליך אותן בבור בשטח הארץ, וידין אל תהי בו. בגין שגابر

[יב] נבלעם כשאל היה והם מינויים בירורי ברו. (ס) שירד לבור לפִי תומו ולא היה יודע מה היו עשוין לו. (סא) אָר לוי בן זבדי מי היריד לבור מכל אחיו, (סב) היה אמר שמעון ולוי, שנאמר בסודם אל תבא נפשך וגו' (גמ' כת' עז ו),

הערות ותקונים

אבל רואון היה בדעתו להציגו ולהזכירו אל אביו, שנאמר למן הצל אתו מדם להшибו אל אביו (צ"ז נ' כ'). (סב) [ויישר רואון אל הבור (צ"ז כ') והיכן היה], (ס"ד ר' יהודה ור' נחמה, ר' יהודה אומר טרחתו של בית הוויה מושלת עליו, וכיוון שנפטר מטרחתו בא והצין בתוך הבור ולא מצאו, הה"ד יישר רואון אל הבור והנה אין יוסף בבור וירקע את גנדיו. ר' נחמי] אומר בשקו ובתעניתו היה עמוק [על אותו מעשה שארישו ולא ניפנה], וכיוון שנפטר משקו ומתעניתו בא והצין בתוך הבור ולא מצאו, הה"ד יישר רואון אל הבור וגנו, (ס"ה) ולא עוד אלא כיוון שטכרכו אותו היהתה שכינה משתקת עליהם ואומרת להם כי לא מהשבותי ממחשובתיכם וגנו' (יעשא כ' ח), לא במחשבה שאתם חושבין [ולא דרכיכם דרכי], ולא בדרך שתם אומרים, שאליל' שהיתה גוירה מלפני לא היהת עצכם כלום :

[יג] (ס') כל הון יקר נמצא נמלא בתינו של. זו מכירתו של יוסף, שהיה בן יקיר לאביו, (ס'') שנאמר כי בן וקונים הוא לו (וילדיות נ' ג'), נמצא מהיה לפניהם, כתוב כי למחיה שלחני אליהם לפניכם (פס נ' כ'): נמלא בתינו שלל. (ס'') שמלאו בתיהם בכספי והב מאוצרותיו של יוסף. (ס'') אמר ר' וירושע בן לוי לא נמשכו עשרה הרוגי מלכות אלא בחטא מכורתו של יוסף]. (ע) אך אבן הוא אומר נברשו עשורה מכל דבר ודור ונודיעו אוננו בטהרא לויים:

[יד] **גורלך** תפיל בתוכנו. (עב) בשעה (עב) שישב יוסט גוטל (עג) הכליד והזה מקיש בו, רואבן שמעון לוי יהודה יששכר זבולון, בני אם אחת הם, יבאוו ישכבר, (עד) זה ונפתלי בני אמרתם, יבאוו ישכבר, גד ואשר בני אם אחת הם, יבאוו ישכבר, והזר והקיש בכלייד (עה) ואמר בנימין יותם ואני יותם, נאה לתרום לישוב אצל יותם: (עו) כים אחד היה לבניו. שהוו כלם אוכלים על שלוחן אחד בஸוכה, כיצד היה עושה, נתן לכל אחד ואחד חלק אחד, ולbenamin חמשה חלקים, כיצד (עו) נתל החלק, והחלק בנימין, חלק אפרים, וחלק מנשה, והחלק אנט אשתו של יוסף, ונתן לבנימין, שנאמר וישא משאות מאת פנוי אלהם ותרב משאות בנימין ממשאות כלם חמיש יdotot (גנילט מ' נ'). (עה) [וישטו וישכבר]

הערות ותקוניים

עמו (יליהו יט)], (עט) א"ר שמלאי מישום ר' יצחק מגדלה מת מיום שפירש יוסף מואהיו לא טעם טעם אין עד אותו היום, (פ) דכתיב ולכך נזיר אהיו (יליהו יט). (פא) א"ר יוסי בר חנינה אף הם לא טumo טעם אין, (פב) שנאמר ישתו וישבו עמו :

(פנ) ד"א גורלך טיפול בתוכנו . זו תורה שהיתה נורלו של הקב"ה ונתנה לישראל : כים אחד יהיה לנו . בשעה שעמדו על הרכסini ואמרו כל אשר דבר ה' ונעשה ונשמע (פסוק כד י) :

[טו] בני אל תלך בדרכך אתם . אלו אומות העולם , שנאמר בהם ולא תלכו בחוקות הגויי (ויקרא כ כ) : מנע רגל מנהיותם . שלא לעבוד ע"ז שלהם , שנאמר כי לא תשתחוו לאל אחר (שמות נד י) :

[טז] כי גalignים לרע יורצו . (פד) וו ע"ז : וימחרו לשפוך דם . ללמדך שכל מי שעבד
ע"ז אילן שופך דם :

[ז] כי חنم מזוורה הרשות . (פה) כנגד מי אמר שלמה מקרא זה , כנגד צרי עין , אמר ר' יהושע בן לוי אפילו עופות ודגים מכירין בצריו עין , ואין נכנסין לבית מצדותם , לכך נאמר בעניין כל בעל נפש :

[יח] והם לדם יארכו. (פז) אלו צרי חען: יצפנו לנפשותם. אלו בעלי לשון הרע, מי גרם להם, הם נרמו לעצם, ולא לנפשותם בלבד נרמו, (פז) אלא כלל אשר להם. שנאמר

[יט] כן ארכות כל בוצע בצע נפש בעליו יכה. (פח) ד"א כן ארכות כל בוצע

הערות ותקוניים

८३

בצע. משל אדם שנמלח חכה 'וחשליהכה לים' וראה אותו רג גדול, (פט) כסbor שההוא כלם וכלהה ונתרפש, אולי היה מרגיש אליו, כלום היה מאבד את נפשו, אך נאמר את נש בעליו יתקח, אך כל מי שנמלח שוחרד אין כייד כלום, (צ) ומואבר את הממון, ובסיום הוא מאבר נשפו. (צא) א"ר יוחנן כל הגול מחבירו שווה פרותת מעלה עליו הכתוב כאלו נוטל נשמו ממנה, שנאמר בן ארחות כל בוצע בצע את נש בעליו יוכב:

[ב] **הכבות בחוץ תרונה.** (צב) בשעה שחכם יושב וועסκ בתורה הכל מרגען אחריו, ואמורים (גן) אשר לזה שזכה ללימוד תורה: ברחובות תחן קולה. אלו תלמידי חכמים שעניהם יושבים בבתי כנסיות ובכתי מדשאות ומשמעים את קולם בדברי תורה:

[כא] בראש הומיות תקרה. מה הים הוה הומה בגלו, כך תלמידי חכמים בשעה שישובין ומפרשין דברי תורה הן הומיין יויזאיין מלבן, ולא עד אלא שקהלן ערב לפני הקב"ה, שנאמר כי קולך ערב ומראך נואה (ס"ז ז'): בפתחי שערם בעיר אמריה אמר. אפילו חכם יושב בשעריו העיר (צד) ובשער המדינה ומתעטף בדברי תורה, אינו מתכבייש (צה) מן העוברים והשבים, ולא כנגד מלכים, ולא כנגד השרים, שנאמר ואדרבה בעודתי ננד מלכים ולא אכosh גו' (פסנ"ט קו'): ד"א אמריה תאמר. כשהאדם בא לפניו דין, אומר לכהן וכאי ולהחיב חייב (צ) [אחד עני ואחד עשיר]:

[כב] עד סתי פתמי תאחכו פתוי . (צז) אלו דור המדבר : ולבים ל贇 חמדו להם .
אלו עדות קרח : וכטילים ישנאו דעת . זו מלבות הרשעה שלא קבלה עלייה .
על מלבותיהם ועל תורה :

[גנ] תשובו לתוכה תי. אלו ישאל שהוכיחן משה על מעשה העגל: הנה אביהו לכם רוחך. בשעה שפירושם להם משנה תורה: אודיעה דברי אתכם. (צח) מלמד שהודיען דקדוקה ופירושה של תורה, טומאה וטהרה איסור וחורר: [גד] יען קראתו ותמאנו. וזה הקבר"ה שהשミニין קילוי לישראל וחוזו ופשעו בו, שנאמר עד אנה מאנתם לשמר ממצוות ותורתינו (משה פ' ה): (צט) [ד"א] יען קראתי. זה משה, שהיה קורא להם דברי תורה, (ק) והם לא היו מאמינים, שנאמר עד אנה מאנתם: ד"א יען קראתי. זה ורמיה, שהיה קורא להם לישראל בירושלים לעשות תשובה [ולא היו מאמינים לו, (קא) שנאמר] וימאנו להකשב ויונטו כתף סורת וגו' (זכי': ה): נטתי ידי ואני מקשיב. (קב) זה גבריאל שהיתה פשיטה ידו על ירושלים

הערות ותקוניים

שש שנים וממחצית והיו גהלים בידו, (קנ) וביקש לירוקן עליהם בחמה, והמתין שיעשו תשובה ולא הקשיבו :

ד" אָנֹתִיתִי יְדִי וְאַיִן מִקְשֵׁבָה . זה הקב"ה (קד) שהותה ידו פשוטה (קד) שש שנים ומהצאה שיחזרו בתשובה ולא חזרו, עד מתני, א"ר ירמי" עד שבחרון אף, שנאמר ארפה משובתם אזהבם נדבה כי שב אפי' מבנו (זע"ד פ) :
[כח] וְתִפְרֹעַן כָל עַצְתִּי . (קנ) וזה משה שהי' מייעץ (קנ) ותמכחתי לא אביהם. זה רומי' שכל תומכתה ותוכחה שהיה מוכיה את ישראל היה מבזין אותו ומלעיגים עליו, אמר להם רומי' היכם [עתיד] יום לבא, כאשר שהיתם מלעיגין עלי' ומשחקים בי, לשוחק ולהלעיג עליכם, בגין מה שכתוב אחריו [כג] גם אני באידכם אשתק ונוי, ואומר [כג] בבואה בשואה פרדכם וגוי :

[כח] אָז יִקְרָאוּנִי וְלֹא אָעֵנָה . וכל כך למה, א"ר ישמעאל אמר הקב"ה אני אמרתי לכם על ידי נביי דרשו ה' בהמצואו (יעש' ה ס), היוכם שיבא יום שאתם קוראים אותו ואני עונה אתכם, הח"ד א"ז יקראוני ולא אעננה, וכל כך למה [קט] תחת כי שנאו דעת וויאת ה' לא בחרו :

[ל] לֹא אָכְוּ לְעַצְתִּי נָאֹצֶן כָל תָּכְחִתִּי . אמר הקב"ה אני אמרתי לכם ע"י נביי שבו שבו מדריכם הרעים (זוקול ג ג), היוכם שיבא יום שאני פורע לכם בדריכים שנאמר [לא] ויאכלו מפרי דרכם וגוי . וכל כך למה [לב] כי משובת פתים תחרגנו ונוי' אבל כל מי שהוא שומע לדברי תורה אני מושיבו בהשקט ובבטחה, שנאמר [לג] ושומע לי ישכן בטה :

פרשה ב'

[ג] בְּנֵי אָם תָּקַח אָמָרִי [ומצוותי תצפן הארץ]. (א) אמר הקב"ה לישראל על הר מני אם זכיתם להצפן ולקבל תורה ולעשות אותה, אני מציל אתכם משלש פורענות, ממלחת גוג ומגוג, ומחלול של משה, ומדינה של ניונם : ומצוותי הצפן הארץ. אם זכיתם לצפן דברי תורה, אני משביע אתכם מטבח הצפון אשר צפנתי לעתיד לבא, שנאמר מה רב טופך אשר צפנת ליראיך ונוי' (חנינס ה ג). אמר הקב"ה אני אודיע לאומות העולם לעתיד לבא כל אותה הטעבה אשר אני מטיב אתכם

ה ערות ות考ונים

ס"ג' חות מ' מר"י לסכין נס"ר לו' ו' טניס קו' מותן מחליט מעמוות צילו צנ' גדרהן כו': (קנ) ובכך לוורקן עלייה בחמה וסמיין עליישו אחותך ולו' לך'בו . בילוקט גנ' ובכך לודין עלייקת נחמה ועד כמה פנעיס הלהר טיקו' מיקפין לדבורי תורה ולם' קפינו'ו, וככ' רומי' ובכך לוורקן עלי' יוטעלס ולם' זורקן, ותמי' פנעיס חנן מkap'ין נל' ה' ולו' סק'טינו': (קד) טיטה יוז' פטוטס סט' טיס' ומלה'ס. בילוקט סט' גנ' כמה פנעיס: (קד) סט' טיס' ומלה'ס. ככ' רומי' סט' יוז' פטוטס עלי' יוטעלס סט' טיס' ומלה'ס, גוס' בילוקט גנ' סט' טיס' ומלה'ס, וגנדפס נס' גולדס תונרמא גנ' טמי' טיס' ומלה'ס, גו'יר' סט' גנ' סט' טיס' ומלה'ס, וען' נסכלמג טה' להוטה אד 449 כטירוטי' סטמ'ל'ה לרדס' פטוטס סטטס' סט' טיס' ומלה'ס ולמו' דוקה', כמו ר' יוחנן עבר לתلة תני' ופלג ללה' מני' לט' וודעד' (ווטלמי' מנעלס פ"ה כי"ג), וכן' גושס' צהיל' מיל' וטוק' גמל' עיב'ו' גנ' טיס' ומלה'ס (ווטלמי' טירוטי' פ"ה כי"ג), וכן' גמל' טיס' ומלה'ס פט' טט' הדריל'וטס מוקף על' צת' (ווטלמי' תענית פ"ד ס"ה), וכן' ה' ר' יונתן סט' טיס' ומלה'ס קאיל'ינה יוסת' ען' סר' סי'יטס, סטולס טמי' טטל'ן ועט' טבוז'ה (וילס' ר' נטה' צפתי'ת' ס' כי' ס' ר' יוחנן תפ' התו' נט' היל'יכס', וכן' ה' ר' יונתן סט' טיס' ומלה'ס סיטה' ב' לינ'ה הומלה' ומכוורת דרכו' ס' נכמ'�ו' (מדרט צו' ט' וממר' " חות מ' וטפקת' ב' ב' נל' ה') וכן' מ' טה' נט' וט' צדפני' כל' הטמוציא' ועט' סט' טט' טיס' ומלה'ס (וילס' ר' נטה' צפתי'ת' ס' ל' נל' ט' טמ'יע), וכן' סט' טיס' ומלה'ס קק'ה' הספקט'יל'וטס אה' יוטעלס (וילס' ר' נטה' פ' ט' פטוק ס' ז' ור' ל'), וכן' גאנדר'ל'ה' טט' טיס' ומלה'ס (טט' סט' פטוק נל' גאנדר'ל'ה'): (קנ) וזה מטה' סט' גנ' מישען אה' טרמלן. ילקוט ר' ר' ר' מה' התקלא'ב' ומק' סט' קמדלא'ט :

[ב] (א) ה'מר סק'ודס בירך סו' ניטרלן. מונ' בילוקט מט' ל'ו' התקלא'ב' נט' קמדלא'ט : גל'ם

על מנת שתקשו אוניכם לדברי תורה ה'ה' [ב] להקשיב לחכמתו אוניך וגוי הא
כיצד, [ג] כי אם לבינה תקרה:

[ד] אם תבקשנה ככוף. (ב) הם אינם הולכים אחריו לעולם, (ד) משל לאדם שיש לו פרגנטיא
אם אין אדם הולך אחריה, היא אינה הולכת אחריו. (ה) תמן תנין ר' נהורי אמר
חווי גולה למקומות תורה, ואל תאמר שהיא TABOA אחריך, ואל בינתך אל תשען,
לפיכך אם תבקשנה ככוף וכמطنונים תחפשנה אלו דברי תורה שהן מהפשים ווורדים:
לעומקי התהום (1) אך אם אדם מתחפש אחריהם מתוך כך וכן לבינה ולביבה:

[ה] אז תבין יראת ה' גוי. אם רץ אדם אחר מצוה ובבר תורה הם הנצאים לפניו,
לכך נאמר וдуת אליהם תמצא, (ז) א"ר ירמי" והלא כבר נאמר (ח) ולמן די
יצבא יתניתה (וילדי כפ), אבל אם צבא אדם בדברי תורה הקב"ה נתנה לו, שנאמר
[ג] כי ה' יתן חכמה: ד"א כי ה' יתן חכמה. שורה מוטיף הרכבה לחכם, שנאמר יהב
חכמה להכימין ומנדע לידעו בינה (וילדי כט): (ח*) מפeo דעת ותובנה.
שהוא נוטן פתחו פה לאדם [שנאמר מי שם פה לאדם] או מי יושם אלם או בראש
או פחק או עוזר הלא אני ה' (טשס ז יט). (ט) הלא Ancbi משיח לא נאמר, אלא הלא
אני ה': (ו) ד"א מפeo דעת ותובנה. אמר הקב"ה אם תוכיא יקר מועל כבוי היהה,
כפה שנפה נשמה באדם הראשון, (יא) (מכאן דרש ר' מאיר) כל מי שהוא יכול להוציא
דברי תורה מועל הרי הוא חשוב כאות הפה שנותן דעת ותובנה:

[ג] צפון לישרים תשואה. ר' אילעור שאל את ר' יהושע אמרו לי פסוק זה מהו.
ללמוד, צפונה היא לו, לכך נאמר צפון לישרים תשואה: מגן להלכי תום. מה

[ח] לנצוץ אהרות משפט. אם נתמנה אדם בדיון צריך לנצוץ אהרות משפט:
(ז) וורך חסידיו ישמור. אם עשה כן, דרכיו מישתרמו (ו) מליד
לעומקה של ניחנים, מכאן אמרו כל מי שיושב בדיון, שני דברים נזקקים לו, ואלו הן
הסיפה וניחנים, הסיפוי למעלת הימנו, וניחנים תחתיו, אם זהה והזקיא את הדין לאמתו,
(ז) איתן נטמר בידיהם, ואם לאו נטמר בידיהם:

ה ערות ותקוניים

(ב) ה'ס בון לקות. בזיקום ונילוף נס נדפסות תוגרמות ריטם נ'ס וסקלן מהלך: (ג) סט ה'ו גט סוללים חחריו נועלים.
גדפסות וונלפסות קלחין, וגדפסות וויעילו חיק כוילין חתמיין, ובילקוט וונלטוטס הולוויטס
ח'יס: צ'ון חחריו, ובכ"ז רומי קס חון מלס טולד ומנצק לדרכי מורה סט חיק מבקין חותו: (ד) מלוד
גולפס. בזיקום סטמיין זס, ובכ"ז רומי מטלן נ'ס מטל נ'ס מטל: (ה) תמן תבין ר' נטולין. קצות
ס"ד מ"ח, וכ"ז בכ"ז רומי ופלרמול וגדפסות פונגרמה, ח'גנ' גלפס וויעילו וווח'ג' כ' גל לדיטוטס הקר זס
עד לפיכך מ'ח חבקנ'ה, ובילקוט קaddr גלמעו ווון, 'ס'רוכי' ה'מל' קוי גולגה למוקס תלוכס וככל חכל,
וסיסים וס'ס מלוד מלהרין מותוך קד זוכס נחכמתו ובvisa, נ'ס מהר ודעתה תמאן וס'ס ליטופן כמו טסוח
לפניהם: (ו) קד קס מוחפק להקלין מותוך קד זוכס נחכמתה ל'ג'ינה ז'ו' קס ר'ן מלוד מהר נזא. כ"ה
בל"י פלרמולו ורומי ורדפסות גונגרמה, ח'גנ' גלפס וויעילו וווח'ג' כ' גל לדיטוטס גאנ': קד קס מוחפק
חרקינן י'מל'ס ח'גנ' נ'ס מלוד מעתה תמאן: (ז) ה'ר' לר' ז'ו'. ז'ו' נ'ס פ'ג' טילוקום: (ח) ולמן די
יע'ה. בקרול ולמן: (ח') יPsi דעת ותקונה טאוחו נוון פתחו פה ג'לפס,
וב'ג'יקום ז'ילקוט. וב'ג'יקום קס על מפי דעת ותקונה ג'ולגה ה'ח'למה ג'ולגה קשלעת מונן, "מלרכ" ביטוט
ו'ג' ע' מהונומן וס'ס נטנומומן כ' מטה' ה'ת', ווון ד"ה יPsi לעת ותקונה טאוחו פה ג'ולגה ס'ס מ'ן מיל'ת
מטני ותקר פ'ג'ון מדרת מוכב מ'ן ז'ס ו'ג'ון מהונומן ח'ק: (ט) ס'ס מ'ני מטס נ'ס נ'ס מלוד ס'ס ג'ל
ה'ג'י ס'. כ"ז בכ"ז רומי ופלרמול וגדפסות תוגרמות וויעילו כ' גל לדיטוטס ג'ס ח'ר
ב'ג'יקום: (ו) מ'נו'ג' בילקוט סט: (יא) מ'ל'ן לר' ר' מהלך. ט'ספיטי כ'ו טסוח
ב'ג' ע' רומי ופלרמול וונלפסות וב'ג'יקום: (יב) ורך חסידיו יט'ו קס מ'טס קן דרכיו מ'טמוריין. מ'נו'ג' בילקוט
ס'ס ו'ג'ון, נ'ט'ל'ק' ק'ג'ו' מ'ה'ר מ'תונומומן, ס'ס ו'ג' ע' נ'ס' נ'ס' מ'טט' ו'ג' ו'ג' ו'ג'
ס'ס ק'ג'י' י'ט'ל'ר' ק'ו' מ'ן מ'ל'ט מ'טט': (ז) מ'ל'ד נ'ט'מ'ק ס'ס ו'ג'ס. כ"ז ג'ט בכ"ז רומי ופלרמול וונלפס
ב'ג' ג'ט'ו'ג' מ'ג'ל'ג' מ'טט': (ז) מ'ל'ד נ'ט'מ'ק ס'ס ו'ג'ס. (יד) ל'ט' נ'ט'מ'ל'ג'יס. בכ"ז רומי
פלרמול וונלפס תוגרמות מ'טט': (ז) מ'ל'ד נ'ט'מ'ק ס'ס ו'ג'ס:

[ט] אז תבין קצת ומשפט. מתוך שהוא יושב כドין צריך להבין איך מוכיח את הצדיק, ומרישע את הרשע, מתוך שעשויה כן, דברי תורה העשין לפניו כמיישרים, ולא עוד אלא שהוא קונה שם טוב בעולם הזה ובעולם הבא, אך נאמר כי יושרים כל מעגל טוב : (ט) ד"א ומישרים כמיישרים איןנו נכשל בהם: ד"א כל מעגל טוב. אין טוב אלא תורה, שנאמר כי לך טוב נתתי לכם תורה אל תעובו (מ"ל ז ז), אם עובן הם עובין אותו, אם נצוץ

[ג] כי תבוא חכמה לךך. (טו) אם קנית דברי תורה הם משמרין אותך: ודעת לנפשך יنعم. שהם מנגעים אותך ואת נפשך ואת דעתך, אך מה דתימא אם חכמת חכמתך (פסי ע' י), אם عملת בדברי תורה יש לך שבר טוב ליתן לך;
[יז] ואם בטלת מני התורה, יש לך הרבה בטלים בגדך:

[יא] (יח) מזומה תשמר עליך תבונה הנצרכה. אם נתת צווארך בעולה של תורה
הוא תנצץך, (יט) והוא מה דתימא בהתחלה תנזה אוטך (מ"י ੧ ככ').
בעולם הזה: בשכך תשמר עליך (ס"כ ס"כ). בשעת מיתה: והקיזות היה תשיךך (ס"כ
ס"כ). לטעידך לבא:

[יב] להציל מorder רע. אם עסוק בדרבי תורה יכולין הן להציל מorder רע, למה שהן דומות לחרב פיפויות, שנאמר וחרב פיפויות בידם (אלאס קמ"ט):
(כ) [ר' יהודה ור' נחמי], **(כא)** ר' יהודה אומר פיפויות כחרב שהיא אוכלת משני צדדייה. ור' נחמי אומר פיפויות שהם כתובים מורה ומותה, וכל היא תורה, דיןינו מלפנייה ודינינו מאחריה, **[מלפניהם]** מניין, שנאמר (ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם פשטו לו) **[שם שם לו חוק ומשפט ושם נסחו (פושׁ יו יכ)]**, מלאחריה מניין, דכתיב שם שם לו חוק ומשפט ושם נסחו (ס"ס ס"כ) **[ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם**

הארות ותגובהם

(ט) [ו] : (כב) מאיש בדבר תהיפות. זה פרעה הרשות, בשעה שהוא משה נכנס אצלו, היה מדבר עמו בדברי תהיפות, הא כיitz, כשהוויה הגויה באח עליו, היה אומר למשה לך התר את הגויה מעלי, ואני משלח את ישראל, והיה משה מבקש רוחמים, עד שהויה מעביר הגויה, וכיוון שראה פרעה שבטלת, (כג) היה מתהפלק במדתו, ואומר לא ישראל לא אשלה (צ"ו ס' ג') לכן נאמר מאיש בדבר תהיפות :

פרשנה ד

(כג) (א) מכל משמר נצור לך. (ב) שלא תפחד מדברי תורה, למה, כי ממנה תוצאות חיים, למך שדברי תורה יוצאים חיים לכל העולם :
 (כד) החרט מטה עקרות פה. זה לשון הרע, שהוא קשה כשבינה דעתם: ולות שפטים הרחק מטה. שלא תהא המכבר עם חבריך אחד בפה ואחד בלב :
 (כה) עיניך לנוכח יבטו. בשעה שאתה עומד בתפלת תוכון עיניך ולבך בנגד אביך שבשבים, אם עשית כן, תעפעף יושיוו ננדך :
 (כג) פלם ענאל גנילך. בשעה שאתה הולך לבית המדרש, אם עשית כן וכל דרכיך כבונו :

(כג) אל תת ימין ושמואל החרט רגליך מרע. אמר רבי יוסי הגלילי חוי זיהיר בדברי תורה שלא תטה מהם לא ימין ולא שמאל: החרט רגליך מרע. מדרך של רשיים: ד"א אל תת ימין ושמאל. (ג) אמר ר' קרוצבי חוי זיהיר בדברי הכתמים שלא תטה מהם ימין ושמאל: החרט רגליך מרע. (ד) שלא תלך בדרך הימין :

פרשנה ה

(א) בני להכמי הקשيبة. (א) הקשיב לדברי תורה בשעה שאתה לומדן: להבונתי הט אונק. (ב) בשעה שאתה שומען :
 (ב) לשמור מומות ודעתי שפתיך יגנוו. אם ממות על מנת לשומר, (ג) ואם שמעת על מנת לנצור :
 (ג) כי נופת תופנה שפתיך ורה. בני הוחר מואה וונה שלא תטעה אותו בדברי שפתיה: וחלק משפטן חבה. [שלא תשטה אותו אחר קולה]:
 (ד) ואחריותה מורה כלענה חדה כחרב פיות. (ד) [ר'] אליעזר שאל את ר' יהושע הלשון הווה כחרב פיות מהו] אמר לו בני מה החרב אוכלת משני

הערות ותקוניים

עמ' ז' ذكر נטן מיתנות מפקט, סטורן צהילן ודין מופשיים ודין מלוחה, מלפניות טהומלט סס נטן קח ומפקט, ודין מלחה, טהומלט והס טהומפטיים ע"כ, והס מלחה טהומפטי כוון לר' ג' צפירווטן גאנזת דג' ג' פ' טבאי' וקח מלכו זמלרט וטלס טנות זמלרט מטהן כוונ גערת סדרות זטפטו האט כסם (צ'וות י"ח כ"ג), וכחוב להאר עטרת לדרות וטלס הנומפטיים כו' : (כב) מלח' מילבר הקפות. מילן מונעל צילקסט סס נטנס זמלרט נטנטה זמונזון. (כג) סס גדרופט זונרינה, האן גדרופט וויליאן ווילן צילקסט פרטס זטנטטטן נטנרטס ט' מסקט גאנזות :

(ד) מכל מכם נור נטן צילג תפחד מד'ת. מונעל צילקסט רמו תאלג'ו' ומקהן כט'ו, זטנחתה כט'ו סיליקום סס מל' מכם ה'ר' יאקס ומונען סקיקתון רצעתי וסס ק'ג', וווען זטנחתה ד'ג' מכל מכם ה'ר' לאלת גו' זטנחתה כט'ו ז'ווען ד'ג' מכל מכם צילג ערלה מה לד'ת סווון מלך מטהן צילפיטו : (ב) צילג תפחד מד'ת. (כ"ג) גס כ"ג' רומי וטאלרמו, הולס צילקוט זונרנקס נס גדרופט הווניגס נג' טגען תברחת מד'ת : (ג) האמר ר' קרייזפי. (כ"ג) גס נג' כ"ג' רומי וטאלרמו הולס צילקוט גס גדרופט הווניגס האמר ר' וזקס "קרייזפי" חסר : (ד) צילג תלך דילך סטמיין. (כ"ג) גנדקס גס גדרופט חונרגמא, הונג נג' :

(ה) (א) סקוקט לדנגי תולס. מונעל צילקוט סס וחכר ס'ויאן : (ב) צטנעת טהטה טוממן. ציליקום ר'ג'י בנטנעת טהטה טומן : (ג) וטס צטנעת על מנת גאנז. ציליקום והס טהטה על מנת גאנז : (ד) ר' הטייטול קלט

צדדין, כך זונה מאבדת חייו של אדם מהחיי העולם הזה ומהחיי העולם הבא, מה כתיב אחורי:

[ח] רגליה יודאות מות. שהיא מורייה את האדם בעולם הזה לעומקה של מות, ואיזוזו עומקה של מות, אל יסורין רעים: שאל צעריה יתמוכו. שאע"פ שהוא נדון ביטורים בעולם הזה, איןנו ניצול מדינה של ניהנים לעתיד לבא:

[ו] אורח חיים פון תפלט. (ה) בני אל תניח אורח חיים, פון תכשל אחר דרכיה של זונה, למה, געו מעוניותה לא תדע, אבל אם שמעת לדברי תורה ולא אמר פי, (ו) אין אתה נבש ליעולם:

[ז] ועתה בניהם שמעו לי. מה היא הימינעה: [ח] הרחק מעלה דרכך. למה פון תתן לאחרים הוךך. שהיא גורמת שינטלב ממך הוךך והוד שכינה: ושנוטיך לאכורי. (ח) שאתה נטבר למלאך אכורי:

[ז] פון ישבעו זרים בחק. שעתידן מלאכים אכוריים להשביע ממך ניהנים: ועציבך בבית נכרי. שאתה נחשב להם כאדם נכרי, ולא עוד אלא שאתה עתיד לנחים באחריתך ממה שעשית, שנאמר [יא] ונחתת באחריתך, ומה תהיה אומר [יב] ואמרת איך שנאתי מוסר וגוי [יג] ולא שמעתי בקהל מורי [יד] כמעט היהי בכל רע בתוך קחל ועדת, מי גרם לך, תרבות רעה שנגדلت בה:

[טו] שתה מים מכורך ונזולים מתוך באורך. (ט) כיצד אם וזכה אדם למלמד תורה, אל יאמר אלמוד מן הרוחך, (ו) ואח"ב אלמוד מן הקרוב, אלא למד מן הקרוב, ואח"ב מן הרוח:

[טו] יפוצץ מעינותיך חוצה ברוחות פלני מים. (יא) אמר ר' אלעוז אם ראיית דור שהביבין עליו דברי תורה יפוצזו מעינותיך חוצה, ואם לאו [ז] יהיו לך לבדך ואין לרים אתך: (יב) היל הוקן אומר בשעת המכනין פור, ובשעת המכונין כנס, בשעה שאתה רואה שהתרה החביבה על ישראל הכל שמחים בה את היי מפור, ה"ה יש מפור ונוכף עוד [צלי י"ה יד], ובשעה שאתה רואה שהתרה שכחה מישראל, ואין הכל משניחין בה, את היי מכנים בה, שנאמר עת לעשות לה' הפהו תורהך (פ"לוס ק"ט), (יג) ר' מאיר אומר הפהו תורה עת לעשות לה' :

[יח] יקיי מקור ברוך. (יד) מכאן אמרו אשורי אדם שאשתו מעירו, תורה מעירו, פרנסתו מעירו, ועליו הכתוב אומר יהי מקור ברוך ושםו מאשת נעריך. אמר ר' שמאן בר נחמני אשורי אדם שקנה חכמיה, שקנה לו דברי תורה מנעריך ה"ה ושםו מאשת נעריך, ומניין שהלשנן היה לשון תורה טבה שכותב [ו"ט] איילת אהבים ויעלה חן:

ה עורות ותקוניים

טהן. סופטני כו' טוטן כל"י. רומי ספלרמו וגולדט ונטשט גל"י טפליטי צמננט מלחת לטעתין:

(ה) צי אל מיהו הורה חייס. מוגן ציליקט סס וחמל איזון: (ה) אין לך נכס נכס גולדט תוגרמות, היל צלפקום ווינוילט חן, היל הוקן מכתל נשלט סכיה, מוגן מלחת "קפטן" מותחת: (ו) ומטב צינס נכס נמסר למילן הילמי. צכי סקלרמו וציליקט צפושה נמלן הילמי: (ט) יילס לס ווילס הילס נלזר. מוגן ציליקט רומי מתקני"י נכס גולדט: (ו) וטל"כ הילמדו מן סקלרוב. מטב צלפקום ווינוילט וטל"כ גולדט לדרטוטים: (יא) ה"ה הילשיל לס רלית דוכ סטטינן עליו בפלי טולס. מוגן ציליקט סס וחמל איזון, כי לפמי זס קביה מונמור מספלרי ומון לרוט דוכ סול ממדלט וטבי ונדפס נס צלפקום גולדט וציליקט הילר סס קהילמר, ומוגן גס כל"י רומי ופלרלט: (יב) סלן הוקן. טו' מומוסטטן טו' צילטת, ונגמלה ברכות ס"ג ע"ה קות קלה צמננט גמל, וטפיו טו' קלטן טומסתה: (יג) ר' מילר חוגור. זס נתיח צטומסתה ונק' לתה כל"י רומי ופלרלט, ומוגן נס גולדט וטס צטומסתה מוגן צטאו מוקמל הילר, ונגמלה ברכות כ"ל ע"ה ר' נגן הילר ספלו תולתק עת לעתות נס', וצילוסטמי סוף ברכות רבי נתן מסים קרלה, וכדריש מלדת מומלן תל' נס' ר' נתן סדרם היל כמקרט ספלו תולתק עת לעתות נס', וצלפקום ווינוילט צטעות ר' מילר חוגר עת לעתות נס' עת' ג"ע ל' מילר חוגר ספלו תולתק עת לעתות נס', ורלמי ביחסות קנית סקיניא כו' מילר צלפקום ווינוילט וכדריש גולדט תוגרמות כתוב ספלו תולתק עת לעתות נס' פ"כ ונתקן כן נכס גולדטיס: (ו"ד) מלון גטמי

[ב] ולמה תשנה בני כורח ותחבק חיק נכירה . (טו) [מוטב לך להזכיר דודיה של תורה, شبכיהה אתוך לידי זכות, מלחבק חיק נכירה] שהיא מביאה אופור לידי מוכחה ;

[כא] כי נכח עני ה' דרכי איש . (טז) אל יאמר אדם אלק' ואעbor עבירה , שאין הקב"ה רואה אותה , למה שהוא בשם ואותה באין , אלא עופ'ך דע נכח עני ה' דרכי איש : (יז) ד"א כי נכח עני ה' דרכי איש . (יח) אם הויל' אדים לדבר מצוה , מוחשbin לו אותה מצוה , ואם הויל' לדבר עבירה , מוחשbin לו אותן עבירות : וכל מעגלותו מפלס . (יט) מכאן אמרו חכמים , דע מה למעלה מפק עין רואה ואונו שומעתת ובול במושיד בספר נתיבות :

[כב] עונותיו ילכדו את הרשע. (כ) מה אדם פורש מצודה ולודג דנים מן חיים, כך עונותיו פורש מצודה לחוטא ללבכו, אך נאמר עונתו יילכדו את הרשע: וכחלי חטאנו יתפרק. מה האשה הזאת אין נזירים עונותיה בשעת הבליה, אך אין עונותיו של אדם נזירים אלא בשעה שהוא בא להחלי שאל, לכן נאסר ווכחלי חטאנו יתפרק;

[בב] **הוא** ימות באין מוסר. הוא ימות בעונו שלא שמע דברי מוסר: וברב אולתו ישגה. (כא) לא רצה לשגות בדבריו תורה, עבשו וברב אולתו ישגה:

פרק ר

[א] בני אם ערבת לרעך. אם ערבת זורע בורעו של חבריך : (א) תקעת לזר כפיך ששבבדת ע"ז, מה ע"ז נידונות בניהנים, אף אתה תדין בניהנים כמותה : (ב) ד"א בני אם ערבת לרעך. אלו ישראל בשעה שעמדו על הר סני, אמר להם הקב"ה אם אני נוטן את התורה מכיוןיהם אתםאותה, אמרו לפני ה' אמר הקב"ה אני מבקש מכם ערבים, אמרו לפניו נתן לך את השמים ואת הארץ, אמר להם הקב"ה דבר שמותכטל אני מבקש מכם, שנאמר כי שמים כעשן נמלחו (ישע' מ), שהם עתידים ליבטל, אמר להם יש לי ערבים טוביים בניםם, אם אתם מכיוןיהם דפרי תורה אני מקיים אותם, ואם לאו אני גולן, שנאמר ותשכח תורה אלהך אשכח בניך (כmouth ד), באotta שעשה קבלו ישראל את התורה וננתנו

הערות ותקוניים

[1] (א) מקנת נור כפיך. שופטת ע"י. מוגן נילקם מטה' רמו תחקלג'ה' וחכם ס'קון: (ב) ד"ה כ' ח' נור 'טראל'ו'. מוגן בילקוט טס רכ' בקצת ציוויס', וזה מודר טפקט'ה' ב' בק' גולדיס' טיסו' מק'מעיס' קת' לטוחה מוי' גאנון לאחר גמדרט הילס' מומוא' ח' לות' ד', וגוניה' פסקון ממכני', ויגדומו' הנדרס' מכבר וויא' לות' ז', ומוגן בילקוט יומי' רמו רם' וגורטס' גאנון' 'טפקטון רונתי' גאנוש וטילקוט מוען' טס' כמו טס'ו' גמדרט חייט', וויא' זכל מוש' למחרט בטפקטון רונתי' כמו טפקטוני' גאנונו' נילקוט'ה' דר' כ' טמונ'

בניהם ערבים, (ג) ומין שנקראו יישראלי בנים, שנאמר בני בכורי יישראלי (צמ"ד ככ'),
 (ד) שכברו מعيش טובים לפניו ה' טני : תקעת לזר כפיך . (ה) אם שכחتم את
 תורה שניתתי לכם בcpf ימין, ליום הדין אני נהפך לכם לאכור, אך נאמר תקעת לזר
 כפיך : ד"א תקעת לזר כפיך . אמר להם אם זכיתם וקיימתם את תורה שניתתי לכם בcpf
 ימין מושב, ואם לאו ליום הדין לזר אתם נחשבים לפני , אך נאמר תקעת לזר כפיך :
 [ב] נוקשת באמרי פיך . עתיד הקב"ה לומר לישראל הוואיל ושכחتم את תורה
 מפייכם אני דן אתכם ליום הדין, לא אך אמרתם לפני כל אשר דבר
 ה' נעשה ונשמעו (צמ"ד ז), היכן היא אותה עשייה ושמייה , אך נאמר נוקשת
 באמרי פיך :

ד"א נוקשתם. נכסלהם באמריו פיכם וולכלתם באמוריו פיכם, באורה שעיה אמר ללחם הכבב"ה בני הוויל זערתם עצמיכם בשעבוד בין האומות תכפר זה על זה, אלא לנו והביאו וכות העולם שנתעטקו בזאותיהם ויצילו אתכם מריםנה של נבהנם ומגנו. שננו בחיב

[ג] עשה זאת [אייפה] אפוא[בני והנצל, ואבותה העולם מישיבין להם לישראל ואומרים להם הויאל ותופשות במצוות יום הדין אין לכם אלא לישב ולהתעסך בדברי תורה, למה, שהתוורה מכפרת עז :

[ד] (ו) אל תתן שנה לעניין . מלוותה תשובה , שהתשובה ומעשים טובים כתריס לבענין בפרובנגזון :

ד"א אל תחת שנה לעיניך וגנו, מליישב בחנויות, למה, שחתנית (ז) קרובה להתשובה, שנאמר וקרעו לבכם ועל בגדיכם ושבו אל ה' אלהיכם (יול כ יג), אם עשיתם כן, כי חנן ווחום הוא ארך אפים ורב חסד ונחם על הרעה (פס ס), וכל כך למה, כדי להנצל מודינה של ניהנים, (ח) ועליה מפרש שלמה בקבלה [ה] הנצל צבוי מוד וצפורה מיד יקוש. (ט) כדי שלא תתקיש בגורותה של גיהנם: ד"א ובצפורה מיד יקוש. כדי שלא תחש ותעשו קש לאש של ניהנים, מפני שכחה של תשובה מנעת עד כסא הכבود: (י) שאלות תלמידיו את ר' עקיבא אי זו היא גודלה, תשובה או צדקה, אמר להם תשובה, שהצדקה פערמים נוטנה למי שאינו קדאי, אבל התשובה מעצמו הוא עושה אותה, אמרו לו רבי והלא כבר מצינו שהצדקה גודלה מן התשובה, באברהם הוא אומר ויחשבה לו צדקה (ילקוט פ"י), ובמוקם אחר הוא אומר הצדקה תהית לנו כי נשמר לעשות (זמירות १, כ), (יא) ולא עוד אלא שבא דוד ופירוש צדקה כחרוי אל (מכנסים נ"ז) :

הערות ותקוניים

[ז] (יב) לך אל נמלה עצל . (ג) אמר ר' יהודה בן פדריה עתידין הרשעים לומר לפניך , והקב"ה אומר להם שוטים שבعلوم , בעולם הוה שהייתם בו דומה לערב שכט , והעולם הוה דומה לשכט , (טו) אם אין אדם מתקן עצמו בערב שכט מה :

(טו) ד"א עולם שהייתם בו דומה לשכט והעולם הוה דומה לים , אם אין אדם מתקן עצמו ביבשה מהו ואוכלabis : ד"א עולם שהייתם בו דומה לפרוודור , והעולם הוה דומה לטרקלין , אם אין אדם מתקן עצמו בפחוודור הייל יוכנס לטרקלין : ד"א עולם שהייתם בו דומה לימות החמה , והעולם הוה דומה לימות הנשימים , אם אין אדם חורש וקוצר ובורע בימות החמה , מהו ואוכלabis בימות הנשימים . ועוד היה לך לממוד מן הנמלחה , הה"ד לך אל נמלה עצל ראה דרכיה וחכם , ומה היה חכמתה [ז] אשר אין לה קצין שוטר ומושל [ח] תכין בקיין לחמה אנרה בקצין מאכלה . ר' אליעזר שלא את ר' יהושע , אמר לו רבי פסוק זה מהו פירושו , אל הנמלחה אין לה שטר ולא מושל להחכימה , אלא חכמתה ממנה , והרשעים היה להם ללמד ממנה , אלא התהוו בעצחותם ובכפותיהם ולא עשו תשובה , לפיכך אמר שלמה [ט] עד מתי עצל תשכט :

[י] מעט שנות מעט תנומות . (יז) מעט שנות כדי שתקום למשנתך : מעט תנומות . כדי שתקום לתפללה : מעט חבוק ידים לשכט . זה תשמש המטה : [יא] ובא כמהלך ראשן . וזה מלך המשיח שעתיד לבא בראשם של ישראל , שנאמר יעדר מלכם לפניויהם וה' בראשם (י"ה ז' ג') :

[יב] אדם בילען אויש און הויל עקרות פה . אלו הן בעלי לשון הרע , שדיין הקב"ה לע"ז , מפני מה , מפני שלשון הרע קשה בע"ז . (יח) ר' יהושע אומר אינו דומה אלא לשופך דמים , מפני שלשון הרע בע"ז ושפיקות דמים וינויו עריות , כשופך דמים , דכתיב שופך דם האדם באדם דמו ישפק (גילה ט' טו) , אף כאן הדואיל ולמשין בעל שופך את דמו , (יט) ולא עוד אלא שקהלו שלמה בחכמתו ואמר [גנ] קורין בעיניו מול ברגלו מורה באצבעותיו [יז] בתהיפות כלבו חורש רע בכל עת מדינים ישלה . מה כתיב אהיו קלהה [טו] על כן פתאם יבוא איזו פטע ישבר ואין מופא :

ה ע רו ת ו ת קו נ י מ

ענין כלן נזכר נון גומפתיו : (יב) לך אל ממלך . מונך ציליקט מלוי רמו מתקן"ח נכס המלהט : (יג) לך יחולך נון פלייש . כ"ק גס בכ"ג רומי וצלטום חוגרמא וציליקט . נון גולדס וויליה ולח"כ נכל סלטוסט נטעת ר' יוסטע נון פלייש , ווילין ספק ט"ז כטב נון פלייש ווילין מניטיק גולד ווילין למור ר' יוסטע נון פלייש . ווילין געל סלט דקוות ר' יוסטע נון פלייש מילוי ט"ז ס' ו' , גומחת נון מון נון ספס קוח דק ג"ע ר' יוסטע נון פלייש , וכטב נון געל ר' יוסטע נון פלייש , וכן נוכר חצחים מומן וחדל ט"ז שמיעי ט' י"ג ובדערויה צמוץ נלנchromה דג' כ"ז מטלר ק"י"ז . בזון נון חוחו על בר קדרה ופחס החת כטבנעם נבר קפלה מטה שלדרה מטה פה לרם נון חוחו (ב"ג פ"ה ו' כ"ה) : (יד) בקיחנו ונעטח תחובא כי' צבוש"ז אקי'תס נו דומס נ"ז . כען זס גולדראט קק"ר פ"ה פסוק מושת נון יולן לתקון : (טו) האן חדס מתקן נמו צב"ז מה חולן בצתה . נמדק נס דיפס הנגרומא וניליקוט האן חדס מון מע"ט מוש יולל בצתה , וכטבנעם קקלת רבס סס מה יולל בצתה : (טמ) דבר חלק טולס ט"ז יטב נו דומס ייכטס . נס זס סוק בקטלה נבנה ווילק עד סס , האן תהא יודע סקסולס סוס דומס למדנער כי' : (יז) מעט טיטת כדי תקוקס נומטניך כי' . מובן ציליקט רמו מתקן"ח נכס סמלרט , יוסט לתקון מעט טיטת כי' [תקוקס למדנער , מעט טיטת לדין] מתקוקס לאפלטנק : (יח) ר' יוסטע חומאל האן דומס האן למקף דמים כי' . כ"ק גס בכ"ג רומי , אזגדטום גומרמא פנ' ר' יוסטע חומאל גוינו דומס האן למקף דמים כי' . צטוףלי דמייס כתיב שופך דס סולדס גולדס דמייס יטפך , ר' גען צוין סולדס סוליך ומילין טופך דס מיפוי טלטון קרע קפה צטופלי דמייס כתיב שופך דס סולדס גולדס דמייס סוליך , ר' גען צוין סולדס סוליך ומילין טופך דס מיפוי טלטון קרע קפה בע"ז וכטב סקסולס קהילו וגני' סס מיפוי טלטון קרע קפה בע"ז וכטב סקסולס לייסס ווילו' ערימות ליין סולדס סוליך ומילין צוין דס צוילקוט מתקול' וטכט טקפס דמייס : (יט) ולו' עוד נון קלקלנו צלמאות בחכמתו . כל"י רומי ולט' עד הילן סה"ג צלמאות בחכמתו בגין קלקלנו ווילן וכטב קלקלנו פהמג'ר קווץ' גומיו : וילן

[טו] **ישש** הנה שנא 'ה' ושבע תועבת נפשו. (כ) ואלו הן ששה ששנה הכה'ה, עיניהם רמות ולשון שקר וירם שופכות דם נקי ללב חורש מחשבות און גלים ממהירות לזרז לרגע יפה כוכבים עד שקר ומשליח מדנים בין אחיהם, ואלו הן שבע תועבת נפשו, עז' גלווי עוויות ושביבות דמים ולשון הרע וכל המונוף את חברו בדברים, (כא) וכל האומר דבר שלא מפני אמרו, (כב) שככל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם, שנאמר ותאמר אסתור למפלך בשם מרדכי (המג' ז' כ), וכל האומר דבר שללא מפני אומרו מביא כללה לעולם:

[כ] נצורך בני מצור אביך. מיה כתיב אחיוו [כא] קשות על לך תמיד וגו'. ומה כתיב אחיך תחנה אתך. [כב] בהתהלך תנחה אתך: בעולם הזה: בשכובך תשמור עלייך.

בשעת מיתה: והקיזיות היא תשיזך. לעולם הבא: [כד] תמן תנין רבי אומר עשה לך נר שתליך לארו, ואוי לה, זה אויה של תורה, שנאמר [גנ] כי נר בזיזות ותורה אור וגנו, מכאן היה ר' מאיר אומר אישרי אדם שקנה לו תורה, מהה, מפני שהוא משמרות אותו מדרך רע שנאמר [כד] לשמרך מਆשת רע כל מי שיש בו דעה ישמר ממנו: מחליקת לשון נבריה. חוו זhor ממנה שלא תשמה אותך בipherה, שנאמר [כה] אל תהמוד יפה לבכבר ואל תקוך בעפעריה [כו] כי بعد אשפה זונה עד כבר לחם ואשת איש נשיקה תצדוק. [כח] ר' מאיר שאל את אלישע בן אביהו רבו, אל מהו ואשת איש נשיקה תצדוק, אל' בן אדם שהוא הדריות אם נתפש הוא בעבירה, אין גנאי לו, למה, שהוא אמר הדריות אני, ולא הינו יודע עונשה של תורה, אבל חבר אם נתפש בעבירה, גנאי הוא לו, מפני שהוא מערב דבריו תורה עם דבריו טומאה, אותה תורה שהותה לו יקירה הוא מבוזה איתה, שעמי הארץ אומרים ראו חבר שנתפס בעבירה ובזהות את תורתו, לך נאמר נשיקה תצדוק. אמר ר' אחוי מוחו תצדוק, שנתפס במצוודה ואת. אמר ר' אלכסנדריא מוחו יקירה, זו היא התורה, שנאמר וקירה היא מפניהם וכל הפטים לא ישו בה (מעיין ג': יונ) לך נאמר נשיקה תצדוק. אל' רבוי מהו עונשה של אשת איש לעתיד לבא', אל' בני עד שאתה שואלני בדבר זה, בא וראה מה כתיב למטה מן הענין [כו] היחתה איש בחוקו ובנדיו לא תשפנה וגו' [כט] כן הבא אל אשת רעהו לא ינקה כל הנוגע בה, נאמר כאן לא ינקה, ונאמר להן בחילול השם כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא (סמי' כ':), מה להן כל מזונן, אף כאן לא ינקה מפלת כל כבויתו, אל' רבוי אין לו תקנה, אל' בני פעם אחת הייתה יושב לפני בן עזאי החרוי והינו מעיינין בפרשה זו, בין שבאו לפטוק זה, אל' יונדל ותום בתוך ביתו וילמדו תורה ויעסוק בכל המזיות, ומתקבryan לו עונתו לעולם הבא, על מנת שלא יהזר בעבירה ויעשה תשובה, אמרתי לו ראייה לדבר זה בגין, אמר לי כי כתיב אם תשוב ישראל נאם ה' אל' תשוב (י'ימי' ז:), מה, כי חסיד אני נאם ה' לא אמרו לעולם (פס' ג':), אמרתי לו כבר יש לי תשובה אחרת שהיא גודלה ממנה, שנאמר שוכנה ישראל עד ה' אלהיך כי כשלת בעונך (אשע ז:), אפילו כפרת בעיקר, מה אם כי שכoper בעיקר, הקב"ה מקובל בתשובה, אף זה הקב"ה מקובל בתשובה,

חֻרֹת וְתַקּוֹנִים

גענה ר' מאיר תלמידו, אל רביו לא ישמעו אונזין מה שאותה מדבר, אם אלו הקב"ה מקבלן בתשוכה, על אחת כמה וכמה אתה, שיש לך כל התורה כולה, ולמה אין אתה עושה תשובה, אל פעם נכنتתי לבית הכנסת וראיתי תינוק אחד שושוב לפניו רבבו, והיה רבבו מקרא אותו ולשע אמר אלהים מה לך לספר حقך ותשא בריותי עלי פיך (פסחים י"ג), והיתה תלמיד משיב ואומר: ולא לאלישע אמר אלהים מה לך לספר حقך ותשא בריותי עלי פיך, כיון שםטעתי לך, אמרת עלי אלישע נחתמה הגזירה מלמעלה, ענה ר' מאיר ואמר, רבוי עשה תשובה בעולם הזה, (כו) ואני עומד בגזירה בכפוקלא שלך לעתיך לבא, עפ"כ לא קבל עליו, כיון שמת באו ואמרנו לו לך מאיר בא וראה האש שהוא יכול על קברו של רבקה, באורה שעיה פרט ר' מאיר טליתו על קברו של רבנו, והיה משביע האש, ואומר לנו לני היליה והיה בכורק אם יגאל טוב יגאל ואם לא יחפץ לנאל וגאלתויך אני כי ח' שכבי עד הבקר (זות ג' י), לני היליה בעולם הזה שכולה ליה, והוא בכורק לעולם הבא שכולו א/or, אם יגאל טוב יגאל, וזה הקב"ה, דכתיב ביה טוב ח' לכל ורוחמו על כל מעשיהם (פסחים קמ"ט), ואם לא יחפוץ לנאל וגאלתויך אני כי ח' כיון שהזוכר עליה שמו של הקב"ה נכח האש, מכאן אמרו חכמים אשרי איש שהוא מעמיד תלמידים שמברכיהם עלינו ברקומים;

[ל] (כו) לא יבשו נגב כי יגנוב. אם ראית עם הארץ שהשחית עצמו בדברי תורה
אל תבוחה, ולא תאמר לו אתה מלע עם הארץ והוים חבר, ומה, למלא
נפשו כי ירعب, אין רעב אלא תורה, שנאמר לא רעב לךחם ולא צמא למים כי אם
לשומע [את] דברי ה' (יעש ח יג) : ד"א לא יבשו נגב ונגו. אם ראת נגב לרשות
שחור מרשותו ועשה תשובה אל תבוחו לו, למה, למלא נפשו כי ירعب, מה
במיב אסרו

[לא] ונמצא ישם שבעתים. וזה עם הארץ שלמד תורה וחומר לקלקולו הראשון, הקירוש ברוך הוא משלימיו לארכעה עשר מדורי של גיהנום, לא דיו שהוא גורם לו, אלא לו ולכיתו ולממונו, שנאמר את כל הון ביתו יtan: (כח) דבר אחר ונמצא ישם שבעתים. וזה הדין שנתמנה על הzcדור, אם איןנו זו באמות ומוציא את הדין לאמתו הקב"ה משלימיו לארכעה עשר מדורי של גיהנום, לא דיו שהוא גורם לו, אלא לו ולכיתו ולממונו, שנאמר את כל הון ביתו יtan: (כט) נזאף אשה חסר לב. אמר ר' וברא מהו חסר לב, שהמקום טיטר חכמה מלבו ואין חכמה אלא תורה, חיך מה דתימא. תורה ה' תמיינה

הערות ותקוניים

זונו, מהCommerce פתי (פ' יט' י' ח) (ל), ולא עוד אלא שמשנין זו פניו מן החכמה, ומפני שזו של אדם חכמה, הרי מה דתימא חכמת אדם תאיר פניו ועוזו פניו ישונה (ק' ס' ח) (ה) ולא עוד אותו שם רע אינו נמהח ממנה לעולם שנוא' [לב] גגע וקהלון ימציא וחרפה לו לא תמהה, (בשתצא בא) [וכשבא] ליום הדין אין הקב"ה מוחל לו, אלא הקב"ה מתמלא עליו חכמה, מישל למה הדבר דומה ליגיון אחד שמוד במלך, מה עשה, נטל כל' מלחמותו זהליך לריאותו, כיון שהגיאו אצלו, מותך קנאה שהויה בו התחילה מכח וחיל, הרי מה דתימר [لد] כי קנאה חמת גבר, כך לעתיד לבא הקב"ה מתמלא חכמה על בעלי עכירותו, וכך נאמר ולא יחול ביום נקם, וככתוב אהיריו [לה] לא ישא פני כל כופר. אמר א"ר אבהו למדך שלא כמנוג הקב"ה מודת בשור ודם, מודת בשור ודם כשהוא מתמלא חכמה על חבירו יכול הוא לרצותו בדברים, (לא) [אבל הקב"ה אינו כן לא ישא פני כל כופר. בשור ודם אם אי אתה יכול לרצותו בדברים יכול אתה לרצותו בממן], אבל הקב"ה אינו כן, ולא יאה כי תרבה שוד, מכאן אתה למד כמה קשה עונשה של עבירה, ולא עוד אלא שעלייה מותגנא שלמה

פרשה ז

[כח] אל ישת אל דרכיה לך. למה, כי רבים הילים הפליח, מה כתיב אחריו [כו] דרמי שאל ביתה ונו', מכאן היה ר' מאיר אומר אשר מי שמרחיק לבו מਆת איש ומון העבירה, וקורא להכטה, שמתק שקרוא להכטה נענה בתבונה:

פרק ח

[א] הלא חכמה תקria ותבונה תנתן קלה . מהיןנן נתן קלה , ממרום , מרומו של עולם הה' [ב] בראש מרווחים עלי (קרת) [דרכ'] בית נתיבות נצחה , מה כתיב אחריו [ג] לוי שעריהם לפ' קרת , (א) מותך שקורא אתה לחכמתה היא עמדת על שעריך , לך נאמר ליד שעריהם : מבואPTHודם תרונה . מותך שאתה ישוב ומרנן בדברי תורה , אף הוא מרננת על פתחיך , לך נאמר מבואPTHודם תרונה . בא וואה כמה גודלה היא חכמתו של שלמה מלך ישראל עליה צוח ואמר [ד] אליכם אישים אקרים וקהל אל בני אדם . אם קורא אותם אישים למה בני אדם , אמר ר' [שמעון בן] הילפה את והיותם וקייתם את התורה אתם נקראים אישים , כ아버지ם יצחק וייעקב שקיימו את התורה , ואם לאו אתם נקראים בני אדם , כאדם הראשון שלא קיים את התורה וגיטר מגן עוזן : ד"א אליכם אישים אקרים . אם זכיתם וקייתם את התורה אתם נקראים אישים כמלאכי השתרת , ואם לאו בני אדם , מה כתיב אחריו [ה] הבינו :

[ג] **שמעו** כי נגידים אדכרים. (ב) מהווּ נגידים, דבריהם המגידים בין טומאה לטהרה
ובין איסור להזיר: ומפתח שפתינו מישרומים. דבריהם שהם פותחים לכם
(א) בגדים הבלתי שבירניים:

[ג] כי אמרת יהנה הכל. לאדם שהוא שוחח ועוסק בדברי תורה, אבל כשאדם מטה אונו ושבתו בדבריו ליצנות מיד תਊצת שפטין רישע:

אוצרות ותקוניים

במנגידים בין מומחה ומקרה: (ג) מלי מדריס בוגרים. תלמידות תוגלו מכך כי יש עוזר וכפוניים בנתיבות:

[ח] (ד) בצדק כל אמרוי פי אין בהם נפהל ועקש. למדך של זמן שמתעסק הצדק אינו נבשל לטולם :

[ט] **כלם** נכוונים למכין וישראלים למוצאי דעת. (ח) אמר ר' הניינא בא וראה כמה מדה טובה ברוא הקב"ה בועלמו עד שלא נבראו העולם, ואיוו ז' תורה : (ו) תמן תנין שבעה דברים נבראו קודם כבודתו של עולם ואלו הן: תורה, וכסא הכהן, ובית המקדש, ותשובה ונין עוז, וגוננים, ושםו של משיח. (ז) תמן שבעה דברים נבראו קודם מאיו (ఆיל"ס ג' ג), בית המקדש מנין, שנאמר בסא כבוד מיום הראשון ממקום מקדשו יי"ג, גן עדן מנין, שנאמר ויטע ה' אלהים גן בעדן מקדום (ניל"ט ג' ג), גיהנם מנין, שנאמר כי רוח מאתמול תפחה (מש"ס ג' ג), תשובה מנין, שנאמר בתרם הרים וודו (ఆיל"ס ג' ג) וכותיב אחריו השב אנוש עד דכא ותאמר שובי בני אדם (א"ס ג'), שמו של משיח מנין, שנאמר יהי שםו לעלם לפני שם ינון שמו ויתברכו בו כל גוים יאשרו (ఆיל"ס ע' ג'), תורה מנין, שנאמר ה' קני רשות דרכו קדם מפעליו מאו (מ"ל ח' ג' ג), מוה כתיב למעלה [כא] להנחיל אהבי יש ואוצרותיהם מלא .
(א") עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק שלש מאות ועשרה עלמות, וכך נאמר להנחיל אהבי יש, (ב) בתחילת היהת תורה בשםים, שנאמר [ל] ואיה אצלו אמון ואיה שעשויים יום יום משחיקת לפניו בכל עת, ואח"ב עליה משה והוריה לאירוע וננתנה לבני אדם, שנאמר [לא] משחיקת בתבל ארץ ושבועע את בני אדם. אמר ר' אלכסנדריא מהו משחיקת בתבל הארץ, (ח) מכאן אתה למד שעשרה עמות נקראו לו לאירוע, ואלו הן: ארץ, אדמה, חוכה, יבשה, ארקה, חבל, חلد, ראשית, ניא, שדה. (ט) ארץ שבני אדם רצין בה, (י') אדמה שממנה נבראו אדם הראשון, (יא) חורה שמהוריין אותה המים, (יב) יבשה בשעה שקבלת דמיון של הכל, (יג) ארקה שברחה לפני הקב"ה בשעה שרצתה ליתן את ישראל התורה על הר סיני, (יד) תבל שהיא מתבלת בפיותיה, (טו) חلد שבני אדם הלוים בה,

הארות ותפוגים

(ט) ראשית שהיא ראיות לכל מעשה בראשית, (ז) גיא שעשויה נבעות, (יח) שדה שעשויה שדות, ר' זעירא דרש מהכא ויצא יצחק לשוחה בשודה (נימכתה כד): [לב] ועתה בנים שמעו לי. אמר הקב"ה אני מבקש מכם אלא שמעיה זו בלבד, אם שמעתם לי אני מקיים לכם מה שנבנה ישע' אם תאבי ושמעתם מני הארץ אל כל הארץ (בבבון ג' זט):

[לד] **אישרי** אדם שומע ל'. אמר הקב"ה אשרי מי ששמע לעיל : לשkur על דלתותיו יום ויום . [למה יום יומן שני פעמים , יט] בנגד שני עולמות , העולם הזה והעולם הבא : לשמר מזויותفتحי . (כ) אלו שערי תפלה שהшибב אדם להשכים לבית הכנסת וכוכב שני פתיחות ואח"כ יתפלל : (כא) ד"א לשמר מזויותفتحי . אמר ר' תנומא חייב אדם לחת מזויות על פתיחי ביתו , שנאמר וכתבתם על מזויות ביתך (נימס ו כ) , [ר' לי אומר] שני מזויות , מזוהה אחת מכאן ומזוהה אחת מכאן , (כב) [ר' ישמעאל אומר] (כג) מזוהה אחת , וחכמים אומרים הילכה כדרכו ר' ישמעאל , למה , שאם אדם עושה שתי מזויות , אינו יודע אייזה עיקר ואיזהו טפל , מסיע ליה לר' ישמעאל דאמר קרא וקשורתם לאות על יוזך (ש ס' ח) , אם כן יעשה אדם שני תפילין תפילין מכאן ותפילין מכאן , אם עשה כן , אינו יודע אייזה עיקר ואיזהו טפל , אלא ודאי הילכה כדרכו ר' ישמעאל , מה מזויות מזוהה אחת , אף תפילין תפלה אחת , אמר ר' יודן אם כן למה נאמר לשמר מזויותفتحי , שאם יש לאדם שני פתיחות ציריך ב' מזויות . בזוהה בזוהה , בזורה בזורה , בלבד נאמר מזויותفتحי :

[לה] כי מוציאי מצא חיים. מי שהוא מוציא בדבריו תורה, אמר הקב"ה אני מצוי לו בכל מקום לחת לו חיים ופנמה טובה, אך נאמר כי מוציאי מצא חיים: ויפק רצון מה'. כל מי שהוא מפיק דבריו תורה ברבים מפיק רצון משה', ומתיב בעת רגוז עניהיר (אע"ש יט):

[ל] וחוטאי חומר נפשו. אמר הקב"ה לרשעים אם חוטאים אתם לפני כסוברים אתם שניי מפheid, נפשכם אט נפשדים, אך נאמר וחוטאי חומר נפשו, ולא עוד אלא (כד) [שהאתם סבורים בנפשיכם שחיים אתם גורמים לכם ואין אתם גורמים לכם אלא] מותה, שנאמר כל משנאי אהבו מות. (כח) אל תקרי משנאי אלא משניאי:

הערות ותקוניים

פרק ט

[א] **חכמתה** בנתה ביתה. (א) זו היא התורה (ב) שקנתה כל העולמות : חכמתה עמודיה שבעה. שנחצבה משבעה וקיים וננתה לבני אדם : ד"א חכמתה בנתה ביתה. אמר הקב"ה אם זכה אדם ולמד תורה וחכמה (ג) החשוב לפני כאילו העמיד כל העולם כלו: חכמה עמודיה שבעה. אלו שבעה ארונות, אם

זה אדם ומקיים נוהל שבעה ארציות, ואם לאו (ד) מתחלק לשבע ארציות :
[ב] מבחה טבחה מסכה יינה . (ה) אמר ר' אחיו זו אסתר המלכה, ששבעה שנייה
(ו) צער לישראל בימי מרדכי, מה עשתה, התקינה פשרה לאחשורוש
ולהמן הרישע, ושבורה אורתו יין בטור, והיה הרשות סבור בעצמו שלתקה לו כבוד
והוא לא היה יודע שפרשה לו מצודה שמרת שברחה אותו יין קניתה לה אומתת
לעלום: אף ערכה שלחנה. שערכה לה שלחן (ז) בעולם הזה ובעולם הבא, (ח) ואיל
זה, זה שם טוב שקנתה לה בעולם הזה ובעו"ב, (ט) שכל המועדים עתידיים בטלים,
וימי הפורים [אנים בטלים לעולם, שנאמר יומי הפורים] האלה לא יעמדו מחר
היהודים (טס"ט טה). (י) אמר ר' אלעוז אף יום הקפורים אינם בטל לעולם, שנאמר
והיתה זאת לכם להקת עולם לבפר על בני ישראל מכל המתאמים אחת בשנה (יקלו טי
ט): "דא אף ערכה שלחנה . זו התורה שעירוכת שלחן למי שעסוקים בה בעולם הזה
ובעולם הבא, שנאמר וודבר אליו זה השלחן אשר לפני ה'" (ימקן מל נט) :
ר' א' אף ערכה שלחנה. (יא) מעשה בר' עקיבא שהויה חכוש בבית האסורים [ור']

הערות ותקוניים

יהושע הנגיד תלמידו היה ממשמו, (יב) עבר י"ט נפטר טמן והלך ל'בתו (יג) בא אליו ועמד על פתה ביתה, אל שלום עלייך רבינו, אל שלום עלייך רבינו ומורי, אל כלום אתה צרייך, (יד) אל כהן אני ובאותו הרגע לך שר"ע מות בכבוד האמורין, (טו) מיד הלאו שנודם לבית האסורים ומיצאו פתח שער בית האסורים פתוח ושער בית המותה היה ישן, וכל העם שהו בכבוד האסורים היו ישנים, והשכיבו את ר"ע על המטה וויצאו, מיד נטפל אליו זכרו לטוב ותלו על חתפו, וכשראה ר' יהושע הנגיד כך אמר לאלו, רבוי הלא אמרת לי אני אלהיך כהן, וככהן אמור לטמא בתמת, אל דירך ר' יהושע בני (טו) חם ושלום שאנן טומאה בצדיקים ואף לא בתלמידיהם, (יז) והוא מולייכי אותו כל הלילה (יח) עד שההניעו לטרפילון של קסרוין, בין שהניעו לשם, (יט) עלו שלש מעלות יירדו ירידות, ונפתחה המערה לפניהם, (כ) וראו שם כסא וספסל ושלוחן ומנורה, והשכיבו את ר"ע על המטה וויצאו, וכיוון שיצאו סנתמה המערה, ודלקה הנר על המנורה, וכשראה אלהיך כך פתח ואמר אשרוכם צדיקים, ואשרוכם עמלי תורה, ואשרוכם יראי אלהים שנגנו וטהור לכם ומישומר לכם מקום בגין עד לעתיד לבוא, אשיריך ר"ע שנמגazz לך מלון עבר בשעת מיתרת. וכך נאמר אף ערבה שלחנה:]

(בג) ועוד מעשה היה ברכו גמליאל שהו הוקנים מטובי אצלו, והיה טבי עבדו

הארות ותקוניים

עומד ומשמשו, אמר ר' אלעזר בן עוזיה א' לך נגען שהובית לבניך בין הצדיקים ובין הרשעים בין הוא שיהא טבי מוסכ ואני משמשו, אמר ר' ישמעאל מצעינו גדוֹל מזה, אברחות גדוֹל העולם ששמש את הבוגרים. אמר ר' טרפון מצינו גדוֹל מזה כהן גדוֹל ממששת את ישראל ביום הכהנים, אמר ר' בן נמי לא הנתהם בכבודו של מלכי המלכים הקב"ה, ואתם עוטקים בכבודו של בשר דם, הקב"ה ברא עולם, משיב הרוחות, מזריה את החמה, מורייד הגשםים, מפריה תללים, מגדל צמחיים, ועורך שלוחן לכל אחד ואחד, [דכתיב הערך לפני שלחן פס' יט] וככל כך למה, בזכותה של תורה, לפיכך נתנה כל שולמה ואמר אף ערכה שלחנה. (כב) אמר ר' נחמה בוא וראה כמה [גדול] כבוד חכמה, לא די להם לחכמים שהיא עורכת להם שלוחן, אלא שמוספת להם חכמה על חכמתם, וה"ד [ט] תן להם ויחכם עוד הודיע לצדוק וווסוף לך. (כג) אם ראית תלמיד הכם שבחביבים עלייך תורה, תן לו חכמה ייחכם עוד: הודיע לצדוק וווסוף לך. שמתוך שתוא משחתו נפשו לשמו

דברי תורה אף היא מוספת לו וראה:

[י] **תחלת חכמה יראת ה'**. זו היא התורה שיראתה לכל העולם כולו: ועדת קדושים בונה. אלו בעלי תלמוד שבעה שהן יושבין ומוכנים כל דבר ודבר שיש בו, ודמיין למלאכוי השרת שנקראו קדושים, שנאמר ונינה ויחיב לקדישי עולונין (ילג' יט), (כד) ומניין להכמים שנקראו קדושים, שנאמר לקדושים אשר בארון המה ואדרורי כל חפצי בם (פס' יט ג'): (כה) ארבעה נקראו אדרורים, ואלו הם: הקב"ה וישראל והם ומצרים. הקב"ה שנאמר אדרור במורום ה' (פס' יט ד'). ישראל מניין, שנאמר ואדרורי כל חפצי בם (פס' יט ג'). הרים מניין, שנאמר מקומות מים ורים אדרורים משבורי ים (פס' יט ג'). מצרים, שנאמר בן אדם נהה (אל) [על] המשם מצרים והוירדהו אותה ובנות נוים אדרורים אל ארץ תחתית אל יורי בור (יחקלק ג' יט), יבא הקב"ה שנקרוא אדרור, על ידי ישראל שנקרואו אדרורים, להפרע מן המצרים שנקרואו אדרורים, בימים שנקרואו אדרורים דכתיב צללו בעופרת בימים אדרורים (עמ' יט ז'): ד"א ואדרורי כל חפצי בהם. אלו הרים שיזועים חפצי של תורה: ד"א אלו ישראל שהם חפצי של הקב"ה: ד"א אלו ישראלי שהם חפצי אף אני עשאה חפצם. (כו) תמן תניין ר' אמר הקב"ה כל ומן שיישראלי עישן חפצי אדרורי כל חפци בהם. אליעור אמר עשה רצונו ברצונך, כדי שעישה רצונך לרצוננו, שבן דוד אמר כי מפק הכל ומידך נתנו לך (ז"ט יט י), אם עשית כן הוא מאירך לך מים ומוטיף לך שנים, שנאמר [יא] כי כי יירבו ימיך וויסיפו לך שנות חיים:

[יב] **אם חכמת חכמת לך ולצת לבדך תשא**. משל שני בני אדם אחד עשיר ואחד עני, והוא העשיר אומר לעני בכל יום כמה נכסים יש לי, כמה כסף ווהב יש לי, כמה גנות ופרדסים יש לי, והוא העני מшибיו ואומר אפי' לך לך כל העושר הזה, אין לך ממנה הנאה, כל מה שקנית לעצמך קנית, לך הקב"ה מшиб לך חכמים ואומר להם בני עוף י' שקנית חכמה לעצמך קנית, לך נאמר אם חכמת חכמת לך. (כו) ר' אליעור היה דורש אם חכמת חכמת לך. אם חכמת חכמת לך אתה משמה

הערות ותקוני

הכל זה, וכלפום תונרלמג נס לדפוס ווינטג' נג' ושורש סקס צימי רנן גמליגן סוקן סקסו מוטזון חאנל. ג"ע סקסו סקיטיס מסובין חאנל. ומלה "סוקן" ט' למחרק אין סקסר כי טבי ס' טעל זל רנן גמליגן דיבנאל, ונהן זל רנן גמליגן סוקן סקסר קקט זל רנן גמליגן דיבנאל: (כב) חמל ר' נחמי' נה ולחה. כ"ס גס דב"ז, רומי' חבל לדפסות תונרלמג ודפסות יוייניט ופילוקט גני' ה"ר ימי': (כג) אח רותה תלמיד חכם שחביבים עלייך חורה תן לו חכמה ויחס טו. כ"ס נס זכ' רומי' וזה חמל גנדפס ונס לדפסות תונרלמג: (כד) ומניין להכמים שנקרלו קדושים. כ"ס נס זכ' רומי' ונדפס דפסות גונרלמג לדפסות וויליט' מניין שנקרלו מלביס קדושים ובטלטוטים תונרלמג קדושים תקנו וספויו מניין מיליגן קדושים: (כה) לדבנאל גנדבנאל קדושים קהילטה צפלה נס' טרלמג סוף פ"י, ועיין מנות נ"ג ספ' ה': (כו) תמן תניין לך למלענער קהילטה.

להקב"ה שניתן לך הכמה , שנאמר אם חכמתך לך , לה שנתן לך הכמה : ולצת לבדך תשא , אם גדלה עצמן בבדליך יצנות לבודך תשא ולא לאחריהם : ד"א אם חכמתך הרוי זה אמורתו לתלמידי החכמים . (כח) תמן תנין אם עמלת בתורה , הרבה שבר יש לך ליתן לך , ואם בטלתך מן התורה , יש לך בטלים הרבה הרבה :

[יג] **אשת כסילות חומרה.** (כת) נמצא כסיל כאשה זונה , מה כסיל מתגאה והומרה מה היא בסוף סכלותך , אך אישת זונה אינה יודעת מטה הא בסוף זונתך , שנאמר אישת כסילות חומרה פתיות וכל ידעה מה : ד"א אישת כסילות זונה . זו חומרה ששמעה לנחש ועבורה על צוועו של הקב"ה , ולא עוד אלא שהחומרה עמה לאדם הרראשון , מה כתיב בתורה [יד] וישבה לפתח ביתה :

[טו] **לקראו לעוברי דרך המשירים או רוחותם.** מלמד שתנה תשובה לדורות ואמרה אשרי שמיישר ארחותינו ונתקייב כשם שתנה חייתי אני :

[טו] **מי פטיר יסור הנה וחסר לב ואמרה לו.** כל מי שחצר דעה ילמוד מני , שנגנבי רצונו של הקב"ה , ודעתו של אדם הרראשון , ומצעתיו אותה מותקה לשעה , ואח"כ היהת מורה שנאמר ואחריתה מורה כלענה :

[יז] **מים גנובים ימתקנו ולהם טהרים גנעם.** ומניין שהיתה אחריתה מורה דעתיך [יח] ולא יידע כי רפאים שם , בעמך שאלו קרוואה , אפילו אדם בא על אשת איש ומזיא החטא מתוק לשעה , ואני יודע שוטפו מר , דעתיך ואחריתה מרה כלענה החה בחרב פיות (גנ"ה ס"ד) : ולהם טהרים גנעם . אפילו אדם חוטא עם אשת איש בסתור ואומר אין מי שרואה אותו , ואני יודע שיש עמו שומרים בכל מקום , שחולcin ומגdon מעשויו להקב"ה ליום הדין , שנאמר ולא ידע כי רפאים שם גוני , מכאן היה ר' ישמעאל דורש אשרי אדם שמרוחיק עצמו מן העבירה ומדרך בדרכיו של הקב"ה ובתורתו , למפרק כשרדים מדק בתורה משמה בוראו , לפיכך אמר שלמה

פרשה י

[א] **בן חכם ישmach אב.** (א) זה הקב"ה שהוא אב לכל העולם כולו , שנאמר אבי יתומים ודין אלמנות (גנ"ס ס"ה) :

ד"א בן חכם ישmach אב. זה שלמה שהיה הכם ביותר ושמה הקב"ה בחכמתו : וכן כבלי תונת אמו . זה המן הרשע ששמע לאשתו ונתקלה על העין , שנאמר ותאמר לו זוש אשתו וככל אהוביו יעשו עז וגנו (הא"ס י). ומניין שנתקלה על עזיו , שנאמר ויתלו את המן על העין אשר הבין לרודכי (פס ז). (ב) אמר ר' נהמי מלכ' העושר שהיה לו , לא היה לו לפירות את עצמו , (ג) אין למדך כיון שהניע זמן

הערות ות考ונים

במס' קידוש: (כח) תמן מבין לך עמלת בתורה . רשות פ"ד מ"ה : (כת) מנוון כסיל קהה זונה . זכ"י רומי - ממלן כסיל קהה זונה ונילנס כסיל דפסת מזרמתה ית למילוק כסילות "ל"ם ונתת לך תסיל" : [י] (א) זס קק"ס . זכ"י רומי בין חכסה לך יילטנ' טנ' חמל נזינ' מס' נס' לא' , טמא לך זס קק"ס , זילקוט סוף רמי תחקמ"ל טל סלכוב בין חכסה טמא לך סכין מומלך לך וזה זס' ג"ט ז"ס חלק טויהה נחלו זולחות לאותה לה יומך , וויה' כ' סכין בין כסיל תונת אהנו ה"ה ג"ט ג"ס חלק ענייה לימייס , ק"ו מילוטלמי תענית פ"ג זי"ג (דנ"ק י"ט ע"ה) וחסר לאיין , ולפנינו בירוטלמי סס בין כסיל תונת אהנו ה"ה לוד' נצון נימרלוין ק"ו חלק ענייה לימייס , וסקוננו גימפריה בתמורות טהותיות בדרכ' ה"ה ג"ס ותונת ג"ה ג"ס טיה חלקה , ונס צען ק"ע בירוטלמי סס כתוב נצון גימפריה כלויל ג"מ ג"ס טיה חלקה , ובען סילוקט קז"ה מלונטט' ה"ה ג"ס חלקו , ווארה זס טונן נילקוט סס אהן מולדקן לודס נילדקן כל קק"ס מתחמת טולחו סס' ג"ס בין כסיס יטמא אהן , ווין אהן חלק קק"ס , ק"ו מן מדרכ' ממיינ' טלפנינו וחסר נ"כ קיון : (ב) ק"ר ממען . כ"ס נס זכ"י רומי וכגדלים חונרמש , אהן צלפום וויניג'ה ותח'כ' כל סלטוטיס חמץ סס סהomer : (ג) ק"ו גאנדר' קיון ספיג'ע זון מפלטו כל רעפ'ה אין מועלן לו כלש מערו . ננדפק נס צלפום מונרגת מפלטן כל רעפש הא' מועלן נקס

מפלתו של רשות אין מועיל לו כלום עשו. (ד) [ר' אליעזר בן יعقوב אומר כתוב אח אומר] לא יוועלו אוצרות רשות וצדקה תציל ממות, וכותוב אחר אומר מי גבר יוויה ולא יראה מות ימלט נפשו מיד שאול סלה (להלן פ' טז), וכך יגיד תקיוו שמי מקראות הללו, אמרו מעתה מי גבר יהוה ולא יראה מות, זו מיתה כורך כל הארץ, וצדקה תציל ממות, מצילה לעושה מミיתה משונה: (ה) כתוב אחד אומר נקה, וכותוב אחד אומר לא ינקה (פ' טז נ'), אי אפשר נקה שכבר נאמר לא ינקה, ואוי אפשר לא ינקה שכבר נאמר נקה, הא ביצד תקיוו שני מקראות הללו, מנקה הוא לשבים, ואין מנקה לשני שבים. (ו) תמן תניינן [על] ארבע חולקי כפחה שאל ר' מתייא בן ריש את ר' אלעדון בן עורייה ברומי, שמעת ארבע חולקי כפורה שהיה ר' ישמעאל דורש, א"ל שלשה הן תשובה עם כל אחד ואחד מהם, עבר אדם על מצות עשה ועשה תשובה אינו זו מן המקום עד שמוחלים לו מוד, כתיבתו שבו בנים שכוכבים ארפא משוכחותיכם הננו אתנו לך כי אתה ד' אלהינו (ימ' ג' כד), עבר אדם על מצות לא תעשה ועשה תשובה, תשובה תורה יום הכפרומים מכפר, כתיבתי כי ביום זהה יכפר עליהם (יקיל פ' ז), עבר על בריותות ומיתות בית דין ועשה תשובה, תשובה יום הכפרומים תולמים יוסרין ממוקין, שנאמר ובגניעים עונם (להלן פ' טז), אבל מי שיש בידו חילול השם, אין כח בתשובה לثلاث, ולא ביום הכפריים לכפר, ולא ביסירין למך, אבל תולין ומיתה [ממרקט], שנאמר ונגלה באוני ד' צבאות אם יכופר העון הזה לבם עד תמולון אמר ה' [אלהים] צבאות (פ' טז נ' י). שאל ר' אליעזר את ר' הושע אמר לו מקרה זה בנה קרא וזה בנה קרא מדבר, (ז) א"ל במנין החוצה לארץ, אבל ובמתי ארץ ישראלי מהו אמר, א"ל אדמתן מכפרת עליהם, שנאמר וכפר אדמתו עמו (וניס' לג מג'), א"ל רבי תאמר לצדיקים ואף לחוטאים כך מכפרת עליהם אף הוא, אמר לו בני לרשותם מכפרת כל והומר לצדיקים, בוא וראו מה שאמר שלמה בחכמו, (ח) שאין הצדיקים נפטרים מן העולם עד שהחמורים מוחל להם כל עוניהם, שנאמר [ג'] לא יריעיב ה' נש צדיק והות רשעים יהודוף: ד"א לא יריעיב ה' נש צדיק. שהוא נפטר בבית עולמו בלבד לא חטא: והות רשעים יהודוף. (ט) שהוא וחוף ליום הדין: ד"א לא נתעלם ממנה דבר אחד, או פרק אחד מתלמידו, בשעת פטירתו מן העולם אין נפטר מן עולמו עד שמלאכי השרת בגין וסודרין אותו לפניו, בשביל שלא יהיה לו בשת

חֻרֹת וְתַקּוֹנִים

פניהם לעתיד לבא לפני הקב"ה, אך נאמר לא יריעיב ה' נפש צדיק: [ד"א לא יריעיב ה' נפש צדיק] אמר ר' טימון אלו הצדיקים שאפלו בחיהם אין הקב"ה מצריכן [לבריות]: והות רשעים יהודוף. אלו הרשעים שהקב"ה מחותם גור דין עד שעת יום הדין, כדי שיפרע מהם בשעת דין בדין של נינהם, אך נאמר והות רשעים יהודוף שודופן לשורה של נינהם: ד"א לא יריעיב ה' נפש צדיק. בשעה שהוא משמר אורח חיים, ואין חיים אלא תורה, שנאמר עץ חיים היא למחזוקים בה [יש' ג יט], ומניין לתלמיד שהוא ציריך לשומר, שנאמר [ז] אורח החיים שומר מסור ועוזב תוכחת מתעה. (ז) אמר ר' אלכמנדורי כל תלמיד חכם שהוא עוזב דברי תורה מעלה עליו (יא) כאשר מתעה במי שאמר והיה העולם, ולא עוד אלא כיון שהוא עוזב דברי תורה בעולם הזה, אף הקב"ה עוזבו עלעולם הבא, (ב) אך נאמר וועזב תוכחת מתעה: אמר ר' ישמעאל בוא וראה כמה קשיה יום הדין שעתיד הקב"ה לדון את כל העולם כולם עסקת בתורה, יהשפט (ג) כמו ששלמוני היכמים באים לפניו אמור לכל אחד מהם כלום עסקת בתורה, אמר לו הן, אמר לו הקב"ה הויאל והודיעת אמר לפניו מה שקריות, (יד) ומה שנויות בישיבה, ומה ששםעת בישיבה, מכאן אמרו כל מה שקרה אדם והוא הטעש בידו, ומה ששנה כמו כן, שלא תשנהו ברוח ליום הדין, מכאן היה ר' ישמעאל אומר אויל לה לאויה בישיבה, אויל לה לאויה כלימה, ועל זה בקש הווד מלך ישראל בתפלה ובתנתונים לפניו המקום ואמר ה' בקר תשמע קלי בקר אערך לך ואצפה (פ' ג' ח'), בא לפניו מי שיש בידו מקראי ואין בידו משנה, הקב"ה הופך את פניו ממנהו, (טו) ושרי יהנים מתנברים בו בזאכי ערבי, ונוטlein אותו ומישליך אותו לתוכה. בא לפניו מי שיש בידו שני מדרים או שלשה, או הקב"ה אומר לו בני כל ההלכות למה לא שניתנים אתם, ואם אומר הקב"ה הניחתו, מוטב, ואם לאו עושן לו כמדת הרראשון. (טו) בא לפניו מי שיש בידו הלכות, הקב"ה אומר לו בני תורה כתניות ומה לא שניתנת, שיש בה טומאה וטהרה, טומאה שריצים, טהורת גנעים, טהורת גנעים, טומאת נתקים ובתים, טהורת נתקים ובתים, טומאת זבים ולידה, טהורת זבים ולידה, טומאת מצערע וטזרו, סדר ויזדי יום החפורים, גוירות שווות, ודיני ערבים, וכל דין שדנו ישראל לא דין אלא מתקכו. בא לפניו מי שיש בידו תורה כתניות, אומר לו הקב"ה בני חמישה חומשי תורה למה לא שניתנת, שיש בהם ק"ש ותפלין ומהו. בא לפניו מי שיש בידו חמישה חומשי תורה, אומר לו בני מה לא למדת הגודה לא שניתנת, שבשעה שחכם יושב ודורש אני מוחל ומכפר עונותיהם של ישראל, ולא עוד אלא בשעה שעונין אמן יהא שמייה וכא טברך, אפילו נהתרם גור דין אני מוחל ומכפר להם עונותיהם. בא לפניו מי שיש בידו הגודה, אומר לו הקב"ה בני תלמוד ומה

ה ערות ותקוניים

ויט סדין. נלפטם תוגרמת טטו וולדפט ליטן: (ז) ח"ל הילכתמדורי. מוגן בילוקט רמו התקמא"ז בסוף מדדרת: (יא) הכלו מתעה. גולדפט נט גולדפט תוגרמת וילוקט כלו מתעתט: (יב) אך גמאל וועז מותכת מתעה. אחר וו נמי גולדפט וויעילו טופספ וולדפט ח"כ גולדפטים גמל רבי מגיניגן צין דומאל אין לך זדק טמאנת את קלהדס מדינה צין ניגאסה אלין חורה גולדל צלא וולדק האיל מומות טיט צה צה נהיין מיטס סדין יכול לטפלו תנמיין דאס גולדר עכילה ווילא נהיין חלטו מיטס קידין ח"ל זדק מארס געלן ויבנה רבעת ההיין, כי אכלן לנימיל כספ שענבר דגדער בעכילה פטיט געלן חוטו, זדק גורל מינין, האר רבי שיקק חין כדי למול, טמענישס מילין הותה, והן לנו מעין נקלן כלג ריק מממס ממקומיס זעל"י זעלגינע וועל"י רוויי וולדפט תוגרמת סוו נקלן ביטים פ"ט זמדנער טס מן זולדקס: (יג) גומן טהילמי"ה חכמים צחים נפלו חומר כל מזס. גולדפט נט גולדפט תוגרמת וכיוון טהילמי"ה חכמים צהן נפלו חומר לו: (דו) ומש טהילתי ציטובס. רמאלס ציטובס ליטה נילפטם נט יתיה נילפטם תוגרמת: (טו) וסרי ניגאנס מתנבריס צו. גולדפט תוגרמת סג"נ וווערוי פתחו ניגאנס וויעילו וווערוי כל סלפטים ומליי ניגאנס: (טו) צה נפלו מיטס צילו כלות בקב"ה חומר לו צי ווועת ניגאנס נמה גע פטיא. גולדפט תוגרמת בג"ה געל נפלו מיטס צילו סלנות בקב"ה חומר לו צי כל הצלנות כלן נמה גע צי מיטס חומר לאס סליגו מומפ ווועט גע ווועט טוינט לו כמדלטו מל כראטן. צה נפלו מיטס צילו חומסת בקב"ה חומר לו צי מורת כספיטים נמה גע ספיטים. וולדפט וויעילו וווערוי כל גולדפטס פום כמו נפלו גל", ווועספיטס ספונס נאטספיט. ווועס סמלהר כוון סהול ווועס כ"ק"ס ס"י ווועצ"ז ליטה קפלע נמד כל בטורה ווועס קורת ניגאנס יילזון טלייס צויס סדין, ווועס נמד מורת כספיטים ווועס מנטס מלכגע כוון ייון פ"ע, ויט נתקון גדרלעט גמלראט

לא יישם הולכים אל הום והם איננו מלא (קהלת 6:4), זה התלמיד שישם בו חכמתו הרבהה. (ז) בא מי שיש בידו תלמוד, הקב"ה אומר לו בני הואיל ונתעטפק בתלמוד, צפית במרקבה, צפית בגנות, שאין הגניה בעולמי אלא בשעה שתלמידי הרים יושבים וועסקים בהורה ומציגין ומבריטין, וזהו הון התלמוד הזה, כבורי היאך הוא עומד, רגל הראשונה בהמה היא משמשת, שנייה כבורה היא משמשת, [ג'] בהמה היא משמשת, ד' בהמה היא משמשת, חמאל היאך הוא עומד, ובכמוה פנים הוא מתחפה בשעה אחת, לאי זה רוח הוא משמש, (יח) הברך היאך עומד, כבורה פנים של זהר נראין בין כתפיו, לאיזה רוח משמש. (יט) [כבוד דלאך הוועוד, לאיזה רוח הוא משמש]. גודלה מכולים עין כבורה היאך והוא עומד, עגול הוא כמין מלון, ומתוקן הוא, (כ) כמה גשרים יש בו, כמה הפק בין גשר לנדר, וכשאני עובר בפני זה גשר אני עובר, ובאי זה גשר האופנים עוברים, ובאי זה גשר הנגליים עוברים. גודלה מכולים מצפוני ועד קדרוי, היאך אני עומד, כמה שיוער בפסת ידי, וכמה שיוער אצבעות רגלי. גודלה מכולים כבורה היאך הוא עומד, לאיזה רוח הוא משמש, (כא) באחד בשבת לאיזה רוח הוא משמש, בשני בשבת לאיזה רוח הוא משמש, בשלישי בשבת לאיזה רוח הוא משמש, ברבייע בשבת, בחמישי בשבת, בששי בשבת, לאיזה רוח משמשין, וכי לא זה הדרי, (כב) וזה גודלותי זה הדר פיי שבני מכרין את כבורי במדת החות, ועליו אמר דוד מה רבו מעשיך הז' כלם בחכמה עשית מלאה הארץ קניינך. מכאן היה ר' ישמעאל אומר אשר תלמיד חכם שהוא שומר תלמודו בידו, כדי שהוא לו פתחון פה להשיב ליום הדין לפניו בוראו, אך נאמר ארוח לחם שומר מופר, (כג) אבל אם עזב תלמודו והנינו, משינו בושה וכליימה ליום הדין אך נאמר וועזוב תוכחת מותעה, אמר ר' בגיןה שהקב"ה מריחיק מפלפני: ד"א ארוח לחם שומר מופר. שלא יאמר אדם הואיל ונתעטפק בתורה בתחילת, אך ונתעטפק מעשינו בממון ובנכדים ואין יודע שאין מועלין לו כלום שנאמר

פרק יא

[ד] (א) לא יועיל הון ביום עברה . ומה יועיל לו דבריו תורה שנמשלו בחיהו , (ב) שנאמר אורה חיים פן תפלם (ישע' ס) : וצדקה תצלל ממות . [וכי צדקה תצלל ממות] , אלא תצליל מדינה יש לך אדם שהוא וותנה למי שראויה לו למי שאינה ראויה לו , יכול אם נתנה למי שאינה ראויה לוathy תחי מצטלות אותו , היה אומר לו

ח' ערות ותקוניים

[יא] (א) נִיְיעַל סָן בֵּין מַכְרָה. נֶלְטָם נֵס צְדָקָה תְּגִילָה צְמָעָה נֵלְזָה יוֹמָל הַגְּדוּלָה רְתָם, וְסָמָךְ צְמָלָה, 'ב' וְסְמָלָה מוֹצֵא בְּלָקָם מַטְלָה לְרוֹי תְּהִקָּמָה' נֶטֶס קְמָלָה; (ב') סְנָמָרָה חֲרוּם קִים: חֲפָלָה. כ' נֵס צְדָקָה תְּגִילָה צְמָעָה צְמָלָה מוֹצֵא בְּלָקָם מַטְלָה לְרוֹי תְּהִקָּמָה נֶטֶס אֲמָלָה מַסְלָה (מַטְלָה, י''); ג' ל'

אין לך זדקה אלא תורה, שנאמר וצדקה תחיה לנו כי נשמר לעשותנו וגנו (ייניכם כב), פאן דכבי יישמעינה מהכא, דאמר ר' יוסי ויה הילקי עם גבאי זדקה ולא עם מחלקי זדקה, שהונטלה יודע ממני נוטלה, אבל הנותנה אינו יודע למי נותנה. (ג) אמר ר' חנינא בן דוסא אין לך זדקה שמצוות [את האדים] מודינה של זיהוםם, אלא תורה בלבד, אך נאמר זדרקה תziel ממות, שיש בה כה להצלת מומי הרין, יכול אפיינו אם נתהיב (תלמיד חכם) [אדום] בדבר עבירה שהיה מצלת אותו ביום הדין, תל' זדיק מצרה נחלי' ובא רשות החתי', הרי לנו מכאן לתלמידי חכם שעובר בדבר עבירה שהיה מצלת אותו ליום הדין, זדיק גמור מנין, אמר ר' עקיבא אין את ציריך לומר, אלא מעשיהם הן מצלים אותם, שנאמר [ו] זדקה ישרים תצלם. וכל כך למה, בשביל זכות התורה שנמשלה בצדקה, ונמשלה בחיים, שנאמר

[ו'ט] כן צדקה ליהודים ומרדף רעה למותה. וכי יש אדם שהוא מרדף רעה ומיתה, אלא הוא השמנידל ימיו בלא תורה. (ד) אמר ר' אבוחו [זה שמנידל ימו בלייזנות, אמר ר' זעירא] (ה) זה שמנידל עצמו בדבר עביהו, שנאמר ומרדף רוקם חסר לב (מילוי י' ט), נאמר כאן חסר לב, ונאמר להלן בדבר עבירה חסר לב, שנאמר נואף אשה חסר לב משיחית נפשו הוא יעשנה (מילוי ז'), ולא עוד אלא שהוא נורם לעצמו [רעה] בשעת מיתתו, לכך נאמר ומרדף רעה למותה, מה כתיב אהדריו

[ב] תועבת ה' עקש לברצוניו לתשובה הקב"ה (ז) אמר ר' יוחנן וזה שמאקהה ליבו לעשות תשובה הקב"ה קורא אותו תועבה, אך נאמר תועבת ה' עקש לברצוניו לתשובה הקב"ה דרכך (ז) שאם חורר בו ועושה תשובה קורא אותו תומים אשינו לה שחתם מעתונתו ועשה תשובה: ד"א ורצוניו תמיימי דרכך. (ח) אמר ר' תנומוא בא וראה גדלו וחכמו של שלמה, שכל מות שנתנה נבא אכיו נתנbecא שלמה, (ט) בדור אומר אשרי אדם מפחד תמיד ומקשה לו יפול ברעה, [לכוב עקש יסור ממני פס' קה], ושלמה אמר תועבת ה' עקש לך. דוד אמר אשרי תמיימי דרכך (פס' קה), ושלמה אמר ר' רצוניו תמיימי דרכך. (י) אמר ר' זבדיא אמר הקב"ה כל מי שהוא הולך בתמיימות לפני כאלו עשה רצוני, הה"ד ורצוניו תמיימי דרכך: (כא) ייך לדיין נינה רע. (יא) בא ואה שתי ידים יש לו לאדם, אם גונב באחת, ונונן צדקה באחרת, לא נינה, אך לעתיד לכבה הקב"ה אומר לשעים שני עולמות בראתי לכם, אחד לעשיותם בעולם הזה שהייתם בו אתם מבקשים כבר, עכשו שלא עשיתם מעשים טובים בעולם הזה שהייתם בו

חָרֶות וְתַקּוֹנִים

שבר, מה אדם שבראי שתי ידים, באחת עושה עבריה, ובאחת עושה צדקה
כתיב יד ליד לא ינקה רע, (ז) [וatoms סבורים להנצל מדינו של גיהנם, לא ינקה
רע], (ז) אמר ר' יוחנן משל לאדם אחד שהלך ועבר עבריה, ונתקן לונה שכחה
וילא הספיק לצאתה מפתח ביתה עד שבעו בו עני אחד, "אל תן לי צדקה, נתן לו
והלך לו, ואמר אותו האיש אילילו שרצה הקב"ה לכבר על עונתי, (ט) לא שלח
אותו עני שאtan לו צדקה ויתכבר לו על מה שעשית, אל הקב"ה, רשות אל תשחוב
כנ, אלא לך ולמוד מחכמתו של שלמה שפירוש ואמר יד ליד לא ינקה רע :
(ט) "יא זיד ליד לא ינקה רע. שאל ר' אליעזר את ר' יהושע מה זיד ליד לא ינקה
רע, (ז) מה הדר הזואת שהיא אוכלה את חברויה, אם עושה אדם מצוה באחת
ונזחיב באחת, אין זו מתחברת על זו, דכתיב יד ליד לא ינקה רע, (ז) אדם שיש
בו דבר בין לבין חבריו, והוא נשבע מפני ומכתלו לבבו, תאטר שזו מנוקה, ת"ל
יד ליד, נאמר כאן לא ינקה, ונאמר בעשרות הדברות כי לא ינקה (פעס כ), מה
דברו האמור להן על השבועה, אף כאן על השבועה. אמר ר' אליעזר לא בן הרי
סופו של פסוק מפירוש, וורע צדיקים נמלט, אם ראית צדיק שהוא בן אבות לא
במחורה הוא חוטא, למה, שהוא מחשב ואומר אחיכש יציר לשלעה ולא אבד עולמי
לשעה, ונמצא נמלט מדינו של גיהנם, אך נאמר וורע צדיקים נמלט, אבל רשות
אינו אומר כן, אלא הולך אצל זונה ומשביע לה בשבועה בשליל לעשות התאות
נפשו ייצרו, ואחר כך עובר על השבועה, ורוח הקודש משביעה לו ואומרות לא
דייך שעברת עבריה, אלא הוכרת אתשמי על דברشكر, חיך לא תנקה מדינה
של גיהנם. אמר ר' טימון מפני מה קורא אותו רע, מפני יציר הרע שנקריא רע,
(יט) שנאמר כי יציר לב האדם רע מנעריו (נילא כ ה), והוא רע, שנאמר יד ליד
לא ינקה רע, וכתיב וורע צדיקים נמלט, שהקב"ה נתן לבם של צדיקים שלא
יחטאו, כדי שינצלו מדינה של גיהנם : (כ) ד"א וורע צדיקים נמלט. אלו בני נח
שנמלטוטו המכבול בזומות נח :

[כב] (כא) נום זומן באפ' חוויר. אם אתה נותן כל כסף באפ' חוויר, הוא הולך ומלכלכו בטיט וbezava, ואם איןנו מדריכו טורה, כך אם הולך תלמיד חכם אצל זונה ועשה צרכיו עמה, (כב) מקלקל תורה, אך נאמר נום דהרב באפ' חוויר איש יפה וסורת טעם. אמר ר' אלכמנדורי שמטולה תורה ממנו, אבל מי שעובר על פתח ביתה ואין מתאהה ליפיה, הקב"ה קורא לו צדיק, שנאמר כל תאות צדיקים אך טוב תקות רשעים עברה. מהו עברה, אמר ר' יהונתן שעברת תקתו של רישע באותה עבירה שעבר:

[כד] יש מפור ונוסף עוד. (כג) אמר ר' אבוחו אם ראית אדם מפוז מעתינו לזכרון
הוי יודע שנוסף לו ששהוא מוקיפ, שנאמר יש מפור ונוסף עוד: וחושך
מושר אך למחרתו. (כד) אמר ר' שמואל בר נחמן אמר ר' יוחנן אם ראית אדם

הערות ותקוניים

שחווא מונע עצמו מן הצדקה, חוי יודע שהוא מתחmr, שנאמר וחושך מיוושר אך למחסור: ד"א יש מפוזר ונוקף עוד. אם ראית דור שהתורה חביבה עליהם, הוא מפוזר תורה להם: וחושך מיוושר אך למחסור. אם ראית דור (כח) שהם מבקשים לתורה ואין אתה מלמן, סוף שהתורה מתחסרות מכם, למה, שמתוך שאתת מלמד אתה לומד, שנאמר [כח] נפש ברכה תדרשן ומורה גם הוא יורא, (כו) ולא עוד אלא כל טי שהוא מונע ללימוד תורה בעולם הזה, עתידיין מלאכי השרת לעתיד לבא (כז) לנקבו אותו כבירה, עללא אמר אפילו עוביין שבמעין אמן מקליין אותו, שנאמר [כו] מונע בר יקובהו לאום וברכה בראש משביר. אין בר אלא תורה, שנאמר נשקו בר פן יאנף (פ"ט ב' י), ואון יקוב אלא קללה, שנאמר ווקב בן האשה היישראלית את השם יוקל (ויקלו ד' י), ואין לאום אלא עוביין, שנאמר ולאום מלואים יאמין (גיהתי יס' י): וברכה לאש משביר. (כח) אמר ר' תנחומייא (כט) אם מלמד אדם תורה בעולם הזה, לעתיד לבא עתודה להיות בראש עיל רשו (ל) [הה"ד] עטרת התפארת תמן גנץ (ט' י ט'), ועוד וברכה לראש משביר:

[כו] **שורר טוב בברך רצין.** אם ראית אדם שהוא מדבר טוב על חבריו, מלאכי השרת מדברין עליו טוב לפני הקב"ה, כד"א (לא) [זהו] וחותמי את אשר אהון (שנות ג' י): ודורש רעה תבונו. אם ראית אדם שהוא מדבר רעה על חבריו, מלאכי השרת מדברין עליו רעות לפני הקב"ה, כד"א [ז] ישב עמלו בראשו: (לב) ד"א ודורש רעה תבונו, זה המן הרשות שהוא דורי שעה על מודבי נהפה עליו, מה כתיב אחריו [כח] בוטה בעשרו הוא יפל. וזה המן: וכעה צדיקים יפרחו. (לה) זה מרדיי ואמתר: ד"א בוטה בעשרו הוא יפל. (לו) זה קרח: וכעה צדיקים יפרחן. (לה) זה משה וסנהדרין, (לו) אמר ר' לוי שני עשרים גודלים היו בעולם, אחד בישראל ואחד באומות העמים, קrho בישראל והמן באומות העולם, ושניהם שמעו לנשיהם, ושניהם נפלו, קrho שמע לאשתו ונפל, (לו) הא כיצד, כשהבא מבית המדרש אמרה לו אישתו מה הלהקה חדש לכם משה בבית המדרש, אמר לה פירש לנו על מעשה התבכלה, אמרה לו מעשה התבכלה מהו, אמר לה כך דרש ואמר

ה ערות ותקוניים

כל חמוץ ה"ר יומן. כל"י רומי ופלרמי וכדפוס תוגרמו וילקוט נטמו המתו, ה"ר יוחנן" וממנ גס לדפס ווינויל ומה"כ בכל סדרופס: (כח) ספס מונקס למלה. גנדס ספן לרין לדברי תורה: (רב) גס שוד גלן כל מי צאטה מונע גלמוד תלוכ' גשש: מילידן מגלי ספלה. גלמוד גלוד. כ"ב גס כ"י רומי ופלרמי וכדפוס חונרמא ה'ב' סדרופס ווינויל וטה"כ בכל סדרופס כי' גס ווד גלן כל מי טמונע ווינויל רודה גלמוד טמילדן מגלי ספלה, סמלוות "בוטש" ו"לט" ליתה: (כו) לנקבו חותו ככרבש שלג חמור קפיו עוביין שבמני ה'ן מקלין חותו. גנלה סנדלין ג' גס נפ"ג חומר רב חגה כל ציון ה"ר טמונע חסיד כל כמושג כלשה תפי תלמיד קפיו שעבדין שבמני חמוץ מקלין חותו, גנלה מונע דבר יקיבותו שלום, וחון נחים ה'ג' שעדרין, טנלה ולחוס מלחוס ימץ' כו'. עולג ביר טמולח חמר מנקבין חותו ככרבש כתיק סכל יקזנוו לחוס וכתיב כתם ויקב' חור דלולו: (כח) ה"ר תנומומ. מונע צילוקס סס כס' קמדלט: (כט) חס מלוד לדים תורה. כ"ב גס כ"י רומי ופלרמי וכדפוס ווינויל בג' כל סקמיס חורלו צעלס טה: (לו) סה"ג טערת תפלחת תמן גנץ, ועד ונרכס נרכס מטבח. צ"י רומי ופלרמי ונילס נס צדפוס חונרמא בג': נקי מחלר ונרכס נרכס מטבח: (לא) ומטויה קת אפר חותן. כספתי גמו טס' ניכן זכ"י רומי ופלרמי ונילס סס צדפוס חונרמא ומטויה גמו טס' סמעתיקן גן ד' ג' עד כל ה"מ:D ודורות רעם תזקנו סס סמן. מונע צילוקס מטלי רעם תקמ"י" תחילה בטיון חחד גע לאכטוב טה וטזין מדרכן ז"ט וטוח גמזהול ה' חות' ג', ומון ד' ג' ודורות רעם זה קמן קוח ממדרכן באפינו ותחים קליין "מדרכ" כי סה לאינו מדרכן ה'ב' סס: (לו) זס מילדי וטמתר. סוקפתי כמו סאות ניכן ב' רומי ופלרמי ונילס סס צדפוס חונרמא וטילוקט סס: (לה) זס קרלה. כ"ה בכל סקמיעו טרומתת' ה'ב' צדפוס ווינויל בג': זס פרעט: (לה) זס מטה וטאהדרין. כ"ה טג' גס כ"י רומי ופלרמי ה'ב' צדפוס ווינויל בג': זס מטה וטאהדרין סל' ווילויו צדפוס מונרמא גס' זס מטה וטאהדרין. ד' ג' צומם געטהו קו' יפל זס פרעט וכענלא צילוקס פילחו כל מטה וטאהדרין צומם מן יכילעו עד ולפרטו: (לו) ה"ר לוי צי טעריטס גדוליס סי צעטלא. גתוממ מאוט טי טעריטס עמלו בשעלם קרלה מיטרלען וטאו מטה"ס: (לו) סה לייד בטכני מבית סמליטס גמלוטס גמלוטס זס בילס חלה נכס מטה בטיח סמליטס. טין ירטטלי סנדלין פ' ס"ג (דו כ' ע"ז), וגנומול קלה חות' ד' ובמ' קרלה פ' ח' חות' ג', וכען סות'

נאמר לי מפי הנבורה שתעתשו לכם צייזת על כנפי בגדיכם, וכדי שיהיא חות אחד תבלת, שנאמר וננתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת (ימין יט), באotta שעה היהת משוחחת ואומרת לו ראו כמה הוא יושב ומשחק בכם, תדע שכן הוא אומר על כנפי בגדיכם (טז), אם עשית אני לך מיליה שכלה תכלת, מה עשתה, עמדה ועשה לך טלית שכלה תכלת, נתעטף בה ועמד לפני משה, אמר לו מוה המשעה אשר עשית, אל אתה אמרת מעת וاني עשית הרכבה: (לח) השיב ואל כתיב וכותבתם על מזוזות ביתך ובשעריך (יםיס יט) בית שהוא מלא (לט) ספרי תורה, צריך מזוזה או לא, אל חן, אמר לו ישמעו אוניך מה שפוך מוציא, אל משה קרחו עברות על מצוריו של הקב"ה ונתגנית בעשיך, באotta שעה עמד לפני הקב"ה בכעס, אמר לפניו רבוינו של עולם, אם קיימים הם דברי תורה הבא עליהם גזירה, שנאמר ואם בריאה יבראה ה' ופצחה האדמה את פיה וגנו (מדיני יט), (ט) ויאי זו, זו פתחה של נוהנים, אמר משה לפני המקום רבון העולם אם לא נברא נוהנים תברא, (מיא) והא כתיב אין כל חדש תחת השמש (קהלת ח ט), אלא לא שאל אלא פתחה של נוהנים שתברא באוטו מקום. (מכ) אמר ר' לוי למה נקרא שמו קrho, שעשה קrhoה בישראל, בן יצחר בן שהרתו אה כל העולם בצדדים, בן קחת בן שקתה שני מולידי, בן לוי בן שנעשה לוייה לנוהנים, (מנ) מי נרם לו לפני שบทה בעשרו, אך נאמר בוטח בעשרו הוא יפול. המכ הרשע מנין שםצע לעצצת אשתו ונפל, שנאמר ותאמיר לו רשות ואותבי יעשן עין וגנו (תקפתי ס י). (מד) אמר ר' לוי מלמד שהוא כולם בעצה אחת, עמד בפרק לזכר ברעותו על מרדכי לפני אחשוריוש, כיון שעמד לפני אחשוריוש, אמר לו בא וסעוד עמי חיים בסעודיה, אמר הרשע לבלו בשאני יושב לפני המלך בסעודיה, אני אומר לתולות את מרדכי על העין, משביכה אותו רוח הקודש ואומרת לו רשות תשוב מחשבתך על ראשך, וכן נעשה לו, שנאמר ויתלו את המן על העץ אשר הבין למרדכי (תקפתי י), (מה) דzon דאמר מותלא ווי לחיביא ווי ליה לינגר בשירותיה, וכן כך למה, שבטה בעשרו, דכתיב בוטח בעשרו הוא יפול, (מו) [ולכל מה שהוויה מתחשב היה רוח הקודש משביכה אותו ואומר, לא כמחשבת שחשבת, אלא כמחשבת שחשבתiani: אני, שנאמר כי לא מתחשבותיכם ומתחשבותיכם ולא דרכיכם דרכיכם נאם ה' (יע' ט) :

פרשה יב

[ב] מרמה בלבד חורשי רע ולוי עצי שלום שמחה . (א) אמר ר' חמא בר חנינא כל מי שմדבר עם הבירו ואוכל ושותה עמו ומספר עליו לשון הרע

הקב"ה קורא אותו רע, דבריב מרמה בלבד חורשי רע, אבל כל מי שאינו אוכל ושוטה עם חבירו, ולא נושא ונותן עמו, ואומר עלייו דברים טובים, הקב"ה קורא אותו שלום, [שנאמר] ולוועצי שלום שמה. (ב) ר' זעירא בשם יהה אףין אהרון כל מי שהוא ישן על מטהו בלילה ומחשב לבנו ואומר אני משככים מהר ואעשה טובת עם פלוני, הוא עתיד לשמה עם הצדיקים בגין עדן לעתיד לבא, שנאמר ולוועצי שלום שמה. (ג) אמר רב הנא מה ראה הכרוב לומר ולוועצי ולא אמר ולוועץ אמר ר' לוי אלו שתי כלויות שנאן מיעצין אותו, אחד לטובה ואחד לרעה, של ימינו טוב, ושל שמאל לרעה, הה"ד לב חכם לימיינו ולב כסיל לשמאלו (קפלס יג), וכן אמר דוד ובוחן כלות כלויות אלהים צדיק (הפלס ז), וכי שני כלות יש לו לאדם, והוא אומר אחד יצד טוב אחר יציר הרע, וכלות אלו שתי כלויות של אדם שהם מיעצים אותו, שנאמר ולוועצי שלום שמה, ולא עוד אלא שנקראו צדיקים, אימתי בזמנם שמייעצין לאדם טוביה, דבריב שב מה' וגלו צדיקים והרנינו כל ישרי לב (הפלס זג יט) :

[כא] (ד) לא יאונה לצדק כל און. בשעה שהוא חולך בתומו : ורשעים מלאו רע. זה שמדבר אחד בפה ואחד בכל, ולא עד אלא שקורא אותו הקב"ה תועבה, שנאמר [כב] תועבת ה' שפטינו שקר (ועושה) [ועושה] אמונה רצונו . וזה שנושא ונותן באמונה :

[כג] (ה) אדם ערום כוסה דעת. וזה שנושא מתנהה בתורתו : ולב כסילים יקרא אולת. וזה שמתנהה בתורתו . ר' זעירא משמע היה באfine אהרון :

פרשה יג

[טו] כל ערום יעשה בדעת. וזה שנושא מתנהה בתורתו : וכטול יפושט אולת. וזה שמתנהה בתורתו , וכח"א [כ] הולך את החמים ייחכם . (א) משל למי שנכנס בחנותו של שם אעפ"י שנינו מוכר לו ואינו לוקח ממנו הוא ייזא וריהם נודף, וריה בגדיו מוכשימים ואין ריחו זו טמן כל היום, עליו הוא אומר הולך את החמים ייחכם : ורואה כסילים ירוע. (ב) [משל לאחד שנכנס לחנותו של בורסקי אעפ"י שאין מוכר לו ואינו לוקח ממנו הוא ייזא, ריחו וריה בגדיו מליכלון, ואין ריחו וריה בגדיו זו ממנו כל היום, ועליו הוא אומר ורואה כסילים ירוע]. כך כל מי שהוא מהלך עם חכם, כל מי שרואה אותו אומר אילו לא היה זה החכם לא היה הולך עם החכם כמותו, וכל מי שהוא הולך עם כסיל, מי שרואה אותו אומר אילו שהוא כסיל לא היה הולך עם הכסיל, רק נאמר ורואה כסילים ירוע :

[כא] **חתאים** תרדף רעה. והדורות : ואת צדיקים ישלם טוב. שישלם שבר להם ולבניהם עד סוף כל הדורות :

הערות ותקוניים

בכ"ה ולען חכמים מירפס ה"ר כוונת ומונען מדרך והוועיס דעתה על דרך קווין המכ בפיין עירופין ס"ג ע"ב וועלן חכמים מוסכ בפיין כתובות ק"ע וכפיין מדרך מוסכ על מלמה בלב חורתני רע ה"ר מהל צ"י חיליא : (ב) ר' זעירא מטעם ליש פסן להרין כל מי פסקו יטן. פ"ז לפין להרין להפנס חלים וצל"י רומי קני' רק כל מי שטא יטן על מטהו בלילה ומתחבא בלילה וווער גלטן וווער גלטן ומיטפס וועפס קר וקר גאנצי, פס"ה קולות הוו רע טנאמער מוריינס גאנז וווער, אבן כל מי שטא יטן על מטהו בלילה ומתחבא בלילה וווער גלטן ומיטפס וועפס טוגה עס פלגי טעלט למטעו עס הגאנקיס גג"פ : (ג) להמ רע טונען. כ"ה נס צ"י פולרטה ודיילקט, האנן נדפס נס לדפס היגראס גג"ג, גמר גאנט : (ד) גה יט�ו גאנדיך גאנט להן צטטעס וווער. וווער צילוקט ראיו התק"ג נסס מסדרת : (ה) האנ ערוס כסיס דעתה זה שטיאו מתגעגע צטראוטו, וווער כסיליס יקלט חילט זה צטגעגע צטראוטו. לדפס הוניגראס המכ בנטיעת מהמלהן זטלטס וווער יטוא וווער גאנט כל דטפס לסת ערוס כסיס דעתה זה צטגעגע צטראוטו : (ו) זטיאו מתגעגע צטראוטו ולג כסיליס יקלט האנטה : (ו) צטגעגע צטראוטו :

[יג] (א) מכל מי טכלנים חמוטו כל נקס. מונח צילוקט מו' נקס למסדרת : (ב) מטן גאנד סנקטס מהו צטראוטו כל צווקקי. קומפני כיון קאנז צטראוטו זטנדקס, זטנאליק סטמאן מען וווער כסיליס גוט

ל

סוף כל הדורות, מה כתיב אחריו [כב] טוב ינחיל בני בנים. (ג) מכאן אתה למד
שמנחיל טבות לבניו ולבניינו: (כג) רב אוכל ניר ראשים. (ד) אמר ר' שמעון
בן יהואי בעולם הזה העשיר אוכל את העני, אבל לעולם הבא הקב"ה תבע
מןנו, שנאמר משוד עניים מזאתket אבויים עתה אוקום וכו'. (טליט' ג') אמר
הקב"ה הניע ומן שאתבע מכם שוד עניים ואנתket אבויים, מה שגולתם ומה
שצערתם. (ה) ר' יוסי הגלילי אומר לא כי אלא עפ"י ש אדם גוזל וחומר בעולם
זהה, אינו יוצא מעולמד עד שאחרים בזרעינו אותו, מהין אנו למדין, מסופו של
פרק יי' אמר ונשכח בלא משפטם רב יי' מושג'ן לא בלא משפטם:

[כד] **חוושך** שכמו שהוא נפשה ברא שפט, כן עשהו ברא שפט. מותן שאינו מוכיחו על דברי חכמה ועל דרך ארץ נקרא שונא, אבל מי שמכוחה את בנו על החכמה ועל דרך ארץ הוא נקרא שונא, אבל שחוור מופר. ר' אליעזר אומר מתק שקבב"ה אהבת ישאל והוא מיסין בעלם הזה בשובע מלכויות, כדי שתתאה להם כנפה לעתיד לבא, ה"ה ואוהבו שחוור מופר: [כח] צדיק אוכל לשובע נשפו. וזה הממלא נשפו מדברי תורה: ובתמן רשות תחצר. וזה שאין בו דברי תורה: ד"א צדיק אוכל לשובע נשפו. שאם למד אדם בבחורותיו לא יועוז בימי זקנותו, אלא כל יומו ימלא נשפו מדברי תורה: ובתמן רשותים תחצר. שאם למד אדם תורה בוגרתו ושבחה, אם אין מהוירה, הקב"ה מהסרו מטביה של נן עד לעתיד לבא, ואומר לו הוואיל והסתה נשפץ מדברי תורה בעולם הזה, אף אני מהסירך מן הטובה שצפנתי לך זקנים לעתיד לבא: אמר ר' לוי בא וזהו כמה גדול הטוב שצפן הקב"ה לעתיד לבא, שנאמר מה רב טובך איש צפנת ליראך פעלת לחוסיםך ננד בני אדם (פס' ס), בנים לבנים אין אמר כאן, אלא ננד בני אדם, ננד כל בני העולם. ר' יהונתן אומר לא כן אלא מראין לנו מה שיכולה לראות, ומשמעין לאוון מה שיכולה לשמעו, אבל מה שהתקין לך זקנים לעתיד לבא, לא עין יכול להראות, ולא אוון יכול לשמעו, שנאמר עין לא ראתה אלהים ולתך יעשה למבהלה לו (יטש' ס): (ז) ד"א צדיק אוכל לשובע נשפו. זה אליעזר עבר אברהם שאמר לאטנו רבקה הנמיינני נא מעת כים מביך (מילוט ס' י), (ח) גמיאה אחת: ובתמן רשותים תחצר. וזה עשו הרשע שאמר לע יעקב הלעטני נא, מן האודם הזה (פס' ס, ט) פער פיו אותו רשות גමיל ואמר אני פתתי לפומי ותהא משלחה ואoil, (ט) בהדא דתנין תמן אין אובסין את הגמל ולא דורסין אבל מלעטן:

הערות ותקוניים

(יא) ד"א צדיק אוכל לשוכב נפשו. זו רוח המואביה, דכתיב בה ותأكل ותשב
ותותר (וות' ז י), (יב) את שמעת מינה תרתין, או ברכה שרותה בידו של צדיק,
או ברכה שורת במעיה של אותה צדקה, אבל ממה דכתיב ותأكل ותשב ותותר,
נראהן דברים שכרכה שרת במעיה של אותה צדקה: ובטנו רשעים
אומות העולם. אמר ר' מאיר שאלני ר' דוסטהי (יג) מבוי ישכב מהז ובטנו רשעים
תחרס, אמרתי לו, גוי אחד היה בעירנו, ועשה סעודת לכל בני העיר, ומণני
עמהם, והביאו לפני מלך מה שברא הקב"ה בעולמו בששת ימי בראשית,
ולא היה שלחנו חסר אלא (יד) אנוינו פרך בלבד, מה עשה נטה את הפלג מלפניהם,
שהיתה ששה כברי זב ושרבה, אמרתי לו למה עשית כן, אמר לי אתם
אומרים העולם הזה שלנו, והעולם הבא שלהם, אם אין אנו אוכלים עכשו
אימתי אנו אוכליין, וקרויות עליו ובטנו רשעים תחרס: (טו) ד"א צדיק אוכל לשובע
נפשו, וזה חוקיתו מס' יהודיה, שהי' אוכל שתי אנודות של יוך, וליטרא אהת
בשר היו מעלה לפניו בכל יום, והוא ישואל מלפני אחיו, ואמרין זה מלך,
(טו) ורצין בן רמליחו מלך, ומלכות רואייה לרצין בן רמליחו, הח"ד יعن כי מאמט
העם הזה את מי השילוח, ההולכים לאתם ומשוש את רצין ובן מליחות (יש' ח') ,
מהו לאט, אלא זה החוקית מלך יהודיה שהיה מטהר את ישראל (ו) במקוה של
ארבעים סאה, מנין לא"ט, אמר להם הקב"ה (ח) אתם אוכלים ושבעים, ולמן
הנה כי מעלה עליהם את מי הנחר העצומים והרבים וגוי' (ט ט') : ובטנו רשעים
תחרס. זה משיער מלך מואב שהיה נוקד (ע' ג')
(ז), מהו נוקד רועה: ד"א צדיק אוכל לשוכב נפשו. אלו מלכי ישראל ומלאיכי בית
דור: ובטנו רשעים תחרס. אלו מלכי מורה מהז צאן היה מעלה לכל אחד ואחד
בכל יום: ד"א צדיק אוכל לשוכב נפשו. וזה הקב"ה, אמר לשישראל בני מכל הקברנות
שאתם מקרים לפני, כלם אני נהנה מהם אלא הריח, שנאמר רוח נוחות תשמרו
לקריב לי במועדו (מנזמי ט' ג'): ובטנו רשעים תחרס. אלו אומות העולם שעוז
נחרסים מן הטובה הצפונה לצדייקים, שנאמר הנה עברי יאכלו ואתם תרערו וגוי' (יש' ט ט') :

פרק יד

[א] הכחות נשים בניתה ביתה. זו יוכבד שהעמידה שלשה צדיקים, משה ואחרון
ומרים, (א) ושלשות זכו לשמש את ישראל, משה על המן, ואחרון
על עני כבוד, ומרים על הבאר, ושלשות היו נביים. משה מנין, שנאמר
ולא קם נביא עוד בישראל כמשה (דניש' נ'). אהרן מנין, שנאמר ואחרון אחיך
יהיה נביאך (ט' ט' ה). מרים מנין, שנאמר תnbיא אחיך אהרן (ט'
טו' ג). (ב) אמר רב הונא מה נבואה נתנבאה, אמרה לאביה עתודה אמי לילד בן

ה ערות ותקוניים

(יא) ד"ה קו' זו רוח. מוזג נ"כ טס: (יב) לה סמנה מינה תרתין. עין צפתקה טס בערוב' י': (יג) מפי וטנט
כ"ס נס גדרות תוגרימה, וגפתקה טס נ"ג, מן מלכיה וכטל עיר צממה כוכבא: (יד) גנווי פין.
סע' בערס נ'ב: (טו) ל"ה קו' זאת חוקיתו. מזג' נס' טס: (טו) ולין בן רמליחו מלך. עין צפתקה טס
בער' ס': (ו) מקום צל הרגניות סלה מניין ג'ט'. פטיקת טס, גמדת צמ'ר פ"ח חות' כ"ט, ומונע
צפכל טטר ל'ט ס' הרכ' ב' צטס מדרט טס, וכן צטלאי בגבורת נבוכי נבוכת טבכיה טס מפוגה
ל'ח: (ז) מטה חוליות וטבושים. צפתקה טס האט חוליות צשיין, בכוכחה האט רוייס חוליות
קלינס וסינורי טס צבערס ס' ג' גמדת מט' ג' בכנ' קמעתיק כוותה מלטה "געין" ונטפה ממנה מלטה
"טכניות" פל' לדת, ודרתוי קלפום הוגרמות האט חולין וצבעין, נק' ח'ן טבק טבוי לפוי חולין געין
וומלח מכם ניטיות סוף' חותיות ווש' :

[יד] (א) וטנטהט זכו נטמתה מת טרחל. כ"ס נס נ"ג רומי ופלרלו, ורטהיי גדרות תוגרימה סג' וטנט
זכו נטמתה מת טרחל וטנטן גדרות פלטינן געט' טרחל, גדרות וויליאו וטה' ג' כל' קלפומיס
קמעיטו קמעוט אטטנק זכו נטמתה מת טרחל: (ב) חמץ רכ' סונם מה גנוכס נתננמא, גנומס גאניס
ט'

שימושיע את ישראל, וכיוון שנולד לתמלא הבית שלו אורה, עמד אביה ונשכה על הראשה, אמר לה בת נתקינה נבאותך, וכיוון שהשליכו לו ליאור עםדה אמה וטפה על ראה, אמרה לה היכן נבאותך, ועדיין היא מתחזקת בנבואתך, שנאמר על ראשה, אמרה לה היכן נבאותך, ועתה היא מתחזקת בנבואתך, שנאמר ותתצב אורה מהרוחך (צ"ג, ז) ואין יציבה אלא רוח הקודש, שנאמר ותתצב אורה מהרוחך (צ"ג, ז) ראייתי את ה' נצב על המזבח (עמ"ט, ח), ואין אהוטו אלא רוח הקודש, שנאמר אסרו להכמתה אהורי את (עמ"ל, ז) מרוחך. אין רוחך אלא רוח הקודש, שנאמר מרוחך ה' נראה לי (ויל"ג, ג) לדעה. אין דעה אלא רוח הקודש, שנאמר כי אל דעתות ה' (צ"ה, ג) : (ד) מה. אין מה אלא רוח הקודש, שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל (ממקם) [מעמך] (ויל"ג, י) : יעשה. אין יעשה אלא רוח הקודש, שנא' כי לא יעשה ה' אלהים דבר כי אם גלה סדו (עמ"ט, ג) : לו. אין לו אלא רוח הקודש, שנאמר וקרא לו ה' (אלחים) שלום (צ"ט, ז) : (ה) אמר ר' אלעוזר בשם ישארל משה שירה כך אמרה מרים, משה מנין, שנאמר אז ישר משה ובני ישראל (צ"ט, י). מרים מנין, שנאמר ותען להם מרים שירו לה (פס, כ) : ואולת ביריה תחרטנו. זו רשות הרשעה אשות המן הרשע: ד"א חכמת נשים בנתה ביתה. (ו) אמר ר' אבחו כל מי שקנה לו חכמה בעולם הזה, (ז) יהא מובטה שקונת חכמה לעולם הבא: ואולת ביריה תחרטנו. כל מי שלא קנה חכמה בעולם הזה, יהא לו מובטה שקונה לו גוונות לעתיד לבא: ד"א חכמת נשים בנתה ביתה.

[ב] **חולך** בישו ירא' ה', ונלו דרכיו בזוזו. מתוך שהוא זוכה ליראה, זוכת להאריך ימים, שנאמר [כז] יראת ה' מקור חיים. בשעה שהוא מרווח מן העבריה שלא ייקש ליום הדין שנאמר לדור מוקשי מות: [כח] **ברב** עם הדורת מלך ובכפם לאום מחתת רוזן. (ח) אמר ר' חמא בר חנינא בא וראה שבחו וגדולתו של הקב"ה, שאעפ"י שיש לפניו אלף אלףים ורבי רבבות כתות של מלacci השרת שישראלתו וישראלתו, איןנו רוצח בשבחן של כלם, אלא בשבת של ישראל, שנאמר ברב עם הדורת מלך, ואין עט אלא ישראל, שנאמר עט זו יצרתי לי תחלתי ייספרו (ישע' ג' כ), שבביל שינוינדו שבחי בעולם, וכח"א נדיבוי עמים נאפסו עם אלהו אברהם כי לאלהים מגני ארין מאד נעלחה (מליטס ט'). אמר ר' לימון אימתי הקב"ה מתעלחה בעולם, בשעה ישישראל נאפסים בbatis נסימות ובבתי מדrostות, וגונתנן שבח וקילומ' לפני בוראן. [ט] ר' ישמעאל אומר בשעה שישישראל נאפסין בתבי מדrostות ושומעין אגדה מפני חכם, ואח"כ עוניין אמן יהא שםיה רבא מברך, באotta שעה הקב"ה שמה ומתעללה בעולמו, ואומר למלacci השרת בואו והוא עט זו שיצרתני בעולמי כמה הן משבחין בני, באotta שעה מלביישין אותו הווד והדר, لكن נאמר ברב עם הדורת מלך: ובכפם לאום מחתת רוזן. אם הפסיקו עצמן מדברי תורה, (*) אף אני אפסק מהן דברי תורה:

הערות ותקוניים

כ"ז. סופה י"ג ע"ה, מein מכילה בצלם פ"י צפוק וקח מיס נגביה: (ג) והן י'יבת הילן רוח סקופוט. א. כי'תם טס, ווילטמי ווטס פ"ט ס"ט: (ד) מוש, הון מה הילן רוח סקופוט, ב. חלמלה ועתה י'רלן מוש טס. ס' חליך, וכן נז, הון נז הילן רוח בזוקה. ו. ז'יתם ב"כ" סחalias ונדפס: (ה) ה"ר הלינר כסס חלמלה מוש טס. מוש טס פירקה כי. גנדפס סס צפוק תונגרמס ה"ר הלינר כסס חלמלה מוש טס סחalias הלינר ק"ה מוש טס טירקה ז'יטם דלמיך ומתק מלייס נגביה וגו', סני' שפנגי מותקנת וותה: (ו) ה"ר הנטס כל מי שנקה לו חכמה. ב"כ" סחalias ונדפס חמר טס בזוקה: (ז) י'ין מוצבם טקונס חכם לוש'ג'. ב"כ" ה'לוריס ונדפס י'ין מוגבמה סחיה צמתה לו ז'ית נשלט כנה: (ח) ה"ר חמם בר חניון גן ורלה. מוגב צילוקם רמו תתקן פ"ט בסס במלרכ, ווק מוגב צולו רכ' טומוס נלון 77 ע"ב: (ט) ר' וממענין הומו בקס טירלן נלפקן. כ"ב נס ב"כ" רומי' פולרמא ובלטס גונרגטה וצילוקט טס, הילן צלטס ווינוילן וויה'ל' כ"ב כל שלפטיס ני' ה'לרט ה"ר טימון הילר ב"כ' חומיי' אל' מעתלה בזולמי בזעט טירלן נלפקן נטבי' נסיות וצמי' מלרכות ווועגן' צבק וקלוט נלבק'ב' ובזוחט צעה טון נלפקן נטבי' נסיות וויל' מלרכות ווועגן' גנדס מפ' חכס קני מעתגה בזולמי, וגו' סילוקט טו כמו טאוח נפכיא' ב"כ' גונס נסילו רכ' טומוס נלון טס וברוקה ס' ברוכת ס' ס' נס מלרכ מטלי קומ' נפכיא' בצלב י' ונדפס תונגרמס: (ו) ק' מא' פְּרָקָה מון

לן בלב נבון תנוחה חכמה. אמר رب הונא וזה תלמיד חכם בן תלמיד חכם:
ובקרן בטולים תודע. וזה תלמיד חכם בן עם הארץ:
[ל] צדקה תרומות גוי. (א) אמר ר' יוחנן אלו ישראל: וחסיד לאומים חמאת.
אלו אומות העולם, (יב) [חפדים חוץ לעכרים (ג) שהן מתייחסים:
דר"א צדקה תרומות גוי אלו ישראל: וחסיד לאומים חמאת. הניה היא לאומות
העולם] בשעה שישראל חותמים שהן חזירין ומישתעבדין בהן: ד"א וחסיד לאומים
חמתה. כשם שחתאת מכפרת על ישראל, כך צדקה מכפרת על אומות העולם
בעולם הזה: (ד) ד"א צדקה תרומות גוי. (טו) אמר ר' יוחנן בא ואתה כמה הוא
గודל בחחה של צדקה שהיא נתונה בימינו של הקב"ה, שנאמר צדק מלאה ימיך
[כלistics מה (ו)]: גודלה צדקה שבכה נשתחבה הקב"ה בשעה שיביא תשועה לישראל,
שנאמר אני מדבר בצדקה ובלהושיע (ישע' ג). נדולה היא הצדקה שהיא מנהלת
כבוד וחיים לעשרה, שנאמר רוזף צדקה וחסיד ימצע זכות וכבוד (פס' כ)
(ו), (ז) [רוזף] צדקה צדקה בועלם הזה, ימצע חיים צדקה וכבוד] ליום הדין,
ומושום רוזוף צדקה ימצע צדקה, אלא הקב"ה ממציא לו מעות, כדי לעשות מהן
צדקה לבני אדם הנוגן כדי לקבל מהן שכר: גודלה צדקה שבכה נשתחבה אברם
אברהם, שנאמר והאמין בה וחשבה לו צדקה (ילקוט יי) , ואמר כי ידעתו גו'
לעשות צדקה וגנו' (פס' יט) : גודלה צדקה נשתחבה בה דוד מלך ישראל, שנאמר
והיה דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו (פס' ח ט): (ו) גודלה צדקה שבכה נשתחבה
שלמה המלך, שנאמר יהי ה' אלהיך ברוך אשר חפץ כך לחתך על כסא ישראל
באחבת ה' את ישראל לעולם וישימך מלך לעשות משפט וצדקה (מ' ט): גודלה
צדקה שמנעת עד כסא הכבוד, שנאמר צדק ומשפט מכון כסאך (פס' ט):
גודלה צדקה שבכה נשתחבו ישראל, שנאמר וצדקה תה' לנו (ויליס' כ): גודלה
צדקה שבאה הקב"ה עתיד להשתבח ליום הדין, (ויה) שנאמר וגהה ה' צבאות
במשפט והאל הקדוש נקדש בצדקה (יע' ס ט): [גודלה צדקה] שהוא מלחה-לעושיה
בשבעת פטירתו מן העולם, שנאמר והליך לפניך צדקה (ו) כבוד ה' יאספק (פס' ח ח).
(יט) אמר ר' טימון פסק זה לא נאמר אלא על מיתתו של משה, שנאמר וורא
ראשית לו כי שם הלקת מחוקק ספרון ויתא ראשית עם צדקה ה' עשה ומשפטו עם

הערות ותקוניים

ישראל (גמ' נג. כה). (ב) אמר ר' אבהו בא וראה כמה היה קשה שעת פיטרו של משה מן העולם, שבשעה שאמר לו הקב"ה הניע ומן ליפטור מן העולם, התחליל צוחה ובוכה לפני הקב"ה, ואומר רבנן כל הולמים לשוא יגנתי, לשוא רצתי בסוט לפני בנים, ועכשו סופיו לicker ואהירוי לעפר, (כא) אלא אם אתה רוזזה, טוב לי שתיסירני ביסורין ואל תטمرני ביד מלך המות, עליו אמר דוד יסורני יה ומלות לא נתני (פ' ג' ט' יט), "אל הקב"ה מטה שבועה היה מלפני" (כב) שאין מלכות נזעת בחברת טפה ואפילו נימה, עד כאן הייתה מלך על ישראל (כב) [עכשו הניע שעתו של יהושע שהיה מלך על ישראל], השיב משה ואמר רבש"ע עד כאן הייתה רבי להOSHע, והוא היה לי תלמיד, עכשו אני אהיה תלמיד, והוא היה לי לרבי, ולא אמות, אל הקב"ה אם אתה יכול לעשות כן עשה, מיד החל משה לפתחו של יהושע (כד) [ועמד על ראשו של יהושע, קומו כפופה, ושתי ידייו כפותות, ונתעלם מעיניו של יהושע שמשה רבינו עומד עליו, החסיכו ישראל לפתחו של משה כמו שהוא רגילים בכל יום ויום, ולא מצאו אותו, אמרו משה היכן הוא, אמרו השכבים לפתחו של יהושע, הלו ומצאו את יהושע שהוא ישוב, ומשה רבינו עומד עליו, אמרו לו, יהושע מה זאת עשית, משה רבך עומד עלייך קומו כפופה וידיו כפותות, ונתקבחו עיניו של יהושע וראה משה רבינו עומד עליו, באotta שעה נשתחה לו יהושע לפניו, בכח ואמר אבי רבי רבינו שנדרנו מנעוורי ורבי שלימדי חכמה בני אהרן מיטנו יהושע משמאלו, אמרו לו רבינו משה מה זאת עשית, אמר להם הנוחין, כך אמר לי הקב"ה עשה לך יהושע ואל תמות,

הערות ותקוגים

(כח) אמר ר' ישמעאל [אמר ר' שמואל] בר נחמני אמר ר' יוחנן באotta שעה בקשו כל ישראל לרוגם את יהושעabenim] (עד שבקשו כל ישראל לרוגם את יהושע) אילולי שירד עמוד הענן והפסיק בין לביון ישראל, אמרו ישראל למשה סיים לנו את התורה, נשתבחו המוסרות ממשה, כיון שראה הקב"ה שהשדים נפשו ונופל על פניו ואמר רב"ע טוב מותי מותי, כיון שראה הקב"ה שהשדים נפשו למota, קשר עליו מספדר, (כו) שנאמר כי יקום לי עם מרעים (פסנ"ז י"ז), מי יקום לישראל בשעת בעשי,ומי יעמוד במלחמה בני,ומי יבקש עליהם רחמים,ומי יתיציב לי עם פועלך אן, בשעה שיישראל חוטאים לפני, באotta שעה בא מיכאל ונשתחה לפני הקב"ה ואמר רבנן העולמים בחו"ז של ה'וא, אל' על משה אני בוכה, אלא על ישראל אני בוכה, שכמה פעומים חטאנו לישׂראל לפני, ועמד לפני בתפלת, והטיר חרוץ אפי, דכתיב ומאר לחשידים לולי משה בחוריו עמד בפרץ לפני להשב חמתו מהשחיתות (פסנ"ז ק"ג), אמרו לו למשה הגיע הרגע שאתה נפטר בו מן העולם, אמר להם לישׂראל בני מחול לי על כל צער שעזרתי אתם, אמרו לו רבינו מחול לך, והם אמרו לו רבינו מחול לנו על כל בעם וכעם שבענוך, אמר להם בני מחול לכם, באו ואמרו לו (כו) הגיע חצי רגע שאתה נפטר מן העולם, נטל שתי ידיו והניח על לבו, והיה בוכה ואומר וראי שמי ידי שקבלו התורה מן הנבואה הן נופלות בכרב, באו ואמרו לו הגיע רגע שאתה נפטר מן העולם, באotta שעה צוחה גודלה לפני הקב"ה, ואמר רבנן העולמים אם אתה נוטל מני נשתי עבולם הזה, שמא תחויה לי לעתיד לבא, אל' הקב"ה בשם שהיית ראש על כלם בעולם הזה, כך אתה עתיד להיות ראש על כלם לעתיד לבא, וכל כך למה בשבייל שעשה צדקה עם ישראל, שנאמר ויתא ראי עם צדקה ח' עשה ומשפטיו עם ישראל (יניס"ג כ"ה). (כח) אמר ר' נחמי מה עשה, שלמדן תורה דיןין וצדקה. תורה מנין שנאמר זכרא תורה משה עברדי אשר צויתו אותו בחרב על כל ישראל הרים ומשפטים (מניל"ג כ"ה). דיןין מנין דכתיב ראה למדתי אתכם הרים ומשפטים (יניס"ד ס"ה). צדקה מנין שנאמר זכרא תורה תרדוף (פס י"ז), לפיקך משבח שלמה את ישראל בצדקה, שנאמר צדקה תרומות גוי וחדס לאומים חטא, וכו' (כט) שכל חסד וחמד שהרשעים גמורים עושין חטא היא להם?

פרק טו

[יז] טוב ארחות ירך, ואהבה שם משור אבות וشنאה בו. (א) אמר ר' לוי כגד מי אמר שלמה פטוק זה, כגד שני בני אדם שפנווהו בשעה שירד מלכותו והוא מהoor על הפתחים בשבייל פרנזה, פנוו בו שני בני אדם שהיו מכירין אותו, בא אחד מהם נשתחה לפניו, ואמר לו אドוני המלך אם רצונך (ב) גלל עמי הום, מיד לך עמו, והעלתו לעלייה ובה שור, והביאו לפניו מטעמים רבים, והתחילה ממשיע לו דברי מלכותו, ואמר לו נור אתה שעשית כך וכך בום פלוני כשהיית מלך, מיד כיון שהזכיר לו ימי מלכותו, התחילה בוכה ונועה, וכן כל אותה הסורה עד שumar משם שבע בוכיריו, למהר פגע בו הביר, התחילה משתתחה

ה ערות ותקוניים

וכבתי תרין לך מטה טנאמיר ווילר נטמילט לנו מטה נטהו וגוי : (כח) הל' יטמאנל נט לממי. וכ"ב גדרות מוגרימה וטס אגיא : (כח) הל' יטמאנל נט לממי. תקני ר' סמוול נט לממי. וכ"ב גדרות מוגרימה וטס אגיא : (כח) טטן גמוקס לממר ל' יומן גמוקס מי יקס לי עט מליעיס ווי יוקס ניטרלן גטנת לטט. טטן גמוקס לממר ל' יומן גמוקס פאי נטעל טערס י"ח : (כו) אגש מי לגע. גדרות מוגרימה טיגע לגע : (כח) הל' חממי. גדרות וויניאט טטן גמוקס לממר, וגדרות מוגרימה טטן כמו למייט : (כט) טטן וטטן טטן טטן טטן טטן. גדרות מוגרימה טטן קדקס וחמד עטענין סטטס נטה"ז, וטטן טטן טטן טטן טטן. גדרות מוגרימה טטן קדקס וחמד עטענין סטטס נטה"ז :

[טו] (א) הל' ל'. מובן בילוקם מטני רوى תמק"ז גטס קמדרט ואטמייט טט לממל : (ב) גנדג עמי טוס. כ"ב גס גדרות מוגרימה, הצען גדרות וויניאט וטינקוט טטניא עלי טויס, וגדרות מילינט

לפניו, ואמר לו אדוני המלך רצונך שתתגמל עמי היום, אל' שמא אתה מכבר
לעשות לי כשם שעשה חברך אתמול, אל' אדוני המלך איש עני אני, אלא
אם רצונך גלגל עמי היום במעט יוק שיש לי, באותה שעה החל לביתו רוחץ לו
ידיו ורגלו, והביא לו מעט יוק, והחילו אותו האיש מנהמו, ואמר לו אדוני המלך
שבועה נשבע הקב"ה לאכיך שאין פוטק מלוכה מורען, שנאמר נשבע ה' לדוד
אמות לא ישוב ממנה מפרי בטן אשiot לכטא לך (חיטת קין י), אלא כך הוא דרכו
של הקב"ה מוכיה וחוזר ומוכיה, שנאמר כי את אשר יאהב ה' יוכיח וכאכ את בן
ירצה (איי י), אבל הקב"ה מהזין למלוכתך, כיוון ששמעו שלמה כך מידי
נתקרוה דעתו עליו, ושמה מאותה סעודיה של יוק, ועמד שם שבע. (ג) אמר ר'
חייא בר אבא אמר ר' אבן בר בנימין בשם ר' ווסי בן וומרא כיוון שחזר שלמה למלוכתו
בתב בחכמתו טוב ארחות יוק ואכחבה שם, שאכלתי אצל העני, משור אכום שנאה
בו [שהאכילי נארו עשר שהזכיר צער]:

[יח] איש חמיה ינירה מדון אמר ר' נחמי (ד) זה שדעתו קזרה עליו : ואיך אפים ישקיט ריב . זה שדעתו ארכחה עליו . (ה) תמן תנין איזהו גבר כובש את יצרו , (ו) שנאמר טוב ארך אפים מגבר ומושל ברוחו מלודך עיר מניין כי (ג) :

[ב] בין חכם יישמה אב. בשעה שהוא למד תורה: וכטיל אדם בזוז אמו. זה
שיזוגן לשבבות רצח:

[כט] רוחוק ה' מרושעים. (ז) אמר ר' אחא בר חנינא בוא וראה כמה קשה חכמתו של שלמה יותר מהכמתו של אביו, דוד אמר קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראותו בamat (מלשון קפה י"ח), ושלמה אמר רוחק ה' מרושעים, (ח) אלו שאין עושים תשובה כל עיקר: ותפלת צדיקים ישמע. בשעה שמתפלליין עם בזיבוב:

[ל] מאור עינים י'שמה ל'ב. אלו בעלי תורה שthon מאירין עינו של אדם ומשמחין
לכו, שנאמר מצות ה' כהה מאורת עיניהם (פ"ט ט' ע'), אף שמצוות טובות
משמחת לבו של אדם, שנאמר שמצוות טובות תדרשן עצם : (ט) מעשה היה
באפסטינוס קיסר שכא לחחריב את יוישלים, בזמנו ר' יוחנן בן נבי, אמר לאנשי
ירושלים (שברו ממנה) שגנו ממנה[!] קשת אחת או חוץ אחד, ועל כל מי מעליכם, אמר
לهم [פעם ראשונה ופעם שנייה] ולא כבלו עליהם, באותה שעה אמר להם ריב"ז
גורמין אתם [למיינה] לער[!] הזאת שתחרב, ובכית הזזה שישוף, אמרו לו לכשם
שרצאננו על השירים הראשונים והרגנים, כך נצא על זה ונחרגנו, כל דבר ודבר
שהיה ריב"ז אומר להם, היו שם חסידים וכשרים והוא כותבים אותם בשטרות וכורכין
אותן בחיצים, וווקרים [אותם] חוץ (מן המדינה) [לחומה] ואומרים ריב"ז אוכחו של
מלך, כיון שהיה רואה ריב"ז שלא כבלו דבריו עליהם, אמר לתלמידיו עמו

הערות ותקוניים

והציאנו מכאן, נתנו אותו בארון ונטלווה ר' אליעזר בראשו, ור' יהושע ברגילו, היו משמשין והולכין עד שהגינו לפתחה של מדינה כיוון שהגינו לפתחה של מדינה אמרו להם עמדו פחון לנו, כדי שנצא ונברנו, אמרו [לهم השוערים לא נפתח] עד שנדקנו תחלה לידע אם זו אם מות הוא, אמרו להם גורמין אתם שותציאו שם רע על מרדתכם שהיהו אמורים אף דקרו לרבן, ובסתוף עמדו ופתחו להם, כיוון שראה ריב"ז שיצא חוץ מפתחה של מדינה, הלק ושאל בשלומו של אספסינוס בדרך ששולאים בשלומו של מלכות, (י) אמר רבה רבו רדו מני פלטר דמלכתא, אל"ל את הווא בן זנא, אל"הן, אל"ה רוגטני, אל"ל רוגטני, שנאמר שכך בתוכם בודינו שאין הבית חרב בידו של הדירות, אלא ביד המלך, מפסרו לשני פקידים, [לאחר] שלשה ימים בא לו איגרות מרומי, אל"ל מות נירון המלך והמליך אני רומי, (יא) באותה שעה כשבאו לנו איגרות מרומי, היה יושב במרחץ בא להנעל מנעליהם, הנעל את הראשין, בא להנעל את השני ולא נכס, והיה ריב"ז עמד, אל"ל החמעה הזה מהו, אל"ל מותך שמועה טוביה שמשעת נתעלה בשוך עלייך, אלה אם יש לך אויב העבירו לפניך, מיד בשרך מרופא והמנעל נכס, עשה כן וככמם, אל"ל, כן זנא כל החכמה מואין, אל"ל מהCommerce של שלמה שבן מפרש בחכמו ואמר שמוועה טוביה תדרשן עזם, אל"ל שאל לך שאלה, אל"ל שואל אני מך את (יבני) יבנה (שלמד) [שלמד] בה תורה, (יב) ואעשה בה ציות ואקימ כה כל מצות שבתורה, אל"ל הרי היא נתונה לך במתנה]:

[לא] אוזן שומעת תוכחת חיים בקרב חכמים תלוי . (יג) אבל אם לא הטה לבו לתוכחת חיים

הערות ותקוניים

[לב] פורע מוסר מואס נפשו וושומע חוכחת קונה לא. (יר) [א] אם השחיתות נשפה בדברי תורה לכהן לא, זו חכמה שנתונה כלב (טו) שמתוך כך זוכה לכבוד ולענוה שנאמר [לג] יורתה ח' מוסר חכמה ולפניה כבוד ענוה. (טז) תמן תניינן ר' פנהם בן יאיר אומר ווריות מכאה לידי נקיות, נקיות מביאה לדוי טוהרה, טוהרה מביאה לדוי קדושה, קדושה מביאה לדוי ענוה, ענוה לידי וירת החטא, (יז) יירת החטא לידי חסידות, חסידות לידי רוח הקדוש, רוח הקדוש לידי תחיית המתים, ותחיית המתים לידי אליהו זכור לטוב. [ווריות לידי נקיות, שנאמר וכלה מכפר את הקדש] (זט) נקיות לידי טוהרה, שנאמר וכבר עליה הכהן ושרה (זט) י' [ט] ווריות מנין, שנאמר וכלה מכפר את הקדש, טוהרה לידי קדושה, שנאמר וטהרו וקדשו מטמאות בני ישראל (זט יט), קדושה לידי ענוה, שנאמר כי כה אמר רם ונשא שוכן [עד] וקדוש שמו מרום וקדוש אשכנז ואת דכא ושפל רוח להחיות רוח שפחים ולהחיות לב נדכאים (ישע' ז ט), ענוה לידי וירת החטא, שנאמר עקב ענוה וירת ח' (מ"ט זט) יירת החטא לידי חסידות, שנאמר או דברת בחוץ לחטיך (מ"ט ט ט) חסידות לידי רוח הקדש, שנאמר או תבין וירת ח' (מ"ט ג ט) רוח הקדש לידי תחיית המתים, שנאמר ונתתי רוחיכם וחוויתם (ימ"ק ג ט ז) תחיית המתים באה על ידי אליהו זכור לטוב. (יח) אמר ר' יצחק בר אליעזר מה שעשתה חכמה עטרה לרואה, עיטה ענוה סנדל לעקבה, עטרה לרואה, שנאמר ראשית חכמה וירת ח' (מ"ט קו), סנדל לעקבת, שנאמר עקב ענוה וירת ח' (מ"ט זט) תחיית המתים ע"י אליהו זכור לטוב (ב) זהה"ד (או תבין וירת ח' ודעת אליהם תמצא) [הנה אנכי שולח לכם את אלה הנביא לפני בוא יום ה' הנגדל והנורא, והшиб לב אבות על בניים וגור] (מלול' ג ט) אך נאמר וירת ח' מוסר חכמה:

פרשה טז

[א] לאדם מערבי לב ומה' מענה לשון. להודייע שחייב מיד ה' לא מן האדים לא מחשבת לב, ולא דבר לשון, שנאמר ומה' מענה לשון: ד"א ומה' מענה לשון. כל אדם ששותך תחנתו לפני הקב"ה הוא נוטן לו מענה לשון:
 [ב] כל רדי איש זו בעיניו ותוון רוחות ה'. (א) הנה השיטה שמחכים עצמו בעיניו

הערות ותקוניים

וחוא אינו יודע שתוון וווחות ה'] אבל מי שמשליך מחשבות לבו על הקב"ה הוא מכין מחשבותיו שנא' [ג' גול (על) [אל] ח' (דרכיך) [מעשיך]] והוא יוכנו מחשבותך: [ד] כל פעול ה' למענהו. (ב) אלו פועליו תורה: וגם רישע ליום רעה. שם אינו עושה תשובה מוכן הוא לדינה של נינהם: [ה] תועבתת ה' כל גבה לב. וזה שמנכיה לבו לפני בוראו: [יד ל"ד לא ינקה]. לא ינקה מדינה של נינהם. אמר ר' סימון כל אדם שהוא שפלו וווח מהשכ בלבו להתחלך בדרכו של הקב"ה, יהא מוכחה שהוא מכין צעדו, שנאמר [ט] לב אדם ייחסב דרכו וה' יכין צעדו:

[י] קسم על שפטיו מלך במשפט לא ימעל פיו. (ג) אמר ר' אלכברדי נאה חכמו של שלמה של למידה חכמה לאחרים מנפשו, כי"צ, אמר שלמה מעיד אני עלי שמים וארי, שכח חכמה שנית ל' הקב"ה, לא העצאי מפי דבר שקר, אלא הכל במשפט, לך נאמר במשפט לא ימעל פיו:

[יא] (ד) פלם ומואני משפט לה' מעשחו כל אבני כים. זה המקרה: ומואני משפט. (ה) אלו הדיין: לה'. אלו ההלכות: מעשחו כל אבני כים. (ו) זה התלמיד, וכל עושיתך עתידין ליטול שכון לעתיד לבא. (ז) אמר ר' יוסי הגלילי משל מלך בשור ודם שהוויה לו פרום נдол, ובנה בתוכו מגדל נבה, (ח) ומקרו שוויה גנתו בתוכו, והשכיר פועלין והפקידן שוויה עוסקים במלאכתן, עמד המלך ועלה בראש המגדל, והויה רואה אותם והן לא היו רואין אותו, (ט) לפנות يوم בא המלך ועמד עליהם בדין, (י) אמר המעדרים יבאו ויטלו שכון, המנכשין יבאו ויטלו שכון, מלקטין צרוות יבאו ויטלו שכון, ונשתיירו בחן פועלם שלא עסוקו במלאכתן, אמר המלך אלו מה הן עושין, אמרו לו הן מפנין בתים מלאים לתוך בתים ריקניין, אמר המלך וכי מה הנה יש לי מהם, אמר המלך אלו שעוסקון במלאכתני יטלו שכון, ואלו שלא עסוקו במלאכתני יצאו להריגה שמזרדו בדברי, (יא) כך ברא הקב"ה עולם, נתן בתוכו בני אדם ופקדן שוויה עוסקון בתורה ובמצוות ובמעשים טובים, והשרה שכינתו בינויהם, הוא רואה אותן וואין אותו, שנאמר וה' בהיכל קדשו, לעתיד לבא עתיד הקב"ה לישב עליהם בדין, (יב) ומוניה כפר תורה על חיקון ויאמר כל מי שעסוק בהו יבא ויטלו שכון, שנאמר היה סופר אה שוקל אה סופר את המגדלים (ישע' נ' י). אה סופר, אלו מלמד תינוקות לשם שמים יבאו ויטלו שכון. אה שוקל, אלו שוקלין קלים וחמורים יבאו ויטלו שכון. אה סופר את המגדלים, (יג) זה לומדי הלכות והנוגות יבאו

הערות ותקוניים

(ב) לא פועל תורה. מובן צילוקם רמז מהק"ג בפס הלמדות: (ג) ה' לילכטלהו. מוזן צילוקם רמז התק"ג בפס סמלמות: (ד) פלם וווחוי משפט. הטעלה טהור מלך מוזן צילוקט סס. וכשה לרהי תכנית ספס פטיגן לנ"ס סמלמור סזה רק נקצת טימייס נס קיוס קוח סס נחליות מלטה קוח נפניאו. וסתימת גמיהו נס נס ניזוממי טוריות פ"ג (דק מ"ה פ"ג) וסס קוח סגנון חסר: דרכ' ר' מהך פלם וס סמקרת, מוזני זה קמטע, משפט וס סתנען, לפ' וס טוטיפת, מעסוקו כל אהני כיס טולס וטלין סכלן מילס לחוד ע"כ: (ז) אלו הדיין. צב"ג' גלו סידיין: (ז) זה האתנוול. צב"ג' גלו סקלט קמקרת וממתקה ואלגדת וסתומות וסגדות כל דין: (ז) ה' וס אגידי מטה נמלך. צב"ג' סג' תני' רבי יוסי סג'לו חומר מוטלן מטה סדרמר דומס נמלך, וגמזרת מטה' גדרם קמ' ר' יוסי ונטמן למם גבלי' וצלפס מונרמש קוח נכסן: (ח) ומקרו שביס נחמו תחוט. (כ') רוש ומיקו ש' יס' צחמו שטעלן ופקדן מ' יס' עסוקון צמיהו גאנן וצלפס תנומה וען בעין סנדונג ש' קיס צחכו אנטיל פולעס ופקדן צ'יס' עסוקס ממליכטו וצלפס וויעו' ונטילר צונאן ופקדן ש' יס' עסוקן, וצב"ג' ג' נושא סמלך צויתן בתוכו פטעלן: (ט) לפנות יוס. (כ' ס' נילסם, צב"ג' נחתות' ערכ': (י) ה' מלך סמפלתס כו' מלקט' נחות' כו'. צב"ג' חמר זה וכחוט סס: אגמור סמפלתס י' צ'ו' וטנו' סלכן: (א) ק' נלה פק'ב' ש' טלו' כו'. נחת' צב"ג' ר' קר קר עתיד פק'ב' ס' לחיות י' זב' כו': (יב) ומני ספל תורה על מיקון. נחת' כ' רומי' וצב"ג' ג' (יג) זס לומדי הלכות וסגדות. נילסם נס צלפס אונלטס ל'ס לומדי מלך כלות וטנו' וצב"ג' ג' לאו סופרי מלך כלות:

ויטלו שברן. (יד ר) [זעירא] אומר (טו) הרשעים מיה עתיד הקב"ה לעשות בהם עתיד לומר להם רשות לירק יגעתם בחכם, (טו) הויאל ולא עסוקתם בתורה ובמעשים טובים, אלא הייתם בעולמי כל' ריק שאין בו חפץ, אין לי חפי' בכם, (ז) יכול יפטרו וילכו להם תנם, לא, (יח) אלא בהחה יוראו בשמהנת של זדוקים, ואח"ב' הם ניזנין בנהינם. (יט) מישל למלך שעשה טעודה, והומין את הכל, ולא קבע להם זפן, אלא אותם שהוו (כ) מקפידין על דבר המלך, הילכו והציצו ונסכו, (כא) וכבשו את בנוריהם, והתקינו עצם לטעודה, ואלו שלא היו מקפידין על דבר המלך, הילכו (כב) ויעשו מלאתן, כיוון שהניעו מן הטעודה, אמר המלך יבוא כלם בכת אחاث, אלו באין בכבודין, אלו באין בנזולין, אמר המלך אלו שהתקינו עצם לטעודה יאכלו מסעדותי, [אלו שלא התקינו עצם לטעודה לא יאכלו מסעדותי], יכול יפטרו וילכו להם, אמר המלך לא, אלא אלו יהיו אוכלים ושותין ושמחוין, ואלו שעומדין על גליהן ורואין ולוקין מצערין, שנאמר לנו כה אמר ה' אלחאים הנה עבדי יאכלו ואתם תרבעו, הנה עבדי ישתחו ואתם תצמאו, הנה עבדי ישמחו ואתם תבישו, הנה עבדי ירונו מטבוק לב ואתם תצעקו מכאב לב ומשבר רוח תיללו (ישע' סס י"ד), כי גרים להם, לפי שלא הקפידו על דבר המלך, עליהם פריש שלמה בחכמתו ואמר [כח] יש דרך ישר לפניו איש ואחריתה דרכי מות. דרך ישר לפניו איש אלו שמקפידין על דבריו של הקב"ה. ואחריתה דרכי מות. אלו שאין מקפידין על דבריו של הר'ה:

[לא] עפרטת תפארת שיבחה בדרכך צדקה תמציא. (כג) את ראות אדם שהוא מתעטף בתורה ובמצוות טובים ובכמיהות החסדים, עתיד לוכות לעטרת שיבחה, לכך נאמר בדרכך צדקה תמציא, בא ולמד מאברהם, מותך שחלק כבוד למלאכי השורש, זוכה לעטרת שיבחה, שנאמר ואברהם וקן בא בימים וגוי' (גיטחת כד), וכל כך למה, בדרכך צדקה תמציא, והיכן מצינו שעשה צדקה, דכתיב והאמין בה' ויחשבה לו צדקה (פס ני). בא ולמד מישוף הצדיק, שמתוך שעמדו ונתחזק בכבוד אכיו במצרים, זוכה לעטרות שיבחה, שנאמר וירא יוסוף לאפרים בני שלשים גם בני מכיר בן מנשה וילודו על ברבי יוסוף (גיטחש כד), והיכן מצינו שעשה צדקה, שנאמר ויכלכל יוסוף את אביו ואת אחיו וגוי' (פס מי נ). (כד) וכן בדור, וכי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו (פ"צ ני) [וכתיב והמלך דוד וקן בא בימים (מע ה' ג)], לדמותו שאין הוקנה מצויה אלא בדרכך צדקה (כה) שנאמר בדרכך צדקה תמציא:

[א] טוב פת חכמה ושלהה כה מבית מלא זבח ריב . (א) אמר ר' יותנן זו ארץ העולם הבא : מבית מלא זבח ריב . וזה חוצה בתוכה , מוכתח לו שהוא בן אמר ר' יוחנן (ב) כל המהלך ארבע אמות בארץ ישראל מוכתח לו שהוא בן העולם הבא . אמר ר' לוי כל הדר בארץ ישראל אפיו שעיה אחת ומות בתוכה , מוכתח לו שהוא בן העולם הבא ,מאי טעמא וכבר אדמתו עמו (גמיס נ' מ' , (ב) אמר ר' נחמה ארץ ישראל היה מכפרת על עונות מתיה . (ד) אמר ר' זבדא כל הצדיקים שמתו בחוצה לארץ מה אתה עושה להם , אלא הו אמר שארץ ישראל מכפרת על מתיה , אבל הצדיקים שבחווצה לארץ עתיד הקב"ה לצווות למלאכי השרת והם מביאים אותם במחילות מחוצה לארץ לארץ לארץ , ושם מוכבר להם , (ה) שנאמר וטהורותים על אדמתם גנו , (ו) אמר ר' אבוחו התאמר אף רשותם שבארץ ישראל מוכבר لهم , תיל וינערו רשותם ממנה (ו' מה י') , ולהיכן הוא מנערן , אמר ר' לוי מן הארץ לחוצה לארץ , (ז) [אמר ר' יהושע בן לוי] (ח) איןינו מעמידן כדי שידעו שיש דין ודין , ולהיכן הוא מנערן , שנאמר לעודקה שתי בנות הב (מ"ל נ' ט') . עתודה נהנים לצוווה לעתיד לבא ולומר לפני הקב"ה הב לי את הרשותם . (ט) תמן תנין משפט רשותם בגינם שנים עשר חדש , ר' אליעזר שאל את ר' יהושע א"ד מה夷' יעשה אדם ויגצל מדינה של גיהנם , אל' ייך ויתעסך במועשים טובים , אל' אם כן אף אומות העולם יעשו מצות ומעשים טובים , יכול ויפטרו מדינה של גיהנם , אל' בני (י) לא דברה תורה במתים אלא בחיים , (יא) אל' ר' אליעזר אני אומר לך טעם מה שמלמדני , אמר לו פעם אחת שמעתי אותך שהיה דרש בבית המדרש ואמר

פרק יט

[א] טוב ריש הולך בתומו מעקש (דרכיהם) [שפתיו] והוא כסיל . כל מי שהולך בתומו בעהה"ז (א) לפני בוראו , עתיד להגצל מדינה של גיהנם לעתיד לבא , (ב) שכן מצינו בנה שמתוך שホールך בתומו נקרא צדיק , שנאמר נח איש צדיק תמים (מייצת

הרשות ותקוני

[ז'] (א) ה"ר יוחנן ו' הילן מරלאג . מועד צילוקט לר' מתקאי' צפס תלמיד : (ב) כל סמאנך ד' למוטת צ'ם . נכלפנס נס צדפס תוגרמאס נסס טורה וכ"ג ה"ר יוחנן כל סמאנך ד' למוטת צ'ם יט' מתקאי' צילוקט מוכבתת לו טאום צן בועלס קצ'ה . ה"ר לוי כל סדר צ'ילן יטילן פולינו טעה קחת , וכן נסנא גנמרלאס כתובות ק' ק"ה ע"ה ה"ר יומי' כל חנוך חנוך ר' יוחנן כל סמאנך ד' למוטת צ'ם . מוכבתת לו טאום צן בועלס סכ' : (ג) ה"ר נחמי' הילן יטילן טעה מיכלתה על גוונת מטה . כספרי בטווייס פיסקן צ'ג' סיס ל' מילר חומר כל סוטב גהילן יטילן ה"ר מיכלתה טעו כ' : (ד) הילר זבילה . נדפס תוגרמאס הילר נס ל' זבילה : (ה) צ'ילן ומיטלייס טען לדממס ונו . וכ"ס צ'ג' רומי' נס גנכלס ונדפס תוגרמאס ר'ון זה פסן סכתוב וחילן צ'ג' ומונעטיס טען תלדמחס ונו יטחטו טוד מעל תלדמחס הילר מטה נס (עמום ט' מ') , והט' צ'ג' ומונעטיס טען תלדמחס ונו יטחטו טוד מעל תלדמחס הילר מטה נס (עמום ט' מ') . מילר עד תמן תמי' חסר גדרפס טען תלדמחס הילר מטה נס (עמום ט' מ') : (ו) ה"ר יטוטע צן לוי . ווינ'ו ווח'ג' צכל סדרפס , וממודע נגן נס צ'ג' רומי' גדרפס תוגרמאס : (ז) ה"ר יטוטע צן לוי . הוספטאי מו' טאום צ'ג' רומי' גדרפס תוגרמאס : (ח) חייט מגני'ן . כ"ס נס צ'ג' רומי' , גדרפס תוגרמאס חייט מגני'ן וזלעתי צ'ג' לוי מגני'ן : (ט) תמן תמי' עדויות פ' צ'ג' מ' , סדי טולד נס צ'ג' פ'ג' . ספקי'ן דר'ג' ספקה עטן תענטר (דק ט' ע') : (י) ה' לד' נדרת וורס גמיטיס הילן נביס . נכלפנס נס גדרפס תוגרמאס הילן נטנו לדברי וורס גמיטיס הילן נביס : (יא) ה"ר היליעזר הילן הילומן נל' טעם ממעה תלמדתני צ'ו' דורך צבאת קמדרט ווילר . כ"ס גס צ'ג' רומי' גדרפס תוגרמאס , הילן גדרפס וויל'ו וויל'ג' כ' כל סדרפס חילר לו ר' היליעזר חומר לך מומס תלמדתוי , הילר לנו טעם מהת ק'י'י' דורך :

[יט] (א) נמי זורתו . כ"ס צ'ג' רומי' גדרפס תוגרמאס , גדרפס וויל'ו וויל'ג' כ' כל סדרפס חילר סמלות נמי זורתו : (ב) אך מילנו זמי טמאניך טבלן צטומו נקלם לדיק טגמלר נח ל'ים צדיק תמים . כ'ק

ו, ט) וכן מצינו בארכומם שלך [בתום נקרא] תם, שנאמר התהלך לפני והיה תמים (נילעופ י' ח) וכזה לקנות שמים ואرض, (ג) [שנאמר ברוך אברם לאל עליון קונה שמים וארץ ס"ד י"ע], שמיים, שוכנו בניו להנחיל את התורה שנתנה מן השמיים. ואرض, שוכנו בניו לפירות ולבדות כעperf הארץ, וכל כך למה, בשכיל תמיות שהותה בו, (ד) וכן את מזוא שבל שמשלים ללכט בתום, הקב"ה מזמן לו חלק כמותו, שכן מצינו בארכומם שמתוך שלך בתום נודמנה לו שרה, וכן ביצחק שלך בתום נודמנה לו רבקה, וכן ביעקב שלך בתום נודמנה לו רחל ולאה בלהה וולפה, כלם משפחה אחת, ונחלת אחת, ועליהם מפרש שלמה בחכמתו

[יד] בית והון נחלת אבות ומוה' אשה משכלהת. וכל כך למה, בשביל הצדקה
 שהם עושים עם העניים בתום, והעליה עליהם הקב"ה כלו חם עווישים
 עמו צדקה, שנאמר [ז"י] מלוה ה' חונן דל. אמר הקב"ה הלוינו צדקה בעולם הזה:
 [גומולי ישלם לו]. ואני אשלם לך שבר לעולם הבא: (ח) אמר ר' יeshmu'el[ך] היה וא
 דרכה של תורה, פת במליחת האכל, ומים במשורה תשחה, ועל הארץ תישן, וחוי
 צער תחיה, ובתורה אתה عمل, ואם עשית כן, אשරיך וטוב לך, אשורייך בעולם
 הזה, וטובי לך לעולם הבא, (ו) ואל תתחאה לשלהן של מלכים, שלשלתך גודל
 משלוחנים, ונתרך גודל מכתדים, ונאמן הוא בעל מלאתך שישלים לך שבר פועלך,
 (?) שנאמר גומולי ישלם לו: [יח] יסיר בנק כי יש תורה. (ח) אמר ר' יeshmu'el גודלה
 היא תורה שהיא גודלה יותר מכם הכהונה ומין המלכות, שהמלחמות נקנית בשלשים
 מעלות, והכהונה בעשרים וארבע, והتورה נקנית בארכבים ושמונה דברים, ואלו
 הן: בישוב הלב בשמיות האוזן בערכיות שפטים ובחמתה פנים ולב טוב בדעת
 וכחמה מביר את מקומו וקונה לו חבר ומדرك לתלמידו ומעין בשמעתו, ואומר
 על הטעמא טמא, ועל הטהור טהור, ועל הן הן, ועל לאו לאו, ואומר דבר בשם
 אמרו, ונושא בעולם חכמו, ומכויר לעקבות, ומקבל פניו חכמים, ואוחח פלפי
 חכמים, ושמח בתלמידו, וזה נס לבו בהוראה, ואין מורה הלכה בפניהם רבו ולא
 יושב במקום מי שוחא גודל ממנה, ואוהב את הבריות, ואוהב את התוכחות, ומודה
 על האמת, ונושא ונותן בשמעותו, ומיסיר בנו לתלמיד תורה, והוא יש לו תורה
 ואריתריה, שנאמר יסיר בנק כי יש תורה ואל חמינו אל תשא נפשך. (ט) ואמר ר'
 יeshmu'el יסיר תורה כדי שתצילהו מדינה של נוהנים לעתיד לבא]: (י) אמר
 ר' יוחנן כל מי שהוא תלמיד חכם, ובנו תלמיד חכם, ובן בנו תלמיד חכם שוב

הערות ותקונים

אין תורה פוסקת מורהו, שנאמר לא ימושו מפיק ומפיו ורעל ומפיו רעל אמר ח' מעתה ועד עולם (יב' נט' כ), מהו אמר ח' (יא') אמר ר' יהושע בן לוי אמר הקב"ה אני ערב בדבר הזה. מהו מעתה ועד עולם, (יב') אמר רב יהודה אמר רב מבאו ואילך תורה מוסרת על אכביא שלם :

[כא] **רבות** מוחשבות בלב איש. (יג) אמר ר' יוסי הגלילי כנד מי אמר שלמה מקרא זה, לא אמרו אלא כנד אכשולם אחיו, שהיה מחשב בלבו ואמר אם הורג אני דוד אבי אני נוטל המולכה לנפשי, והוא אין יודע שמחשבו של המקום קדם לשלו שנאמר ועצת ה' היא תקום: (יד) ד"א זה אדוניה בן חיות, שוויה מתייען ואומר אני נדור משלמה, ואני נאה למילכות, והוא אין יודע שעצת הקב"ה קודמת לשלו, דכתיב ועצת ה' היא תקום: ד"א זה המן הרשע, שהיה מחשב בלבו ואומר למחר אני משכבים ואומר מלך מעשה מרדכי, והוא משלימיו בידי, ולא היה יודע שמחשבתו של הקב"ה קודמת לשלו, שנאמר ועצת ה' היא תקום: ד"א רבות מוחשבות בלב איש. זה פרעה הרשע, שהיה מתייען ואומר (טו) אני מאבד כל זכורי ישראל, כדי שלא ירבו ווימחו עליו, שנאמר כל ההילוד היואר תשלייכו (שמות ה' כט), (טו) ולא היה יודע שעצת הקב"ה קודמת לשלו, דכתיב ובני ישראל פור וישראל ירבו ועצמו במאד (פס ס'). (ז') אמר ר' חייא מה במאד מאד, (יח) כפלים כיוצא בהם: (יט) כתיב אחזו לנו שועליים (פס ט' יט). אלו מצרים גדולים: שועליים קטנים (טט). אלו מצרים קטנים, שהיו קשין לישראל יותר מן הנגדולים, שהיה אחד מהם נכנס לביתו של ישראל (טכ) ורואה את התינוק ומוטר להרינה: מחלבים קרמים (טט). אלו ישראל הגדולים: וכרמיינו סמדר (טט). אלו הינוקים. (כא) אמר ר' שמעון בן יוחאי מפני מה נמשל ישראל לכרכ, אלא מה הכרם הזה בתרחלה אדם מעדרו, ואח"כ מנכשו, ואח"כ מסמכו, וכשהוא מוציא את האשלול חורו וקוטפו, ואח"כ עוצרו ומוסיא ממנו יין, בן הם ישראלי, כל רועה ווועה שהוא עומד עליהם ציריך לנחוג עליהם, ומENN שנקראו ישראל כרכ, שנאמר כי כרכ ה' צבאות בית ישראל וגוי (ישע' ס'), מה נטיעת זו משעה שאתה נוטעה מקומה ניכרת, כך נטע הקב"ה מלכות בשבעתו של יהודיה, עד שיצץ [מלך המשיח], שנאמר לא

הערות ותקוגים

יסור שבת מיהודה וגוי) (כ'ב) אמר רב הונא שבע שמות נקרא משיח,
ואלו הן: ינון, צדקנו, צמה, מנחם, דוד, שלה, ואלהו. ינון מניין, שנאמר לפניו
שםש ינון שםו (פס' ע' י), צדקנו מניין, דכתיב וזה שמו אשר יקרא ה' צדקנו
(יעמ' ג'). צמה מניין, שנאמר הנה איש צמה שמו (יעמ' י). מנחם מניין, שנאמר
כי נחם ה' ציון ונור' (עט' ע' י). דוד מניין, שנאמר וועישה חסר למשיחו לדוד ולורועו
עד עולם (חצ'ס י' י). שלה מניין, שנאמר עד כי יבא שלה (כ'ב' ע' י). אליתו
מנין, שנאמר הנה אנבי שלוח לכם את אלה הנביא לפני בוא יום ה' הנadol והנורא
(מג'ל' ג' כ'ב):

פרק כ

[א] **לֹן** היה הומה שבר. (א) [אמר ר' זעירא] אלו דברי תורה שנמשלו בינו, שנאמר לכו לחמו בלחמי ושתו ביין מטבחין (מ"ב ט ט), וכל שמתולצץ בדברי תורה הוא נקרא **לֹן**. **לֹן** היה הומה שבר (ב) אמר ר' וותנן כל מני משקון יפין לחלים חוץ מן היין, למלה, אם זכה בשם חוו, ואם לאו בשם טמו. (ג) משmachו, דכתיב ויין ישמה לבב אנוש (טילס קד טו). אם לא זכה בשם טמו, דכתיב **לֹן** היה הומה שבר וכל שונה בו לא ייחכם:

[ב] נחם ככפר אימת מלך. (ד) אמר ר' יודהה בר' סימון מה הרעמים הללו כשם
יוצאים לעולם הן מרועישן כל העולם, אם הרעמים כך, נקמו של הקב"ה
על אחת כמה וכמה: ד"א נחם ככפר. (ה) אמר ר' חמא בר חנינא מה הכפר הזה
כיוון שהוא צוחה בקהל, אדם השומע קולו מתיירא, אם הכפר כך, נקמו של
הקב"ה על אחת כמה וכמה: (ו) אמר ר' לוי שבעה שמות נקראו לאיריה, ואלו
זהן: אורי, כפירות, לביא, ליש, שחיל, שחין. אורי כמשמעותו שחבל מתייראי ממנה.

הערות ותקונים

כלפומיס חסר זה ומתחילה ומגין נתקרכו יתרכזים כלום: (כב) חמר דצ' כוונת שמות. כ"ס בס' גלומות תוגרמות היבן צדוקים ווינו'ם וחיה' כ' כלל צדוקוטיס שמות, ונפרטת אלה מונה רק טבעה, ואחד ייקון שמותnis שמות לאחד מגדלים מעש תורס נדפס כבלצוי, ואחד מגדלים מעש תורס נמזה' נכ' "בוחומיקתון" קובץ 44, וכפלרלמה קו"צ, 145, 147, 1151, בראונונס בקטנטומינין בנתה רע'ם ווינו'ם ס"ד ובס' 1151' המסטערלהטס הנ' ז' וכן מונה במוזול וויטרי, וביצית קמדרטס ח'ג' כטבר בעיר קרב' הילנס מודר'ג' חיש מוחר טויזו'ן בחופת הילו'ן ז' (8) וטס גמערת תורס ליטטל שמות נט' למץיה ווותכ' סס. יון, גמה, פלְּגָיָה, יונְזָן, מַטִּיחָה, הַלָּגָן, נַבּוֹרָה, הַכִּיְעָדָן, וְעַזְנֵן סַבְּדָלִין ח'ג' פ"ג, ובוילס רנס פ"ג ספק לי רחיק ממי' מנהם:

[ב] (א) ה"ר ציירן היה לדברי מורה. סופריו סמלות ע"ה וצילה" כמו טעם בכ"ז, רומי, וכן כדמיה תונדרהס שנ"ג, מ"ר זילת, ומוגב בילקוט רמי כתתק"ח ונש הול נורם מ"ר זילת, וט"וין מלדת" מוכב תנע זה הקמיהה, ואלטס ווינויאן והח'ל' כל לדפוסים חמר בס סהומר: (ב) ה"ר יוחנן. כ"ס גס בכ"ז רומי לאן נדפס גס לדפוס תונדרהס חמר בס רוחמי, ובילקוט שנ"ג ה"ר יוסי ק"נ ה"ר יוחנן, וכן כנמלה קרנות נ"י ע"ה תען קמיס דר' יוחנן כל מיי מתקן יפין נחטוט חזן מן סיין, וכן כ"ר סוף פ"ט ה"ר יוחנן סכל הולך למלה ספרתו חזן מן סיין: (ג) מתחמי לכתמי ווין טמה נכב הטוט, הס נון זכה מתמןנו. כ"ס גס בכ"ז רומי ואלטס תונדרהס, לאן לדפוס ווינויאן נסחמו חזן מלה ולו"ע ווילס נלו' מתמןנו, [מתמןנו, לאחיך ויין טמה נכב הטוט, הס נון זכה מתמןנו] לכתיב נן סיין: (ד) ה"ר יוסקה כ"ר סימון. כ"ס גס בכ"ז רומי ואלטס תונדרהס וכן מוגב בילקוט לאן לדפוס ווינויאן והח'ל' כל לדפוסים נכמת בס בהומר ובס שנ"ג קרבנישס בלטו כהן יוקאן נושאן כן מרישטן לב' כסuls ווילטמן לב' סק"ב סל' חחת כמס וכסמה: (ה) ה"ר חמץ דבר הנינה מה כספיר בס כו' נסחמו תל' קקב' ס' טאל"ב. כ"ס גס בכ"ז רומי ואלטס תונדרהס וכן בילקוט, לאן לדפוס ווינויאן והח'ל' כל סדרפוסים נסחים בס רוחמי ובר' סני' בס ד' נסח קרינית מלך, ככבר בס הולס שומם קוול ומילרין מתמו לב' סק"ב טאל"ב: (ו) ה"ר לו' שבס קמות נקרחו נגידיה. כ"ס גס בכ"ז רומי ואלטס תונדרהס ובילקוט בס, וזה חמר סדרפוסים ווינויאן והח'ל' כל לדפוסים, וכשהם בכם סכ"י שבעש טמות ובפלטן הטע מוה רך בס, ובילקוט שנ"ג ה"ר לו' שבס צמות יט' יט' נחרוי וטל בס, ה"ר צחן כפדי נזקיtem לס שחן גור הלהיט. ווילס' כ"ס ביני כו' שטוק פלטיאן, וויסטס צמות נגור הלהיט. מילרכ' נאמן פאליט מספר בנטטה, הולס ה"כ גן נמיה דרכטה נן בס פה, ווילס' ספק האני' ס"ק חוץ כה

כבר שכל מי שראה אותו כופר בחיו. לביא שהוא חותם לזכות בני אדם. (ז) ליש
שבשרין של בני אדם כלא יש בשינויו. שחיל שהכל שוחל מלפניו. שחוץ שהוא
מושיחין בשינויו: "ד"א נהם ככפיר. (ח) אמר ר' יוחנן בא וראה שאפלו הנכאים עשו
סיג לדביריהם, שנאמר אריה שאג מי לא יורא (פומס ג ח), יכול שלא היה קולו
אלא בקול הארי בלבד, אמרת מי נתן קול בארי, לא הוא, וכל כך למה מכניין אותו
לבריותו, כדי שתכברע קול און ותהא יכולה לשמעו. (ט) [וכן] הוא אומר והנה כבוד
אלחי ישראל בא מדרך הקדים וקהל מים רבים וגוי (יקלקל ג ח), יכול שלא
היא? קול אלא בקול מים רבים אמרת מי נתן קול במים, לא הוא, וכל כך למה
מכניין אותו לבריותו, כדי שתכברע האון ותהא יכולה לשמעו: [וכן] הוא אומר והר
סיני עשן בולו (פומס ט יח), יכול לעשן הכבשן בלבד, והלא נאמר והחר בווער באש
עד ללב השמים חישך ענן וערפל (דיניס י ט), וכל כך למה מכניין אותו לבריותו, כדי
שתכברע און ותהא יכולה לשמעו: "ד"א נהם ככפיר. (י) אמר ר' ישמעהל בא וראה
בחו ונברתו של הקב"ה, שכל מה שברא הקב"ה בעולמו קבעו בסאסא בכבודו, בראש
את האלים ואת הנשר ואת השור ואת האריה, וקבעו בסאסא בכבודו, וכיון שההמקרים
ניהם בסאסא בכבודו מודען, מפני מה, מפני שדמויות אריה קבועה בו, אך נאמר מהם

[ת] מי יאמר וכי תני לבי. יהי שמו של הקב"ה מברוך לעלם ולעולם עולמים שתרה וקדושה שלו היא, והוא בוחן לבות וכליות, והוא מטהר את ישראל, אמר שלמה דוד אביו אמר לפני הקב"ה ובין העולמים ל' טהור בראשו בראשו אליהם (אפסת לו יג), (יא) שאל שלא בענין, וכיון שידע ששאל שלא בענין, חור ואמר כבנני מעוני ומהתאי תחזרני (פס סס ז) מה השיבתו רוח הקודש, אמרה לו ודוד הוזל ונשפלה עצמן על השאלת ששהאלת, אני נוטן לך ל' טהור, אף רוח הקודש אמרה עלי בקש' לו איש כלבבו (פ"ז י"ד), כיון שראה שלמה שהשפלה דוד עצמו, אף הוא אמר מי יאמר וכי תחרתי מהתאי. (יב) מה שבר נטול על כך, יושב שלמה על כסא ה' למלך (ז"ה ט ט), וכי יש אדם שיושב על כסא של הקב"ה, אלא מה כסאו של הקב"ה שילט בכל העולמים כולם, כך שלמה שלט בכל העולם, שנאמר כי ה' רודת בכל עבר הנהר מתחפה ועד עזה (מ"ט ז), (יג) והלא מתחפה ועד נתנות זו אצל זו, וכך שיצא אדם מתחפה והולך למורחה, וכן המורה למערב, וכן המורה לצפון, וכן הצפון לדרום, מקופה ועליה עד שעולה לעזה, כך ה' שלמה הולך וישולט ומוקף בכל העולם מראש ועד סוף. אמר ר' יוסי האגידי כל כך

הערות ותקוניים

למה וכיה שלמה, מפני שלא הגיעה דעתו ולבו לפני הקב"ה, והלא דברים ק"ז, ומה אם שלמה אבי חכמה ואבי הנבואה על שהשפיל עצמו וכיה לשלוט מטופח העולם ועד טופח, שאר בני אדם על אחת כמה וכמה, מכאן אמרו חכמים אשרי אדם שמשפיל את עצמו, ואני מוגביה את עצמו כדי שיזכה לפני הקב"ה:

טראם נס

[א] פלני מים ל' מלך ביד ה' על כל אשר ייחפץ יטנו. (א) ר' ישמעאל אמר פלני מים ביד ה', מה המים הללו בשאהת נורנן בכל' אתה מטה אותן בכל' צד שאתה רוצה, כך כשבשר ודם עולה למולכה לבו נתן ביד הקב"ה אם וכיה העולם, הקב"ה מטה לבו של מלך לנורנות טבות, אבל אם נהרייב העולם, הקב"ה מטה לבו לנורנות רעות, וכל גנירה וגנירות שוויצא מפני אינה יוצאה בתהלה, אלא מלני סכרים. ללב ואמר על כל אשר יפהו יטנו:

[ג] עשה צדקה ומשפט. (ב) אמר ר' [אלעודה בר'] שמעון כל העושה צדקה ומשפט, מעלה עליו הכתוב כאלו החקיר (לפני) עלות ובחום, שנאמר נבחר לה' מובה. (ג) אמר ר' ירמי' כל יום שיש צדקה ומשפט בעולם, חביב לפני הקב"ה בשלום ובחום. שנאמר נבחר לה' בוחר:

[יד] [מתן בסתור יכפה אף]. אמר ר' יוחנן כל מי שנוטן צדקה בסתר, הקב"ה יכפה מלAKER המות שנקרא אף מטען ומאנש ביתו. אמר ר' לוי גודל שכר הנוטן צדקה יותר מלכהה, שהוא שנוטנה לשם צדקה והוא נוותנה, אבל הוליך אינו יודע אם ראי הוא לה אם לאו. (ד) תמן תנין. (ה) מי שיש לו חמשה וחובים ונושא ונוטן בהם, הרי זה לא יטול, וכל מי שאינו ציריך ליטול ונוטל, (ו) אינו מות מן הוקנה עד שיצטרך לבריות, (ז) וכל מי שאינו ליטול ואינו נוטל, אינו נפטר מן העולם עד שהילוק לאחרים ממשו, (ח) וכן הוא אומר ברוך הגבר אשר יבטה ב' (וילוי ז') :

[כא] רודף צדקה וחמד ימצא חיים צדקה וכבוד. (ט) אמר ר' אלעוז בר ר' שמעון כל מי שרודף אחריו צדקה הוינו לו בגין עלי צדקה בעלי תורה בעלי אנדה. בעלי צדקה מניין, דכתיב צדקה וכבוד. בעלי תורה מניין, כתיב הכא ימצא חיים צדקה וכבוד, וכתיב התם כי הוא חייך ואורך ימיך (דינין ג' כ'). בעלי אנדה מניין, כתיב הכא כבוד, וכתיב כבוד הכהנים ינחלו (מ"ל ג' ט'): [כב] עיר גבורים עליה חכם. עיר נבורים אלו השם שמן עירן של מלכים: עליה חכם. זה משה שעלה לשמיים: וירד עוז מבטהה. זו תורה, ומניין שטלאכי

הערות ותקוניים

הסמל מוביל עד כל' מיזכה לנפי לcket' נמי' נס נכ' רומי' וכל'ם מוגלמא וחקל קלפום ווינ'יך ולח'כ' ב' כל' קלפומיס;

השות נקראו גברים, שנאמר גברי כה עשי דברו (ח' ל' ק' י), וממן שעה משה ולמורים, שנאמר משה עלה אל האלים (פס' ט י), וממן שה תורה נקרה עז, שנאמר ה' עז לעמו יתנו וגנו (פס' ט' י) : (י) [ד' א] ומשה עלה אל האלים. אמר ר' שמואל בר נחמני עד שלא תנתק התורה השמים שמים לה (פס' ק' ט). לא אלו היו יכולין לירד ולא היו יכולים לעלות, (יא) משל מלך שהשיא בתו (יב) ובכע קרטיסין ואמר בני רומי לא יחתון לஸודיה, ובני סוריא לא יסקון לחומי, משה שיא את בתו התיר גירותא קרטיסין, כך עד שלא נתנה התורה מן השמים, השמים שמים לה, משנתנה התורה ומשה עלה אל האלים (פס'). וירד ה' על הר סיני וגנו (א' י' י) : (ג) תנא דבי ר' ישמעאל וישמעו יתרו כהן מדין (ס' י' י), מה שמועה שמע ובא, מלחת עמלק שמע ובא, שהיה כתוב בכתב ידו יחשע, ר' אליעזר המודיע אומר נתינת תורה שמע ובא, שבשבועה נשנתה תורה לישראל וזו כל מלכי אדרמה בחיליכיהם, שנאמר ונחכלה כלו אומר כבוד (ג' ל' ט), באותה שעה נתבקצנו כל מלכי אומות העולם אצלם בלם הרשע אמרו לו, בלם מה טיבו של עולם כלו מתריעש, שהוא הקב"ה מביא מכל של מים לעולם ומחריבו, אמר להם שוטים שבعلوم כבר נשבע הקב"ה שאינו מביא מכל של מים לעולם, שנאמר כי מי זה זאת לי וגנו (ע' י' י), אמרו לו שמא מכל של מים אינו מביא, אבל מכל של אש אש מביא, אמר להם לא מכל של מים ולא מכל של אש, תורה הוא נזון לעמו, שנאמר ה' עז לעמו יתנו וגנו בון שמעו כלם מפי הדבר הזה הללו כל אחד ואחד למקומו : (בנ') **שומר פיו ולשונו.** (יד) אמר ר' ישמעאל מלמד שמיתה של אדם ותחיתו של אדם אינה נתונה אלא בלשון, (טו) אם זכה ונצרחו הוא מחייו, ואם לאו הוא ממתהו, וכן הוא אומר מות וחיים ביד לשון (מ"ל י' י) :

פרשה כב

- [א] נבחר שם מעושר רב מכף ומוחב חן טוב. (א) בא וראה כמה הוא שkol' שם טוב בעולם, שאפילו יש לו לאדם אלף דינרי והב ולא קנה שם טוב, לא קנה כלום, וכן הוא אומר כי לויות חן הם לאשך (מ"ל י' י) : (ב) חן טוב. ואין טוב אלא תורה, שנאמר כי לך טוב נתתי לכם (מ"ל י' י), וכתיב טוב פרוי מחרוץ ומפוז (ס' י' י) : (ד) **עקב עונה יראת ה' עשר וכבוד וחיים.** (ג) אמר ר' [חנין] אם זכה לknوت

ה ערות ותקוניים

ר' י"ע חמור כל פרניל' לנשות נדקה וcosa קוין לו ניס נני' חῆר נעל' שטר געל' גנדס כ' : (י) ל' י' ומטה עלה מל סולניים. סופפת כל תטממל כמו סקט צב' רומי' וצלפוס תוגרימה, אבל צלפוס וויניל' יתח' ווק' כי אין מיטו נלהן ומזה רק כי צמלה מזון מעלה ומטה עלה אבל סולניים, אבל זחת קבנתי מקס לסתמלה זהה בכלה ישן כי כבד גנו'ת מקומות גא'ע' : (יא) ומטה גאנ'ל'יס, ספק כל' פסקו בחתך קאַל'יס (ק' ג' ט' ז') : (יב) וקבע קרטיסין וכו' כתהי גוילתם קרטיסין. בס' נס נכ' רומי', וצלפוס תוגרימה בג' כתהי גוילתם וגתתלהן סטמלה מלהר טס וקבע גוילות וקרטיסין, אין ספק הא' צטמלה וגווילת טה סופפה מן האנטיק נלהר מלהר קרטיסין, ולטהן נספיקתה טס וטס בג' כתהי קרטיסין וע' ט' צטערל' ג' ט' ושיין הנחומי' וחלמי' הו' י' ט' וטס נלהר נלהר גאנ'ל' גאנ'ל' רומי': (יג) תמן דבי ר' טמעלן וטמע יתלו. טה גמילת' ריש פ' יתרו, וגעזרו זו סב'ת' כסמדר תמן דבי ר' יטמען' ווונטו נסמיילת' דר' יטמען', וונטלס ממע' נטס פז'יט סטודר לסתמלה טה צב'ן, וטול' סב'ת' זו עט' כסוס ורד' ק' נט' קר' ימי' וטצע'ה לסתמלה טה צב'ן היינט סטורט: (יז) ה' ר' יטמען' מנגד. וט' ג' נס נכ' רומי' וצלפוס תוגרימה, אבל כל' קלפוסים חסר זה ומוחיל' טמייתו טן חדס: (טו) טסcosa וגולדס. צב' רומי' וצלפוס תוגרימה טסcosa וגולדס וויניל' וויניל' :

- [כב] (א) גה ורלה כהה גהה טקן טס ווע' צונס. גויזה צינקען גמ' לתה'ג' ט' צטס המתרכז: (ב) כן ווע' טה סופף לקלט ווע' חכל' צלפוס וויניל': (ג) ה' ג' מנין. מקנגי' כהו טאָט' צב' רומי' צלפוס

ענוה ויראת ה', זוכה לknות� עושר וכבוד וחווים, ואם לאו [ה] צנים פחים בדרך עקש,
ובכל מי שהוא ערום שופר נפשו ירכס מטה :

[ג] חנוך לנער על פי דרכו. (ד) ר' אליעזר והוא ר' יהושע, ר' אליעזר אמר חנוך בנהן עד שהוא נער בדברי תורה הוא מתגדר בהם וחולק, שנאמר גם כי יקoon לא יסור ממנה. ור' יהושע אמרו (ה) כהדא תורה דלא יליפא רדייא ומתקשיה עליה בסופא, (ו) וכהדא עכברתא דרבנן דאית לה אחר כי אהא עד בהניא רכובנא. וכובשייה להא אין אמר גובל להא:

[טו] **אולת** קשורה בכלל געו שבט מוסר יהודיקנה ממנו. (ז) אמר ר' זבדא שבטה של תורה מסינה ממנו, אם זכה אדם לשבט מוסר הרוי מוטב, ואם לאו הרוי מלכות בית דין, (ח) הוא דאמר מתלה להכימיא ברמייא לשטייא בכרומייא, (ט) אם זכה אדם הרוי שבטה של תורה, ואם לאו הרוי שבטה מלכות. (י) [חמן] תנינן ר' נחוניא בן הקנה אומר כל המקובל עליו על תורה טעבירין ממנו עול מלבותן:

[ז] הַת אָזֵן וְשִׁמְעַן דְּבָרֵי חֲכָמִים . אִם נִנְכַּסְתָּ לְבֵית הַמְּדֻרֶשׁ וּרְאֵיתָ חֲכָמִים שִׁוּבָנִין וּמִתְעַסְּקָנִין (יא) בְשִׁיחָתָה שֶׁל תּוֹרָה , הַת אָזֵן וְשִׁמְעַן לְדִבְרֵיהֶם

(יב) על מנת שתשמורם, שנאמר [יח] כי נעים כי תשמרם בבטן:

[יט] **לחיות** בה' מבטח הודיעתך היום אף אתה. אמר שלמה הודיעת חכמתך בעולם הזה כדי שתהא שומרה לזרות:

כתבתי לך שלישים במוועצות ודעת . (יג) בר חוניא אמר בם

uczot ודעתי : (יד) שלישיים . [המד"א] מתמול שלשות (טמו כה כת) :

הערות ותקוניים

(טו) ד"א שלישים. גבורים, כד"א ושלישים על כלו (פ"ז י' ז) : ד"א שלישים. (טז) אמר ר' יישמעאל כל מעשה תורה משולש, תורה נבאים וכותבים. (יז) ואתiotah משולשים אלל' פ' מ"ס תי"ז, אמרת. ושבט משולש ראובן שמעון לוי, ואתiotoo משולשים לוי, ואחים שלשה משה אהרן ומרים. ונצפן בשלשה, שנאמר ותגבורו בשלשה יהודים (טמ"ט ב' ז). ישראל משולשים כהנים ליום ירושלים. וורה שלישי, שנאמר בחדש החילishi לצאת בני ישראל (פ"ז ט'). קדושה משולשת, (יח) אמר ר' לוי הא למדת שככל מעשה היום משולש היה, لكن אמר הלא כתבתי לך שלישים: [בموעצות ודעת]. (יט) מלמד שבה לימד הקב"ה עצה ודעת למשה, וכותב לו באמת, והודיעם לו באמת, ונתנים לו באמת, כדי שיילך הו ואירועים ושיםםם לישראל באמת, שנאמר להודיעך כוונת אביך אמת להשיב אמורי אמרת לשליחיך:

[כב] אל תנול דל כי דל הוא. (כ) וכי מה היה שלמה צריך לחוכר שני פעמים דל,
 (כא) אלא משנולד לו מנכטו, שמתוך שאין לו נכטו (כב) חכמתו אינה
 מתקיימת, שנאמר והכמת המטכן בזיה ודבריו אינם נשמעים (קיל ט י), דל
 מהיו שאין לו פרוטה (כג) לזרות בה, מתרך לך גזלוין היי מן העולם: "דא"
 אל תנול דל. (כד) אמר ר' עקיבא דיו דלתו של עני, (כה) דין הוא
 לדامر מתלא (כו) מסתיא ליעיקא שבкова לעייקותה: ואל תדכא עני בשער.

הערות ותקוניים

(בז) אמר ר' טימון בשעת דין אל החום עלייו, (כח) ד"א אמר ר' עקיבא אין מרחמי בדין: ד"א אל תניגל דעתך. (כט) אמר ר' ה'יא שבעה שמות נקראו לעני, ואלו הן: עני, אבון, מסכן, דל, דך, רשות, מך. עני כמשמעותו, אבון שחותא מתוארו לכל, רשות דבר [אנינו אוכל] ואינו שותה, מסכן שהוא מסתובן בחיוו, דל שהוא דל מוכסיו, דך שהוא מודרך מקום למקום, רשות הוא מתרושש, מך שהוא מך עד האסכמה התחתונה, ולא דין כל העניות היה אלא אף את גולו, לפיכך פריש שלמה בחכמו ואמיר אל תניגל כל כי כל הוא:

[בג] כי ה' יריב ריבם. (ל) אמר רב המנוגא כי ה' יריב ריבם בעולם הזה: וקובע את קובעיהם נשפ. בעולם הבא:

[כח] **אל** תנג נוביל עולם אשר עשו אבותיך. (**לא**) אמר ר' שמעון בן יוחאי מנהג שעשו אבותיך אל התשנה אותו, כגון אברם שתקן תפלת השחרית, דרכטיב וישכם אברם בCKER אל המקום אשר עמד שם את פניו ה' (מייחס יט כ). ויצחק תקן תפלת המנחה, שנאמר ייזא יצחק לשוח בשדה לפניהם ערבות (פס כד סב). ויעקב תקן תפלת ערבית, שהוא במקומו וילן שם כי בא המשמש (פס יט י). שלא תאמר אף אני מושיף אחרית, שנאמר אשר עשו אבותיך, מה עשו אבותיך, (**לב**) אמר ר' יוחנן לא עשו אבותיך להם לבדם, אלא עשו אבותיך בכל הדורות: [**כט**] חווית איש מהיר במלאכתו. בא וראה הכהנתו של שלמה שהיה מהיר במלאכתו של הקב"ה, (**לג**) שבית המקדש בנה לשבע שנים [שנאמר ויבנוו שבע שנים (מ"ה, ט)], וביתו בנה לשלש עשרה, [שנאמר ואת ביתו בנה שלמה שלש עשרה שנה (פס יט)]. ד"א חווית איש מהיר במלאכתו. בשעה שבקשו סנהדרין למןתו (**לד**) עם שלשה מלכים וארכבה הרוויות, עמדו שכינה לפני הקב"ה ואמרה לפניו רבנן העולמים חווית איש מהיר, הם ווזרים למןתו עם החשובים, באותה שעה יצאה בת קול ואמרה להם, לפני מלכים יתיצב כל יתיצב לפני חשובים:

פרק כג

[ה] התעיף עניך בו ואיןנו כי עשה יעשה לו כנפים. (א) אמר ר' ישמעאל
(ב) שלשה הן שחוות מקומן, תורה, וישראל, כסף וזהב, ישראל

הערות ותקונים

מתקן נ"א פ"י נ"ג וושקה כל ק"כ טעויות לנווי רך ממה שטהה מעיר וח'יך כ' כל
כלפיטים במשתת מתיו נושא בקבוק נזקקה (ב') ה"ל סימון נצעת דיוון כל חום פלו. כ"ה נס נ"כ"
רוויי וכלפיטים תוגרנמא. וכלפיטים ווינווילו חמר סס קהימור ובכיה הן תלכלה עני בטהר נצעת דיוו : (כח) ד"ה
ה"ר עזקינט הון מלוחמן דין. וכ"ה בכ"י רומי וכלפיטים תוגרנמא והחל כלפיטים ווינווילו : (כט) ה"ר מיה
שכעתם דמות נקרחו לנווי. נטה נז"י פ"ל"ד הות' ו' וטס וויס' נס "כלנ'" פליק נלהר סס טמונה דמות
נקראנו לנווי ה' נטפה מהלך מלפיטים, וכטיריך בערך לנטון סכיה סטמיה מו"ד ו' ולפיו סג'
שכעתם דמות, ומפני זמ"כ סס טבאייה סמדרכת מתי, וכן מטה סטמיה בתוגרנמא גאנלטס מונכער צאל הות' ג'
ווג' סס בג' נג' בצעטש דמות ובמוקס לך מזוכג צתמאומן סס הקליסים וכן מזוכג צאלדר'ג פמ'ג גאנטח ז' צ
קד 122 : (ל) המר דב הגונטה. גולדפיטס ווינווילו מטמ' סס קהומו : (לא) לנטק'ס צטטש איזטער.
ז' גאנט טאט' בלהוקט נטטס סטמאלט זטלפיטס ווינווילו וח'יך צאל סטטיטס סטטס ביהומר ויך הינט סס דט'ה ליהיט
מזוכג צטטש איזטער לאן התה' נטט' (לב) ה"ד יוחן. כ"ה נס בכ' רומי וכלפיטים תוגרנמא הנט' צאל כלפיטים
וינווילו וח'יך כ' צאל סטטיטס חמר סס קהומו : (לה) צט'ת סטטיטס צט'ת צט'ת צט'ת צט'ת צט'ת
ק"ל ע"ב' ונדער צוית ריטס פ"ה וטקייחן בטיב פ"י : (לח) נט' ג' מיליט' ו' ד' סדריפות. באנטס סטטיטס זטטער
ק"ה ע"ב' צאנטס מיליטס וולרכטעס בליזווטה פ' נט' נט' מילק נט'ו'ס בטהר. וע' מילר חווית ריטס פ"ה ומילר
ק' ע"ב' צאנטס מיליטס וולרכטעס בליזווטה פ' נט' מילק נט'ו'ס בטהר. וע' מילר ריטס פ"ה, תלדר'ג פ"ג' :

[בג] (א) ה"ר טטטטטט צאנטס פן צחינו למקומן. כל קהומול עד למאניה גאנטיאו סט' ג' בכ' רומי'
 וכלפיטים תוגרנמא, הנט' צטלפיטס ווינווילו וח'יך צאל כלפיטים חמר לא, וכטעל ריק מונטער אקל' ג' צט'
ע' סטטיטס צאנטס פט'ו'ס ומילטער, מילגר מא פט' נט' צט'ת האניס כרלהטואיס כל מטה צאנטוג' צאנטוג'ס
תאטו'ס צאנטיג'ויס צאנטוג'ויס יולתוב עט' קלוותה סטטיטס סטטיטס ע' : (ב) צאנטס סן צחינו למקומן. סטטיטס
ק' צט'

היו מעבר הנهر, דכתיב ייאמר יהושע אל כל העם כה אמר ה' אלהי ישראל בעבר הנهر ישבו אבותיכם מעולם (יושע י' ז), ומניין שהו למקומם, שנאמר בכליה יובאו ושם יהיו עד יום פקדיהם אותם נאם ה' (יימ"ס י' ככ), בסוף זהות היה מארץ מצרים, שנאמר נשאלה אשה משכנתה ומגרת ביתה כל' בסוף וכלי וזה (שיטים ג' ככ), ומניין שהו למקומן, שנאמיר מלך מצרים על יוושלים ויקח את אוצרות בית ה' ואת אוצרות בית המלך את הכל לך, ויקח את מגני הזהב אשר עשה שלמה (ישע' י' ט). תורה היהת מן השמים, שנאמר מן השמיים השמייעך את קולנו גורו (יניס' ד' נ), בין שחטא ישראל במעשה העגל, נשתכו הלוחות ופרוח הכתוב למקומו, שנאמר התעיף עיניך בו ואיננו כי עשה יהושע לו כנפים כנשר עופר השמיים (ישע' י' ס). (ג) אמר ר' יוחנן אעפ' שנשתבררו הלוחות חזרו ונתחדשו להם, שנא' (בז' ח' א' [בעת החיה]) אמר ה' אליו פסל לך שני לוחות אבני בראשונים ועלה אל' הרה ועשית לך ארון עין (יניס' ה'), ומה שכתב בראשונים כתוב באחרונים, שנאמר וכיותוב על הלוחות במכות הראשון את עשרת הדברים גורו (פס' ז' ז). ר' אליעזר שאל את ר' יהושע אל' רבי הלוחות הראשונים אמיתי נתנו להם לישראל, אל' ביום הכהנים, אל' ראייה מנין, אל' בשם שעשה בראשונה ארבעים יום, כך עשה בשנייה ארבעים יום, אל' מנה מום שנשתבררו הלוחות עד יום הכהנים נמציא שמוניהם יום, ארבעים שהמתין לארון, וארבעים שעלה לשמיים גורו, אל' רבי מקרא הזה מי פירושו, ורעתם הרבה והבא מעט אבל ואין לשבעה (שתה) [שתו] ואין לשכירה לבוש ואין לחום לו והמשתכר משתכר אל צור נקוב (מ"י ה' ג), (ד) ורעתם הרבה והבא מעט, משבטלו העומר, אבל ואין לשבעה, משבטלו לחם הפנים, שתו ואין לשכירה, משבטלו הנדים, לבוש ואין לחום לו, משבטלו בנדי כהונה, והמשתכר משתכר אל צור נקוב, משבטלו שקלים. ועוד אמר לו רבי המקרא הזה מהו פירושו, כי התאה לא תפחה [ואין יכול בגפnim בחש מעשה זו וסדרות לא עשה אוכל גור ממלחה צאן אין בקר ברפתים (חנוך ג' י), (ה) כי תאנה לא תפחה] משבטלו הבכורים, ואין יכול בגפnim, משבטלו הנדים ונpsi יין,猜想 מעשה זו משבטלו שמן המאור ושתן המשחה, וסדרות לא עשה אבל, משבטלו התמידין והמוספין, גור ממלחה צאן, משבטלו הקרבנות, ואין בקר ברפתים, משבטלו זבחים, אבל לחר לבש בשיינה בית המקדש במורה בימינו מהו אומר, ונבנהה (ה) עיר על תלה וארמון על משפטו ישב, ויצא מהם תודה וקהל משחקים (יימ' ג' י' ו' יט), ובתביב אליהם ח' חיל וישראל רגלי כאיות ועל במותיו (עמידני) [ודידני] למנצח בניגומי (חנוך ג' יט) :

(כד) גיל ניל אבי צדיק וולד חכם ישמה בו. (ו) אמר ר' ישמעאל אשורי דוד מלך ישראל שוכן להוליד בן חכם ולשםו בחכמו, لكن נאמר וולד

הערות ותקוניים

זה סוף צהדר"ג פרק מ"ז נסחף ז' (קד 130) אבל מוסחף ה' צהדר"ג סס פמ"ה וזה מקומן במתיחיל בסוף מליס חור למקומם, ויפס כעל סכך שכך שגדול מכך"ז סעכטער לי הין ספק טאלטיכל סתיחיל ג' גנילס חוץ למקומם ומממשקס בצעט סילטונס ע"ט. ומקור למלה מילוט צדלא מס' דעמלק פ"ה צפוקן וילסנס טס טרלן במליטיס וס חד ממסחה גנילס חוץ למקון, ווועגן צילוקט צבנעה רמי רס"ג צטס צמילטעה, ווילוקט מילוי דמי התק"ס צפ' קאנטונג עיניך צו קאנטונג ממליכתך ופנטווע ניטס קט מדרכט צי קוה קאנטונג צמילטעה, וכן האמר סקצ"ס צוועס סוס וווע מלידזין וכבר גלון, ומוווע גאנטן צילוקט יט"ע דמי ט' מ' צטס צטס קילטונ. ואנש סמסלן מן מדרכט מילוי סכין וס צטס ר' יטמען גלון ואין ספק צאoon נמליכתך דר' יטמען גלון צו צי קאנטונג צמילטעה צו צטס קאנטונג צטס ר' טראטן מיליכתך (ג) ה' ר' יותהן אהעפ' צאנטגראן גאנטוזה צו. במליגל צלפניז צטס סתאנזדו קלוחות ופלח כתהצט למקומו, لكن סכין כמלהיגר זאע לאעפ' סנטבצטו סלוחות חוץ ומתחטטו נס. ונעלס ממי קאנטונג, גס וצה חסר צדוק וויניש ואה"כ צכל לדפוס עין עלי' גאנטס ה' : (ד) ועתה קרכזס אנטה מעט מסכטן גאנטום. שיין תנומומ סוף תואס קות' ותגומו קרכזס קות' ז' : (ה) כי תהא נס תפלה מסכטן גאנטום. תנומומ הנס סק : (ו) ה' ר' יטמען גל. כספתי כו' מהו צב' קומי גאנטום קורמא וטמא סק מון יטמא צו עד יטמא צו, ונכלפום וויניש וואה"כ צכל לדפוס סטמיט סק גאנטום נס פמשות לטעומ חמומו גאנטום

ט

חכם יישמה בו], מוה כתיב אחריו, [כה] ישמח אביך ואמך, (ז) אמר ר' עקיבא איפילו הקב"ה והחכמיה שמחים בו, ישמח אביך [ז], וזה הקב"ה, ואמך זו החכמיה, שנאמר כי אם לביוגת הבראה (מע"ז 3):

הערות ותקוניים

לכממות נחכמתו ובמקוס נתק נלהר ווילג חקס יטמה זו מהמר טס כממות טיך מלמר יטמה לחיך ותאנ
וילנדקן ג' נתק נלהר קהיריו יטמה טיך [טמך] תאנ גלידטך: (ז) ה' עקריך קו'. אומפתי כמו
שאנו בכ' רומי ובגלם נס גלופס הנורמה, זגדופס וויניעו' חמד סס סהממר ווק חמר אה' כ' גל לדופוטס:
(ח) ה' ר' טיון. "כ' נס בכ'" רומי זגדופס פונגרמה, אהן גלופס וויניעו' וויה' כ' גל לדופוטס חמד סס
הלהוור ומוגע סמלהגר ביציקט רומו תתק' סס סמלהט ונס קו' קביז סהממר בפס' ר' סיון: (ט) טבנץ
עטדרס ווין' למזרו' צו מטלטה. סנטדרין ט' ע' ג, זגדופס זגדופס כ' פלי' הוות ל' ה' ל' נס תמי' נסוט הלהר סיון
כל' פרטת קיון כתיב נס ווין' י' פעמים, ע' כ' מקר'ו': (י) נס צלמה ופליט נחכמתו נמי' הו'
כו'. עני' תקוחומל טמפני' הוות ז': (יא) סוט מגלה סוט. כי נכס' יין' סוטונ' גנימרטון טניעיס יונ' סוד
האר' גנימרטון גניעיס, סנטדרין ג' ה' ט' ג' ותקוחומל סס: (יב) סס זפה גלד ומתח כדי' גרכו קו' מוק
להכו. דרכ' ר' מליל' טניעיס מוי' מטו' זי' סאות ערבע להכו. זגדופס פונגרמה קי' נמי' קלינית טיעיס
צפחה כדי' גרכו סב' היליל' טניעיס מוי', זגדופס וויניעו' לא סותה כדי' גרכו הוות מוק להכו, כמו' חכליל'
טיעיס מטו' זי' יין' סקט מוק נחמי, ונגען ה' טסוקט דה' טסומן' כמו' צמאנען כמו' צילוקט זגדופס לה' כ' גן' גל' זגדופטס:
(ג) קו' חוק שטוטטו קי' ה' ט' ג' זגדופס תאמלה החן זי' קו' קשט ת' ע' גל' קליל'
טיעיס מיין' כל' חוק שטוטטו הוות זי': (ד) ר' הילעד הילגדה ר' יוכטן חומר
לזקן. "כ' נס בכ'" רומי זגדופס פונגרמה גלן גלופוטס וויניעו' קהמיט טמלהט סהממרס והג' סס זלמי' קו'
מלצ' מי' צוחטה כדי' גרכו זוקן: (טו) ה' רמי' הן' תקי' נגן טיעיס היל נגן טיקס. "כ' נס בכ'" רומי
זגדופס פונגרמה גלן גלופוטס וויניעו' וויה' כ' גל לדופוטס חמד זי' נגן טיקס, פ' צה' זחים
ההמר גנערישס יפה' ווילקיטס הילו' יפה', ה' ג' ווילקיטס מהלך לא תקי' נגן טיקס היל נגן טיקס, פ'
צימיס וטיס, זוז' נס' כ' כוותה קמדלהט ב' ג' ה' הוות' ווילקיטס מהלך יפה' זי' נגן טיקס ווילר מהלך
לטיקום, ופי' סס סמ' כ' כוותה זקנ' צבצ' בםיס ולרכ' נגן טיקס קלולו' נגן טיקס זילדיות נס' קרו'ה ט' כ',
הו' גונדרקוט זפ' סקו'ה נתיה' זי' רק' נכבותה הבקבבוי: (טו) ה' גל' הילער זי' הו' זוק'
זגדופס פונגרמה, ווילקיטס כוותה ה' ג' ווילקיטס סס סהממר זי' סס סהממר זי' סס סהממר זי'
זגדופס פונגרמה, זגדופס פונגרמה, "הילער" זגדופס וויניעו' סס סהממר זי' סס סהממר זי'
הה' כ' גל לדופוטס: (יז) ה' ר' ווילק. "כ' נס בכ'" רומי זגדופס פונגרמה גלן גלופוטס וויניעו' וויה' כ' גל
לדופוטס חמד סס טמומי: (יז) גלים כתיב וקל' נס. ווין' תקוחומל צממי' הוות זי' יונ' זוק' שיט
קביב

וממיה , מה צפוני הפרש בין מותה לחיים , אף היין מפושט בין מותה לחיים :

פרשה בד

[א] **התרפות** ביום צורה צר בחכה . (א) אמר ר' אבוחו כל המרפא עצמו מדברי תורה אין לו כח לעמוד ביום צורה , (ב) אמר ר' יצחק כל המרפא עצמו מדברי תורה אין יכול לענות ביום צורה . (ג) אמר ר' לוי התרפה מכל מקום : (גנ) (ד) גם אלה לחכמים הכר פנים במשפט כל טוב . מכאן הודיע שלמה לחכמים כדי שלא יהו מכוון פנים בדין , למה , כל טוב , הא נגיד , אם דינה רשות עומד בדין והוא בעל ממון , אל תה נושא לו פנים בדיין , בשליל ממונו , והכל מקללים אותו , ואמרם לו אוין לו לה שאבד את חייו , ונושא לו פנים מפני שהוא בעל ממון , שנאמר [בד] אמר לרשות צדיק אתה יקברתו עמיים יועמדו לאומיהם , אבל אם מוכיח בדיין מביא עלייו ברכות טוב , שנאמר [כח] ולמוכיים ישך משיב בדברים נכוחים . (ה) אמר ר' ברכת טוב . מה כתיב אחריו , [כו] שפטים ישך משיב בדברים נכוחים . (ה) אמר ר' לי אלו דבריו תוכחות , הח"ד כלם נכוחים למבחן וישראלים למוצאי דעת (יאל פ"ג) :

[ל] עלי שדה איש עצל עברתי ועל כרם אדם חסר לב . מה השודה הזאת אם אין אדם חורשה וורעה היא מעלה לה כולה קוציאים וודודים : ועל כרם אדם חסר לב . מה הכרם הזה אין אדם מדדו ומונשו הוא מעלה עשבים , אך תלמיד הכם אם אין נושא וגונן בדברי תורה סופו להוות מבקש ראש הפרק ואינו מוצא , ראש המסתאה ואינו מוצא :

[לא] **זהנה** עליה כלו קמשונים כספו פנוי הולדים וגדר אבינו נהרטה . (ו) אמר ר' יוחנן שפרץ גדרה של תורה , כל זמן שדבריו תורה נכנני ומוצאיין חזרו ללב פניו אין נכנסין ושוריין בתוכו , ואין יציר הרע שולט בהן , ואין אדם יכול להוציאם מתוכו , מישל למלך בשור ודם שחורה מהלך במדבר ומצא שם טרקלין וחדרים גדולים , נכנס ושותה בתוכן , אך יציר הרע אם אין מוצא דברי תורה שולט בינוין ואין אתה יכול להוציאו מתוכו :

פרשה בד

[א] גם אלה משלמה אשר העתקו אנשי חזקה מלך יהודה . (א) אמר ר' לי מפני מה זכו אנשי חזקה מלך יהודה לארכות ימים , מפני שהוו מתו נ

הערות ות考ונים

נכיס כתיב ספקו נתן עינו זכום ולחותינו זכיס , עיין ציו"ר ר' ר' פ"ג , גמ"ר פ"ו , הלכת ר' ר' פ"ה , וכן נס צב"י , פירושו למני ס"ס :

[בד] (א) ה"ר הצעטו כל במלפה מזענו . (ב) ה"ר יוחק . (כ) נס צב"י רומי ודרפס תונרימה הגד לדפוס ווינ"ט ות"מ כ"ב קדפוסים מכל ס"ס במלפה מזענו : (ב) ה"ר יוחק . (כ) נס צב"י רומי ודרפס תונרימה הגד לדפוס ווינ"ט ות"מ כ"ב זר , ודרפס פליגן סוסוף קמפלת מהר רב"י חי מי נר מטהה מהר דמואלן פליגן פליגן קלהחט בנטלהל שתרפיטה וסה סוסוף עפ"י . גנטה געל ה"ר פקטב כס"ה כתוב טוד ה"ר חי מי נר מטהה מהר דמואלן פליגן מזען מהת פטנמא " ונה גלה לנו מלהן לך וס , וטוח מגנולא ברכות ס"ג ע"ה ה"ר פני ה"ר יתסיס כל במלפה עמו ונדרבי חורה חיין זו כח לעמוד זיסי קדרה טמאנר טאלטיט ייזס קדר כחכח , ה"ר חי מי נר מטהה מהר דמואלן ות"מ כ"ב זר ומ"ט מלהט טלאנער בתרפיטה מכל נקס , ופירט"י ה"ר פני מזען ה"ר מטהה מטהה כטבלה לדיו ונעה ס"ט לאטנסק נס נר כחו , סטראפיטה מ"מ ק"ר נזען ה"ר מטהה מטמן עכ"ג : (ג) ה"ר נלי שתרפיטה מלל מקס . (כ) נס נס צב"י רומי ודרפס תונרימה , הגד לדפוס ווינ"ט זכר מיטס ס"ס טהנונה וגנולא רק טראפיטה מכל מקס : (ד) נס נלה לה הכלמים . מכון עד ה"ר חען כס"ל קהילנא (פסום טחתלה פ"ל) ה"ר קהילן דרפס תונרימה כטבלה ס"ס מטהה ק"ר טלאן צב"י ס"ק לפיא מלדפס וחכל ס"ז וכ"ב עד טחתלה פ"ל : (ה) ה"ר נלי לנו דכרי תוכחות . (כ) נס צב"י רומי ודרפסות תונרימה (דק פ"ל דרפסות תונרימה גנ"ה ה"ר נלי נארקן בדבון תוכחות) הגד לדפוס ווינ"ט ות"מ כ"ב כל דרפסות חומר ס"ס קהילן : (ו) ה"ר יותנן טפנץ נדרס כל מורה . (כ) נס צב"י רומי הגד לדפוס ווינ"ט זכר מיטס ס"ס קהילן :

[כח] (א) ה"ר נלי מפני מה . (כ) נס צב"י רומי , ומונת ציליקוט רומי תמקם ה"ר נס קמלה וגורם ה"ר יותנן

ומישבון את הדין, שנאמר תפוחי זהב במשפטים כփ' (מ"ל כה יט). (ב) אמר ר' חמא בר חנינא מה ת"ל גם אלה, (ג) אלא מלמד שהו מותוניין לדין ומישבון את הדין, (ד) שככל מי שהוא מקפיד לדין סופו לשכח את דבריו, שכן מצינו במשנה רבינו על שהקפיד לשעה שכח את דבריו, והшиб אלעור החרתו, שנאמר ויאמר אלער הבון אל אנשי הツבא הכאים למלחה זאת חקוק התורה אשר צוה ה' (למשה) [את משוח] (גמ"ג נב ל), (ה) למשה רבינו צוה, ולו לא צוה: (ו) אשר העתיקו אנשי חזקה. למה נאמר, שניני אמר ר' (ז) משלות ושיר השירים וקთלה ננוין עד שונכתרין, במשפטות מה הוא אמר קומייה דיא וכורדים, בвитה לא ישכנו גליה פעם בחוץ פעם ברחוות, ואצל כל פנה תאروب (מ"ל יט), בשיר השירים מה הוא אמר, צورو המור דודי לי בין שדי ילין, אשכול הkopר דודי לי בברמי עין גדי (מ"ס ה י), בקהלת מות הוא אומר, שמה בחור בילדותך ויטיבך לך בימי חזרותיך והלך בדריכך לך ובמראה עיניך דעת כי על כל אלה יביאך האלים במשפט (קמ"ט יט). (ח) אמר ר' יוחנן בקש לנוין ספר קהילת שמצאו בו דבריהם שנוטין לצד מינות, משה רבינו אמר ולא תתו ר' אחוי לבכם ובמראה עיניך (קמ"ט יט), הורתה הרצעה לית דין ולית דין, והלך בדריכך לך ובמראה עיניך (קמ"ט יט), ספר קהילת האלים במשפט (פס' טט) אמרו יפה אמר שלמה: (ט) ד"א אשר העתיקו. אין ציריך לומר המשפטים לא פרישו, כד"א ויתתק שם החרה (גמ"ס יט), אין ציריך לומר המשפטים הרים ולא ידעו (��"ט טט), (ו) והלא דברים ק"י ומה אם משה רבינו אב הנביאיםوابי החכמים, על שהקפיד לשעה שכח את דבריו, ק"ו לשאר בני האדם: (יא) בן עוזי אמר עבדת על דבריך בטלתם:

[יד] **נשיותם** ורוח גשם אין איש מתחלל במתות שקר . (יב) אמר ר' לוי בעז שנדרין בצדור ואין משלמין , השמיים מעצרים מלחריד טל ומטר :

הערות ותקונים

איש מתהלך במתה שקר. אמר הקב"ה נזה לו לאדם שלא יזרור משידור ולא ישלם, שנן מפורש ע"י שלמה טוב אשר לא תזרור משידור ולא תשלם (קהלת ז): [טו] **דבש** מצאת אכול דיך. (יג) זה בן עזאי: פן תשבענו והקאותו. זה בן זומא: [יז] **מפני** וחרב והין שנון איש עונה ברעהו עד שקר. (יד) אמר ר' אכחו בא וראה כמה קשה הוא לשון הרע, בוגד שלשה דבריהם הללו, בוגד הרמחים והחבור והחצאים, (טו) מה ההורגה דורך ומימות, כך לשון הרע הורג ומימות], ומה החרב הורג ומימות, כך לשון הרע הורג ומימות, ומה החץ ור��ן ואני יכול להזכיר, כך לשון הרע הורג ומימות, וכשהם שקללו דוד כך קללו שלמה, דוד אמר יצרת דוד כל שפט הלקות לשון מדברות גדורות (פסנ"ט י' ז), ושלמה אמר מפני וחרב וחין שנון:

[כא] אם רעב שונאך האכילהו לחם ואם צמא השקחו מים. (טו) אמר ר' חמיא בר חניא **אעפ"י** שהשכחים לחרונך ובא רעב או צמא לתרוך ביתהך, האכילהו והשקחו, למה, [כב] כי נחלים אתה חותה על ראשו וה' ישלים לך, אל תקרי ישלים לך, אלא ישלמנו לך:

פרשה כו

[ד] אל תען כסיל כאולתו. (א) מה כתיב אחורי ענה כסיל כאולתו. (ב) אמר ר' הונא אל תען כסיל באולתו, (ג) במקום שמכירין אותן ואיתו: פן תשווה לו גם אתה. שלא יהו אמורים בוואו וראו חכם גושא גותון עם הכסיל: [ה] **ענה** כסיל כאולתו. (ד) אמר ר' יהושע בן לוי במקום שאין מכירין אותן ואיתו, למה, פן יהיה חכם בעניינו, שלא יהו אמורים אילולי לא היה חשוד בדבריהם שהוא מדבר עלייו, לא היה שותק לו: [ח] **כצורך** אבן במרגמה בן נתן לכיסיל בכבוד. (ה) אמר ר' אלכסנדראי כל מי שהוא חולק בכבוד לכיסיל (ו) כוורת אבן למוקולים: [יז] **במotalלה** היולה זיקם החצים ומות. (ו*) אמר ר' אלעזר בר' שמעון כל מי שהוא יושב ומרמה את הבירוי בדברים קשים כאלו וורק לו חצים ומות:

ה ערות ותקוניים

סתופקיס לדק ולוי טענן: (יג) זה בן טויל, בן תבכחו וסקלהו וזה בן ומול. מונת צילוקם מפלני סב וממר כליון, ושין גנמריה מנגנה "ל" ע"ג בן טויל זיין ומלה, עליו כתובות לומר יקר נשייל ס" ב' סמותה נחמיין, בן זומלה ס"ז ונפנעם, עליו כתובות לומר מלהת כלון דיך בן תבכחו וסקלהו. ווילו נס נכלון צ"ל דכת מלהת לולן דיך קן תבכחו וסקלהו וזה זומלה, מעין נחצנת טגמוליס (דפס ליק ס"ז) צ"ט כסם רב טלי גתון: (ד) ח"ר חפטו זה ורלה. וכ"ס נ"ב רומי וכן צילוקם כס והכך ס"יון "מדרכ", ונדפס וויניש וטה"כ נכל לדפסים טמם כס טמום: (טו) מס סוכומה דוקל. כסופתי טפ"י כ"ז רומי וכן תקנית ומס המן זורקו ולדפסים וויניש וטלוקם קדר האמצעית מס לנו ממייתן לך נתן הכרע מימת: (טו) מ"ר חמוץ נר מגימן גוף" סופטיס. כ"ט גס נ"ב רומי חפטן זדפס וויניש וטה"כ נכל:

[כו] (א) מה כתיב חרליו. סופטיס כמו חפה נ"ב רומי וצילדנס נס לדפסות הונרימה, ומכלן מתהך נדפסות הונרימה לחול שחקר כס דף ק"ז מס' כי ה"כ ט"ז, לפאי סמליטים ס"י מוקעת עליון פ"ל סערס ל': (ב) ח"ר טויל. כ"ט גס נ"ב רומי וצילדנס הונרימה חכלן לדפסים וויניש וטה"כ נכל לדפסוטיס חמר כס הלוומו: (ג) גמוקס טממיין חותך ווילו כ"ז. מונת צילוקם מפלני רומי מטוקס: (ה) ח"ל טיל"ב. כ"ט גס נ"ב רומי וצילדנס הונרימה וחקר צילדנס וויניש וטה"כ נכל לדפסוטיס: (ו) ח"ל הילסנידרלה. נס ו חקר לדפסים וויניש וטה"כ נכל לדפסוטיס: (ז) וורק לך נמלקוטם. גנמריה סנדירין ס"ז ע"ג כ"ז וורק לך נמלקוטם וגנמריה חולין קל"ג חמר רב כל טאנס לתלמיד שעריט גנון כלו וורק לך נמלקוטם טאניגער גנורק לך נמלקוטם כן נתן נכסלן נסוד ווילן כבוז מלהת מורה דאניגער כבוז חכמים יתלהן, ומורקוטם גנילר merourius כס ע"ג מומונס על וועדרי לריכיס ווילן מקימייס פסן זה נפרשת לריכיס עטמי מלהן ווילן נקיום ס"ה מורה לך חמר יילכו נס כ"ז כו' כן קטייל קמוספּי: (ו*) ח"ר הילנער נר' שמעון. כ"ט גס נ"ב רומי

[וט] כן איש רמה את רעהו ואמר הלא משחק אני. (ז) מה כתיב אחוריו [כ] באפס עציים תכבה אש ובכין גורן ישתק מדורן. מה האש במקומות שאין עציים אין האש, אך במקומות שאין לשון הרע ישתק מדורן: מה כתיב אחוריו, [כג] פחם לנחלים ויעזום לאש איש מדיניות לחרבך ריב:

[כד] במשפטין יינן שונא ובקרבו [ישים] מרים. (ח) אמר ר' זעירא מדבריו של אדם אלה יודע אורה אמר ר' זעירא אמר ר' זעירא מדבר עם מרדכי בפה, ובלבו היה שונאן, שכן מצינו בהמן הדרש שהיה מרדכי עמו מרדכי וויליא המן על מרדכי ווילה, וכן מצינו בעשו יקרבו זעירא שהה (ט) ועוד פסקן אחד וויליא המן עשו בלבו יקרבו זעירא שנאמר יי' אמר עשו בלבו יקרבו זעירא אבל אבוי מדבר עם יעקב ובלבו היה שונאן, שכן אמר יי' אמר עשו בלבו יקרבו זעירא וההנה את יעקב אחוי (מלכת ט' י"ל): (ו) תמן תנין עשר נקודות בתורה. ישפטת ה' בין ובירוך (מלכת ט' י"ס) יי' זעירא נקוד, (ז) מלמד שורה אמנה אומרת מהחוור הנר לשפהחותה, ואביהם אבינו היה אומר לאחר שעשינו אותה גבירה אנו חווין ומשעבדין אותה, החל שם שמות בדבר, אם כן ביריע המקום על דבריו ועל דבריך, שנאמר כל אשר תאמר אלך שורה שמע בקהלת (מלכת ט' י"ג), מה ראשונה על אודות הנר אף שנייה על אודות הנר: ולא ידע בשכבה ובគומה (פס ט' ג'). מפני מה נקוד, (ז) מלמד שלא ידע בשכבה, אבל בគומה ידע, בשכבה של בכירה, ובគומה של צעריה, מלמד שעבירה נוררת עבירה: וילכו אחיו לראות את צאן אביהם בשכם (פס ט' י"ג). את נקוד עלו. (ט) מלמד שלא הילכו לרעות, אלא לאכcls ולשתות, והרי דברים ק"ו מה אם בשעה שהלכו לאכcls ולשתות יצא מהם מוחה לעולם, אם הילכו לתלמוד תורה על אותן כמה וכמה: או בדרך וחוקה (מנגד ט' י). (יד) מלמד שלא היהה [דרך וחוקה] אלא מאפקות העוזה ולהוון: כל (הפקודים)

הערות ותקוניים

פקודי הלויים אשר פקד משה ואהרן (במדי' ג נ'). (**טו**) ואהרן נקוד עליו, (**טז**) מלמד שלא היה אהרן מן המניין: ועשרון עשרון (**טז ס' ט**). עשרון (השנ') [הראושן] נקוד עליו, (**יז**) מלמד שלא היה טעון שני עשרונות, אלא עשרון אחד: (**יח**) וזהו בנוסע הארון (**טז ס' ט**). בין למלעה בין נקוד, ובמי ספר דוד בפניהם עצמו ונגנו: **ונשים** עד נופח (**יט**) אשר עד מידבא [**טז ס' ט**]. נקוד עליו, (**טז ס' ט**) מלמד שישירו שם פליטה: הנטרות לה אלחינו והנגנות לנו ולביבנו (**יג'יטס ס' ט**). נקוד על לנו ולביבנו, (**כג**) מלמד שאמרו ישראל לפני הקב"ה רבן העולמים על מה שבגלוין ממצוין, ואין מצווין על מה שבסתור, אמר להם הקב"ה אף על מה שבגלוין אין אתם יכולם לעמוד: ופול על צוארו וישקו יוככו (**יג'יטס ג'**). נקוד על יישקו, (**כב**) מלמד שלא בנסקה ממש של אהבה, אלא של שנאה. (**כב**) אמר ר' שמעון בן מנסיא וכי מה היה והושב עשו הרשות באורה שעה, בכלל אהוב או בכלל שנא, הוא אומר בכלל שנא, וכיה' א' פלני מים וגוי' (**יג'יטס ה'**), הוא למדת שהיה מדבר עם יעקב בפה ושןאה בלבו, שנא', ובקרבו (**ישים**) [שית'] מרמה. אמר ר' סימון בשעה שהיה עשו הרשות מתרנן לפניו אביו, ואומר ברכני נם אני אבי (**יג'יטס ט'**), היה בדעתו לברכו יותר מיעקב אחיו, מיד הפליגתו רוח הקודש, אמרה לו, יצחק יצחק אל התאמין בהוננו של רשות, שנאמר [כח] כי יהנן קלו אל תאמן בו כי שבע תשובות בלבו, מהו כי שבע תשובות בלבו, אמר ר' וותן מלמד שהשובתו שכינה ליצחק ואמרה לו גלו יודיע לפניו שהוא עתיד להחריב בית המקדש ולשביך בשנים עשר שבטים, באורה שעה ברכו ברמה קלה, אל' ועל הרוב תהיה ואת אחיך תעבור (**טז ס' ט**), אימתי כל זמן שחן יושבון ומתקעקים בתורה, אבל אם פשעו בדברי תורה ופרקת עולו מעל צואך, מיד והידיים ידי עשו (**טז ס' ט**), אם זמו הקול קול יעקב (**טז**), ואם לאו והידיים ידי עשו:

הערות ותקוניים

פרשה כז

[ב] יהלֵל זר ולא פיך נכרי ואל שפתיך. (א) [אמר ר' אכון גנאי הוּא לְאָדָם שיאמר בפיו דברים של שבח על שמו, אלא נכרי ואל שפתיך:]
(ב) בROL בכרול ייחד. וזה משה ופרעה הרשע, שהיו מתנקשים זה עם זה בדברים:
(ג) ד"א זה מCKER של אהרן והרומני מצרים שחוו מתרגשין זה עם זה בכשפים.
(ד) אמר ר' זעירא בעשרה שנכבר משא לפני פרעה אל מי שלחך, אל אלה העברים, אל ומה אמר, אל שלח את עמי ויעבדוני, אל וכוי יש לעולם שאיןינו מכירנו, לא יודיעת את ה', ואמר לו חיך שכל אלהות שאני מכור אותם, כל אחד ואחד שלח לי אגרות, אבל אלהות שאיתם מוכירין, מימייו לא שלח לי אגרות, (ה) אלא המתן לי מעת עד שאביה פנקם שלו שכל אגרות מלכים גמנים בו, מז שלח והביא קלוסטום שלו, ושבעים סופרים שהוא יודעים שביעי לשין, ותחילה קוראים אגרות לפניו, כיוון שלא מצאו שמו של הקב"ה, אמר לפניו לא כך אמרתי לך לא יודיעת את ה', מז שלח והביא חכמי מצרים, אמר להם מומיים שמעתם שמו של אלהיהם אלו, אמרו לו כך שמענו שבן חכמים הוא ובן מלכי קדם, שנא' אך אוילים שרי צוען חכמי יויעץ פרעה עצה נבעה איך תאמו (לפערעה) אל פרעה] בין חכמים אני בן מלכי קדם (יש' יט), אמר להם הקב"ה שוטים שביעלים קרותם עצמכם חכמים, ולי בין החכמים, חייכם שאני מאבד חכמתכם מן העולם, שנאמר ואבדה חכמת החכמים ובונת נבנויות תפתר (פס כ"י), כיוון שורה משה שהיה מנאי עצמוני בדברים, חור לפני הנבורה ואמר לפניו רבנן העולמים לא כך אמרתי לפניך מתחלה שלח נא ביד תשלה (מ"ז ז'), שהוא יושב ומנאץ בדברים ואמר לי לא יודיעת את ה', אל חיך הוּא אמר לא יודיעת את ה' סופו לידע, והוא אומר גם את ישראל לא אשכח, טופו לשלוח על ברחו. (ו) משל מלך שאמר לעבדיו צא והביא לי בגן השוק, הלק והביא לו דג מבאיש, אל בגדודה או אכול את הדג, או תלקה מה מה מקויות, או תתן מה מה פנה, אל אני אוכל את הדג, לא הספיק לאכלו עד שאмар אני לוקה מה מה מכות, לך עד ששים, או עד שבעים, ולא הספיק ללקות עד שאמר אני נוון מה מה פנה, נמצא אוכל את הדג מכאייש, ולקה המכויות, ונונן מה מה פנה, כך נעשה למצרים לך ושלחו וננתנו את ממוןם, מי גرم להם, עד שתנטקשו לפני המקום, לפני נתקשה המקום יותר עליהם על ידי משה, לך נאמר בROL בROL חד:

ה ערות ותקוניים

[יח] נוצר תנאה יאלל פריה . (ז) אמר ר' לוי אם זכה אדם בתורה בעולם הזה
יאאלל פריה לעולם הבא . (ח) תמן תנין אלו דברים שאין להם שיעור,
הפהה [והכורים] והראיון וגמולות הצדדים ותלמוד תורה , ואלו דברים שאדם אוכל
פיויתיהם בעולם הזה והקן קיימת לעולם הבא , כבוד אב ואם , גמולות הצדדים ,
והבאת שלום בין אדם להביוו , ובדור חולים , (ט) ועין תפלה , והשכמת בית המדרש ,
ותלמוד תורה כגון כלם , אך נאמר נוצר תנאה יאלל פריה :
[יט] בנים הפנים לפנים . (י) אמר ר' חנינה וכי מים פנים יש להם , אלא מה הימים
הלו אדם נותרן בכל וምתקל בהן והן נראין לך , אך לך האדם לאדם :
[כג] ידוע תען פני צאנך שית לך לעדרים . וזה שישראל משיכין להקב"ה : שית
ואומרין לפניו רבנן העולמים ידוע תען פני צאנך בעולם הזה :
לכל לעדרים . לעתיד לבא . וממן שישראל נקרוא צאן , שנאמר (ואטן) צאנ
צאן מורייתך אדם אתה (ימוקם נד ע). וממן שישראל נקרוא לעדרים , שנאמר במרעה
טוב ארעה אותך ובחרוי טרומ ישראלי היה נוהם שם תרבצנה וננו (זס ס"י) : ד"א
שית לך לעדרים . מה [חויה] רועה עדרים לך , אך עתידין ישראל

פרשה כה

[ג] מוב רש הולך בתומו. (א) זה יעקב: מבקש דרכים (ב) והוא (כטיל) [עшир]. זה עשו הרשע (ג) שנבראו כולם באדרת שער, שנאמר כולם באדרת שער ויקראו שמו עשו (כלומרם נס נס):

[ט] מפир אונו משפטו תורה. (ד) אמר ר' הונא (ה) [כל מי שאין חביבין על דברי תורה], נם תפלתו תועבה. (ו) [אמר ר' חנין] נאמר כאן מסיר אונו משפטו תורה, וلهלן הוא אומר אוטם אונו מזעיקת דל (מפני לו י), מה להלן נם הוא יקריא ולא יענה, אף כאן הפלתו תועבה:

[יא] חכם בעיניו איש עשיר. (ו) זה בעל מקריא: ודול מבין יחקרנו. וזה בעל תלמוד: ד"א חכם בעיניו. (ח) זה המן הרשע: ודול מבין יחקרנו. זה מרדכי: ד"א חכם בעיניו איש עשיר. זה פרעה: ודול מבין יחקרנו. זה משה רבינו:

הערות ותקוניים

(ט) [ד"א] חכם בעינוו איש עשיר. זה עשו: ושל מבון ייחרנו. זה יעקב]:
 (י') מכמה פשעיו לא יצלה ומודה וועזב ירוחם. (י') אמר ר' יוחנן [מודה על
 מנת וועזב ירוחם], כד"א יעוז רשות דרכו וגוי (עמ"ס ככ'):
 (יט') עובד אדמתו ישבע לחם. אם וכנה אדם ל佗ה ישבע לחם, כד"א לנו
 לחמו בלחמי ושתו בין מטבחו (מעי פ' ס): ומרדף ריקום ישבע רייש.
 אם מרדף ריקום ישבע רייש, כד"א אם לצלים הוא לילין ולעננים יתן חן (מעי ג' נ').
 (יא') תמן תנין אם עמלת בתורה יש לך שכר הרבה, ואם בטלת מן התורה,
 יש לך בטלים הרבה כנגדך:

[כו] נו^תן לרש אין ממחזר ומעלים עינוי רב מארות . (יב) [אמר ר' עקיבא כל מי שנוטן ذקה לעני אין מחזר, ואם לאו ומעלים עינוי רב מארות].
 (יג) הוא היה אומר (יז) אם היה עני אצל שחרית, ונחת לו איסר והלך לו, ובא אחר במנחה, אל התאמיר כבר נתתי להראשון, אלא מצוה שתנתן גם לאחרון,
 דכתיב בפרק זורע [את] ורעך ולערכ אל תנה לך כי (לא תדע) [אניך יודע] אי זה
 (מהם) ייכשר הזה או זה ואם שניהם כאחד טובים (קסמ' י' ו') :

פרק כט

[ד] **מלך** במשפט יעד ארין. (א) דרש רב נחמן בר יצחק אם דומה דין למלך שאין צרייך כלום, יעדיך ארין: ואיש תרומות. ואם דומה לכהן (ב) שהוא מהו על הגנות, יתרהנה:

פרשה ל

[א] דברי אגור בן יקה המשא . (א) אגור שאגר חלציו : בן יקה .

הערות ותקוניים

[ל] (א) הגור ש生气 חָנֵן מווֹזְבַּן צִילּוּקָם מִמְּנָה תְּהִקָּה ב' בְּשָׁסְמָלָת וְנוּוּם שָׁגָר חָנֵן
חָנֵן חָנֵן, וְכָנֵחֲמוֹתָן וְאֶרְטָחָה חָוָת ב' נְמָה נְקָרָל צָמָה חָנֵן חָנֵן לְתָהָוָה, וְתָהָוָה
סְדָלָסָמְנָר וְאֶרְטָחָה חָוָת ב' נְמָה נְקָרָל צָמָה חָנֵן חָנֵן וְכָתָוָה, וְכָתָוָה, וְכָנֵחֲמוֹתָן
חָנֵן בְּשָׁסְמָלָת סְלָמְדָנוֹ, וְכָנֵר שְׂעִירָוֹתָן צָמְבָוֹתָן לְתָהָוָה ב' יְסָדוֹחָמוֹתָן כְּנָלָפָם מְכָנָר לְס' שָׁמוֹתָן
סְיִינְמָלָט

(ב) בן שהוא נקי מכל חטא ועון: המשא. שנשא עלו של הקב"ה: (ג) נאם הנבר. ששרהו עלו רוח הקודש: לאותיאל. (ד) שהבן אותויתו של אל: [וואכל]. שהיה יכול לעמוד בחם, הא כיitz שמלך על העלוונים, ועל התתחוננים, מנין, (ה) שנאמר כי הוא רודה (מעבר) [בכל עבר] הנחר מותפסה ועד עזה (עמ' ס' ג'), ואחר כל אותה הפלימות וכל אותה החטיפה, וכל אותן השבח, אGRID לופר

[ב] כי בער אנכי מאיש. (ז) וזה נח (ז) שקררא איש, שנאמר נה איש צדיק מותים היה בדורותיו (נילוט ו'), אמר שלמה היה לי למד מהנה שכר בין (ח) ונענש עליו ונקרא צדיק : ולא בינת אדם לי . וה אדם הראשון, של איה היה לו אלא אשה אחת והפטו , ואני נשארתי אלף נשים [שנאן] ויהי לו נשים [שורות] שבע מאותopolגניים שלש מאות (מ"ה יט ב') לך נאמר נשוי חטו את לבכו (פס ס' ז') כד"א לאדם משרבני לב (מנל"י י') :

[ד] מי עלה שמי וירד . (ט) זה משה : מי אפס רוח בחפניו . זה אהרן : מי צור מים בשמלה . זה אלילו : מי היקם כל [אפסי] ארץ . זה אברם אבינו : מה שמו . ה' שמו , שנאמר ה' איש מלחה [ה' שם] (פמ"ז ע"ג) ; ומה שם בנו כי תדע . אלו ישראל , שנאמר בני בכורי ישראל (פס' ד' יט') : (י) ד"א מי עלה שמי . מי הוא וזה שתפתלו עלה לשמי והוא מורייד הגשמיים , וזה שמחליך מעשותיו כראוי : וירד . שהוא מורייד טל ומטר ליעולם , ובכובתו וחותת טובות מנשותו בלבד העשיבים : מי אפס רוח בחפניו . וזה שמחליך מעשותיו בחפניו , וכן הוא אומר הכיאו את כל המעשר אל בית האוצר והיו טרכ' בכובי' ובcheinו נא בזאת אמר ה' צבאות אם לא אפתחת לכם את ארכות החסמים והירקוטי לכם ברכיה עד בiley דיו (מל"ג ע' ג'). וממן שהזרחות צורך התבואה , דכתיב יערוף כמטר לקח' וגנו' (גמיס נ' ג') : מי צור מים בשמלה . מי שאינו מוחליך מעשותיו בחפניו אין תפלו עלה לשמיים ואינה מוריידה למים ,

הערות ותקוניים

אלא צורר המים ואין יורדות לארץ : (יא) מי הקים כל אפסי ארץ . כד"א יtan ה' את מטה ארץ אבך ועפר וגנו' (וניס מ' כ') : מה שמו . זה אברהם שהפריש מעשר תקופה , שנאמר ויתן לו מעשר מכל (נילא' י' כ') , והקנה לו הקב"ה שמיים וארכז . (יב) [שמיים לנשימים וווחות , וארכז לפירות , שכון בתוויב יברכו] ואמר ברוך רבנן אמר אברם לאל עליון קונה שמיים וארכז (פס ס' י' כ'), ברכו שיקנה לו האלוהים שמיים , וארכז לזרועתו : ומזה שם בנו . וזה יצחק שנתן מעשר ונתברך , שנאמר וירע יצחך בארכז התייא וימצא בשנה החיה מאה שערים יברכו ה' (פס ט' כ') , מלמד שמודין לעשרן : כי תדע . וכן הוזיר הקב"ה את ישראל שם יעשרו תבאותם יברכם , שנאמר עשר תשער (וניס י' כ') , עשר בשבי שתהעשר : (יג) ד"א מי עלה שמיים וירד . זה משה , דכתיב ומשה עלה אל האלוהים (פ"מ ט' י') : וירד . שנאמר וירד משה מן ההר אל העם (פס ס' י') : מי אפס רוח בחפניו . שנאמר בצתאי את העיר אפרוש [את] כפי אלה (פס ט' כ') : מי צרר מים בשמלה . שנאמר נצבו כמו נד נולדים (פס ט' ח') : ט' הקים כל אפסי ארץ . וזה אהל מועד (יד) שהוא שкол בוגנד טעשה שמיים וארכז , שנאמר אלה פקדוי המשכן משכנן העדות (פ"מ ט' כ') , נאמר כאן משכן העדות , ונאמר להלן בשמות ובארץ העידות בכם היום את השמיים ואת הארץ (וניס ד' כ') : ט' ד"א מי אפס רוח בחפניו . זה אהרן , שנאמר וויתיב בין המתים ובין החיים (פס ס' י') : מי ות עליה אש וגנו' (מדני י') , וכתיב ועמדו בין המתים ובין החיים (פס ס' ג') : ומה שם בנו . והקם . זה אברהם אבינו : מה שמו . דחו שנאמר ה' שמנו (פ"מ ט' ג') : ומה שם בנו . או יישראל , שנאמר בני בכורי ישראל (פס ז' כ') : ד"א מי הקים כל אפסי ארץ . וזה משה , שהקים אהל מועד , שהעולם הוקם עמו , (ויקם אין כתיב כאן אלא משכן) [להקם המשכן לא נאמר אלא להקים את המשכן] , העולם הוקם עמו , שעד הוקם המשכן היה העולם וותת , ומשוחקם (נתכבר) [נתכבר] העולם , אך נאמר וזה ביום כלות משה להקים את המשכן (מדני ט') : (טז) ד"א מי עלה שמיים . זה אליו , שנא' ויעל אליו בסערה (השמיימה) (השמיימ) (מ"ב ז' י') : מי אפס רוח בחפניו . זה אליו , דכתיב אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפ' דברי (מ"ב י') : מי צרר מים בשמלה . דכתיב ויקח אליו את אדרתו (מ"ג ז' ח') : (ו') מי הקים כל אפסי ארץ . ראי חי בך (מ"ט ז' כ') :

[ז] **שתיים** שאלתי מאתך : [ח] שוא ודבר כוב הרחק ממנה (ריש) [ראש] וועשר אל תמן
לי הטירפנִי לחם חקי : [ט] פָן אשבע וכחשי ואמרתי מי ה' ופען אורש
וונכתי ותפשתי שם אלהי . (יח) אמר ר' לוי וכוי תעלה על דעתך שלמהה המלך
דובר שקרים היה או גונב או נשבע לשקר היה, אלא הווי אומר שנותן הכרמתה לדורות
(יט) כדי שלא לעשות : (כ) אמר ר' יוחנן לא נאמר אלא להחמיר על דברי תורה,
להלן כתיב לא תשא (פ"מ ז כ), ואף הוא החמיר שוא ודבר כוב הרחק ממנה,
ולהלן כתיב לא תנגב (פס ס"ג), ואף הוא החמיר ואמר ופען אורש וונכתי, הא למדות
שלא לבטל דברי תורה הוא בא אלא להחמיר :

הערות ותקוניים

ד' ה' מי מלה טמיטס זה מל'קו ניטהם ס' : (יא) מי קקיס כל' הקטן לך' ה' קת' מלה להך וג'ו' במלותה כל' ה' יון וג'ו' חוץ נכס עניין כל'ן כל'ן חל'ו'ן מוחלטן מטהר'תנו לא'ן יור'ר קמיס ווינ'ס יולדותן הילך, וכוס' ג'ע' מי קקיס כל' הקטן לך' זא ער'לטס, ואדר'טס תונ'רמיס כו' כמו בכ' טפל'פיעו : (יב) קמיס נגד'ם. סוכפ'טן מעו' בטור' נגן'ן דפ'טס תונ'רמיס וכטמיט'ת המטעט'ק בכ' טפל'פיעו (כ' פאל'ר'י) מעו' קמיס וול'ץ עד' צמיט'ז וול'ץ : (ג') ד' מי מלה טמיטס וולד' זא מט'ס. סוק' נוק'ה מפקח'ת דל' כ' בס' : (ו') בטור' טפל'פיעו :

טפל'פיעו ננד' ממעש' טמיט'ז וול'ץ. זא ניט'ם בפס'ק'תן ווינ'ס ווינ'ס ווינ'ס גס דפ'טס תונ'רמיס :

(טו') ד' כו' זא ער'לטס. זא ניט'ם בפס'ק'תן זס' ווינ'ס דפ'טס ווינ'ס ווינ'ס גס דפ'טס תונ'רמיס :

טמו' : (ט'ו) ד' ה' זא ער'לטס. זא ניט'ם בפס'ק'תן דל' כ' בס' : (יז) מי קקיס כל' הקטן לך' זא ער'ן. כ' זא ער'ן.

פס'ק'תן ס' : (ו'') טפל'פיעו נן' הילך, ואפק'ר אדר'טס מל'ת הקטן מלה' קטן ווינ'ס זא ער'ן זא ער'ן :

לו'. כ' נס בכ' רומי' זא ער'ן נט'ת'ת. בכ' רומי' כדי' צל'ן נט'ת'ת כו' זא ער'ן לאדר'טס מס' ס' טפל'פיעו :

(ט') כדי' צל'ן נט'ת'ת. בכ' רומי' כדי' צל'ן נט'ת'ת כו' זא ער'ן לאדר'טס מס' ס' טפל'פיעו : (ח' ג' יונ'ן.

מכהן עד' לנוק'ה ניטהם דפ'טס ווינ'ס ווינ'ס כ' באל' ס' זא ער'ן זא ער'ן זא ער'ן :

הרכ'ט'ן :

[טו] **לעלקה** שתיכנותה הוב הוב. שני פעמים הוב הוב למה, (כא) אמר ר' שמעון בן יוחאי (כב) עתידה ניתנים לזוגות לפני הקב"ה ולומר הוב ל' את הראשונים:

[טו] **שאול** ויעזר רחם, ארין לא שבעה מים, ואש לא אמרה הון. אש של גיהנום לא אמרה הון שאינה מרוחמת על הרשעים:

[יח] **שלשה** הינה נפלו אַמְנִי וְאַרְבָּה לֹא דְעָתִים : [ויט] דרך הנשך בשים .
(כג) שאין אדם מכיר את מקומו : דרך נחש עלי צור . (כד) שאין
 אדם מכיר את דרכו : ודרך גבר בעלהמה . (כה) אמר ר' יוחנן זה התרנגול , שאין
 אדם מכיר שכבה ורע שלו :

[כא] (**כ**) תחת שלוש רוגה ארין : [כב] תחת עבר כי מלוך : [כג] תחת שנואה כי תבעל ושבחה כי תירש נברתה . אמר ר' אלבנדראי מהיכן למדנו מהגר שפהת שרה : [כד] ארבעה הם קטני ארין והמה חכמים מוחכמים : [כה] שמות בידים תחשפ . (**כו**) אמר ר' ירמי" (כח) דא היא אדום אמתא רשייעטא גבל לביינא פגנו גושבכנא :

[קט] **שלשה** המה מיטבי צעד וארכעה מיטבי לכת. ומה לא ישוב מפני כל, ולא ישוב מפני כל. ומה לא ישוב מפני כל, [^ל] לייש גבור בבהמה: **שניים** מתייחס:

[לא] זריזר מותנים או תיש. (כט) מה הזריזר הזה חולך ויאנו תמה, כך כל מלכות
שהיא עומדת אין אתה יכול [לעומוד] לפניה:

[כה] הנמלים עם לא עז. (ל) וזה בבל, שנאמר חן ארץ כשדים זה העם לא היה אשור יסדה ונור (ישע' כט' יג') :

[כו] **שפנויים** עם לא עצום. (לא) זה מדי: ווישמוד במלע' ביתם. (לב) זה אחשוווש וкорש شبקו ש לבנות בית המקדש:

הערות ותקוניים

[כו] מלך אין לאורה. זה אלכטנדרוס מקדון שנטטל בכל העולם כולם כארבה שהוא פורה באורו :

[כח] שטמיות בידים תחפש. וזה אודם שאין בכל השרצים שנואה כמותה, וכן כתיב ואת עשו שנאתי (ילוקי י). והוא בהיכלי מלך. (לג) אודם שהחריב בית המקדש: (לו) [ליש גבר]. זה בכלל, שנאמר עליה אריה מסבכו ימי': וזריר מתנים או תיש. וזה מדי כשם שהתרגנו קורא בלילה (לה) ומעיר לבני ד[ז]:

[לב] אדם, כך אחשורוש, שנאמר בלילה החוא נדחה (סמי י): אם נבלת עשה בישראל (גראיט יד ז):

[לג] כי מין הלב יוציא המאה. (לו) וזה אודם שלא וכיה למלאות אלא בוכות אבריהם, שנאמר ויקח המאה והלב (פ' לייטיט יט ח). (לח) חמשה פעמים ראה שלמה את המלאות: ד"א אם נבלת בחתנשא. (לה) אמר רבא ואיתומר ר' שמאן בר מהני אם נבל אודם עצמו על דברי תורה מותנשא, ואם זמות יד לפה: כי מין הלב יוציא המאה וכו'. (לט) ר' ינא דרש את הפסוק הזה כי מין הלב יוציא המאה, بما אתה מוציא המאה של תורה, بما שהוא מוציא כל הלב שנתק משדי אומו: (ט) ומין אף יוציא דם. כל הכוועס עליו ריבו פעם ראשונה ושניתה ושותק, וכיה להבחין בין דם לדם, בין דם טמא לדם טהור: ומין אף יוציא ריב. כל הכוועס עליו רבו פעם ראשונה ושניתה ושותק, (מא) וכיה להבחין בין דיני מנונות לדיני נפשות:

פרשה לא

[א] דבריו לモאַל מלך משה אשר יסתורו אמו. (א) אמר ר' יוחנן מלמד שכפנתו אמו על העמוד ואמרה לו [ב] מה בר ומה בר נdry. אתה בן (ב) שנדרתי אותה להקב"ה [ג] אל תתן לנו חילך. למה שלא יהלשו אותה: ווינבו דעתך:

הערות ות קוגנים

ג' נלונה וכן יט תאכן ליפויו: (לג) האודם צאתlein ית סמתק. לדפוס ווילויו ובילוקט שאטהיליך מקדשו צל מלך מלכי מלכים: (לו) ליט נגזר זה צב. כסופתி כמו צבוט וגדפוס ווילויו ווילויו ווילוי' כל צב' סלטוטים: (לה) ומיער נבי' מלך. כ"ס נס לדפוס ונוגרמא, לדפוס ווילוי ובילוקט צפשות ווילער נבי' הולס ג' ווועלר לו ווועלר: (לו) קאנרו נטמל טל טרעלן. כ"ה נס לדפוס וגונמא, ובילוקט נבי' צאנרו נטמל מלפיס ולט' לנט מלכיות. ע"ז רט' צ'ט' נטמל' ג' ליט' מלך רבעט פ' פלטויות לנו צל הרכט מלכט דבירות ננד' ג' מלכיות נט' שאטהיליך מען טענערו טן מהנט' חומט' הולס סקליס חמיסט פטנטיס: (לה) קאמ רבע' ווילטער ר' דט' טממל' נר מהני. כ"ג רומי וגדפוס גונרמא הולר לכס' וטהיינר ר' טמולען נר מהני, וגדפוס ווילוי' וויל' כ' צלן סלטוטים סט סטומל, ומסדר קאי' ווילטער ר' טמולען נר מהני טפ' מלהרטס דרטת ס"ג ע"ב ח' ר' טמולען נר מהני הום נבלת באטהנש וויס זמות יד נפהן לנט מאנגן ערנו על דברי הולס סופו לאטהנש וויס יד נפה' ע"ט נט' נט' נט' חונרמא נבי' וויס זמות יד נפה' וויס ג' נט' עטקטס צוותה יד נפה' טוס ייך צפיך וטוק ושיין צפ' רט' צ'ט' נט' טט' סט: (לט) ר' ייל' דרט' הט טט' פט' קאנר קוא. נכלות סט, וגדפוס ווילוי' טטמו' במלות ר' ייל' דרט' הט פטוק ה'ס: (ט) ומץ ק' וויל' דט' כל קאנר עליו רבע. לדפוס ווילוי' טטם מן כל קאנר עליו נט' עד כל הקאנר פלוי טט' צט' צט' הולס: (מא) זוכת לאטהנש צין דמי' מנות לדי' נטאות. לדפוס ונוגרמא סט' הולס זט' וט' דהט' מיל' הין נט' קאנר צדין יותר מידי' מנות ומדוי' נטאות. ואגמאל' ברכות סט' חויה דטן ר' יט' מעילן הומר ברויאס טט' הינחקס יט'קון צדי' מנות טטן נט' מוקעט צהו' יותר מון' טטן כמעין נט'ב:

[לא] (א) ה'ר יוחנן מלמד כי. כ"ס נס נכ' רומי' וגדפוס חונרמא, האודם צאטהיליך ווילוי' וויל' כל צלטוטים טטם מס טומול, וכן גנרטם סטדרין ט' ע"ב 'כ' דרכ' נווחן נוי' ה'ר יוחנן מטוט ר' טטשון נ' יוחני מלמד צפנתו טט' נט' גע'טוד כ' ע"ט וכון גמדרט צט' פ' מ' ט' ד' ה'ר יוחנן מלמד צפנתו הום עט' קאנר, וכן גאנטומל סטדעם מכבר טט' מ' וט' סט' קוא צט' ר' יוט' נר מהני: (ב) טנדראטי הומך נט'ק'ס. לדפוס ווילוי' וויל' צלן סלטוטים אנדלאטי שטוק נט'ק'. ג' ג' נט'ק'ס דרין קו'ו

[ד] אל למלכים לモאַל אל למלכים שתו יין ולחוינט אַי שער: [ה] פָּנִים יִשְׂתָּחַ וַיֵּשֶׁב
מחוקק יישנה דין כל בני עמי. מהו מחוקק, (ג) אמר ר' סימון אלו דבר
תורה, (ד) כמד"א מות ומותם הם בתובים (פנות נ' ע'): ד"א משא אשר יסרו אמו.
(ה) אמר ר' ישמעאל באוטו הלילה שהשלים שלמה בית פרעה מצהלה בית המקדש,
ויתה צהלה ושמה בבית המקדש, ועלתה צהלה בת פרעה מצהלה בית המקדש,
דין הוא דאמר מטה לא כולה עלמא מהנפין למלא, באוטה שעה עליה מחשבה
לפנוי הקב"ה להחריבה, שנאמר כי על אף ועל חמתה היהת וגו' (ימ' נ' ע'): (ו) ואמר
ר' לוי על ארבע שעות, שכירב בארכע שעות, כיצד עשתה בת פרעה (ז) בגין
פרוכת [שתחה לו למעלה ממפטו], וקכעה בה בגין כוכבים ומולות, (ח) והיה ישן
שהיה רוצח שלמה לעמוד היה רואה את הכוכבים ואת המולות, (ח) והוא ישן
לו עד ארבע שעות, (ט) אמר ר' לוי באוטו היום נתקרב החמייד בארכע שעות.
(ו) [על] אותה שעה שנינו מעשה היה ונתקרב תמיד של שחר בארכע שעות,
והו יישרל עציבום שהי' يوم הנוכת בבית המקדש, ולא היו יכולין לעשות מפני שהיה
ישן שלמה, והוא מתויראים להקיצו מפני אמתם המלוכות, הלוינו והודיעו לבת שבע
אמו, והלכה היא והקיצו והכויחטו, הה"ד משא אשר יסרו אמו:

[ו] **אשת חיל מי ימצא.** (א) [זו היא התורה: ורחוק מפניים מברה]. הייתה
לפנוי לפנים, (יב) וכחה משה והורודה לטמה לארים: (ג) בטה בה לב בעלה
ושלל לא יחסר. שלא חסר בה דבר: (יד) ד"א **אשת חיל מי ימצא.** אמרו מעשה
היה בר' מאיר שהוה יושב ודורש בבית המדרש בשכת במנה, ומרת שני בגין, מה
עשתה אמו, הינה שניות על המטה ופרשה סדיין עליהם, במוציא שכת בא ר'
מאיר מבית המדרש לבתו, אמר לה חיכן שני בגין, אמרה לבת המדרש הלוינו,
אמר לה צפיתי בבית המדרש ולא ראיית אותם, נתנו לו כוס של הכללה והבדיל,
חוור ואמר היכן שני בגין, אמרה לו הלוינו למקום אחר ועכשו הם באים, הקריבה
לפנוי המאכל ואכל ובירך, לאחר שבירך אמרה לו רב[י] [שאליה אחת יש לי לשאל]
כך, אמר לה אמריו שאלתך, אמרה לו רב[י] קודם היום בא אדם אחד ונתן לי
פקדון, ועכשו בא ליטול אותו, נחיר לו או לא, אמר לה בתה מי שיש פקדון אצלו
הוא צירק להחוירו לרבו, אמרה לו רב[י] הוין מדעתך לא הייתי נונתת אצלו, מה
עשתה תשפטו בידה, והעליה אותו לאותו חדר, והקריבה אותו למיטה, וגטלה דין

הערות ותקוניים

בוח: (ג) ה"ר סימון לא דברי מלך. כ"ס נס זכ"ו, רומי וגדפוס תוגרמות, אבל גדיםם וויאייה ותח"כ
בכל גדיםם לטעם כס סתום, נס מסיס כס פמלות "מעו מוקק": (ד) כמד"ה מות ווועס כס חמוץיס.
בדפוס תוגרמות טיס האר זא מהקק כתיב ננד רמ"ה ליגלוין סל מuds פטנטה סינ מוזען כל מודוטו.
ויכוונה מהקק גאנטליים רמ"ה. ומאתה זא נס צו"ר פ"ג' חות ר' כל צטאטה יין סלטס סוף שוקא
ברמ"ח הוביסים צנו מהוקק מהקק כתוב ות"ה: (ה) ה"ר יטמאנל. כ"ס זכ"ו רומי וגדפוס
תוגרמות, אבל גדיםם וויאייה ותח"כ כל גדיםם לטעם כס סתום, ווועס כס גאנטליים רמ"ה פ"ג' חות
ל"ר יטמאנל בטהה טיליג אנטליים סלמה מגלאכת המטנק כי: (ו) ה"ר לוי על תמיד צל טהר.
וויאייה ותח"כ כל גדיםם לטעם כס סתום, ווועס גאנטליים רמ"ה צס האגדלים וגס גאנטליים
טיטה בגין, וו"ר לו: (ז) כמן מרובת. צמדליך צו"ר כס כני פרטס פטחים לא גענעלס מומטו וקונגען צו כל
מיין טיטות ומרגליות טיטי מגהיקות בעין מלכיס ואמותה: (ח) וו"ר טן לו עד ארבע טעות. צו"ר
פ"ג' חות ר' חותה וויס סלמאן סן עד ל' טיטה צויס ומפתחות צל ציטת מקדחת מונות קהה רטסן דלא
אונו דלאן מיל סל טהרית סקליך צהראע טעות נינסה הויס וטכיהו: (ט) ה"ר לוי גאנטו קויס. נס כגן
סמסט גדיםם וויאייה ותח"כ צכל גדיםם כס סתום: (י) ועל וווחה פטש טיטו. גאנטליים געו פטחה
צמדליך גאנ"ר כס כי זא עיקר סטמאנל ען מסה אקלר יסערו זאו: (יא) זא סיטה סטואו
לעכן גדיםם ומוגע בילוקט כס צפס גאנדרט וויאן מדליך צטמאנל צטטהייז מוקב נס על זא: (יב) זא
מטה וויליד לאטמא נאלץ. גאנטס זאה מטה וויליד זא טראט, וכ"ס נס צילוקט, גדיםם תוגרמות ווילידס
לטראט נאלץ: (יג) צטה נס נס גאנטס וויליד גע יחדר צטטן האט זא דברי. זא חפל גדיםם וויאייה
ווח"כ בכל גדיםם, גדיםם תוגרמות נג' צלען כס חפר מומנא דברי, וכ"ס רומי צלען כס קיטר לאנט
וואו ממא: (יז) ד"ה מחת חל כי מעטס סיטה כל' מואר. מוגע בילוקט מטלי כס צפס סטראט:

מעליהם, וראה שניהם מתים ומונחים על המיטה, התחילה בוכה ואומר בני בני
 (טו) רבי רבי, בני ברוך ארין, רובי שהיו מאירין פנוי בתורתן, באotta שעה אמרה
 לו לר' מאיר רבי לא כך אמרת לי אני צריך להחזיר הפקדון לךו, (טז) אמר ר' נצן
 וה' לך יוד שם ה' מכורך (יין 6 כ). (יז) אמר ר' חנינא בדבר הוה נחמתו
 ונתישבה דעתו, لكن נאמר אשת חיל מי ימצא: (יח) אמר ר' [חמא בר] חנינא
 מפני מה נתחינו בנוו של ר' מאיר ומותו בכת אחת, מפני שהיו רגילים להניה
 בית המדרש (יט) וושבעו באכילה ובשתיה. (כ) אמר ר' יוחנן ואפילו בדבריו הבטליה
 שבשבועה שניתנה תורה לישראל לא הוויה אלא על דברי תורה, שנאמר הום הוות
 ה' אלחד מצד לעשות (בבבלי ט ע):

[יד] היהת כאנויות טהור מורהך תביא לחמה. (א) אמר ר' שמעון בן חלפתה אם אין אדם (בב) מגלה עצמו על דברי תורה אינו למד תורה לעולם, ואין להם אלא תורה, שנאמר לכו לחמו בלחמי (מעל ס' כ) :

[טו] ותקים בעוד ליליה. (כג) כל שטلمיד חכם יושב ועוטק בתורה בלילה ה' חסדו ה' חסדו עליון חות של חד' [כ"ו], שנאמר יומם יצוה [ה'] ויום ובלילה שירה עמי [פ"ג] ו' ט', ולא עוד אלא שהקב"ה ממצויה לו מזונתו בכל יום ויום, שנאמר ותקים בעוד ליליה ותתן טרפ לביתה, ואין טרפ אלא מזונות, שנאמר טרפ נתן ליראיו וגנו [פס ק"ו], (כד) ואומר ותבא אליו הינו לעת ערב והנה עליה זית טרפ בפייה [גמ' כתוב ט' יט], ואומרת אדרם שמזונתו מורין כוות ומוסרין בידו של הקב"ה, ולא מתוקין כדבש ומסורין ביד בשר ודם, למלה, שהקב"ה זו ומperfנס לכל בריאותי, שנאמר פותח את ירך ומשביע לכל חי רצון [פס' קמ' ט]:

[כא] לא תירא לביותה משלאן. **(כח)** חקיקה אמר (כו) משפט רשעים בגינויים שניים עשר חישט, ששה חדשים בחמה, וששה חדשים בצינה, **(כו)** והקב"ה בתחלת מכניהם בחשך והוא מכניהם בחמה בניהנם, והם אומרים זו היא גיהנום של הקב"ה, ואח"כ הם יוציאין לשאל, והם אומרים זו היא צינתו של הקב"ה, **(כח)** בתחלתם אומרים וזה וזה, ולכטוף ווי ווי, והוא שודד אומר ויעלני מכור שאון מיטיט היון (**חילס יי**), ממוקם שאומר [**ווח**] ווי, והיכן הם משליכים נפשותיהם, בשלאן, הה"ד בפרש שדי מלכים בה תשלג בצלמון (**פס פח יי**) (**קט**) השלאן הוא צלמונה שליהם, יכול

הערות ותקוניים

אף ישראלן, תיל לא תירא לבויה משלג כי כל ביתה לבוש שנים, (ל) קרי ביה שנים, מלחה פרעה, ציזית הפלין, העניק תעניך, פתוחה תפחה, נתון תנן, עשר העשר, לפיכך משה מוחיר את ישראל עשר תשער:

[כט] רבות בנות עשו חיל. (לא) אדם הראשון נצווה על שש מצות, (לב) נח על אבר מן חי, אברם על המילה, יצחק חנכו לשמונה, יעקב על ניד הנשה, יהודה על היבכה, ישראל על רמח' מצות עשה, וכן רמח' איכרים שבאדם, כל אבר ואבר אומר לו לאדם, בבקשה מפק עשה כי מצזה זו, ושם'ה מצות לא תעשה בוגר ימות החמתה, וכל יום ויום אומר לאדם אבקש מפק שלא תשמש כי עבריה זו:

[ל] שקר החן והבל הויי. (ל) שקר היה חנו של נח, שנאמר ונח מצא חן בעני ה' (גמיהו ט ו ט), (לד) אמר ר' לוי בדורו בלבד: והבל הויי. (לה) הבל היה יפו של אדם הראשון. (לו) אמר ר' רשותם בין מנשייה תפה עקיבו של אדם הראשון מכהה גמל חמה, ואל תחתה בנהוג שביעולם אדם עושה (לו) שני כלים דסקרים, אחד לו ואחד לבני ביתו, של מי עושה נאה, לא שלו, אך אדם הראשון נברא לשמש לפניו הקב"ה, ונגמל חמה להאר לבירות, ואם תפה עקיבו כן [כלתדר פניו על אחת כמה וכמה]: אשה וראית ה' היא תתחלל. (לח) זה משה [לא], תננו לה מפרי יזרעה. (לט) אמר ר' יוסי בר רומי' מפני מה הוא המשיל את הנביאים בנשים, אלא מה האשה הזאת אינה מתכiosa מלתבע צרכי ביתה מבעה, אך הנביאים אין מתכישין מלתבע צרכיהם של ישראל לפני הקב"ה, (מ) אמר הקב"ה לישראל בני היי מתעטקים בתורה ביום ובלילה, ומעלה אני עליכם כאלו אתם מעמידין שמים וארץ, שנאמר לא ימוש ספר התורה הזה מפיך ותונית טו יומם ולילה וגוי (יטטז ה ח), ואומר הלא צויתך חוק ואמץ אל תערוץ, ואל תחת (פס ס ט), ואומר (חווד) [בכהל ובחודות] לה כי טוב כל"ה על כל' ישראל (ועל כל') [ובכל] העם הרינו תרועה נדולה כהה לה על הסדר בית ה' (עליה ג ט): אמת קנה (ממי ג ג): יהיו לך לבודך (פעלי ס י): תן לחכם ויחכם עוד (פס ט ט): כי כי ירבות ימיך ויומיטך לך שנות חיים (פס ס ט):

דבר אחר אשת חיל מי ימצא. ושה' עוד יונתן בשכבה ונן (הנ' יט' ג' יט') כנגד אלהו שקלים כאחד בצדקה ובגמולות הרים, חיוו טמן טוב אברהם ושרה,

הערות ותקוניים

לעולם, אך אין מונע מן הצדיקים נשים כשותה שהוא מזוהם להם, שכן מצינו באשתו של נח שהיו שוקליין מעשרה במעשרו, לפיכך וכתח עמו וניצלה מפני המבול:

[יא] במתה בה לב בעלה. זו שרה אמנה, שהעשיר אברהם בשבייה, שנאמר ולא ברם היטיב בעברית (גילהות יג ע') :
[יב] גמלתחו טוב ולא רע. זו רבקה אמנה, שנמלתה ליצחק בשעה שמתה :

[יג] דריש צמר ופשטים. זו לאה אמנה, שקיבלה ליעקב במסבר פנים יפות, דעתיב ויבא יעקב מן השודה בערב ותצא לאה לקראתו ותאמר אליו תבוא כי שכר שכוריך וגנו" (גילהות ז ע'), לפיכך וכתח ויצוו ממנה מלכים ונכאים :

[יד] הייתה באניות טוחר. זו רחל אמנה, שהיתה מתכיהשת על הבנים בכל יום, לפיכך וכתח ויצא ממנה בן, שהוא דומה לספינה, שהיה מלאה כל טוב שבכוולם, כך יוסף נתקיים כל העולם בוכותו, וככלל את העולם בשני רעבון :
[טו] ותקם בעוד לילה. זו בתיה בת פרעה (מא) נינה היהתה ונעשה יהודיה, והכירו שמה בין החשאות, בשבייל שעסקה במשה, (טב) לפיכך וכתח
ונכנתה בחיה לנן עדן :

[טו] זממה שדה ותקחו. זו היא יוכבד, שיצא ממנה משה, שהוא שkol גנד כל ישראל, שנקראו כרם, שנאמר כי כרם ה' צבאות בית ישראל (ישע' ז) :

[ו'] חנרה בעו מתניתה. זו מרים שקדום שנולד משה אמרה עתידהامي שתולד בן שימושו את ישראל, כיוון שנולד וכבר עליהם עול מלכות, עמד אביה וטפהה על ראשה, אמר לה הימן נבאותיך, ועמד יורק בפניה, ועם כל זאת היא מתאנצית בנבואה, דעתיב ותתצב אהוותו מרווח (שמ"ג כ') :

[יח] טעמה כי טוב סחרה. זו הנה שטעמה טעם תפלה, שנאמר ותתפלל חנה שהווג למישה ולאחרן, שהווג לישראל בגורות, דעתיב משה ואהן בכחינו ושמואל בקראי שמו (פאלס ז') , ובתיב בה בשמואל ונר אליהם טרם יכבה ושמואל שוכב בחילך ה' (פ"ה ג') :

[יט] ידיה שלחה בכישור. (טג) וויעל שלא הרנה את טיריא בכליו זיין, אלא ביריד בבח ידיה, ומפני מה לא הרטה בכליו זיין, לקיים מה שנאמר לא יהוה כל גבר על אלה (דנ"ס נג') :

[כ'] בפה פרשה לעני. (מד) זו אלה אלמנה הצרפתית, שככללה לאליהו בלחם ובמים :

הערות ותקוניים

סתורה (טנווות) כלל מיס וטנה ומי מעלה עלייכם כללו אלה עוזדים לפני סר סיינ' ומקבלין לה את סטורס לימי' נחמתה כתלטטי נאות נני טראטן, חילס סמסל ממדלתס מטלי סייס קלדרום נומון חמר סק' ס' נימרלן כי הוא מטסקיס צמולס צויס וגולס ס'. וסמסלר סוס סייס פס נסוקוסים קויסים כי ס' ס' ס' קס' קמדלט כו' טרלהה צל' "וומי צו' צכלון טוך סקסר וסמלול" ד' חאת חול עד סופו ג' נמנון סמס, ודרליי נאות לממת טלאטן צו' צ' עאל ותחקס ועל צכלון היי יודע מס' טין יט' נס פס עכ' ע', חילס חן סקסר כי סמסל סייס סקסר נסוקוסים צויסים : (מא) נוייס סיטה וועטהס סטודיא. מוס' תלרלה מדילט דכ' פ' ח' חות ס' צו' לח' נטס צטומך מדילר נטטס צביהו נשלום קירוב לרוחקס ו' נטס צת פראטס, ד' צ' קוינגה התה לנפי טפינס, ונק' הירלה צביהו ה' פני' נטס' וטסה צת פראטס צדקת תנפי טפינס ונטס צט פראטס, דורט צטיס צת יס : (טב) נטס' וטסה וטסה נטס' צמי' נג' ע'. מט' דרכ' אוון טול פס' פ' ק' תעס נטס' צמי'ס נג' ע' וטוטצ' נס' צת פראטס וטס' נטס' צ' דען טירהו ד' צ' ח' (טוהות חאחס גדורל סרלטס' ס') מוש' צין לאל סכלנוו נגע עלה צמי'ס. נס' נטס' צת פראטס : (טג) וועל צלון קרנס לה סטרל. מונגה צקלטס מטלי צקס סמדלט וטזון מדרט וטס' על גטמאה טס, וועל הצע מהוע לתל נטפי ממלונע סדרת וט' מהתמלטו : (מד) זו לפקה למגננה סדרת. נס' זס מונגה צלקומ' סס' נטס' סדרת :

[כא] לא תירא לביותה ממשג כי כל ביתה לבוש שנים. זו רוחב הווינה, בשעה
שכאו יישראל להחריב יריחו, לא נתראה מהם, מפני שנתנו לה
רשות, אשר ביריות הוה, והשווין ירבעה (ב').

[כב] מרבדים עשתה לה. זו בת שבע, שיצא ממנה שלמה, שהיה מרום בשש ואגרמן, ומילך מסוף העולם ועד סופו:

[כד] סדין עשתה והמכור. (מה) זו אמו של שמשון שנושען ישראלי על ידו :

[כח] עוז וחדור לבושה. (מו) זו אלישבע בת עמיינדר שראתה ארבע שמהות [כיוון אחד], אחותה נשייא, ובעלחה חן גדול, ואחי בעלה מלך, ושני בניה

(ב) פיה מתחם בחכמתו ו/or: זו אשה חביבה, שאטורה שמעו אמרו נא אל

יואכְרָבּ עַד הַנֵּה וְאֶדְבָּרָה אַלְיךָ (פִּזְגָּה כ' יז), שְׁחַצְילָה אֶת הָעִיר בְּחַכְמָתָה
וְזוֹ הִיתָּהּ פָּרָחָ בְּתָאָשָׁר :

[בג] צופיה הילכות ביתה . וו אשתו של עובדיה , שהצילה בניה ולא עבדו ע"ז

[כח] **כמו** בניתה ויישרוה . זו שונמית , שנקראת אשה גודלה , ומפני מה , מפנִי :

[כט] רבות ננות עשו חיל, ואת עליית על כולנה. זו רות המואביה, שנכנעה תחת
כנפי השכינה:

[ג] **שכר** חן והבל הופי. שהניחה אמה ואבותה ועושה ובאה עם חמוטה
וקובחה כל המצוות. תחום שבת, (באשר) אל אשר תלכי אלך
(יום ה ט), אימור יהוד עם איש, ובאשר תלני אלין (טט). תר"ג מצות עמק עמי
(טט). ע"ז ואלהיך אלהי (טט), (טז) ארבע מיתות בית דין, [באשר תמותי אבותך]
(טט). י"ז ושם אCKER (טט ס) [אלוי ב'] קברות המתוקנות לב"ה, אחד לנמקלים ולנשראפים,
ואחד להנוגין ולנהנקין], לפיכך בכתה ויצא ממנה דוד שורה לחקב'ת בשירות
וירושה בחותם, לפיכך נאמר [לא] תננו לה מפרי יודיה ויהללה בשעריהם מעשה:
(טח) החוך במומר, שמרו התורה, ותנצלו מיצר הרע:

הערות ותקוניים

(מ"ה) זו יהו כל שפטמן שנותנו יתהלך一律. וכ"כ לדפוס תוגרmas, ובדפוס יו"ניאו וה'ח"כ בכל סדרוטיס סג"ז
בכל פונקציית טויה ממנה שנותנו יתהלך一律. ובכך ס"ס זו קולקטיבית טויה ממנה שנותנו פוליטים זאת יתהלך一律
סדרוטיס סג"ה: (טו) זו ליטעטוט וטו' רדוחה להרצת מהות. פיקתון דר'כ פסקו אהרי מות (ק"ה) ע"ה
ברצערת מ"ה: (טו) הגדע מיתות ז"ד בו' וטס הקבר. במלוך רות סוף ס"ג יתמהך במלוך תמותה, הלו'
ד' מיתות ז"ד סקיניא דלאיפה כרג וחנק. וטס אהרי חנו צי קברדים המתוקים נ"ה, חד נסכלין ולנדראין,
זה חד נסכלן וננדראן, ורותי כי צעל'חות חמתה תיכון בין נלה סמקור, ועמ"י הגה צע נתקן בכל
סדרוטיס: (מח) סחוק במושב, סחמי כתורה, והגענו מיל' לרען. בסוסים כו' נמנ'ם נס לדפוס תוגרmas וטס
פ"ג' שבוקן צומדר לאן תך', וטמור כתולה, ותגנ'ן מיל' לרען. ובדפוס וויניש'ו וה'ח"כ בכל סדרוטיס
סחוק במושב נלך, סחמי כתולה, ותגנ'ן מיל' לרען. וטס כסוסים קוח דבלוי' במעמיד: